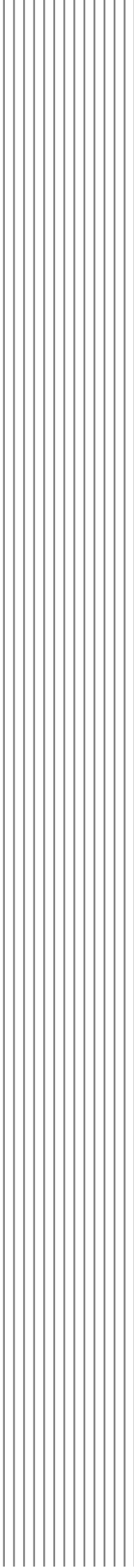
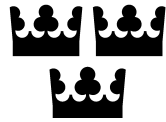

Bilaga 1

Svensk ekonomi

Bilaga 1

Svensk ekonomi

Innehållsförteckning

	Förord.....	7
1	Inledning	7
	1.1 Sammanfattning.....	7
	1.2 Utvecklingen inom olika områden	10
2	Internationell utveckling.....	19
	2.1 Utvecklingen i Europa	19
	2.2 Förenta staterna.....	21
	2.3 Utvecklingen i Asien och Latinamerika	22
	2.4 Utvecklingen i Ryssland och i övriga Östersjöområdet	23
	2.5 Den svenska världsmarknadstillväxten	23
3	Kapitalmarknaderna.....	25
	3.1 Utvecklingen i omvärlden	25
	3.2 Utvecklingen i Sverige	27
	3.3 Ränte- och valutaantaganden.....	28
4	Utrikeshandeln	31
	4.1 Varuexporten	31
	4.2 Varuimporten	33
	4.3 Tjänstehandeln	33
	4.4 Bytesbalansen	34
5	Näringslivets produktion	37
	5.1 Industrin	37
	5.2 Byggnadsverksamhet.....	39
6	Arbetsmarknad	41
7	Löner	46
8	Inflation.....	48
9	Hushållens ekonomi och konsumtionsutgifter	51
	9.1 Hushållens inkomster	51
	9.2 Hushållens konsumtionsutgifter.....	52

10	Bruttoinvesteringar	56
10.1	Näringslivets investeringar.....	56
10.2	Bostäder.....	58
10.3	Lager	59
11	Den offentliga sektorn.....	61
11.1	Den konsoliderade offentliga sektorn.....	61
11.2	Den statliga sektorn.....	66
11.3	Ålderspensionssystemet	67
11.4	Kommunsektorn.....	68
12	Alternativa scenarier	71
12.1	Baskalkyl.....	71
12.2	Överhettningsscenario	72
12.3	Högtillväxtscenario.....	72
Fördjupningsrutor		
	Överföringen av Svenska kyrkan från kommunsektorn till hushållssektorn.....	18
	Är Förenta staterna en "ny ekonomi"?	24
	Börsrisker.....	30
	Bruttonationalinkomsten	36

Tabellförteckning

1.1 Finanspolitikens inriktning	9
1.2 Prognosförutsättningar	11
1.3 Nyckeltal	12
1.4 Försörjningsbalans	13
1.5 Bidrag till BNP-tillväxt, exklusive överföringen av Svenska kyrkan från staten..	15
1.6 Sparandets sammansättning	15
1.7 De offentliga finanserna	16
2.1 BNP-tillväxt, KPI och arbetslöshet	20
3.1 Betalningsbalansens finansiella poster	28
3.2 Ränte- och valutakursantaganden	29
4.1 Export och import av varor och tjänster	32
4.2 Bytesbalansen	34
4.3 Bruttonationalinkomsten	35
5.1 Näringslivets produktion	37
5.2 Nyckeltal för industrin	37
5.3 Byggnadsverksamhet	39
6.1 Nyckeltal inom arbetsmarknadsområdet	41
6.2 Antal sysselsatta i åldern 16–64 år, fördelat på branscher	43
6.3 Sysselsättningsgrad och öppen arbetslöshet i olika regioner	45
7.1 Timlöner	46
8.1 Konsumentprisutveckling	48
9.1 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter	51
9.2 Bidrag till disponibelinkomstutvecklingen	52
9.3 Hushållens sparande	52
10.1 Bruttoinvesteringar efter näringsgren	56
10.2 Övriga näringslivets investeringar	58
11.1 Den offentliga sektorns finanser	61
11.2 Skatter och avgifter	63
11.3 Den offentliga sektorns utgifter	64
11.4 Beräkning av finanspolitikens inriktning	65
11.5 Statens finanser (exkl. statliga affärsverk och aktiebolag)	66
11.6 Ålderspensionssystemet	67
11.7 Kommunsektorns finanser	68
11.8 Konsumtionsutgifter i kommuner och landsting	69
11.9 Kommuners och landstings finanser	70
12.1 Nyckeltal, baskalkyl	71
12.2 Nyckeltal, överhettningsscenario	72
12.3 Nyckeltal, högtillväxtscenario	73

Diagramförteckning

1.1 BNP-utveckling	7
2.1 BNP-tillväxt i EU, Förenta staterna och Japan	19
2.2 Företagens och hushållens förtroende i euroområdet	20
3.1 10-åriga räntor i Förenta staterna och Tyskland.....	25
3.2 Dollarn mot euron.....	26
3.3 Börsutvecklingen i Förenta staterna och Sverige	27
3.4 Ränteutvecklingen i Sverige.....	27
3.5 Räntedifferensen mot Tyskland.....	27
3.6 Kronans utveckling mot TCW och euron	28
4.1 Bidrag till varuexporttillväxten.....	32
4.2 Export av bearbetade varor	33
4.3 Svensk nettoskuld till utlandet	35
5.1 Industrins arbetskostnad per producerad enhet i Sverige relativt 14 OECD-länder.....	38
5.2 Industrins bruttoöverskottsandel.....	39
6.1 Nyanmälda lediga platser och antal sysselsatta	42
6.2 Sysselsättning och arbetskraftsutbud.....	44
6.3 Öppet arbetslösa och personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program.....	44
7.1 Timlöneutveckling i ekonomin som helhet	46
8.1 Konsumentprisutveckling.....	50
9.1 Hushållens disponibla inkomst och konsumtionsutgifter	53
9.2 Hushållens förmögenhetskvot	53
9.3 Hushållens sparande och skuldsättning.....	54
10.1 Investeringar som andel av BNP	56
10.2 Kapitalkvoten i industrin	57
10.3 Fastighetsprisstatistik.....	57
10.4 Antal outhyrda respektive påbörjade lägenheter.....	59
11.1 Kommunsektorns konsumtionsutgifter	69

Svensk ekonomi

Förord

I denna bilaga till 2000 års ekonomiska vårproposition görs en bedömning av den internationella och den svenska ekonomins utveckling t.o.m. år 2003.

Bedömningen baseras på underlag från Statistiska centralbyrån (SCB), OECD och Konjunkturinstitutet (KI). Ansvar för bedömningarna åvilar dock helt Finansdepartementet.

Beräkningarna har gjorts med stöd av Konjunkturinstitutets modell KOSMOS och är betingad av att ett antal förutsättningar är uppfyllda.

För beräkningarna av volymutvecklingen har år 1998 använts som fast basår i prognosen fram t.o.m. 2003.

Ansvarig för bilagan är departementsrådet Mats Dillén. Beräkningarna baseras på information t.o.m. 6 april 2000.

1 Inledning

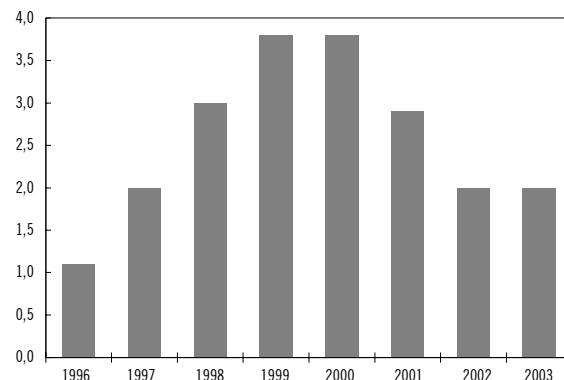
1.1 Sammanfattning

Den svenska ekonomin fortsätter att uppvisa en mycket gynnsam utveckling med hög tillväxt och måttliga prisökningar. Tillväxten i bruttonationalprodukten (BNP) väntas uppgå till knappt 4 % i år och till ca 3 % år 2001. Exportutsikterna är särskilt fördelaktiga i år eftersom såväl Förenta staterna som ekonomierna i EU-området är inne i starka konjunkturfaser. Hushållens konsumtionsutgifter fortsätter att stiga i snabb takt, bland annat till följd av hushållens starka förmögenhetsställning. Den öppna arbetslösheten beräknas understiga 4 % nästa år och sysselsättningen fortsätter att öka i god takt under 2000 och 2001. Till följd av den gynnsamma utvecklingen i ekonomin förbättras de offentliga finanserna och de beräknade överskotten överstiger kraftigt de målsatta nivåerna.

Enligt de preliminära nationalräkenskaperna ökade BNP förra året med 3,8 %, vilket låg i linje med bedömningen i budgetpropositionen. En stark sysselsättningsutveckling, en kraftig förmögenhetstillväxt i hushållssektorn och betydande exportframgångar inom teleproduktområdet är de enskilt viktigaste förklaringarna till den goda tillväxten. Hushållens konsumtionsutgifter steg med drygt 4 %, där en mycket kraftig ökning av hushållens inköp av varaktiga konsumtionsvaror bidrog till uppgången. Exporten steg med ca 5 % varav största delen förklaras av att exporten av teleprodukter ökade med 30 %. Konjunkturläget inom andra exportnäringsvaror var dock generellt sett svagt.

Diagram 1.1 BNP-utveckling

Procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Åren 1998 och 1999 var återhämtningen på arbetsmarknaden den viktigaste drivkraften bakom tillväxten. Det fortsatta konjunkturförloppet ändrar nu gradvis karaktär mot en mer exportledd uppgång. Produktivitetstillväxten väntas därför stiga. Under inledningen av detta år har KI:s industribarometer och SCB:s statistik över ordergången indikerat en fortsatt förstärkning och breddning av industrikonjunkturen. Den positiva konsumtionsutvecklingen i hushållssektorn väntas fortgå. Hushållens tillförsikt inför framtiden ligger på historiskt höga nivåer och den fördelaktiga inkomst- och förmögenhetsut-

vecklingen stimulerar konsumtionen. Hushållens disponibla inkomster steg mellan 1998 och 1999 med drygt 3 % i reala termer och den finansiella nettoförmögenheten ökade till följd av börsuppgången med, uppskattningsvis, åtminstone 400 miljarder kronor. Investeringsstillväxten är fortsatt stark. I de delar av näringslivet där investeringsvolymerna redan nu är höga väntas dock en viss avmattning. Företagen inom industri och varuhandel är generellt sett nöjda med sin lagersituation. Sammantaget bedöms tillväxten under år 2000 och 2001 vara välbalanserad genom att såväl exporten som den inhemska efterfrågan ger betydande bidrag till tillväxten, vilket minskar riskerna för överhettning.

De senaste årens tillväxt har kunnat ske utan att några generella tecken på bristsituationer på arbetsmarknaden har gjort sig gällande. Trots att sysselsättningen 1999 ökade med drygt 2 % begränsades löneökningstakten, enligt preliminära siffror, till ca 3,5 %. Under föregående och innevarande år har inflationen ökat. Detta förklaras i huvudsak av att oljepriset har stigit från ca 10 dollar per fat i början av föregående år till drygt 25 dollar per fat i början av innevarande år. Renat för oljeprisets inverkan på prisutvecklingen är inflationstrycket fortfarande lågt. Den kraftiga produktionsuppgången i år och nästa år medför emellertid att resursutnyttjandet i den svenska ekonomin ökar i hög takt. Situationen på arbetsmarknaden kan därmed förändras snabbt. Det är idag mycket svårt att förutse om och när det riskerar att uppkomma generella bristsituationer på arbetsmarknaden och flaskhalsar i produktionen, som hotar en stabil prisutveckling. Ett särskilt osäkerhetsmoment i bedömningen är 2001 års avtalsrörelse som kommer att genomföras i en ekonomisk situation med lägre arbetslöshet och högre sysselsättningsgrad än förhållandena vid 1995 års och 1998 års avtalsrörelser. De goda reallöneökningarna de senaste åren och det starka förtroendet för en inflationsutveckling i linje med inflationsmålet är emellertid faktorer som bör verka dämpande på lönekraven. För att undvika att den samlade ekonomiska politiken läggs om i en åtstramande riktning är det centralt att de avtalsmässiga löneökningarna begränsas och att löneglidningen hålls tillbaka. En viktig förutsättning för prognosen är att de totala lönerna ökar med 3,5 % per år.

De internationella konjunkturutsikterna har förstärkts under de senaste månaderna. I Förenta staterna har en uppgång i produktivitetstillväxten

ytterligare förlängt den nio år långa perioden av hög tillväxt, och någon omedelbar avmattning är inte i sikte. EU-området är inne i en till synes stabil återhämtningsfas med stigande exporttillväxt, expansiva monetära förhållanden och historiskt sett hög optimism inför framtiden bland hushåll och företag. I Japan är utsikterna fortsatt osäkra och ännu syns inga tecken på en varaktig återhämtning.

De gradvis förbättrade tillväxtutsikterna och den därmed sammanhörande risken för stigande inflation har inneburit att det allmänna ränteläget i EU-området och i Förenta staterna har justerats uppåt i förhållande till de bottenivåer som rådde under våren och sommaren 1999. I Sverige och i euroområdet lades penningpolitiken i november om i en mindre expansiv riktning. I takt med att det relativa konjunkturläget i euroområdet förbättras antas euron stärkas mot dollarn. Den svenska kronan väntas på sikt stärkas till 118, i termer av det handelsvägda TCW-indexet.

Under 1999 drabbades Sveriges traditionella exportsektorer relativt hårt av den internationella konjunkturförsvagning som följde i Asienkrisens spår. Därutöver dämpades industriproduktionen av att industriinvesteringarna stagnerade samt en lageranpassning. De höga förväntade tillväxttalen i år i Förenta staterna och i EU-området stärker världsmarknadstillväxten för svenska exportvaror. Konjunkturomslaget är redan tydligt i den cykliska basindustrin och orderingången för teleprodukter ligger på en mycket hög nivå. Exporten förutses därför växa på bred front i år och nästa år. Inom teleproduktindustrin antas en exporttillväxt i år och nästa år på i storleksordningen 20 % per år. Den goda industrikonjunkturen kommer att medföra ökade investeringsvolymerna i industrin. Kapitalbildningen i övrigt näringsliv har varit mycket omfattande under 1998 och 1999 och den utvecklingen väntas fortsätta.

Även de inhemska delarna av ekonomin fortsätter att utvecklas väl i år och nästa år. Den stigande sysselsättningen är genom sina effekter på inkomsterna en viktig förklaring till konsumtionsuppgången i såväl kommun- som hushållssektorn. Därtill inverkar hushållens kraftigt förbättrade förmögenhetställning positivt på konsumtionsbenägenheten. En faktor som möjligen kan verka dämpande på konsumtionstillväxten framöver är att hushållen sannolikt börjar närma sig mättnadsnivåer för vissa varaktiga konsumtionsvaror.

Efter att ha vuxit mycket starkt under första halvåret 1999 mattades sysselsättningen något

under det andra halvåret. Under de senaste månaderna har emellertid antalet nyanmälda lediga platser ökat kraftigt, vilket tillsammans med det gynnsamma efterfrågeläget indikerar att sysselsättningen även under loppet av detta år kommer att öka i god takt. Trots den stigande sysselsättningen under 1999 och under inledningen av 2000 låg den öppna arbetslösheten i februari endast något lägre än ett år tidigare. Detta beror i huvudsak på en betydande nedgång i antalet personer i arbetsmarknadspolitiska program och en därmed sammanhörande ökning av arbetsutbudet. Under loppet av innevarande år bedöms såväl sysselsättningen som utvecklingen av antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program bidra till att den öppna arbetslösheten minskar i relativt snabb takt. I slutet av året bedöms den öppna arbetslösheten ligga kring 4 %.

Det långsiktiga målet för de offentliga finanserna är ett överskott på 2 % i genomsnitt över en konjunkturcykel. Ett uppfyllande av målet bidrar till att frigöra ett finansiellt utrymme när den demografiska utvecklingen under kommande decennier leder till ökade resurskrav. Den goda ekonomiska utvecklingen har medfört att överskottet i de offentliga finanserna i år väntas uppgå till 2,8 % som andel av BNP, vilket överträffar bedömningen i budgetpropositionen med 0,7 procentenheter. Vid hittills beslutade och föreslagna regler väntas de offentliga finanserna år 2001 visa ett överskott på 3,2 %. Det finansiella sparandet skulle därmed ligga 27 miljarder kronor över målet. På kort sikt måste finanspolitiken anpassas till stabiliseringspolitiska ställningstaganden. Med hänsyn tagen till att osäkerheten är stor beträffande den långsiktigt hållbara produktionsförmågan i svensk ekonomi, återkommer regeringen i höstens budgetproposition med preciseringar av hur överskottet skall disponeras. I beräkningarna av den offentliga sektorns ränteutgifter och av statsskulden har emellertid utrymmet beräkningstekniskt överförts till hushållen. Överföringens beräkningstekniska karaktär skall dock understrykas. Några ställningstaganden finns inte till om det överskjutande överskottet skall användas till reformer, eller om det skall användas till amorteringar av statsskulden. I kapitel 12 illustreras en alternativ utveckling där överskottsmalet måste höjas, vilket starkt begränsar reformutrymmet.

Även år 2002 och 2003 överstiger det offentliga sparandet målet om överskott motsvarande 2 % av BNP. Dessa överskjutande medel har beräkningstekniskt tillförts hushållen.

Tabell 1.1 Finanspolitikens inriktning

*Förändring av justerat primärt sparande
Procent av BNP*

	1999	2000	2001	2002	2003
Före beräkningsteknisk överföring	0,1	-1,3	0,3	0,3	0,5
Efter beräkningsteknisk överföring	0,1	-1,3	-1,0	0,0	-0,4

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Finanspolitikens inriktning uppskattas med förändringen i den offentliga sektorns primära sparande, där sparandet har justerats för bland annat konjunktorens inverkan på de offentliga finanserna. Som framgår av tabell 1.1 bedöms finanspolitiken före beräkningstekniska överföringar vara restriktiv samtliga år under perioden 2001–2003. Efter beräkningstekniska överföringar till hushållen bedöms emellertid finanspolitiken nästa år bli starkt expansiv, neutral år 2002 och expansiv år 2003. För detaljer avseende beräkningen av finanspolitikens inriktning hänvisas till kapitel 11.

Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld (Maastrichtskulden) fortsätter att minska och förväntas i år understiga 60 % av BNP. Årets minskning beror dels på det positiva finansiella sparandet, dels på förväntade försäljningar av statens aktieinnehav. Den gynnsamma utvecklingen av de offentliga finanserna medför att den offentliga sektorns nettoskuld är uttraderad år 2002.

En central fråga är vilken tillväxt och sysselsättningsutveckling den svenska ekonomin tål utan att inflationen utvecklas på ett sätt som är oförenligt med Riksbankens inflationsmål. Risken för överhettning bedöms inte vara överhängande för tillfället. Inflationen är fortfarande låg och inflationsförväntningarna för de närmaste åren ligger i linje med inflationsmålet. Det finns heller inga tecken på att löneökningarna accelererar. Kapacitetsutnyttjandet förefaller vara lågt.

Även om det i dagsläget inte finns någon omedelbar risk för en generell överhettning finns det ändå vissa begynnande bristsituationer: inflationsförväntningarna har stigit, bristen på arbetskraft har ökat något i vissa sektorer och en relativt stor andel av företagen uppger, enligt enkätsvar till AMS och SAF, att rekryteringsproblem har försvårat en expansion.

I förhållande till den prognos som gjordes i budgetpropositionen har nivån på bruttonationalprodukten 2001 reviderats upp med sammantaget 1,7 % för åren 1999–2001. Denna upp-

revidering beror i huvudsak på att produktiviteten nu bedöms utvecklas betydligt bättre och att medelarbetstiden 2001 i föreliggande prognos är något högre än vad som antogs i budgetpropositionen. Sysselsättningsgraden år 2001 ligger däremot på samma nivå som tidigare. Förklaringen till den förväntade produktivitetsökningen ligger bland annat i ett relativt kraftigt omslag i industrikonjunkturen där den svenska exportindustrin gynnas av såväl det starka internationella konjunkturläget som de goda marknadsutsikterna inom teleproduktområdet. Att tillväxten nu förväntas bli högre än tidigare antagits innebär därför inte nödvändigtvis att överhettningssriskerna har tilltagit. Den sammantagna bedömningen är dock att resursläget år 2001 är ansträngt och att den svenska ekonomin då är i ett milt överhettningssläge.

För att belysa osäkerheten i denna bedömning redovisas tre olika tänkbara utvecklingsbanor för den svenska ekonomin från år 2001 och framåt. I basscenariot, som är det mest genomarbetade och som ligger till grund för resterande kapitel och för budgetberäkningarna, är utgångspunkten att ekonomin befinner sig i ett milt överhettningssläge 2001 och att anpassning sedan sker så att ekonomin är i balans år 2003. Mellan 2001 och 2003 minskar antalet platser i kunskapslyftet i betydande omfattning. Därmed frigörs arbetskraft och sysselsättningen kan öka utan att det uppstår överhettningstendenser. På kort sikt stiger den öppna arbetslösheten något eftersom hela minskningen i kunskapslyftet inte fullt ut motsvaras av en högre sysselsättning. Med hänsyn tagen till såväl läget år 2001 som minskningen av kunskapslyftet uppgår BNP-tillväxten i baskalkylen till 2,0 % år 2002 och till 2,0 % år 2003.

I kapitel 12 diskuteras också ytterligare två scenarier. Den grundläggande skillnaden mellan de tre alternativen är i vilken mån det finns lediga resurser i ekonomin som kan tas i anspråk utan att det uppstår inflationsdrivande flaskhalsar.

I ett "högtillväxtscenario" antas arbetsmarknaden fungera bättre än i basscenariot genom att personer som är utanför arbetskraften, t.ex. i kunskapslyftet eller i arbetsmarknadspolitiska program, i högre utsträckning söker sig ut på arbetsmarknaden och blir sysselsatta. Ett sätt att uppnå detta kan vara att i hög grad anpassa olika utbildningsinsatser till arbetskraftsefterfrågan. Sysselsättningsgraden kan i detta scenario fortsätta att öka fram till 2003 och tillväxten kan överstiga den trendmässiga tillväxttakten utan att

det uppstår några tendenser till överhettning. I högtillväxtscenariot följer den ekonomiska utvecklingen en bana som gör det möjligt att samtidigt ha en öppen arbetslöshet som år 2004 ligger under 4 % och en sysselsättningsgrad för reguljärt sysselsatta mellan 20 och 64 år som ligger på 80 %.

I ett "överhettningsscenario" antas arbetsmarknaden och lönebildningen fungera sämre än i baskalkylen. Lönerna ökar år 2001 med 5 % i istället för baskalkylens 3,5 %. Hushållens konsumtion ökar initialt snabbare än i baskalkylen genom högre löner och inkomster medan exportföretagens konkurrenskraft urholkas. Höga löneökningar och något högre konsumtionstillväxt i jämförelse med baskalkylen leder till att inflationen stiger. Penningpolitiken läggs om i restriktiv riktning och saldomålet för de offentliga finanserna skärps. Därmed dämpas den samlade efterfrågan. Resultatet blir att den svenska ekonomin växer långsammare än i basscenariot 2002 och 2003. Den öppna arbetslösheten ligger kring 5 % år 2003 och sysselsättningsmålet år 2004 är knappast möjligt att uppnå.

1.2 Utvecklingen inom olika områden

Den internationella utvecklingen

År 2000 förutspås bli ett mycket bra år för världsekonomin. Den globala tillväxten väntas stiga från 3,2 % år 1999 till 3,9 % i år och till 3,8 % nästa år samtidigt som inflationstrycket bedöms vara relativt måttligt. För ett stort antal länder är konjunkturutsikterna gynnsamma. Detta gäller för EU-området, Förenta staterna, de tidigare krisdrabbade länderna i Sydostasien och Latinamerika. Ett undantag från denna positiva utveckling i världsekonomin är Japan där tillväxtutsikterna fortfarande är dystra.

I euroområdet är återhämtningen efter konjunkturavmattningen i slutet av 1998 nu tydlig i tillväxtsiffrorna för det andra halvåret 1999. Indikatorer över hushållens och företagets förtroende visar att framtidsoptimismen är stark. En viktig förklaring till att hushållens tillförsikt inför framtiden ligger på historiska toppnivåer är att arbetslösheten kontinuerligt har minskat sedan 1997 och väntas fortsätta att minska under prognosperioden. De monetära förhållandena måste betecknas som expansiva även om en icke obetydlig uppgång i de långa räntorna har ägt rum sedan i somras. Tillväxten bedöms uppgå till

ca 3 % både i år och nästa år. Under 1999 var tillväxtskillnaderna mellan olika euroländer förhållandevis stora. I och med att konjunkturförstärkningen förväntas bli relativt kraftig i Italien och Tyskland bedöms dessa skillnader minska något.

Tillväxten i Förenta staterna har under den senaste fyraårsperioden i genomsnitt legat över 4 % och ännu syns inga tydliga tecken på avmattning. Inflationen har varit relativt låg och den prisuppgång som har noterats beror i stor utsträckning på stigande oljepriser. Produktivitetstillväxten har stigit, vilket innebär att ekonomin kan absorbera högre löneökningar utan att inflationen stiger. Tillväxten beräknas i år uppgå till 3,8 %. Den s.k. mjuklandning som i ett antal år legat i prognoserna utan att sedan förverkligas förskjuts återigen ett år in i framtiden. I prognosen antas därför att tillväxttakten faller tillbaka något 2001 till 2,7 % och att en sådan anpassning kan ske utan kraftiga räntehöjningar av den amerikanska centralbanken.

En viktig drivkraft bakom de höga tillväxttalen i Förenta staterna har varit en snabbt stigande sysselsättning. Därmed har arbetslösheten minskat från ca 7,5 % i början av 1990-talet till ca 4 % i dagsläget. Utvecklingen riskerar att föra in den amerikanska ekonomin i ett överhettningsslag. Under de senaste åren har emellertid tillväxten i allt högre grad drivits av en snabb ökning av produktiviteten. Debatten om "den nya ekonomin" handlar bland annat om huruvida produktivitetstillväxten varaktigt har ökat till följd av den snabba utvecklingen inom IT-branschen. Att förväntningarna avseende framtida produktion och vinster är högt ställda markerar inte minst av den snabba börsuppgången. Den avgörande osäkerheten är om den amerikanska ekonomin klarar av att uppfylla de högt ställda förväntningarna. Riskerna hänger därför ihop; en sämre produktivitetstillväxt än förväntat kan leda till kapitalutflöde, dollarförsvagning, börskorrektio och investeringsavmattning. En positiv utveckling innebär att den amerikanska ekonomin i stället kan mjuklanda utan att tillväxten sjunker nämnvärt genom att den långsiktiga tillväxttakten har ökat. I en negativ utveckling ligger en återgång till en svagare produktivitetstillväxt, fallande börskurser och tilltagande överhettningstendenser på arbetsmarknaden. De ekonomiska konsekvenserna av en positiv eller negativ utveckling är inte begränsade till Förenta staterna utan påverkar hela världsekonomin.

Japan har problem med fallande priser, negativ tillväxt, stigande arbetslöshet och svagt konsumentförtroende kombinerat med stora och växande underskott i de offentliga finanserna. Försöken att få till stånd en självbärande tillväxt med expansiv finans- och penningpolitik har hittills misslyckats. Vissa positiva tecken syns på ekonomins utbudssida där industriproduktionen har återhämtat sig, om än från mycket låga nivåer. Den japanska ekonomin gynnas av att den ekonomiska aktiviteten har stärkts i övriga Asien. I Japan bedöms tillväxten stanna vid måttliga 0,7 % i år och 1,2 % år 2001.

I Storbritannien, Norge och Danmark, som är viktiga svenska exportmarknader, förutses en återhämtning efter att tillväxten under förra året varit relativt låg. Storbritannien och Danmark har båda legat långt fram i konjunkturcykeln vilket har tvingat fram en stram ekonomisk politik. I Danmark förutses en återhämtning av den inhemska efterfrågan. I Storbritannien väntas en högre exporttillväxt i år och nästa år samtidigt som finanspolitiken läggs om i en något expansiv riktning. I Norge väntas tidigare begränsningar i oljeproduktionen upphöra. Detta förutses ge upphov till ett betydande bidrag från oljeexporten, vilket höjer tillväxten framöver.

Tabell 1.2 Prognosförutsättningar

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
BNP världen ¹	2,5	3,2	3,9	3,8	3,6	3,6
HIK EU ¹	1,3	1,2	1,8	1,9	1,8	1,8
Timlön i Sverige, kostnad ¹	3,8	3,4	3,5	3,5	3,5	3,5
Dollarkurs (SEK) ²	7,95	8,26	8,55	7,90	7,20	6,96
TCW-index ²	123,2	124,8	122,7	120,4	118,5	118,0
Tysk långränta ³	4,57	4,50	5,44	5,45	5,22	5,00
Svensk långränta ³	4,99	4,98	5,70	5,75	5,47	5,20
Svensk kortränta ⁴	4,23	3,25	4,43	4,68	4,60	4,60

¹ Årlig procentuell förändring

² Årsgenomsnitt

³ 10-års statsobligation, årsgenomsnitt

⁴ 6-månaders statsskuldsväxel, årsgenomsnitt

Källor: OECD, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Räntor, valutor och inflation

Efter långränteuuppgången under det andra halvåret 1999 har 10-årsräntan i euroområdet, i Sverige och i Förenta staterna fallit något under årets inledande månader. Skillnaden mellan svenska och tyska tioårsräntor har gradvis minskat sedan hösten 1999. Det finns flera förhållanden som långsiktigt talar för låga svenska räntor: det allt-

mer grundmurade förtroendet för inflationsmålet, den låga inflationsbenägenhet som indikeras av den gynnsamma kombinationen av hög tillväxt och låg inflation och det låga förväntade lånebehovet som är en följd av stabila överskott i de offentliga finanserna och planerade utförsäljningar av statliga företag.

För att undvika en överhettningssituation har den amerikanska centralbanken sedan sommaren höjt styrräntan med 1,25 procentenheter till 6,0 %. I euroområdet är resursutnyttjandet, och därmed styrräntan, lägre. I takt med de gradvis förbättrade konjunkturutsikterna och de därmed sammanhörande inflationsriskerna har ECB sedan november lagt om penningpolitiken i en något mindre expansiv riktning.

Den svenska penningpolitiken vägleds av ett inflationsmål. Tack vare det relativt låga resursutnyttjandet i utgångsläget och förutsatt att löneökningarna begränsas till 3,5 % förväntas den höga tillväxten kunna kombineras med fortsatt måttliga prisökningar. Det mer än fördubblade världmarknadspriset på olja har dock inneburit att inflationstalen ökat. Det direkta bidraget till inflationen enligt KPI av oljeprisuppgången mellan februari 1999 och februari i år uppgår till ca 1 procentenhet. I prognosen antas att oljepriset gradvis sjunker i förhållande till nivåerna under årets inledande månader och ger ett negativt bidrag till inflationen både i år och nästa år. I slutet av innevarande år förutsätts oljepriset ligga på 22 dollar per fat och i slutet av 2001 på 20 dollar per fat. Osäkerheten avseende bedömningen av oljepriset är stor. Riskerna är inte endast kopplade till de direkta effekterna på inflationen utan även till indirekta effekter av stigande oljepriser på produktionskostnader och inflationsförväntningar.

Prisutvecklingen i år och nästa år hålls även tillbaka av att kronan antas förstärkas. Apprecieringen förväntas framför allt ske mot dollarn. Kronans kurs mot euron antas ligga kring 8,40 i slutet av detta år och runt 8,70 på sikt, vilken innebär en försvagning i förhållande till kursen i dagsläget. Prognosen förutsätter således en gradvis förstärkning av euron mot dollarn. En sådan utveckling ter sig naturlig dels i förhållande till den förutsedda konjunkturutvecklingen i För-enta staterna respektive euroområdet, dels med tanke på att den amerikanska ekonomin uppvisar stora underskott i bytesbalansen. Med fallande oljepriser, måttliga löneökningar och en apprecierande krona kommer inflationen att vara låg i år och nästa år. Inflationen enligt Riksbankens mått

UND1X – som exkluderar räntekostnader för egnahemsägare samt effekterna av förändringar i subventioner och skatter från KPI – väntas uppgå till 1,5 % i slutet av nästa år. Bortsett från oljeprisernas och valutakursens tillfälliga effekter på konsumentpriserna är inflationstrycket något högre. Förutsatt att reporäntan höjs till 4,50 % i slutet av 2000 och till 4,75 % i slutet av nästa år bedöms inflationen på sikt utvecklas i linje med Riksbankens inflationsmål.

Tabell 1.3 Nyckeltal

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
KPI, dec-dec	-0,6	1,2	1,4	2,3	2,0	2,0
UND1X, dec-dec	0,6	1,9	1,2	1,5	-	-
Disponibel inkomst ^{1,2}	1,2	3,3	5,1	4,5	2,5	3,3
Sparkvot (nivå) ²	3,1	2,1	2,5	4,0	4,4	5,4
Industriproduktion ¹	4,3	4,2	5,8	4,5	2,9	2,8
Relativ enhetsarbetskostnad i industrin ¹	0,0	-2,6	0,1	0,9	-	-
Antal sysselsatta ¹	1,5	2,2	1,7	0,9	0,4	0,4
Öppen arbetslöshet ⁴	6,5	5,6	4,6	3,9	3,9	4,0
Arbetsmarknads-politiska program ³	3,9	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1
Sysselsättningsgrad ⁴	74,6	75,9	76,7	77,3	77,3	77,3
Handelsbalans ⁵	135	130	147	174	184	192
Bytesbalans ⁶	2,9	2,5	2,6	3,6	3,8	3,8
Offentligt överskott före beräknings-teknisk överföring ⁶	1,9	1,9	2,8	3,2	3,6	4,5
Offentligt överskott efter beräknings-teknisk överföring ⁶	1,9	1,9	2,8	2,0	2,0	2,0

¹ Årlig procentuell förändring

² Utvecklingstalen för år 2000 påverkas av att Svenska kyrkan fr.o.m. i år ingår i hushållssektorn. För år 2001–2003 redovisas utvecklingen inklusive effekter av beräkningsteknisk överföring.

³ Andel av arbetskraften

⁴ Antalet sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i arbetsmarknads-politiska program, i procent av befolkningen i denna åldersgrupp.

⁵ Miljarder kronor

⁶ Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen, Sveriges riksbank och Finansdepartementet

Inflationen mätt med KPI ökar kraftigt i januari 2001 på grund av att fastighetsskatten i prognosen antas höjas och taxeringsvärdena justeras i enlighet med nu gällande beslut. Detta höjer inflationen enligt KPI med 0,8 procentenheter och till viss del även UND1X. Regeringen avser att i budgetpropositionen för 2001 återkomma med förslag som begränsar ökningen av skatteuttaget.

Tabell 1.4 Försörjningsbalans

	Miljarder kronor 1999	1997	1998	1999	2000	Årlig procentuell volymförändring		
						2001	2002	2003
Hushållens konsumtionsutgifter	997	1,7	2,4	4,1	5,0 (4,0)	2,7	2,0	2,0
Offentliga konsumtionsutgifter	533	-1,0	2,2	1,8	-0,7 (1,2)	0,6	0,4	0,5
Statliga	154	-2,7	-7,4	1,1	1,0	0,5	0,5	0,5
Kommunala	378	-0,2	6,6	2,0	-1,3 (1,3)	0,7	0,4	0,6
Fasta bruttoinvesteringar	327	-2,2	9,4	8,1	5,0	5,4	3,6	3,0
Näringsliv exkl. bostäder	246	3,2	10,6	7,6	5,8 (5,4)	5,1	2,6	1,7
Bostäder	32	-22,3	3,6	18,8	10,5	11,1	12,0	12,0
Myndigheter	49	-12,1	7,0	4,7	-2,6 (-0,4)	3,0	2,6	2,7
Lagerinvesteringar ¹	6	0,5	0,3	-0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Export	863	13,0	7,3	5,2	7,6	6,9	5,5	5,3
Import	754	11,8	10,4	5,0	7,2	6,8	5,7	5,4
BNP	1972	2,0	3,0	3,8	3,8	2,9	2,0	2,0

Anm: Utvecklingstalen för år 2000 påverkas av att Svenska kyrkan fr.o.m. i år ingår i hushållssektorn. Inom parentes redovisas volymutvecklingen exklusive denna effekt. Se vidare fördjupningsrutan i kapitel 1.

¹ Förändring uttryckt i procent av BNP föregående år.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Försörjningsbalansen

Under 1999 ökade varuexporten med drygt 5 %. Huvuddelen av exportindustrin, däribland den cykliska basindustrin, utvecklades dock svagt. En mycket snabb tillväxt av exporten av teleprodukter bidrog med ca 4 procentenheter till varuexportens tillväxt. För stora delar av industrin var exportvolymerna oförändrade eller sjunkande.

Omslaget i den internationella konjunkturbilden innebär att exportutsikterna både i år och nästa år måste betecknas som gynnsamma. Teleproduktindustrin förväntas ge tillväxtbidrag under 2000 och 2001 som ligger i samma storleksordning som under 1999. Därtill torde återhämtningen av den europeiska industrikonjunkturen innebära en ökad efterfrågan på traditionella svenska exportvaror, bland annat investeringsvaror. Även om den förväntade kronförstärkningen i viss utsträckning urholkar konkurrensförmågan bedöms de svenska relativpriserna i utgångsläget vara tillräckligt gynnsamma för att svenska företag skall fortsätta att vinna marknadsandelar. Sammantaget innebär detta att den svenska varuexporten i år väntas öka med 8,2 % och med 7,1 % nästa år. Sverige beräknas därmed ta marknadsandelar.

En viktig förklaring till detta är de förväntade fortsatta exportframgångarna inom teleproduktområdet. Under de senaste 6 åren har exporten från denna sektor vuxit med i genomsnitt 35 % per år. Branschens andel av exporten har under motsvarande period ökat från drygt 5 % av varu-

exporten till drygt 15 %. Teleproduktindustrins växande betydelse för svensk export samt osäkerheten om utvecklingen inom detta område och branschens konkurrenskraft utgör en betydande risk i prognosen.

Efter att ha ökat med 10 % per år 1997 och 1998 sjönk varuimporttillväxten till drygt 4 % år 1999. Detta kan synas vara något förvånande med tanke på att BNP-tillväxten var avsevärt högre 1999 än under de föregående två åren. Förklaringen till detta är att efterfrågekomponenter med högt importinnehåll, exempelvis industrilager och maskininvesteringar, utvecklades svagt 1999. Därtill bidrog en kraftig minskning av importen av datorer.

I år tar importtillväxten fart i takt med att efterfrågans importinnehåll normaliseras i förhållande till 1999. Nästa år kan vissa bristsituationer inom industrin uppträda. Detta kan leda till att importen växer snabbare än eljest. Den totala varuimporten beräknas uppgå till 7,4 % år 2000 och till 6,7 % år 2001.

Tjänstenettet, dvs. skillnaden mellan tjänsteexport och tjänsteimport, gav 1999 ett negativt bidrag på 0,2 procentenheter till BNP-tillväxten. Ett negativt bidrag av samma storleksordning väntas även i år och nästa år. Det beror bl.a. på att nettot av den import och export som uppstår i samband med turism och affärsresande under ett antal år har uppvisat en tydligt negativ trend.

Bruttoinvesteringarna väntas fortsätta visa höga tillväxttal under de kommande åren. Till följd av att den internationella konjunkturav-

mattningen drabbade investeringstunga delar av den svenska industrin, var investeringarna oförändrade i denna sektor förra året. I år väntas industriproduktionen stiga med 6 %. Den befintliga kapitalstocken bedöms också vara relativt låg i förhållande till produktionen. Industriinvesteringarna bedöms därför öka med ca 5 % i år. Med sedvanlig eftersläpning i förhållande till en internationell konjunkturuppgång väntas tillväxten i industriinvesteringarna öka ytterligare nästa år.

Investeringarna i övrigt näringsliv har under ett antal år uppvisat mycket höga tillväxttal. Den expansiva tjänstesektorn och omställningsarbete inför millennieskiftet i bl.a. finanssektorn bidrog till de höga investeringsnivåerna i fjol. Det fortsatt goda konjunkturläget i tjänstesektorn och ledande indikatorer tyder på en betydande investeringstillväxt också i år och nästa år. Detta gäller i synnerhet inom fastighetsverksamhet i storstadsregionerna och inom varuhandel. Den av regeringen nyligen föreslagna satsningen på bredband stärker investeringstillväxten ytterligare. Investeringstillväxten i övrigt näringsliv väntas uppgå till 6,1 % i år och till 4,4 % år 2001. Nedgången i investeringstillväxten i övrigt näringsliv skall ses i ljuset av att investeringsvolymerna nu är så höga att även en oförändrad investeringsnivå innebär en avsevärd utbyggnad av kapaciteten.

Under föregående år steg bostadsbyggandet med 25 % jämfört med året innan. Trots att förutsättningarna för en fortsatt kraftig uppgång är goda, i form av t.ex. låga räntor och stark tillväxt i hushållens inkomster, finns det tecken på att återhämtningen går långsamt: antalet påbörjade lägenheter utvecklades svagt under slutet av förra året, orderingsgången till småhusfabrikanter stagnerade och utbudsrestriktioner i form av brist på planerad tomtmark gör sig gällande i de expansiva storstadsregionerna. Bostadsinvesteringarna förutses stiga med drygt 10 % både i år och nästa år. Investeringsvolymen i utgångsläget är dock så låg att tillväxttal i denna storleksordning innebär att bostadsbristen i expansiva områden består.

Hushållens konsumtionsutgifter steg 1999 med 4,1 %. De faktorer som underbyggde konsumtionsuppgången 1999 – sysselsättningsstillväxt, snabbt växande disponibelinkomster och en kraftig förmögenhetsuppbyggnad – bedöms utgöra viktiga drivkrafter bakom en fortsatt stark tillväxt av hushållens konsumtionsutgifter. Konsumtionen beräknas därför öka med ca 4 % i år (bortsett från effekten av Svenska kyrkans över-

föring till hushållssektorn, se fördjupningsrutan i detta kapitel) och med knappt 3 % nästa år.

Till följd av den goda utvecklingen på aktiemarknaderna i Sverige och i omvärlden samt stigande småhuspriser, ökade hushållens förmögenhet mycket kraftigt förra året. Den finansiella nettoförmögenheten bedöms ha ökat med drygt 30 %, eller med över 400 miljarder kronor under 1999. I prognosen antas att börsutvecklingen nu går in i en lugnare fas med måttligt stigande kurser. Därtill kommer svårigheten att korrekt bedöma den historiska förmögenhetstillväxtens effekter på den framtida konsumtionen. Från teoretiska utgångspunkter kan man hävda att konsumtionsutrymmet har ökat med ett belopp motsvarande den reala avkastning som en förmögenhetsökning i storleksordningen 400 miljarder kronor årligen genererar. Till viss del fångas denna ökade avkastning upp i disponibelinkomsterna. Samtidigt är det uppenbart att det finns andra förhållanden som också påverkar konsumtionen, exempelvis hushållens förväntningar om den fortsatta förmögenhetstillväxten, möjligheterna och incitamenten att likvidisera tillgångar, avvikelse i förhållande till hushållens önskade förmögenhetsnivå och det sätt på vilket förmögenhetsuppgången är fördelad mellan hushåll med olika konsumtionsbenägenhet. Eftersom de senaste årens förmögenhetsuppbyggnad är exceptionell i ett historiskt perspektiv är det svårt att på empirisk grund fastställa hur konsumtionen påverkas. I prognosen ligger en tydlig men relativt måttlig förmögenhetseffekt, som grundar sig på ett antagande om ett långsiktigt beteende hos hushållen.

Under åren 2001–2003 överstiger överskotten i de offentliga finanserna den målsatta nivån om 2 % av BNP. Överskotten torde öka hushållens tilltro till svensk ekonomi. Dessutom är det rimligt att anta att hushållen får ta del av detta överskjutande överskott och planerar sin konsumtion därefter (även om det är osäkert i vilken utsträckning och i vilken form överskotten kommer hushållen till godo). Beräkningstekniskt har överskott i de offentliga finanserna utöver 2 % av BNP för åren 2001–2003 överförts till hushållen. I tabell 1.3 redovisas således utvecklingen för sparkvot och disponibelinkomst inklusive denna överföring.

Sparkvoten bedöms i år vara lägre än vad som förefaller vara rimligt på medellång sikt. En viktig anledning till att hushållen varken 1999 eller i år tycks anpassa sitt konsumtionsbeteende så att sparkvoten stiger är den gynnsamma förmögen-

hetsutvecklingen som dels ökar konsumtionsutrymmet, dels bidrar till lägre disponibelinkomster genom att hushållens reavinstskatter ökar. Själva reavinsten påverkar per definition dock inte den disponibla inkomsten. En utgångspunkt för konsumtionsprognosen är att de realiserade beräkningstekniska överföringarna är så pass stora att sparkvoten år 2003 ligger högre än år 2000.

De statliga konsumtionsutgifterna, som svarar för en fjärdedel av statens utgifter, varierar tämligen kraftigt mellan åren bl.a. på grund av försvarsinköp. Dessutom är nationalräkenskapernas preliminära utfall mycket osäkra och genomgår ofta stora revideringar. Den statliga konsumtionen ökade 1999 med 1,1 %. I år beräknas en fortsatt ökning med 1 % och nästa år med 0,5 %.

De kommunala konsumtionsutgifterna steg i reala termer med 2,0 % mellan 1998 och 1999. Bedömningen av hur kommunsektorns konsumtionsutgifter utvecklas har gjorts utifrån det ekonomiska utrymme som är tillgängligt under förutsättningen att respektive delsektor skall klara balanskravet. Den kraftiga sysselsättningsuppgången i ekonomin leder till ökade skatteintäkter för kommunsektorn. En stark utveckling av skatteinkomster och statsbidrag medger en ökning av kommunsektorns konsumtionsutgifter med 1,3 % i år och med 0,7 % nästa år, samtidigt som kommunsektorn som helhet beräknas uppfylla kravet om ekonomisk balans. Om hänsyn tas till överföringen av kyrkan från kommunsektorn till hushållens ideella organisationer blir utvecklingstakten i år -1,3 %.

Konsumtionsutrymmet för kommunsektorn måste 2002 och 2003 anpassas till en svagare utveckling av skatteinkomsterna. Balanskravet bedöms medge en tillväxt av den kommunala konsumtionen på ca 0,5 % per år.

Tillväxtens och sparandets sammansättning

En stark inhemsk efterfrågan i form av snabbt växande konsumtionsutgifter i hushållssektorn och en god investeringstillväxt i övrigt näringsliv gav betydande bidrag till tillväxten 1999. Nettoexportens bidrag stärkte tillväxten med 0,4 procentenheter. I år övergår tillväxten till att bli mer exportdriven. Importen bedöms dock stärkas, bland annat till följd av att föregående års lageranpassning reducerade importen. Detta innebär att ökningen av bidraget från nettoexporten i förhållande till 1999 blir relativt blygsam. Nästa år förutses en viss avmattning av hushållens konsumtionsutgifter, vilken förklarar större delen av minskningen av BNP-tillväxten.

Tabell 1.5 Bidrag till BNP-tillväxt, exklusive överföringen av Svenska kyrkan från staten

Procentenheter

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Hushållens konsumtionsutgifter	1,2	2,1	2,0	1,4	1,0	1,0
Offentliga konsumtionsutgifter	0,6	0,5	0,3	0,2	0,1	0,1
Fasta bruttoinvesteringar	1,4	1,3	0,8	0,9	0,6	0,5
Lagerinvesteringar	0,3	-0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Export	3,1	2,3	3,4	3,2	2,6	2,6
Import	-3,7	-1,9	-2,7	-2,7	-2,3	-2,3
Netto utrikeshandel	-0,6	0,4	0,6	0,5	0,3	0,3
BNP	3,0	3,8	3,8	2,9	2,0	2,0

Anm: Bidragen för år 2000 redovisas exklusive effekten av att Svenska kyrkan fr.o.m. i år ingår i hushållssektorn. Se vidare fördjupningsrutan i kapitel 1.
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Det finansiella sparandet, vilket i stort överensstämmer med bytesbalansens saldo, väntas visa stora och växande överskott under de kommande åren. Till grund för denna utveckling ligger kraftiga överskott i handelsbalansen. I år väntas handelsbalansöverskottet uppgå till knappt 150 miljarder kronor, vilket motsvarar 7 % av BNP. Underskotten i tjänstebalansen och kapitalavkastningen reducerar dock bytesbalansöverskottet som beräknas uppgå till knappt 4 % av BNP under de kommande åren. Även det reala sparandet växer andelsmässigt i förhållande till BNP. Den goda utvecklingen av hushållens konsumtionsutgifter går därför hand i hand med en utveckling där Sveriges bruttosparande växer som andel av BNP. I tabell 1.6 har hela den beräkningstekniska överföringen lagts på hushållen och därmed stärkt hushållssparandet och i motsvarande grad försvagat sparandet i den offentliga sektorn.

Tabell 1.6 Sparandets sammansättning

Procent av BNP

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Bruttosparande	20,0	18,5	19,6	20,8	21,2	21,5
Realt sparande	16,7	16,9	17,0	17,3	17,5	17,7
Fasta investeringar	15,8	16,6	16,8	17,0	17,2	17,4
Lagerinvesteringar	0,9	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Finansiellt sparande	3,3	1,6	2,6	3,6	3,8	3,8
Offentlig sektor ¹	1,9	1,9	2,8	2,0	2,0	2,0
Hushåll ¹	2,0	1,3	1,8	2,6	2,9	3,5
Företag	-0,2	0,6	1,0	-0,6	-0,9	-1,5

¹ Efter beräkningsteknisk överföring

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Arbetsmarknaden

Sedan 1997 har sysselsättningen ökat i en mycket snabb takt och totalt sett har ca 150 000 arbetstillfällen tillkommit mellan 1997 och 1999. Arbetslösheten har fallit och sysselsättningen har stigit i de flesta län.

I den privata tjänstesektorn, som utgör ca 40 % av samtliga sysselsatta, steg sysselsättningen med hela 110 000 personer mellan 1997 och 1999. Uppgången i tjänstesektorn var också relativt kraftig i förhållande till ökningen i tjänsteproduktionen. En betydande del av den förväntade sysselsättningsökningen antas även i år och nästa år ske i tjänstesektorn. Åren 2000 och 2001 bedöms produktionen växa något långsammare än 1999, men produktiviteten beräknas utvecklas starkare. Sammantaget innebär detta att sysselsättningstillväxten i tjänstesektorn dämpas. Detta är en viktig förklaring till att även sysselsättningen i ekonomin som helhet ökar något långsammare i år trots att BNP-tillväxten bedöms bli i stort sett densamma. Den totala sysselsättningsuppgången mellan 1999 och 2001 uppskattas till 106 000 personer och sysselsättningsgraden för personer i reguljär sysselsättning mellan 20 och 64 år uppgår därmed till 77,3 % år 2001.

Produktivitetstillväxten i industrin, som uppgick till 3 % förra året, förutses stiga till 5 % i år samtidigt som tillväxttakten för industriproduktionen ökar från 4 % till 6 %. Den stigande produktivitetstillväxten är delvis av konjunkturell karaktär. Vid en konjunkturuppgång tas ledig kapacitet i anspråk varpå produktiviteten ökar. En betydande del av produktionsökningen väntas ske inom teleproduktsektorn där produktivitetstillväxten är mycket hög. Denna produktion ger ett betydande bidrag till produktivitetstillväxten inom industrin men skapar relativt få nya arbetstillfällen. I hela ekonomin väntas produktiviteten öka med 2,0 % i år och 1,8 % nästa år, vilket kan jämföras med förra årets produktivitetstillväxt på 0,9 %.

Den öppna arbetslösheten sjönk från 6,5 % år 1998 till 5,6 % år 1999. Arbetskraftsutbudet ökar vanligtvis vid en sysselsättningsuppgång. Tillkommande platser i högskolan i år och nästa år begränsar dock utbudsökningen. Den öppna arbetslösheten förväntas därmed fortsätta att falla i ganska snabb takt och beräknas uppgå till 3,9 % år 2001. I en nyligen publicerad proposition (1999/2000:98) föreslår regeringen införandet av ett nytt arbetsmarknadspolitiskt program, aktivitetsgarantin, som skall stärka långtidsarbets-

lösas möjligheter att komma tillbaka till den reguljära arbetsmarknaden. Denna åtgärd syftar, tillsammans med andra åtgärder föreslagna i denna proposition, till att effektivisera arbetsmarknaden och därigenom minska den öppna arbetslösheten.

Den offentliga sektorns finanser

Förra året uppgick den offentliga sektorns finansiella sparande till 37 miljarder kronor eller 1,9 % av BNP. I år förstärks sparandet till 2,8 % av BNP. Därvid sjunker både inkomster och utgifter som andel av BNP. I budgetpropositionen beräknades överskottet i det finansiella sparandet 2001 ligga marginellt över målet på 2 % av BNP. Genom att den ekonomiska tillväxten nu väntas bli starkare, och därigenom skatteinkomsterna högre, än vad som då beräknades har det finansiella sparandet reviderats upp till 3,2 % av BNP för 2001 (före beräkningsteknisk överföring).

Under åren 2002 och 2003 fortsätter de offentliga finanserna att förbättras. Detta beror på att utgifterna sjunker som andel av BNP. Överskotten i de offentliga finanserna fortsätter att stiga i förhållande till BNP och beräknas uppgå till 3,6 % år 2002 och till 4,5 % år 2003. Liksom för år 2001 överförs dock sparandet utöver målet på 2 % av BNP beräkningstekniskt till hushållen.

Tabell 1.7 De offentliga finanserna

Procent av BNP

	1999	2000	2001	2002	2003
Inkomster	60,2	58,1	56,7	56,6	56,6
Utgifter	58,4	55,3	53,4	53,1	52,2
Finansiellt sparande före överföring	1,9	2,8	3,2	3,6	4,5
Beräkningsteknisk överföring	0,0	0,0	1,2	1,6	2,5
Finansiellt sparande efter överföring	1,9	2,8	2,0	2,0	2,0
Konsoliderad bruttoskuld efter överföring	65,5	57,6	52,5	49,5	47,4

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Fördelningen av sparandet mellan staten och ålderspensionssystemet påverkas under perioden 1999 till 2001 av den finansiella infasningen av det reformerade ålderspensionssystemet. När infasningen är över år 2002 beräknas sparandet i pensionssystemet, dvs. AP-fonden och premiepensionssystemet, uppgå till ca 2,5 % av BNP, medan statens finansiella sparande visar ett underskott på ca 0,5 % av BNP (efter beräkningsteknisk överföring). Det är en följd av att pen-

sionsreformen utgör en mycket stor omfördelning av sparandet från staten till ålderspensions-systemet. Det innebär att mer än hela det finansiella överskottsålet för den samlade offentliga sektorn används för att bygga upp pensionsfonderna inför den belastning som väntar i framtiden.

Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld, definierad enligt de s.k. Maastrichtkriterierna uppgick vid utgången av 1999 till 65,5 % av BNP. Som andel av BNP har den konsoliderade skulden sjunkit sedan 1995. I år minskar dessutom skulden även nominellt med drygt 90 miljarder kronor och väntas understiga 60 % av BNP, vilket är referensvärdet för den offentliga skuldsättningen enligt Maastrichtkriterierna. Den kraftiga minskningen beror till stor del på att förväntade försäljningar av statens aktieinnehav förutses användas till amortering av statsskulden.

Nettoskulden, som är nettot av den offentliga sektorns samtliga finansiella tillgångar och skulder, sjunker i takt med att den offentliga sektorn visar fortsatta finansiella överskott och till följd av de värdeförändringar som sker på tillgångar och skulder. År 2002 beräknas nettoskulden vändas till en positiv finansiell ställning. Det innebär att den offentliga sektorns finansiella tillgångar överstiger skulderna.

Överföringen av Svenska kyrkan från kommunsektorn till hushållssektorn

Den 1 januari i år skildes Svenska kyrkan från staten. I nationalräkenskapstermer innebär detta att kyrkan, som tidigare ingått i kommunsektorn, kommer att ingå i den sektor som benämns hushållens ideella organisationer från och med redovisningen för år 2000. (Nationalräkenskaper för första kvartalet 2000 publiceras i juni.) Hushållens ideella organisationer betraktas bl.a. i konsumtionshänseende som en del av hushållssektorn. Alla effekter av överföringen på nationalräkenskapernas redovisning är ännu inte helt klarlagda, men i denna prognos har förändringen beaktats så långt det varit möjligt med ledning av preliminära uppgifter. Överföringen påverkar inte BNP men har effekter på fördelningen mellan försörjningsbalansens poster. Dessutom påverkas förädlingsvärden och antal arbetade timmar i olika sektorer samt hushållens och den offentliga sektorns finanser. Nedan sammanfattas hur överföringen har behandlats i prognosen.

Från och med år 2000 ingår Svenska kyrkans konsumtionsutgifter i hushållens konsumtionsutgifter och inte i de kommunala konsumtionsutgifterna. Kyrkans konsumtionsutgifter uppgick 1999 till 9950 miljoner kronor, vilket motsvarade ungefär 2,5 % av kommunernas och 1 % av hushållens konsumtionsutgifter 1999. Överflyttningen ger en engångseffekt på tillväxttalen för dessa bägge poster i försörjningsbalansen för år 2000. Se tabell 1.4.

En del av kyrkornas konsumtionsutgifter som avser vissa prästlöner har hittills hänförts till de statliga konsumtionsutgifterna. I nationalräkenskaperna kommer även denna post att överföras till hushållens konsumtionsutgifter från och med år 2000. Denna överföring har inte beaktats i konsumtionsprognoserna för stat och hushåll.

När det gäller redovisningen av antalet sysselsatta har inga överföringar från kommunsektorn eller staten till näringslivet gjorts i prognosen eftersom det ännu inte är klart hur överföringen kommer att hanteras i Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökning.

Svenska kyrkans investeringar redovisas som offentliga myndigheters investeringar t.o.m. år 1999 men därefter som investeringar i övrigt näringsliv, närmare bestämt som investeringar i hushållstjänsteverksamhet. Förändringarna påverkar inte den totala investeringstillväxten för år 2000 men innebär att tillväxttalet i övrigt näringsliv höjs med 0,5 procentenheter samtidigt som det minskar med närmare 2 procentenheter i de offentliga myndigheterna.

Kyrkoskatten avskaffas. Medlemmar i Svenska kyrkan betalar i stället en medlemsavgift. De som inte är medlemmar betalar en obligatorisk begravningsavgift. Kyrkoskattens avskaffande gör att hushållens disponibla inkomst per definition höjs. Både medlemsavgiften i Svenska kyrkan och den obligatoriska begravningsavgiften väntas behandlas på samma sätt som medlemsavgifter i nationalräkenskaperna. Eftersom dessa medlemsavgifter utgör transaktioner inom en och samma sektor registreras de inte som vare sig inkomster eller utgifter för hushållen. Ett antal inkomst- och utgiftsposter för hushållssektorn påverkas (se avsnitt 9.1). Effekten på hushållssektorns finansiella sparande och nettosparande väntas inte vara av någon nämnvärd storlek.

För den offentliga sektorns finanser innebär omklassificeringen av kyrkan att den offentliga sektorns inkomster, skatter och utgifter reduceras med ca ½ procentenhet av BNP.

2 Internationell utveckling

Utsikterna för världsekonomin under de kommande två åren ter sig ljusa. Gynnsamma makroekonomiska förutsättningar i form av fortsatt låg inflation och låga räntor har förbättrat förutsättningarna för ökad tillväxt i stora delar av världen. Sammantaget bedöms den globala tillväxten under innevarande år uppgå till 3,9 % och till 3,8 % år 2001.

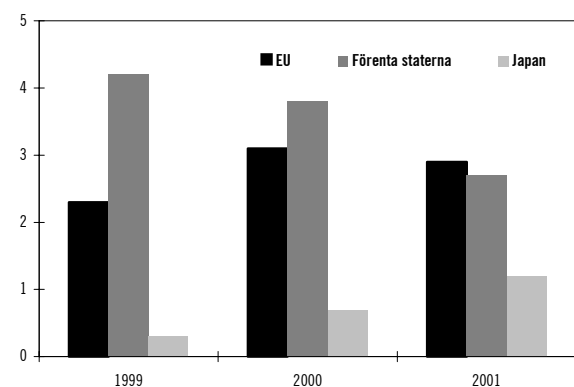
Tillväxten i EU förutses öka från drygt 2 % 1999 till ca 3 % både i år och nästa år. Detta är en följd av en starkare efterfrågan i både EU-området och i omvärlden. Utvecklingen understöds bl.a. av gynnsamma monetära förhållanden, en positiv arbetsmarknadsutveckling och stigande framtidsoptimism hos företag och hushåll.

Den amerikanska ekonomin har fortsatt att utvecklas starkt. En åtstramning av penningpolitiken förutses dock, att tillsammans med högre marknadsräntor och en mer dämpad aktieprisutveckling, bidra till en gradvis avmattning av konjunkturen. Sammantaget bedöms BNP-tillväxten avta från 4,2 % 1999 till 3,8 % i år och 2,7 % nästa år.

Ännu syns inga tydliga tecken på en varaktig återhämtning i den japanska ekonomin. Den ökade tillväxten under första halvåret 1999 kan till stor del tillskrivas tidigare finanspolitiska stimulanspaket. Den privata inhemska efterfrågan är dock fortsatt svag. Utsikterna är således fortsatt osäkra och BNP-tillväxten förutses uppgå till måttliga 0,7 % i år och till ca 1 % nästa år.

Diagram 2.1 BNP-tillväxt i EU, Förenta staterna och Japan

Procentuell förändring

Källor: Nationella källor och Finansdepartementet

Som en följd av en starkare efterfrågan i EU-området och en fortsatt stark utveckling i Förenta staterna förutses världsmarknadstillväxten

för svensk export sammantaget utvecklas gynnsamt under prognosperioden. Sammantaget väntas världsmarknadstillväxten för svensk export öka från drygt 5 % 1999 till 8 % i år, för att under nästa år uppgå till drygt 7 %.

Utvecklingen i Förenta staterna utgör den största enskilda riskfaktorn i prognosen. Den fortsatt höga tillväxten kan leda till en högre inflation och en kraftigare åtstramning av penningpolitiken än vad som nu antas. Den största osäkerheten utgörs av den ansträngda situationen på arbetsmarknaden. Samtidigt kan andra faktorer, till exempel en fortsatt stark produktivitet-utveckling, bidra till en högre icke inflationsdrivande tillväxt än väntat.

Till riskerna i den japanska ekonomin hör den snabbt växande statsskulden som kan komma att pressa upp lågräntorna. Avgörande för återhämtningen i den japanska ekonomin är emellertid att förtroendet bland hushåll och företag återställs.

I EU kan en bättre utveckling än vad som nu förutses samtidigt inte uteslutas, t.ex. som en följd av en starkare utveckling av den inhemska efterfrågan.

2.1 Utvecklingen i Europa

Euroområdet

Efter konjunkturavmattningen i slutet av 1998 och i inledningen av förra året har en påtaglig förstärkning av konjunkturen skett under det andra halvåret i euroområdet.

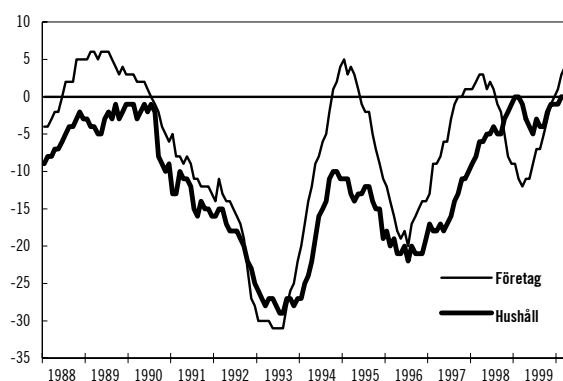
Återhämtningen har framförallt drivits av en stark export till omvärlden samtidigt som den inhemska efterfrågan fortsatt att utvecklas gynnsamt. Även i Tyskland och Italien, som konjunkturmässigt släpat efter, har tydliga tecken på en återhämtning kunnat skönjas.

Den ekonomiska aktiviteten har fortsatt att tillta i inledningen av detta år. Industriproduktion och ordergång samt förtroendebarmetrar har stärkts påtagligt. Förtroendet inom företagssektorn i euroområdet uppvisar nu liknande nivåer som under högkonjunkturåren 1994 och 1998.

Samtidigt ligger konsumentförtroendet på högre nivåer än under högkonjunkturen i slutet på 1980-talet respektive i samband med den tyska återföreningen i början av 1990-talet.

Diagram 2.2 Företagens och hushållens förtroende i euroområdet

Nettobalans

Källa: EU-kommissionen

Inflationen i euroområdet har ökat under de senaste månaderna, efter att under större delen av 1999 legat på ca 1 %. Inflationstakten uppgick i februari till 2 %. Framför allt två faktorer förklarar denna utveckling: de stigande oljepriserna samt eurons försvagning.

Långräntan i euroområdet som helhet steg kontinuerligt under 1999, men har under den senaste tiden fallit något till knappt 5,5 %. Efter räntesänkningen i april 1999 till 2,5 % har ECB i flera omgångar höjt styrräntan med sammanlagt 1 procentenhet till 3,5 %. Euron försvagades under hela 1999, en utveckling som fortsatt under inledningen av detta år. Försvagningen har inte bara skett mot den amerikanska dollarn, utan är också kraftig i effektiva termer.

Som en följd av den stigande inflationen och de stigande inflationsförväntningarna samt eurons utveckling har de reala monetära förhållandena sannolikt lättat något jämfört med inledningen av 1999. Detta bedöms, i kombination med en under prognosperioden neutral, eller möjligen något expansiv finanspolitik, verka stimulerande på den ekonomiska aktiviteten framför allt i år. Som en följd av gynnsammare konjunktutsikter och tilltagande inflation antas styrräntan i euroområdet uppgå till 4 % i slutet av detta år och till 4,25 % i slutet av år 2001. Detta får anses vara en relativt måttlig anpassning av penningpolitiken. Samtidigt torde det fortfarande finnas ledig kapacitet i euroområdet som helhet och inflationsförväntningarna är också fortfarande relativt låga.

BNP-tillväxten i euroområdet förutses uppgå till ca 3 % både i år och nästa år. Både den inhemska efterfrågan och nettoexporten, om än i avtagande grad, förutses bidra till BNP-tillväxten

under prognosperioden. Hushållens konsumtion bedöms utvecklas fortsatt starkt som en följd av bl.a. stigande realinkomster och en mer gynnsam arbetsmarknadsutveckling – arbetslösheten väntas minska med 1 procentenhet till i genomsnitt ca 9 % år 2001. Den positiva utvecklingen av nettoexporten kan bl.a. hänföras till effekterna av den svaga euron, men också till en allmänt stigande efterfrågan i omvärlden, en utveckling som förutses vara särskilt tydlig i år.

Tabell 2.1 BNP-tillväxt, KPI och arbetslöshet

Årlig procentuell förändring

	1999	2000	2001	2002	2003
Bruttonationalprodukt					
Världen	3,2	3,9	3,8	3,6	3,6
Förenta staterna	4,2	3,8	2,7	2,1	2,1
Japan	0,3	0,7	1,2	1,4	1,5
EU	2,3	3,1	2,9	2,6	2,5
Euroområdet	2,3	3,1	3,0	2,7	2,6
Tyskland	1,5	2,7	2,7	2,4	2,1
Frankrike	2,7	3,3	3,0	2,6	2,4
Italien	1,4	2,6	2,7	2,8	2,9
Storbritannien	2,0	3,0	2,5	2,0	2,0
Norden	2,6	3,3	2,9	2,5	2,6
Danmark	1,6	1,9	2,1	2,3	2,5
Finland	3,5	4,5	4,1	3,9	3,9
Norge	0,8	2,9	2,9	2,5	2,5
Konsumentpriser¹					
EU	1,2	1,8	1,9	1,8	1,8
Euroområdet	1,2	1,8	1,9	1,7	1,7
Förenta staterna	2,2	2,6	2,5	2,4	2,3
Arbetslöshet, procent av arbetskraften²					
EU	9,3	8,5	8,2	8,1	7,9
Euroområdet	10,1	9,3	8,9	8,8	8,6
Förenta staterna	4,2	4,2	4,7	5,1	5,2
Marknadstillväxt, bearbetade varor					
	5,3	8,0	7,3	6,5	6,4

¹ HIKP för EU och KPI för Förenta staterna.² ILO-definition för EU och nationell definition för Förenta staterna.

Källor: OECD och Finansdepartementet

Skillnaden i tillväxttakt mellan enskilda euroländer var påtaglig under 1999. Dessa skillnader förutses minska något under prognosperioden. BNP-tillväxten i Tyskland och Italien förutses i år uppgå till ca 2,7 %, medan tillväxttakten i flertalet övriga euroländer bedöms uppgå till ca 3,5 %. BNP-tillväxten i Irland och Finland bedöms dock vara betydligt högre under hela prognosperioden.

Riskerna i prognosen är relativt små och balanserade. En starkare exportutveckling, delvis som en följd av den fortsatt svaga euron, kan inte uteslutas. En fortsatt gynnsam arbetsmarknadsutveckling kan samtidigt bidra till en starkare utveckling av den inhemska efterfrågan än vad som förutses. Samtidigt kan fortsatt stigande oljepriser samt en ytterligare försvagning av euron medföra en stramare penningpolitik än vad som nu antas. I några, främst mindre, euroländer syns tecken på överhettning som, framförallt under nästa år, kan utgöra en risk.

Storbritannien, Norge och Danmark

Den förväntade återhämtningen i några av de viktigaste svenska exportmarknaderna utanför euroområdet – Storbritannien, Norge och Danmark – har under hösten bekräftats.

I Storbritannien mattades konjunkturen tydligt under vinterhalvåret 1998/99 då bidraget från nettoexporten sjönk kraftigt. Exporten har därefter gradvis återhämtat sig delvis till följd av en ökad efterfrågan i omvärlden. Hushållens konsumtion utgör emellertid fortfarande den viktigaste drivkraften bakom tillväxten. Ett stigande inflationstryck, bl.a. till följd av ökande lönekostnader orsakade av den strama arbetsmarknadssituationen, i kombination med en något expansiv finanspolitik, antas dock leda till en fortsatt åtstramning av penningpolitiken. Detta bedöms dämpa den inhemska efterfrågan. BNP-tillväxten förutses uppgå till 3 % i år för att därefter dämpas till 2,5 % 2001.

Efter en lång period av mycket stark ekonomisk utveckling mattades tillväxten i Norge påtagligt under förra året. Avmattningen kan främst förklaras av att det kraftigt fallande oljepriset under 1998 bidrog till en kraftigt försämrad lönsamhet i oljesektorn. Detta påverkade sektorns investeringsplaner för 1999 och framför allt innevarande år negativt. I syfte att medverka till ett högre oljepris skärptes också under våren 1999 begränsningarna i oljeproduktionen. Detta resulterade i en kraftig dämpning av investerings- och exportutvecklingen i Norge under förra året. Till följd av att produktionsbegränsningarna upphör i år väntas dock ett betydande tillväxtbidrag komma från en ökad oljeexport. Sammantaget väntas BNP-tillväxten uppgå till knappt 3 % både i år och nästa år.

I Danmark dämpades konjunkturen under förra året till följd av en kraftig avmattning i den inhemska efterfrågan, som i sin tur var en följd av en stramare finanspolitik. Den inhemska ef-

terfrågan väntas åter tillta under kommande år. Exportutvecklingen förutses dock, trots en starkare internationell konjunktur, utvecklas svagt till följd av att lönekostnaderna ökat snabbare än i omvärlden. BNP-tillväxten väntas uppgå till ca 2 % både i år och nästa år.

2.2 Förenta staterna

Den amerikanska ekonomins styrka har fortsatt att överraska och ännu syns få tecken på en konjunkturavmattning. BNP ökade under 1999 med 4,2 % och de flesta indikatorer pekar på en fortsatt stark tillväxt under inledningen av innevarande år. Liksom tidigare har hushållens konsumtion, understödd av en gynnsam sysselsättningsutveckling och stigande aktiepriser, utgjort den främsta drivkraften bakom den starka utvecklingen. Den gynsamma utvecklingen i hushållens konsumtion har tillsammans med återhämtningen inom tillverkningsindustrin också bidragit till en fortsatt hög investeringstakt, inte minst inom IT-sektorn. Arbetslösheten uppgick i februari till 4,1 %.

Trots den höga aktiviteten i ekonomin har prisutvecklingen varit relativt dämpad. Inflationstakten ökade i februari till 3,2 %, vilket till stor del kan förklaras av stigande energipriser. Under senare tid har samtidigt vissa tecken på ett allmänt ökat inflationstryck märkts, bl.a. på arbetsmarknaden och i de tidigare produktionsleden. Hushållens höga konsumtionsbenägenhet återspeglas i ett lågt privat finansiellt sparande och ett historiskt högt bytesbalansunderskott motsvarande drygt 4 % av BNP.

Det stigande inflationstrycket i kombination med den strama situationen på arbetsmarknaden bidrog till att den amerikanska centralbanken i mars höjde styrräntan med 0,25 procentenheter till 6,0 %. Den amerikanska centralbanken antas genomföra ytterligare styrräntehöjningar under innevarande år. Detta bedöms leda till en avmattning av hushållens konsumtion genom högre marknadsräntor och en mer dämpad aktieprisutveckling. Samtidigt väntas investeringarna utvecklas svagare under de närmaste åren. Utöver den penningpolitiska åtstramningen förklaras detta av stigande arbetskraftskostnader tillsammans med det förhållandevis låga kapacitetsutnyttjandet i industrin, samt en allmän dämpning av den ekonomiska aktiviteten. Nettoexporten väntas ge ett fortsatt negativt bi-

drag till BNP-tillväxten under innevarande år, för att därefter ge ett neutralt bidrag under resten av prognosperioden. Sammantaget bedöms BNP-tillväxten uppgå till 3,8 % i år och till 2,7 % år 2001.

De flesta bedömare har under senare år konsekvent underskattat styrkan i den amerikanska ekonomin och det är svårt att bedöma omfattningen av, och tidpunkten för, en eventuell konjunkturavmattning. En bestående eller långvarig förändring på ekonomins utbudssida utgör den enskilt viktigaste positiva risken i prognosen. En av de mest centrala frågorna i detta sammanhang är huruvida de senaste årens starka produktivitetstillväxt, vilken bl.a. bidragit till det dämpade inflationstrycket, utgör ett trendbrott eller om cykliska faktorer i första hand kan förklara utvecklingen (se vidare fördjupningsrutan i slutet av detta kapitel). Med en fortsatt stark produktivitetstillväxt och en högre potentiell BNP-tillväxt kan den amerikanska ekonomin växa snabbare än prognostiserat, utan att inflationen tar fart.

En utebliven konjunkturavmattning innebär samtidigt att risken för kraftigare styrräntehöjningar än vad som nu antas, och därmed ett svagare konjunkturförlopp, har ökat under de senaste månaderna. Detta utgör i kombination med det stora bytesbalansunderskottet, den starka dollarn samt de högt värderade aktiepriserna en betydande osäkerhetsfaktor. Den största enskilda risken i detta sammanhang torde emellertid utgöras av kraftigt stigande arbetskraftskostnader till följd av den ansträngda situationen på arbetsmarknaden. Stigande inflationsförväntningar, t.ex. som ett resultat av det höga oljepriset, ökar också risken för alltför höga löneökningar. Genom att driva upp vinstförväntningar och aktiepriser kan det dessutom inte uteslutas att den gynnsamma produktivitetstillväxten på kort sikt bidrar till en fortsatt tillväxt av den inhemska efterfrågan som överstiger ekonomins potential.

2.3 Utvecklingen i Asien och Latinamerika

Japan

Utsikterna för den japanska ekonomin är fortsatt osäkra. Tillväxten under de två första kvartalen 1999 kan till stor del tillskrivas tidigare finanspolitiska stimulanspaket. När effekterna från dessa

avtog mattades den ekonomiska aktiviteten åter. Under andra halvan av 1999 krympte den japanska ekonomin och sammantaget uppvisades endast en svagt positiv tillväxt för 1999.

Det är framför allt en fortsatt svag utveckling av hushållens konsumtion som dämpar den ekonomiska utvecklingen. Reallönesänkningar och oro för fortsatt hög arbetslöshet till följd av företagsrationaliseringar har bidragit till svagt förtroende bland konsumenterna. Arbetslösheten för helåret 1999 uppgick till 4,7 %, vilket är den högsta nivån på 50 år.

Samtidigt som den inhemska efterfrågan fortsatt att utvecklas svagt är bilden något annorlunda inom delar av näringslivet. Industriproduktionen återhämtade sig under 1999, om än från mycket låga nivåer. Ökningen i industriproduktionen är delvis ett resultat av att exporten stärktes under 1999, framförallt beroende på en ökning av efterfrågan i övriga Asien. Företagens vinster har också ökat, delvis till följd av personalneddragningar.

Finanspolitiken väntas vara fortsatt expansiv under 2000. I november presenterade den japanska regeringen ytterligare ett nytt stimulanspaket som väntas ge effekt på tillväxten från det andra kvartalet innevarande år. Hushållens konsumtion väntas emellertid utvecklas fortsatt svagt under 2000 till följd av ett fortsatt lågt förtroende.

Enligt preliminär statistik föll KPI med 0,3 % 1999. Det finns ännu inte några tydliga tecken på att deflationen skall upphöra. Mot bakgrund av den svaga prisutvecklingen förutses Bank of Japan fortsätta med sin nollräntepolitik.

BNP förutses även framöver växa långsamt och tillväxten uppgå till 0,7 % i år och till 1,2 % nästa år. Bland riskerna märks främst den snabbt växande statsskulden som nu tillhör de högsta i OECD-området. Sammantaget skulle detta kunna leda till att långräntorna pressas upp och ett försämrat förtroende hos hushåll och företag. I ljuset av den fortsatt svaga inhemska efterfrågan är exportutvecklingen, och därmed utvecklingen av yenen, av betydelse för återhämtningen.

Övriga Asien

Tillväxten i övriga Asien har tilltagit betydligt under andra halvan av 1999. Återhämtningen, som hitills delvis drivits av en expansiv ekonomisk politik, ökad export och ett ökat kapitalinflöde, förstärks nu av en snabbt växande inhemsk privat efterfrågan. BNP-tillväxten var för första gången sedan Asienkrisen positiv i hela regionen

under 1999. Sydkoreas ekonomi som uppvisar den snabbaste återhämtningen växte med drygt 10 %. För regionen som helhet väntas en BNP-tillväxt på nära 6 % i år och 2001.

Latinamerika

Efter en period med avtagande ekonomisk aktivitet i Latinamerika – BNP utvecklades negativt i flertalet länder under 1999 – har utsikterna långsamt ljusnat. Konjunkturutvecklingen skiljer sig emellertid åt mellan länderna och återhämtningen är i flera fall bräcklig. Priser på råvaror, framför allt olja, har stigit under hösten och bidrar positivt till återhämtningen i flera länder. Återhämtningen väntas drivas av en ökad inhemsk efterfrågan och av en högre exporttillväxt till följd av starkare global efterfrågan samt försvagade valutor. BNP för regionen som helhet väntas växa med ca 4 % i år och nästa år.

2.4 Utvecklingen i Ryssland och i övriga Östersjöområdet

Den positiva ekonomiska utvecklingen i Ryssland under det senaste året har främst sin grund i faktorer som inte är bestående. Den kraftiga deprecieringen av rubeln samt det stigande oljepriset bedöms endast ha givit tillfälliga positiva effekter på den ekonomiska tillväxten, som under 1999 bedöms ha uppgått till drygt 3 %. BNP-tillväxten väntas därför bli svagare under prognosperioden.

Trots en dämpad konjunktur till följd av den ryska krisen växte ekonomin i Polen med 4,1 % under 1999. Ett starkt inflöde av utländska direktinvesteringar och en stabil inhemsk efterfrågan var faktorer som bidrog till tillväxten. Med stöd av bl.a. en god europeisk konjunktur bedöms den polska BNP-tillväxten uppnå 5,2 % i år och 5,8 % år 2001.

I Estland, Lettland och Litauen syntes mot slutet av 1999 tecken på en återhämtning efter den nedgång som orsakats av den ryska krisen. Lettland var dock det enda land som uppvisade en positiv BNP-tillväxt. Sammantaget bedöms BNP-tillväxten i de tre länderna uppgå till 3,5 % i år och 5 % nästa år.

2.5 Den svenska världsmarknadstillväxten

Efter den svaga utvecklingen för några av de viktigaste svenska exportmarknaderna under det första halvåret 1999 har den förväntade återhämtningen under det andra halvåret bekräftats i importstatistiken i dessa länder.

Den starkare konjunkturen i omvärlden innebär att förutsättningarna för svensk export förbättrats. Världsmarknadstillväxten, som utgör ett handelsviktat genomsnitt av importtillväxten av bearbetade varor på Sveriges avsättningsmarknader, bedöms öka från 5,3 % 1999 till 8 % i år, för att därefter avta till drygt 7 % 2001. Bakom de ljusare utsikterna för år 2000 ligger i första hand den förbättrade konjunkturen i EU.

Är Förenta staterna en "ny ekonomi"?

Den amerikanska ekonomin upplever sin längsta period av jämn och hög ekonomisk tillväxt någonsin, samtidigt som arbetslösheten är på sin lägsta nivå sedan 1970. Det höga resursutnyttandet till trots är prisutvecklingen fortsatt dämpad. Denna gynnsamma utveckling har givit upphov till diskussionen huruvida den amerikanska ekonomins funktionssätt har ändrats så att man kan tala om en *ny ekonomi*.

Även om informationsteknologi (IT) förekommer i de flesta diskussioner har ännu ingen vedertagen definition av begreppet ny ekonomi etablerats. De flesta skulle dock säga att den nya ekonomin är informations- och kunskapsbaserad. Huruvida förändringar av den ekonomiska politiken, som en väl avvägd finanspolitik och en framgångsrik inflationspolitik, skall räknas till den nya ekonomin eller inte är en definitionsfråga. Överhuvudtaget är det en definitionsfråga om olika förhållanden är "nya" eller "endast" resultatet av förändringar inom ramen för den "gamla ekonomin". Förespråkare argumenterar för att den nya ekonomin innebär en ökning i den långsiktiga produktivitetstrenden och därmed den potentiella tillväxten, en lägre jämviktsarbetslöshet och ett mer stabilt konjunkturförlopp.

Den starka utvecklingen i amerikansk ekonomi under senare år har sin grund i en snabb tillväxt i *arbetsproduktiviteten*, vilken har dämpat kostnadsutvecklingen och stärkt förväntningarna om framtida vinster. Under åren 1996–1999 ökade arbetsproduktiviteten i genomsnitt med 2,6 % årligen, vilket kan jämföras med en ökningstakt på ca 1,5 % under åren 1975–1995.

Den förbättrade arbetsproduktivitetsutvecklingen är nära knuten till den starka tillväxten i *kapitalstocken per anställd* och då i synnerhet stocken av IT-kapital. En viktig förklaring till detta är att priset på IT-produkter under senare år minskat påtagligt. Samtidigt har innovations-takten inom IT-sektorn ökat, vilket bidragit till en snabbare avskrivningstakt för IT-produkter och att befintligt fysiskt kapital i allt snabbare takt ersätts av nytt högteknologiskt produktionskapital.

Förespråkare för den nya ekonomin förutser vidare att "IT-revolutionen" kommer att leda till högre avkastning på kapital än tidigare och där-

med en permanent förbättring i *den totala faktorproduktiviteten*.¹ Detta skulle i sin tur öka *BNP-nivån* och, åtminstone under en längre period, BNP-tillväxten. Hittills har dock ökningstakten i den totala faktorproduktiviteten varit begränsad. En förklaring till detta kan vara att det finns stora mätproblem när ekonomin i allt större utsträckning baseras på tjänsteproduktion och informationsutbyte.

Ytterligare ett argument för den nya ekonomin är att användningen av *internet* potentiellt kan innebära lägre kostnader för konsumenter och företag genom att bl.a. effektivare prisjämförelser leder till en förbättrad resursallokering och kostnadsbesparingar.

En vanlig *kritik* mot tankarna på en ny ekonomi är att de senaste årens gynnsamma utveckling till största delen är ett resultat av *tillfälliga faktorer*. Den starka dollarn, en svag efterfrågan i omvärlden och en svag reallöneutveckling har bidragit till att hålla nere inflationen, samtidigt som ett stort inflöde av kapital till Förenta staterna bidragit till lägre räntor och en högre investeringstakt. Dessa faktorer har i sin tur bidragit till att dämpa inflationen samt höja produktiviteten. Kritiker pekar också ofta på att de senaste årens produktivitetshöjning i Förenta staterna sker från en relativt *låg nivå*. Med undantag för de senaste åren har produktiviteten utvecklats betydligt svagare i Förenta staterna än i t.ex. euroområdet och i Japan.

Det är svårt att på ett entydigt sätt avgöra frågan om den nya ekonomins "vara eller inte vara". Å ena sidan har tillfälliga effekter bidragit till att dämpa inflationen och stärka produktivitetstillväxten. Å andra sidan är den amerikanska ekonomins anmärkningsvärda utveckling under senare år svår att förklara med enbart tillfälliga effekter och/eller genom traditionella modeller och samband. Sammantaget är det svårt att helt bortse från de ännu få men befintliga "bevis" på effektivitetsvinster som görs i företagen genom nya teknologiska och organisatoriska innovationer. Även om osäkerheten kring den förbättrade utvecklingen i Förenta staterna är stor så talar de senaste årens gynnsamma utveckling för att den långsiktiga produktionstillväxten har ökat något.

¹Den produktionstillväxt som inte förklaras av en ökad insats av kapital och arbetskraft.

3 Kapitalmarknaderna

De reala och finansiella effekterna av Asien- och Rysslandkrisen klingade av under 1999, då förutsättningarna för den globala ekonomin successivt omvärderades. I Europa reviderades tillväxtutsikterna upp samtidigt som inflationsförväntningarna började stiga. Oljepriset har mer än fördubblats under det gångna året. Ekonomin i Förenta staterna fortsatte att utvecklas oväntat starkt. De långa marknadsräntorna i såväl Förenta staterna som i Europa steg med omkring 2 procentenheter. Penningpolitiken lades under andra delen av 1999 om i mindre expansiv riktning. Den amerikanska centralbanken (Fed), den europeiska centralbanken (ECB) och Riksbanken har successivt höjt sina styrräntor. Under förra året ökade värdena kraftigt på flera av världens aktiebörser, speciellt inom vissa branscher. Den historiskt höga värderingen på börserna har lett till ökad oro för ett tydligt kursfall framöver.

De amerikanska långräntorna har successivt sjunkit under början av 2000. Investerare tycks ha sett ett ökat värde i obligationer, inte minst mot bakgrund av den höga värderingen av många amerikanska aktier. På senare tid har även utbudsrelaterade faktorer som hänger samman med landets starka statsfinanser lett till att räntor med längre löptider sjunkit. Svenska långräntor har också sjunkit under innevarande år, delvis av liknande skäl som i Förenta staterna.

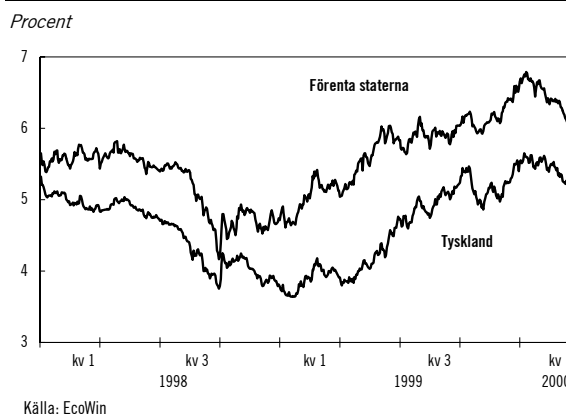
Euron har sedan den introducerades försvagats trendmässigt mot dollarn, och handlas sedan en tid under paritet. Relativa tillväxtutsikter, förväntningar om en relativt stramare penningpolitik i Förenta staterna och den starka amerikanska börsutvecklingen är faktorer som har bidragit till detta. Kronan har följt en svagt apprecierande utveckling mot euron det gångna året, samtidigt som den har försvagats mot dollarn. I handelsvägda termer har kronan varit relativt stabil.

Under loppet av 2000 antas centralbankerna i Förenta staterna, euroområdet och Sverige höja sina styrräntor ytterligare. Den amerikanska 10-årsräntan antas uppgå till 6,25 % i slutet av detta år och sjunka något under nästa år. Den tyska och den svenska 10-årsräntan bedöms stiga något under loppet av 2000 för att därefter successivt sjunka. Euron antas appreciera mot dollarn under de kommande åren. Kronan antas utvecklas förhållandevis stabilt mot euron och TCW under innevarande år.

3.1 Utvecklingen i omvärlden

Förenta staternas ekonomi har fortsatt att utvecklas oväntat starkt. En hög BNP-tillväxt har kunnat kombineras med måttliga prisökningar. Samtidigt har obalanserna i ekonomin – en stram arbetsmarknad, stort bytesbalansunderskott och ett lågt sparande i hushållssektorn – blivit ännu tydligare och den starka efterfrågetillväxten hotar att leda till överhettning och stigande inflation. Detta har bidragit till att den amerikanska 10-årsräntan har stigit markant det gångna året. För att skapa förutsättningar för en uthålligt hög tillväxt har Fed stegvis höjt styrräntan med sammanlagt 1,25 procentenheter sedan förra sommaren. Därmed har banken tagit tillbaka mer än den ackommoderande räntesänkning som ägde rum i samband med Rysslandkrisen. Rådande marknadsräntor visar att marknadsaktörerna förväntar att Fed höjer räntan med ca 0,75 procentenheter under 2000. I dessa räntor ligger emellertid också en riskpremie.

Diagram 3.1 10-åriga räntor i Förenta staterna och Tyskland

Långränteuppgången i Förenta staterna har avstannat och sedan årsskiftet har räntorna fallit. 10-årsräntan uppgår för närvarande till ca 6 %. Avkastningskurvan har samtidigt blivit flackare – dvs. skillnaden mellan långa och korta räntor har minskat – och för många löptidssegment fått en negativ lutning. Både utbuds- och efterfrågeförhållanden har bidragit till denna utveckling. De starka statsfinanserna minskar behovet av nyemissioner och det amerikanska finansdepartementet köper tillbaka obligationer. Samtidigt har det tidigare höga ränteläget inneburit att många placerare sett ett ökat värde i amerikanska obligationer. Ett reducerat utbud och en ökad efter-

frågan på obligationer skapar tillsammans förutsättningar för lägre långräntor. Därutöver har förväntningar om en stramare penningpolitik som förmår hålla tillbaka inflationen sannolikt bidragit till att skillnaden mellan korta och långa räntor har minskat. Ett minskat statligt upplåningsbehov i kombination med en tillväxtledd ökning i den privata upplåningen har förskjutit det relativa utbudet av obligationer och lett till stigande kreditspreddar – skillnaden i lånekostnad mellan staten och t.ex. företag har stigit tydligt under det första kvartalet.

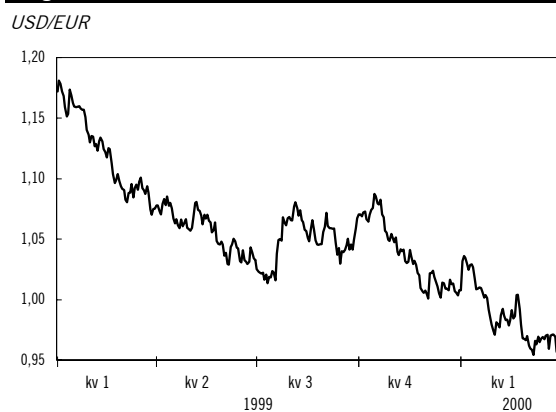
ECB sänkte styrräntan till 2,5 % under våren 1999 som en följd av den svaga ekonomiska utvecklingen. En omvärdering av konjunkturutsikterna gjorde att banken förra sommaren började antyda att räntehöjningar var på väg. I november höjdes räntan till 3,0 % och i år har räntan höjts till 3,5 %. Den senaste höjningen motiverades med ökad risk för tilltagande inflation. Banken pekade på bl.a. en fortsatt hög penningmängds- och kreditillväxt och riskerna med de stigande oljepriserna och den svaga euron. Marknadsräntorna indikerar att marknadsaktörerna förväntar sig att ECB kommer att höja räntan med ytterligare ca 0,75 procentenheter under innevarande år. De långa euroräntorna steg tydligt under 1999. I år noteras en mindre nedgång. Högre globala realräntor och stigande inflationsförväntningar, men även osäkerhet om penningpolitiken i euroområdet, har påverkat långränteutvecklingen under det gångna året.

En mindre pessimistisk syn på den japanska ekonomin, bl.a. efter starka tillväxtsiffror för det första halvåret 1999, bidrog under förra året till att yenen apprecierade och börsen steg. Den senaste tiden har dock osäkerheten om takten i återhämtningen återigen ökat. Penningpolitiken är fortsatt expansiv med korträntor nära 0 %.

Euron har sedan introduktionen försvagats trendmässigt. Den nominella försvagningen mot dollarn uppgick i mars i år till ca 19 %. Statistik indikerar att direkt- och portföljinvesteringar bidragit till utflöden av kapital från euroområdet. Flera faktorer har sannolikt bidragit till euroförsvagningen. Den amerikanska ekonomin har vuxit snabbare än väntat samtidigt som euroområdets ekonomi ännu inte tagit ordentlig fart. Penningpolitiken i Förenta staterna har stramats åt mer än i euroområdet – även reallt. ECB:s politik har varit mindre tydlig och uppfattats som osäker. Strukturella skillnader mellan Förenta staterna och euroområdet vad gäller t.ex. pro-

duktivitetstillväxt och ekonomins funktionssätt kan ha gynnat dollarn. Inslaget av den s.k. ”nya ekonomin” kan ha bidragit till att göra amerikanska investeringar intressanta, något som kommit till uttryck i den relativt starka utvecklingen för amerikanska teknologiaktier. Utöver detta kan viss politisk osäkerhet i euroområdet ha haft betydelse.

Diagram 3.2 Dollarn mot euron

Källa: EcoWin

Den kraftiga börsuppgången under 1999 har ökat fokuseringen på huruvida dagens höga värdering av många företag är rimlig. Det är speciellt börsindex med en hög andel teknologi-, IT- och internetaktier som har utvecklats starkt. Ett exempel på detta är den amerikanska Nasdaq-börsen som steg med 86 % under 1999. Däremot var uppgången svagare för det amerikanska Dow Jones-indexet och flera europeiska aktiebörser som domineras av företag som verkar inom mer traditionella branscher. Nasdaq fortsatte att stiga även under årets första månader, men har den senaste tiden justerats ned och är för närvarande i stort sett oförändrad jämfört med årsskiftet.

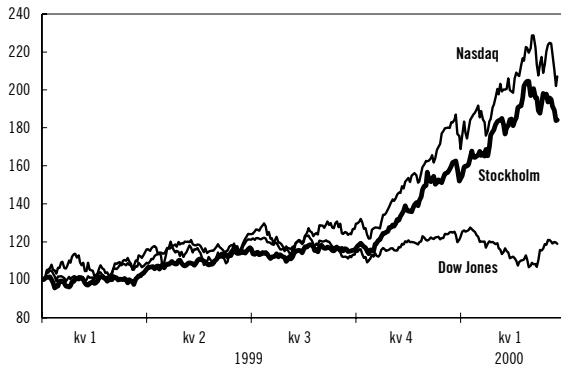
Lägre riskpremier på aktieinvesteringar som hänger samman med det ökade sparandet i olika former av fonder, en lång period av fallande lånekostnader och uppreviderade förväntade framtida vinster i många företag bl.a. till följd av produktivetsförbättringar är några av de faktorer som kan förklara uppgången. En markant korrigering av den amerikanska börsen, som med stor sannolikhet skulle få globala konsekvenser, framstår dock som en inte obetydlig risk. En viss korrigering av IT-sektorn har redan ägt rum.

För att hindra att den starka efterfrågetillväxten leder till stigande inflationstryck antas den amerikanska penningpolitiken stramas åt. Delvis hänger den höga efterfrågetillväxten samman med den förmögenhetsökning som kommit till

stånd av den starka börsutvecklingen. En mer dämpad prisutveckling på aktier skulle kunna minska behovet av högre räntor och bidra till en avmattning i ekonomin.

Diagram 3.3 Börsutvecklingen i Förenta staterna och Sverige

Index 1999-01-04 = 100

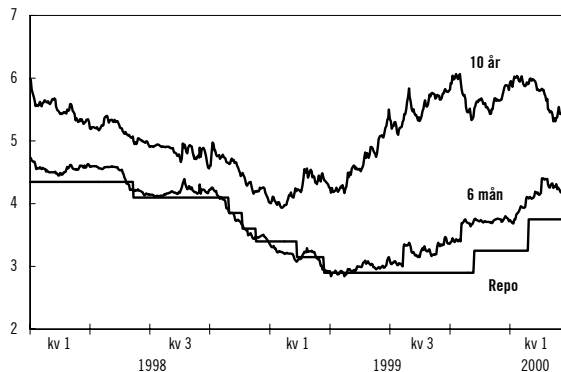
Källa: EcoWin

3.2 Utvecklingen i Sverige

Effekterna av Asien- och Rysslandkrisen medförde att Riksbanken under 1998–1999 sänkte styrräntan från 4,35 % till 2,90 %. Under våren 1999 omvärderades successivt de svenska konjunkturutsikterna, vilket innebar att förväntningarna om inriktningen på penningpolitiken och inflationen reviderades.

Diagram 3.4 Ränteutvecklingen i Sverige

Procent

Källa: EcoWin

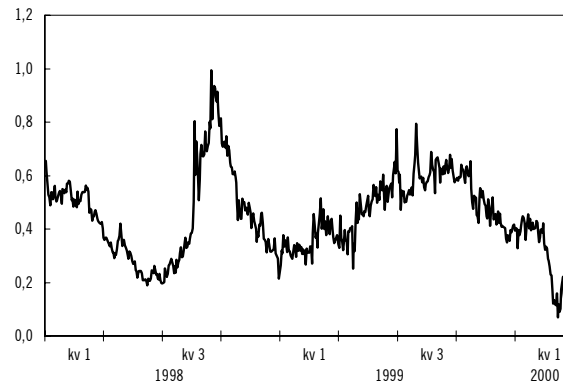
Riksbanken höjde i november styrräntan med 0,35 procentenheter och i februari i år med 0,50 procentenheter till 3,75 %. Riksbanken gjorde i inflationsrapporten från mars bedömningen att inflationen under större delen av de närmaste ett till två åren kommer att understiga 2 %. Den

starka konjunkturen och det gradvis stigande inflationstrycket talar enligt Riksbanken för att reporäntan framöver kan behöva höjas ytterligare.

Den svenska 10-årsräntan steg med nästan 2 procentenheter mellan maj och oktober, i linje med den globala ränteuppgången, och kulminerade kring 6 %. Därefter har de globala och de svenska långräntorna fallit. Parallellt med detta har även räntedifferensen mot Tyskland successivt minskat, från ca 0,6 procentenheter till knappt 0,2 procentenheter. Den amerikanska räntenedgången, omläggningen av den svenska penningpolitiken i mindre expansiv riktning, den höga trovärdigheten för låginflationspolitiken, ett minskat lånebehov till följd av planerade utförsäljningar, sunda offentliga finanser och förväntningar om en starkare krona har bidragit till denna utveckling.

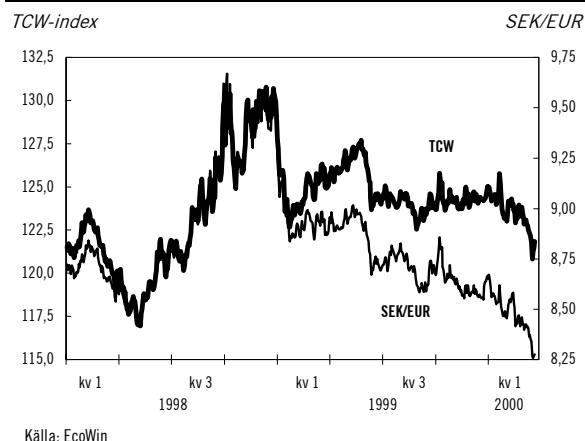
Diagram 3.5 Räntedifferensen mot Tyskland

Procentenheter

Källa: EcoWin

Den svenska kronans växelkurs har påverkats av utvecklingen mellan dollarn och euron. Kronan har gradvis stärkts mot euron det senaste året. Samtidigt har kronan försvagats mot dollarn. I handelsvägda termer har kronan varit relativt stabil. TCW-index har fluktuerat mellan 127 och 122. De gynnsamma utsikterna för svensk ekonomi har gett stöd åt kronan under det gångna året. Den goda svenska konjunkturen, bytesbalansöverskott, förbättrade statsfinanser och hög trovärdighet för prisstabiliteten har bidragit till ett utländskt intresse för placeringar i svenska tillgångar, vilket har gynnat den svenska kronan.

Diagram 3.6 Kronans utveckling mot TCW och euron

Stockholmsbörsen har sedan 1999 utvecklats starkare än flertalet andra börser. Förra året steg generalindex med 66 %. Den goda utvecklingen beror till stor del på uppgången i den i index allt tyngre vägande Ericssonaktien. Samtidigt har utvecklingen inom mer traditionella, mogna branscher varit mer återhållen. Denna tudelning har lett till en ojämn värdering av börsen. Stockholmsbörsen har i hög grad följt utvecklingen på den amerikanska Nasdaq-börsen. Efter en tydlig uppgång under årets första månader har en viss nedjustering ägt rum den senaste tiden.

Tabell 3.1 Betalningsbalansens finansiella poster

Flöden, miljarder kronor

	1998	1999
Bytesbalans	55,3	50,3
Kapitaltransfereringar	6,6	-18,0
Finansiell balans	-3,7	-26,1
Direkta investeringar	-38,2	327,3 ¹
Portföljinvesteringar	-118,4	-293,4 ¹
Räntebärande värdepapper	-56,5	-9,3
I svenska kronor	25,6	48,4
I utländsk valuta	-82,1	-57,7
Aktier	-61,8	-284,0
Svenska	-2,8	-32,9
Utländska	-59,0	-251,1
Finansiella derivat	-10,5	0,5
Övrigt kapital	189,6	-43,9
Valutaansettens förändring	-26,2	-16,7
Restpost	-58,2	-6,1

¹ Merparten härrör från affärerna mellan Astra och Zeneca respektive Ford och Volvo Personvagnar.

Källa: Sveriges riksbank

Bytesbalansen visade betydande överskott såväl 1998 som 1999. Saldot för bytesbalansen och

kapitaltransfereringarna motsvaras definitions- mässigt av den finansiella balansens saldo så att betalningsbalansen summerar till noll. Statistiken för 1998 är osäker på grund av den stora restposten som dock till stor del bör kunna hänföras till posten övrigt kapital.

Valutautflödet till följd av portföljinvesteringar var relativt stort under 1999 och återfinns i huvudsak på aktiesidan. Samtidigt redovisas under posten direkta investeringar ett betydande inflöde. Till största delen beror dessa redovisade flöden på fusionen mellan Astra och Zeneca och Fords köp av Volvo Personvagnar. Summan av bytesbalans, kapitaltransfereringar, direkta investeringar och portföljaktier har historiskt uppvisat viss korrelation med kronans utveckling. Under 1998 gav detta mått ett utflöde på 38 miljarder. År 1999 genererade samma mått ett inflöde på drygt 75 miljarder kronor, vilket kan ha bidragit till kronapprecieringen under förra året.

3.3 Ränte- och valutaantaganden

Den amerikanska centralbanken antas höja styrräntan med ytterligare 0,5 procentenheter i år, till 6,5 %. Den stramare penningpolitiken i Förenta staterna bedöms kunna motverka överhettningstendenser och bidra till en successiv avmattning av ekonomin. Under nästa år antas Fed lätta något på penningpolitiken. Den 10-åriga räntan antas uppgå till 6,25 % i slutet av detta år och 5,75 % i slutet av 2001.

Förbättrade konjunkturutsikter, stigande inflationstryck och fortsatt expansiva monetära förhållanden i form av låga korta realräntor, hög penningmängds- och kredittillväxt och en alltför svag valuta väntas bidra till att ECB fortsätter att höja styrräntan för att klara sitt prisstabilitetsmål. Styrräntan antas ligga på 4,0 % i slutet av året. De långa eurräntorna bedöms fortsätta att stiga, dock ganska måttligt bl.a. mot bakgrund av den kraftiga uppgången redan under 1999. Dessutom väntas den antagna räntenedgången i Förenta staterna ha en återhållande verkan på eurräntorna. Den tyska 10-årsräntan antas uppgå till 5,5 % i slutet av 2000 och 5,4 % i slutet av nästa år.

Mot bakgrund av den starka svenska konjunkturen, i takt med att de lediga resurserna minskar, väntas penningpolitiken i Sverige bli mindre expansiv under innevarande år. I slutet av 2000 antas reporäntan uppgå till 4,5 % och i sluta

tet av nästa år till 4,75 %. Eftersom prognosen inte innehåller någon markerad överhettning förutses heller ingen kraftig penningpolitisk åtstramning. I det medelsiktiga perspektivet antas reporäntan ligga på 4,5 %. Detta är förenligt med en kort realränta på 2–3 % och inflationsförväntningar i linje med målet.

Återhållsamma löneökningar, minskad inflationsbenägenhet och ett trovärdigt inflationsmål innebär att uppgången i de långa räntorna blir begränsad, trots den starka ekonomiska utvecklingen. Den 10-åriga räntan antas uppgå till ca 5,8 % i slutet av 2000 och 5,7 % i slutet av 2001. Räntedifferensen mellan Sverige och Tyskland bedöms ligga kring 0,3 procentenheter vid årets slut. På sikt väntas differensen uppgå till 0,2 procentenheter. En lägre svensk långränta än den tyska kan dock inte uteslutas. Både i Sverige och i euroområdet väntas avkastningskurvens lutning gradvis minska.

En avmattning i den amerikanska ekonomin och en starkare ekonomisk utveckling i euroområdet innebär att konjunkturerna och penningpolitiken konvergerar framöver. Detta väntas leda till att euron stärks mot dollarn. I slutet av året antas USD/EUR-kursen ligga kring 1,0.

Kronans kurs mot euron antas vara 8,40 i slutet av 2000 och 8,70 i ett medelsiktigt perspektiv. Fundamentala faktorer med en i utgångsläget undervärderad krona antas på sikt bidra till att kronan stärks till 118 i termer av TCW. Den relativt kraftiga kronapprecieringen mot dollarn, parallellt med en stabil utveckling mot euron, hänger samman med att dollarn antas depreciera mot euron.

Tabell 3.2 Ränte- och valutakursantaganden

Värde vid respektive års slut

	1999	2000	2001	2002	2003
Reporänta	3,25	4,5	4,75	4,5	4,5
6-månadersränta	3,7	4,8	4,6	4,6	4,6
5-årsränta	5,3	5,6	5,4	5,0	5,0
10-årsränta	5,6	5,8	5,7	5,2	5,2
10-årsdiff. SEK–DEM	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2
6-mån. DEM EURIBOR	3,5	4,3	4,5	4,6	4,6
TCW-index	124	122	119	118	118
SEK/USD	8,5	8,4	7,5	7,0	7,0
SEK/EUR	8,6	8,4	8,6	8,7	8,7

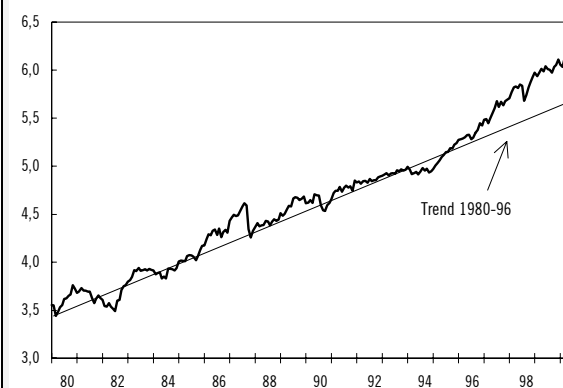
Källor: Sveriges riksbank och Finansdepartementet

Börsrisker

Sedan 1996 har den trendmässiga uppgången på New York-börsen varit betydligt snabbare än 1980–1996. Trots diskussionen om den höga värderingen av aktiekurserna har de i genomsnitt fortsatt att stiga snabbt.

Utvecklingen på New York-börsen sedan 1980

S&P 500 index, logaritmerat

Källa: Ecowin

Utvecklingen kan vara ett exempel på en s.k. finansiell bubbla. Det finns således en risk för en kraftig korrigerings av aktiekurserna. Samtidigt finns det argument som kan förklara den starka utvecklingen. En tänkbar anledning till uppgången är att investerarnas avkastningskrav på aktieplaceringar har fallit. En annan förklaring kan vara högre vinstförväntningar.

Ett lägre avkastningskrav kan bero på olika faktorer, som lägre räntor eller att investerarna kräver en lägre riskpremie för aktier i förhållande till räntebärande placeringar. Lägre riskpremier på investeringar i aktier kan vara en återspeglning av att nya aktörer strömmat till aktiemarknaden. Privatpersoner har genom nya kanaler bättre tillgång till aktieinformation och sparar mer i aktier än tidigare. Dessutom placerar pensionsfonder i större utsträckning i aktier. En lägre riskpremie innebär att placerare accepterar en lägre förväntad avkastning på aktier jämfört med obligationer, dvs. de är beredda att köpa aktier till högre kurser än tidigare. Detta driver upp priserna på aktier under anpassningsfasen. Under denna period kan således priserna på aktier komma att stiga snabbt.

Höga förväntningar på företagets vinststill-

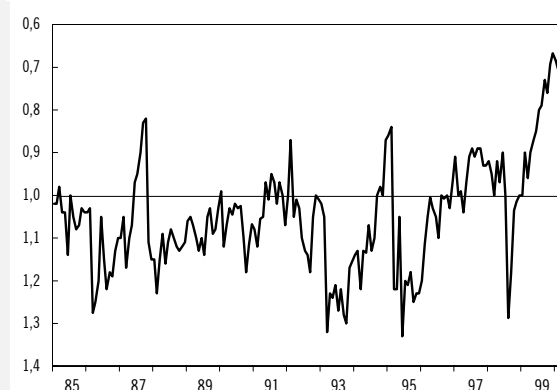
¹Modellen är kvoten mellan ett inverterat P/E-tal för börsen och avkastningen på 10-åriga obligationer. Som P/E-tal används det sammanvägda priset på börsen dividerat med den förväntade vinsten, vilken normalt

växt märks särskilt inom vissa branscher, där företag med små vinster eller till och med förluster värderas till mycket stora belopp. De aktier som främst har stigit under de senaste åren är teknologi- och IT-aktier. Prissättningen på dessa aktier kan vara svår att förklara om man tillämpar traditionella värderingsmetoder såsom kassaflödesmodeller och P/E-tal. Ofta krävs antaganden om exceptionella framtida vinstökningar för att dagens börskurser skall vara försvarbara.

Nedanstående diagram ger en indikation på om aktiemarknaden totalt sett är högt eller lågt värderad i ett historiskt perspektiv. Modellen, som används av Förenta staternas centralbank, bygger på en jämförelse mellan den förväntade avkastningen på aktier och avkastningen på räntebärande instrument. Som approximation för den förväntade avkastningen på aktier används ett relationstal mellan förväntade framtida vinster och dagens börskurs¹.

Fed-modellen applicerad på New York-börsen, 1985–2000

Kvot mellan inverterat P/E-tal och 10-årsränta

Källa: Finansdepartementet

Om kvoten i diagrammet² ovan är lägre än 1, är den förväntade avkastningen på aktier, enligt modellen, lägre än avkastningen på 10-åriga obligationer. Tolkningen är att börsen är högt värderad, eftersom investerare normalt sett kräver en premie för att investera i aktier i stället för i obligationer. Kvoten har varit mycket låg inför de börsras som ägt rum under den studerade perioden. Kvoten låg i december 1999 kring 0,7 vilket är lägre än tidigare kritiska nivåer. Sedan årsskiftet har aktiepriserna på New York-börsen justerats ned. Risken för en korrigerings kvarstår dock.

beräknas som ett vägt genomsnitt av analytikernas prognoser för börsföretagen för kommande räkenskapsår.

²Observera att skalan i diagrammet är inverterad.

4 Utrikeshandeln

Föregående år drabbades traditionella delar av den svenska exporten relativt hårt av en svag internationell efterfrågan. Till följd av stora framgångar inom starkt expanderande sektorer såsom teleproduktindustrin ökade ändå den totala varuexporten med drygt 5 % jämfört med 1998. Under prognosperioden väntas förutsättningarna för svensk exportindustri förbättras betydligt då den internationella marknadstillväxten tar fart. Relativpriserna är gynnsamma i utgångsläget, vilket bidrar till att exportindustrin förutses ta marknadsandelar under båda prognosåren trots att kronan antas appreciera. Varuexporten förväntas stiga med 8,2 % respektive 7,1 % åren 2000 och 2001, för att de två följande åren öka i något svagare takt.

Under 1999 mattades importtillväxten av, vilket kan vara en återgång till en mer långsiktig utvecklingsbana efter den starka varuimporten 1997 och 1998. Importtillväxten beräknas ta fart framöver då importinnehållsrika delar av efterfrågan, som hushållens konsumtion och export, utvecklas väl. Varuimporten förväntas öka med 7,4 % under innevarande år och med 6,7 % under nästa år.

Sammantaget väntas varuhandeln ge ett positivt bidrag till BNP-tillväxten under prognosperioden. Tjänstehandeln bidrag förutses däremot vara negativt, vilket främst förklaras av ett ökande underskott i resevalutanettot.

Bytesbalansen beräknas visa överskott som gradvis stiger till knappt 4 % av BNP. En viktig faktor bakom denna utveckling är målen för de starka offentliga finanserna.

4.1 Varuexporten

Den europeiska konjunkturen dämpades påtagligt under inledningen av 1999, samtidigt som Förenta staternas ekonomi fortsatte att utvecklas starkt. Den försvagade efterfrågan i Sveriges tio viktigaste handelsländer¹ medförde att exportökningen till dessa totalt sett blev mycket begränsad. Till Tyskland, Norge och Danmark föll

exporten. Eftersom flera länder med mindre andelar av den svenska exporten, som Spanien, Turkiet och Mexiko, ökade sin import från Sverige mycket kraftigt, diversifierades exportstrukturen ytterligare med avseende på olika marknadens betydelse. Denna tendens förstärktes dessutom av den fortsatta återhämtningen i Asien, vilken medförde påtagligt stigande export till ett flertal tidigare krisdrabbade länder som t.ex. Sydkorea. Sammantaget steg den svenska varuexporten med 5,2 % under förra året.

Hur den svenska exporten utvecklas i relation till den genomsnittliga efterfrågetillväxten är inte enbart betingat av pris- och kvalitetsrelaterad konkurrenskraft i enskilda branscher. I perioder av en internationellt försvagad industriproduktion och lågt kapacitetsutnyttjande drabbas en stor del av svensk exportindustri, som tillverkar insats- och investeringsvaror, hårt. När industrikonjunkturen i omvärlden vänder uppåt, tenderar denna del av exporten att med viss fördröjning växa snabbare än den internationella efterfrågan. På senare år har dock svensk export som helhet gynnats av att det inom kunskapsintensiva branscher som teleprodukt- och läkemedelssektorerna, med en starkt expanderande internationell efterfrågan, tagits fram konkurrenskraftiga produkter. Den svenska exportutvecklingens koppling till variationerna i omvärldens industriproduktion har därmed försvagats.

Under förra året utvecklades efterfrågan på traditionella och konjunktur känsliga svenska exportvaror mycket svagt, vilket medförde oförändrade eller lägre exportvolymen än 1998 för stora delar av industrin. Samtidigt steg efterfrågan inom ett fåtal branscher kraftigt. Exporten av teleprodukter bidrog med knappt fyra femtedelar av varuexporttillväxten förra året, medan läkemedel och motorfordon svarade för knappt en femtedel. Under de senaste sex åren har exporten av teleprodukter stigit med i genomsnitt 35 % per år. Branschens andel av den totala varuexporten har därmed ökat från drygt 5 % till drygt 15 %.

Specialiseringen inom den globalt sett snabbt expanderande teleproduktsektorn är gynnsam för Sveriges del, samtidigt som beroendet av en enskild sektor ökar. I prognosen antas teleproduktsektorn fortsätta att möta en starkt stigande efterfrågan och ge ungefär samma bidrag till exporttillväxten som föregående år. Exportnivåerna

¹ De tio största exportmarknaderna är Tyskland, Storbritannien, Förenta staterna, Norge, Nederländerna, Danmark, Frankrike, Finland, Italien samt Belgien/Luxemburg. Dessa står sammantaget för två tredjedelar av svensk export.

Tabell 4.1 Export och import av varor och tjänster

	Miljarder kronor 1999	1999	2000	Procentuell volymutveckling			Procentuell prisutveckling				
				2001	2002	2003	1999	2000	2001	2002	2003
Varuexport	700	5,2	8,2	7,1	5,8	5,6	-1,4	1,7	-0,3	-0,6	0,5
Bearbetade varor ¹	613	6,1	8,8	7,8	6,1	5,9	-1,9	0,9	-0,2	0,0	0,6
Tjänsteexport	163	5,3	4,9	5,9	4,0	4,0	1,1	1,7	-1,0	0,7	1,0
Total export	863	5,2	7,6	6,9	5,5	5,3	-0,9	1,7	-0,4	-0,4	0,6
Varuimport	568	4,4	7,4	6,7	5,9	5,6	1,1	1,9	-2,5	-0,5	1,0
Bearbetade varor ¹	468	5,5	8,1	7,5	6,1	5,7	-0,3	-0,3	-1,1	0,2	1,2
Tjänsteimport	186	6,8	6,3	7,1	5,0	5,0	2,0	0,6	-1,0	0,7	1,6
Total import	754	5,0	7,2	6,8	5,7	5,4	1,3	1,6	-2,2	-0,2	1,1

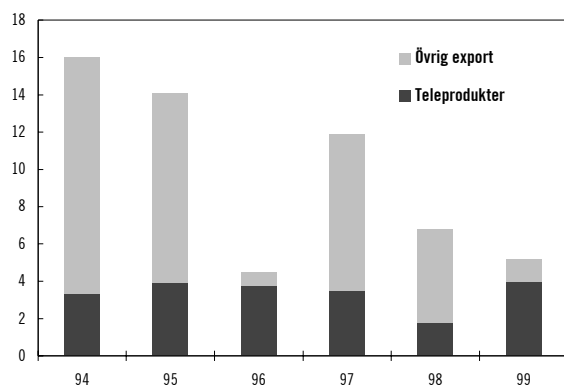
¹ Varugrupping enligt SNI.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

är dock i dagsläget höga och enstaka större order kan tillfälligt ha stärkt tillväxttakterna. Samtidigt kan det inte uteslutas att framgångarna blir större än vad som antagits. Enligt Statistiska centralbyrån steg exportorderingen för teleprodukter med 50 % mellan tredje och fjärde kvartalet förra året. Marknadstillväxten och konkurrenskraften i teleproduktsektorn utgör därmed en betydande osäkerhetsfaktor i prognosen.

Diagram 4.1 Bidrag till varuexporttillväxten

Procentenheter

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Utöver den gynnsamma utvecklingen inom teleproduktsektorn bedöms även efterfrågan för resterande delar av exportindustrin öka påtagligt. Under senare delen av förra året började den ekonomiska tillväxten stärkas i allt fler länder i Europa och Asien. Framför allt omslaget i den europeiska industrikonjunkturen bedöms medföra en gradvis uppgång i den internationella efterfrågan på insats- och investeringsvaror. Världsmarknadstillväxten för bearbetade varor beräknas därmed både bli högre än 1999 – 8 % i år och drygt 7 % nästa år – och ha en mer fördelaktig sammansättning ur den svenska exportin-

dustrins synvinkel. Råvaruproducenterna väntas också möta en stärkt efterfrågan under innevarande år. Nästa år begränsas dock exporttillväxten inom basindustrin av att kapacitetsrestriktioner gör sig gällande.

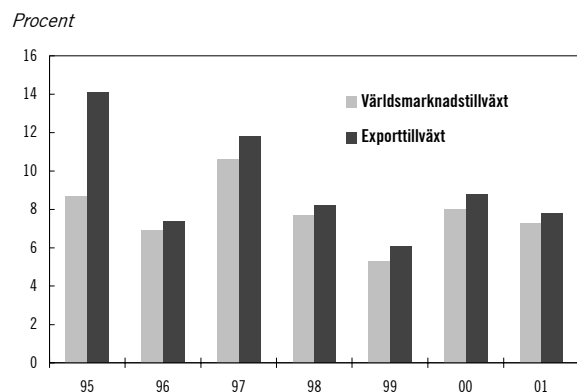
Exportindustrins konkurrenskraft är i utgångsläget god till följd av att kronans försvagning och en kostnadsutveckling som varit i takt med omvärldens har medfört fallande relativpriser under flera år. Under prognosperioden väntas både internationella och svenska priser stiga. Det är framför allt priserna på insatsvaror, vilka utgör en stor andel av svensk export, som ökar efter att ha varit mycket låga under den globala avmattning som följde på Asienkrisen. Detta bidrar till att de svenska exportpriserna stiger något snabbare i utländsk valuta än omvärldens priser i genomsnitt. Priserna på teleprodukter, som fallit trendmässigt under hela 1990-talet, började dessutom stiga något mot slutet av förra året. Utöver dessa sammansättningseffekter bidrar även den antagna apprecieringen av kronan till att de svenska relativpriserna ökar. Exportföretagen väntas dock i viss mån motverka den negativa effekt som detta får på konkurrenskraften genom att minska sina marginaler.

Sammantaget medför den stärkta efterfrågan och det relativt gynnsamma konkurrenskraftsläget att utsikterna för en bred exportuppgång har förbättrats betydligt jämfört med 1999. En sådan utveckling bekräftas av att vändningen inom framför allt basindustrin blev tydlig redan under hösten samt av framåtblickande indikatorer som Konjunkturinstitutets barometer och Statistiska centralbyråns orderstatistik som visar på stärkt efterfrågan för de flesta branscher. Mot bakgrund av detta, samt att teleproduktsektorn antas ge fortsatt höga bidrag till exporttillväxten, förväntas exportindustrin ta marknadsandelar

under båda prognosåren. Exporten av bearbetade varor beräknas stiga med 8,8 % respektive 7,8 % i år och nästa år. I ett medelsiktigt perspektiv väntas exporten av bearbetade varor utvecklas något svagare.

Diagram 4.2 Export av bearbetade varor

Anm: Exportindustrins marknadsandelvinst utgörs av skillnaden mellan världsmarknads- och exporttillväxt.

Källor: Statistiska centralbyrån, OECD, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

4.2 Varuimporten

Varuimporten ökade med 4,4 % under 1999. Detta var en betydligt svagare ökningstakt än 1997 och 1998, då importen av varor ökade med mer än 10 % per år. Historiskt sett har vanligtvis år med låg importtillväxt sammanfallit med år då BNP utvecklats svagt. Därför ter sig förra årets relativt låga utfall något förvånande givet den starka utvecklingen av hushållens konsumtion och investeringar. Eventuellt kan 1999 års något lägre tillväxttakt för varuimporten vara en återgång till att följa en mer långsiktig utvecklingsbana efter de starka åren 1997 och 1998. De särskilda skatteregler som infördes 1998 och som möjliggjort förmånliga erbjudanden om personaldatorer från företag till anställda ledde 1998 till en kraftig ökning av importen av datorer, då merparten av de datorer som säljs i Sverige importeras. Under 1999 föll denna import betydligt.

Under 1999 var den svenska kronkursen relativt stabil, efter en initial förstärkning under januari månad. Importpriserna på bearbetade varor steg något under inledningen av 1999, men har därefter legat förhållandevis stilla. Priserna på energirelaterade produkter steg emellertid kraftigt under merparten av föregående år och har fortsatt att öka under innevarande års första

månader. Det föreligger en stor osäkerhet vid bedömningen av hur dessa priser kommer att utvecklas framöver då stora fluktuationer är vanliga samtidigt som det är svårt att förutse vilka produktionsbegränsningar de oljeexporterande länderna kommer att genomföra de närmaste åren. Framöver antas en svag prisnedgång, där priset på brentolja beräknas sjunka till 22 dollar per fat i slutet av innevarande år och till 20 dollar per fat i slutet av 2001. Till följd av de låga prisnivåer som rådde under första halvan av 1999 väntas oljepriserna som årsgenomsnitt stiga kraftigt under innevarande år, för att falla under nästa år. För bearbetade varor prognostiseras framöver en starkare internationell prisuppgång. Till följd av låga internationella löneökningar begränsas emellertid prisuppgången på världsmarknaden, vilket i kombination med den antagna apprecieringen av kronan väntas innebära svagt sjunkande importpriser på bearbetade varor.

Importtillväxten beräknas ta fart framöver när ökningstakten för de importintensiva delarna av efterfrågan ökar. Hushållens konsumtion förväntas växa i fortsatt snabb takt. Exporttillväxten beräknas öka och breddas till att omfatta även branscher med högre importinnehåll. Maskininvesteringar väntas fortsätta öka i god takt. Mot slutet av nästa år förväntas också vissa bristsituationer uppstå på arbetsmarknaden. Företagen kan då få svårigheter att utöka produktionen, trots att efterfrågan är hög, vilket leder till import i stället för inhemsk produktion. Den starka ökningstakten för efterfrågesidans importinnehållsrika delar innebär att importtillväxten tilltar framöver. En eventuellt ökad import till följd av bristsituationer på arbetsmarknaden skulle ytterligare bidra till denna utveckling. Importen av varor beräknas stiga med 7,4 % år 2000 och med 6,7 % år 2001. I ett medelfristigt perspektiv förväntas varuimporten öka med knappt 6 % årligen, vilket är i linje med hur export, investeringar och hushållens konsumtionsutgifter utvecklas.

4.3 Tjänstehandeln

Förra året gav tjänstehandeln ett negativt bidrag på 0,2 procentenheter till BNP-tillväxten. Handeln inom områden som marknadsföring, redovisning och andra tekniska tjänster ökade kraftigt, främst på importsidan. Även nettot av den import och export som uppstår i samband med turist- eller affärsresenärers vistelser i andra län-

der försämrades. Denna tendens har varit tydlig under ett antal år och beror främst på den gynnsamma utvecklingen i hushållssektorn. Framöver väntas inte resevalutanettots underskott öka i samma omfattning. I samband med den snabba expansionen av IT-sektorn har den internationella handeln med datakonsulttjänster utvecklats starkt och väntas även i fortsättningen stiga kraftigt. Förra året ökade importen av dessa tjänster med 5 % medan exporten steg med 10 %. Detta styrker bilden av att svenska företag erbjuder konkurrenskraftiga lösningar inom området.

Sammantaget väntas tjänstehandeln även under prognosåren ge ett negativt bidrag till BNP-tillväxten motsvarande 0,2 procentenheter.

4.4 Bytesbalansen

Förra året motsvarade det finansiella sparatet i Sverige 1,6 % av BNP. Under prognosperioden beräknas överskottet i handelsbalansen, som under förra året var knappt tre gånger större än bytesbalansens saldo, förbättras och uppgår från och med nästa år till 8 % av BNP. Kostnaderna för nettoskulden till utlandet förväntas dessutom minska allt eftersom det finansiella sparatet används till att amortera den räntebärande utlandsskulden och andra svenska tillgångar fortsätter att ge en positiv nettoavkastning. Därmed beräknas det finansiella sparatet gradvis stiga till knappt 4 % av BNP under de närmaste åren. En viktig förklaring till de fortsatta överskotten är målen för den offentliga sektorns finansiella sparande. Överskotten i bytesbalansen talar dock för en förstärkning av kronans växelkurs, vilket torde dämpa överskotten i framtiden.

Trots att varuexporten utvecklades starkare än varuimporten under 1999 försvagades handelsbalansen på grund av ogynnsamma priset effekter, bl.a. i form av fallande svenska exportpriser och att oljepriserna mer än fördubblades under loppet av året. Antagandet om sjunkande oljepriser under prognosperioden bidrar till att handelsbalansen förbättras, framför allt nästa år. Handelsbalansen väntas även stärkas av att kronans appreciering får störst genomslag på importpriserna och av att exporten möter en starkare efterfrågan. För svenska basindustriprodukter ökar dessutom priserna relativt snabbt.

Tabell 4.2 Bytesbalansen

Miljarder kronor

	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Handelsbalans</i>	130,2	146,6	173,6	184,2	192,3
<i>procent av BNP</i>	6,6	7,0	7,9	8,1	8,1
Varuexport	703,2	773,9	826,4	865,7	918,9
Varuimport	573,0	627,3	652,8	681,5	726,6
<i>Tjänstebalans</i>	-21,6	-23,7	-27,2	-32,3	-37,6
Transporter	7,4	8,0	8,0	-	-
Resevaluta	-32,1	-35,0	-37,5	-	-
Övriga tjänster	3,1	3,3	2,3	-	-
<i>Löner</i>	-2,3	-2,6	-2,7	-3,0	-3,0
<i>Kapitalavkastning</i>	-26,3	-35,8	-33,4	-30,5	-27,7
Räntor	-56,2	-67,9	-66,7	-65,0	-63,5
Direkta investeringar	29,0	31,0	32,0	33,0	34,0
Aktier	0,9	1,1	1,3	1,5	1,8
<i>Löpande transfereringar</i>	-29,7	-31,2	-32,1	-32,0	-33,0
Bytesbalans	50,3	53,3	78,2	86,4	91,0
Kapitaltransfereringar	-18,0	0	0	0	0
<i>Finansiellt sparande,¹</i>	1,6	2,6	3,6	3,8	3,8

Anm: Bytesbalansen redovisas enligt Riksbankens definition.

¹ Procent av BNP. Finansiellt sparande utgörs av bytesbalansens och kapitaltransfereringarnas sammantagna saldo.

Källor: Sveriges riksbank och Finansdepartementet

Sveriges räntebärande nettoskuld till utlandet väntas minska under prognosperioden till följd av amorteringar och kronans antagna appreciering. Därmed tenderar räntekostnaderna att reduceras. Trots detta försämrar räntenettet under innevarande år till följd av att nettoskulden till utlandet medför att räntekostnaderna ökar när räntorna stiger både i Sverige och utomlands.

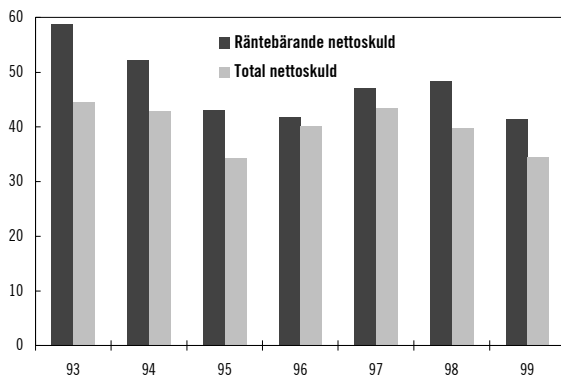
Statistiken avseende avkastning på direktinvesteringar och portföljaktier, och därmed bytesbalansen, påverkades totalt sett negativt av sammanslagningen mellan Astra och Zeneca och Fords köp av Volvo Personvagnar på våren 1999. Efter affärerna utgör Astra och Volvo Personvagnar utländska direktinvesteringstillgångar i Sverige. Därmed tas både utdelad och återinvesterad vinst upp som negativa poster i kapitalavkastningen. Tidigare belastade endast den del av vinsten i Astra och Volvo Personvagnar som delades ut till utländska portföljaktieägare bytesbalansen. En positiv effekt är att utdelningen från Sverige till utländska aktieägare upphör medan svenska aktieägare får utdelning från utländska moderbolag. På motsvarande vis stärks by-

tesbalansen av svenska direktinvesteringar i utlandet.

Under prognosåren väntas vinstnivåerna stiga både i Sverige och i utlandet till följd av det stärkta konjunkturläget. Eftersom den svenska stocken av direktinvesteringstillgångar i utlandet är större än den som utländska företag har i Sverige antas nettoavkastningen därmed förbättras. Även nettoutdelningen på portföljaktier stiger i prognosen. Bidragande faktorer till detta är möjligheterna för försäkringsbolag att placera i utländska aktier i högre grad och ett utökat svenskt fondsparande.

Diagram 4.3 Svensk nettoskuld till utlandet

Procent av BNP

Anm: Total nettoskuld till utlandet inkluderar direktinvesteringar och portföljaktier, för vilka Sveriges nettotillgångar är positiva. Direktinvesteringarna redovisas här till bokfört värde.

Källor: Sveriges riksbank och Finansdepartementet

Sveriges anslag till internationell biståndssamhet och delar av EU-avgiften är knutna till utvecklingen av bruttonationalinkomsten (BNI). Avkastningen på kapital gentemot utlandet, som väntas förbättras framöver, utgör den största skillnaden mellan BNI och BNP. Bakom tillväxten i BNI ligger dock främst att BNP bedöms

växa med ca 5,5 % i löpande priser både i år och nästa år till följd av de goda konjunkturutsikterna. Under medelsiktsåren väntas BNP öka med 4 % per år i löpande priser. BNI diskuteras utförligare i fördjupningsrutan på nästa sida.

Tabell 4.3 Bruttonationalinkomsten

Miljarder kronor, löpande priser

	1999	2000	2001	2002	2003
BNP	1972,1	2082,6	2194,7	2281,8	2371,2
Primära inkomster ¹	-42,2	-41,9	-40,2	-34,6	-32,2
BNI	1929,8	2040,6	2154,6	2247,2	2338,9

¹ Avser nettoflöden av kapitalavkastning, löner, subventioner och skatter gentemot utlandet.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Nettobetalingarna till EU beräknas trots stigande BNI vara i stort oförändrade under de närmaste fyra åren och uppgå till ca 15 miljarder kronor per år. Eftersom biståndet ökar stiger dock underskottet i posten löpande transfereeringar.

Investeringsrelaterade transaktioner bokförs under kapitaltransfereringar i betalningsbalansen. Dessa varierar kraftigt över tiden och påverkas av enstaka affärer. Under prognosåren antas därmed det finansiella sparandet sammanfalla med bytesbalansens saldo.

Bruttonationalinkomsten

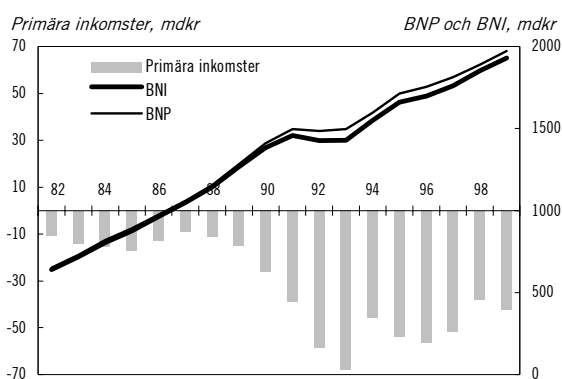
Som underlag till beslut i statsbudgeten avseende internationell biståndsverksamhet och Sveriges EU-avgift utnyttjas ett bättre inkomstmått än BNP, nämligen bruttonationalinkomsten (BNI). Internationaliseringen av företags verksamhet och av de finansiella marknaderna medför att svenskar och svenska företag i allt högre grad har tillgångar och skulder i utlandet eller tillfälligt arbetar utomlands. Detta ger upphov till inkomster och utgifter i form av löner, räntor, vinster och utdelningar. På motsvarande vis har även andra länders invånare och företag inkomster från och utgifter till Sverige. BNI beräknas genom att till BNP lägga nettot av sådana s.k. primära inkomster gentemot utlandet¹. Dessa påverkas för Sveriges del främst av storleken och avkastningen på skulder och tillgångar i utlandet. Nettoskuldens utveckling beror dels på köp och försäljning av företag och aktier eller utökade lån, men också på förändrade valutakurser. Faktorer som ränte- och vinstnivåer i Sverige och i omvärlden påverkar i sin tur inkomster och utgifter på nettoskulden. Utlandsupplåning är inte nödvändigtvis negativ, om skuldsättning i form av lån eller utländska aktörers investeringar genererar inkomster som överstiger utgifterna för lånen.

Sverige har en nettoskuld till utlandet som uppgår till ca 35 % av BNP. Nettoavkastningen på svenska tillgångar och skulder är för närvarande negativ, liksom lönenettot. I nedanstående diagram åskådliggörs hur Sveriges BNI har utvecklats i relation till BNP under de senaste 20 åren. Den räntebärande delen av Sveriges nettoskuld steg kraftigt under 1980-talet och början av 1990-talet i samband med stora bytesbalansunderskott, omfattande devalveringar och ökad statlig skuldsättning. Ränteutgifterna ökade därmed snabbt och uppgick som mest till knappt 5 % av BNP åren 1992 och 1993. Utgifterna till

utlandet reduceras av att Sveriges nettoinkomster från direktinvesteringar och aktier är positiva på grund av att svenska företag har byggt upp större tillgångar utomlands än vad utländska aktörer gjort i Sverige. Tendensen var särskilt tydlig i slutet av 1980-talet, vilket delvis kan förklaras av avregleringar på valutamarknaden och ett behov av att öka tillgången till den europeiska marknaden. Skattereformen, EU-inträdet och kronans försvagning är faktorer som troligen har bidragit till att investeringsflödena till och från utlandet blivit mer balanserade under 1990-talet.

BNP har utvecklats gynnsammare än BNI under den senaste tjugoförårsperioden. På senare år har dock de primära inkomsterna gentemot utlandet förbättrats något, vilket innebär att BNI växt snabbare än BNP och att inkomstnivån i den svenska samhällsekonomin närmat sig värdet av produktionen i Sverige. Denna utveckling väntas fortsätta i takt med att ett högt finansiellt sparande möjliggör amorteringar på nettoskulden till utlandet.

Utvecklingen av BNP och BNI i löpande priser

Anm: Statistiska centralbyrån har genomfört BNI-beräkningar enligt ENS 1995 för åren 1993–1999. För åren 1982–1992 har BNI beräknats med hjälp av Riksbankens uppgifter avseende de primära inkomsterna och BNP i löpande priser enligt nationalräkenskaperna.

Källor: Statistiska centralbyrån, Sveriges riksbank och Finansdepartementet

¹Primära inkomster gentemot utlandet inkluderar förutom nettot av löner och kapitalavkastning även subventioner och skatter, som utgörs av vissa betalningar till och från EU. Sveriges BNI beräknas liksom BNP enligt det europeiska redovisningssystemet ENS 1995. Den BNI-relaterade delen av EU-avgiften baseras dock för närvarande på en tidigare definition (ENS 1979).

5 Näringslivets produktion

Produktionen i näringslivet ökade mycket kraftigt förra året trots det svaga konjunkturläget inom delar av industrin. Flertalet tjänstebranscher var mycket expansiva.

Tabell 5.1 Näringslivets produktion

Procentuell volymförändring

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Jordbruk, fiske och skogsbruk	0,7	-2,3	2,0	1,0	-	-
Industri	4,3	4,2	5,8	4,5	2,9	2,8
El, gas, värme och vattenverk	2,4	-0,5	-4,0	0,0	-	-
Byggnadsindustri	1,8	5,9	4,6	5,1	-	-
Näringslivets tjänster	2,6	4,9	4,2	2,8	-	-
Summa näringsliv	3,0	4,4	4,4	3,3	2,3	2,2

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Uppgången i hushållens konsumtion samt den fortsatt stigande investeringsaktiviteten förväntas innebära en kraftig produktionsökning i den privata tjänstesektorn även i år. Den starkaste tillväxten inom tjänstesektorn väntas komma i företag som producerar företagstjänster. I denna grupp ingår bland annat data- och uppdragsverksamhet. Produktionsvolymen stiger kraftigt även i de konsumtionsorienterade delarna av tjänstesektorn såsom varuhandeln. Under nästa år avtar ökningstakten i tjänstesektorn när hushållens konsumtion ökar i långsammare takt. I viss mån bedöms utbudsbegränsningar dämpa tjänstesektorns produktionsutveckling.

Industrikonjunkturen väntas bli god både i år och nästa år. Återhämtningen går snabbare än förväntat i Västeuropa samtidigt som det svenska konkurrensläget är gynnsamt. Traditionella svenska sektorer, såsom investeringsvaruindustrin, gynnas av det ökande resursutnyttjandet i omvärlden.

En stark återhämtning förutses inom byggnadsindustrin. Ett ökat bostadsbyggande och ett högre resursutnyttjande inom näringslivet väntas leda till betydande produktionsökningar i sektorn.

För åren 2002 och 2003 görs ingen konjunkturbedömning. Produktionstillväxten i näringslivet förutses avta under dessa år då fullt resursutnyttjande nås och därigenom följa en mer trendmässig ökningstakt.

5.1 Industrin

Tabell 5.2 Nyckeltal för industrin

Procentuell förändring

	1998	1999	2000	2001
Industriproduktion	4,3	4,2	5,8	4,5
Lönekostnad per timme	4,0	2,8	3,5	3,5
Produktivitet	2,0	2,9	5,3	4,0
Enhetsarbetskostnad (ULC)	2,0	-0,1	-1,7	-0,5
ULC i 14 OECD-länder	-0,4	1,0	0,2	0,7
ULC i 14 OECD-länder, SEK	2,0	2,6	-1,8	-1,4
Relativ ULC, SEK	0,0	-2,6	0,1	0,9
Vinstmarginal, förändring	-1,0	-0,7	0,3	0,9
Bruttoöverskottsandel ¹	33,0	31,8	33,3	35,6

¹ Bruttoöverskottsandel avser bruttoöverskottet som andel av förädlingsvärdet till faktorpris.

Källor: OECD, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Industrikonjunkturen var dämpad under större delen av förra året. Produktionen hölls tillbaka av en svag exportutveckling till några av Sveriges viktigaste marknader. För helåret 1999 ökade ändå industriproduktionen med 4,2 %. Uppgången var främst koncentrerad till teleproduktindustrin, som bidrog med över hälften av den totala produktionsökningen. Detta är dock enbart det direkta bidraget från teleproduktindustrin som via underleverantörer genererar produktionsökningar även i andra industribranscher. Inom vissa av verkstadsindustrins traditionellt konjunkturkänsliga branscher var produktionsutvecklingen mycket svag förra året. Produktionsvolymen i maskinindustrin, som fortfarande utgör en tiondel av den totala industrin, stagnerade.

Produktion och produktivitet 2000–2001

Mot slutet av 1999 stärktes konjunkturläget inom industrin. Förbättringen märktes särskilt på orderingsgången, som enligt Statistiska centralbyrån säsongrensat steg med 10 % det fjärde kvartalet jämfört med föregående kvartal. Orderingsgången från exportmarknaden steg markant och var extremt stark i teleproduktindustrin. Den kraftiga ökningen av orderingsgången mot slutet av förra året tyder på en stark industrikonjunktur under första hälften av innevarande år. De flesta internationella indikatorer visar för närvarande på en fortsatt förstärkning av konjunkturläget på Sveriges viktigaste exportmarknader. Under år 2000 förutses också en gradvis stigande efterfrågan på investeringsvaror i såväl Sverige som i Västeuropa, vilket traditio-

nellit gynnar den svenska verkstadsindustrin. I kombination med ett konjunkturomslag i basindustrin väntas detta medföra att industriproduktionen sammantaget stiger med ca 6 % i år. Liksom föregående år beräknas bidraget från den mycket expansiva teleproduktindustrin till den totala produktionstillväxten uppgå till drygt 2 procentenheter.

Även nästa år bedöms den ekonomiska aktiviteten stärkas i EU, samtidigt som svensk exportindustri gynnas av den starka investeringskonjunkturen på denna marknad. Inom delar av industrin, såsom massa- och sågverksindustrin, förutses dock produktionsökningarna begränsas av vissa kapacitetsrestriktioner. Den inhemska efterfrågan bedöms också mattas av något under nästa år, vilket sammantaget medför att industriproduktionen ökar med ca 4,5 %. Den betydande produktionsökning som förutses fram till och med 2001 väntas innebära ett relativt högt kapacitetsutnyttjande, trots en kraftig utbyggnad av kapitalstocken (se kapitel 10). Till följd av försejningar i den officiella statistiken är dock osäkerheten om utnyttjandegraden i utgångsläget mycket stor. Konjunkturinstitutets barometer innehåller också statistik över kapacitetsutnyttjandet som dock varierar mycket vilket försvårar analysen. Av konjunkturbarometern framgår att kapacitetsutnyttjandet mot slutet av förra året fortfarande var relativt lågt.

Produktivitetstillväxten inom industrin, som uppgick till 3 % förra året, väntas öka till höga 5 % i år. Även nästa år bedöms produktivitetstillväxten bli god. Produktivitetsoökningarna är till viss del av konjunkturkaraktär. Vid en konjunkturuppgång tas ledig kapacitet inom företagen i anspråk, vilket höjer produktiviteten. Andra faktorer förklarar dock merparten av den snabba produktivitetstillväxten. En betydande del av expansionen såväl i år som nästa år sker i de högproduktiva delarna av industrin såsom bas- och teleproduktindustrin, i vilka produktivitetsnivån är mer än dubbelt så hög som i industrin som helhet. Dessutom är produktivitetstillväxten i teleproduktindustrin fortfarande mycket hög även om branschen nu har nått en viss mognadsfas. Förra året ökade produktiviteten i denna sektor med knappt 20 %.

Mot bakgrund av de höga produktivitetsoökningarna torde inte någon generell resursbrist i industrin uppstå under prognosperioden. Sett i ett historiskt perspektiv ligger bristtalen i utgångsläget på låga nivåer. Det totala nyanställ-

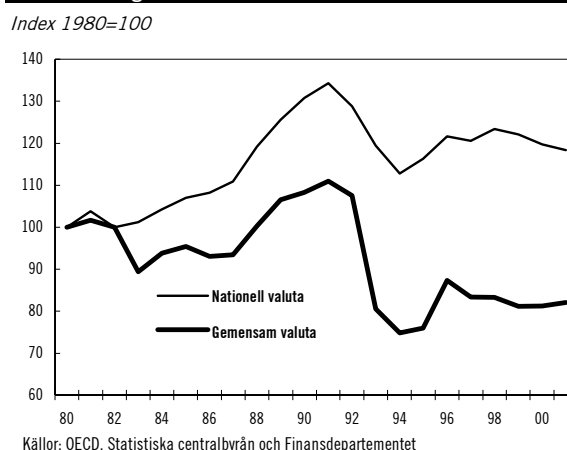
ningsbehovet inom industrin förväntas också bli lågt framöver.

Konkurrenskraft och lönsamhet

Svensk industris konkurrensläge beräknas bli fortsatt gynnsamt fram till och med år 2001, trots att kronan mätt som årsgenomsnitt antas stärkas med drygt 4 % under perioden.

Löneökningarna under perioden antas vara ungefär lika stora som i konkurrentländerna samtidigt som produktivitetstillväxten bedöms bli något högre i Sverige. Det innebär att enhetsarbetskostnaden, dvs. arbetskostnaden per producerad enhet, utvecklas mer fördelaktigt än i omvärlden. Därigenom motverkas i stor utsträckning de negativa effekterna på kostnadsläget av den starkare kronan.

Diagram 5.1 Industrins arbetskostnad per producerad enhet i Sverige relativt 14 OECD-länder

Industrins lönsamhet, mätt som driftsöverskottet som andel av förädlingsvärdet, sjönk ytterligare till knappt 32 % förra året. I ett historiskt perspektiv är även denna lönsamhet god. I samband med Asienkrisen uppstod en global överkapacitet inom flertalet industrisektorer, vilket har bidragit till att de internationellt bestämda priserna utvecklats mycket svagt de senaste två åren. I den för Sverige viktiga basindustrin har priserna och därmed också lönsamheten, fallit kontinuerligt sedan 1995.

Den internationella konjunkturåterhämtningen går snabbare än tidigare förväntat, vilket har lett till betydande prisökningar på de flesta råvaruprodukter under andra hälften av 1999 och under inledningen av detta år. Den utvecklingen väntas fortsätta utom för råoljan som antas närma sig en långsiktig jämviktsnivå i slutet av 2001.

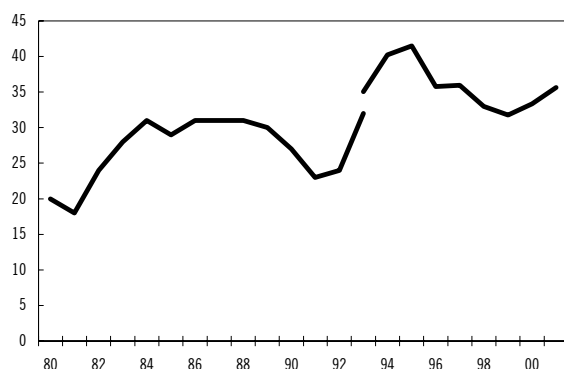
Höjda råvarupriser är den viktigaste förklaringen till att insatsvarukostnaden i industrin

väntas öka med hela 3 % i år. Ökningen av de rörliga kostnaderna per producerad enhet begränsas ändå till ca 2 % till följd av den mycket fördelaktiga produktivitetsutvecklingen.

Priserna på svenska industriprodukter har ökat mer än väntat under inledningen av år 2000. Prisökningarna förklaras delvis av att de internationellt bestämda priserna på basindustriprodukter, såsom massa och papper, har stigit kraftigt, men även av att de inhemska priserna har ökat oväntat mycket. Enligt den senaste konjunkturbarometern från februari planerar företagen relativt återhållsamma prishöjningar den närmaste tiden. I prognosen förutsätts kronan appreciera under innevarande år vilket väntas leda till minskande vinstmarginaler för exportörer av bearbetade varor. Genom att priserna förväntas höjas relativt kraftigt inom basindustrin liksom i den inhemska industrisektorn, beräknas vinstandelen för industrin som helhet ändå stiga till 33 %.

Diagram 5.2 Industrins bruttoöverskottsandel

Procent

Anm: Beräkningarna enligt gamla nationalräkenskaper 1980–1993, samt nya nationalräkenskaper 1993 och framåt.

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Nästa år väntas den starkare konjunkturen i omvärlden leda till en något högre internationell prisökningstakt. Trots att kronan antas fortsätta stärkas även under nästa år, beräknas vinstandelen i den totala industrin stiga till knappt 36 %, vilket är en lönsamhet på god europeisk nivå. I den cykliska basindustrin förutses vinstmarginalerna stiga ytterligare samtidigt som det relativt höga resursutnyttjandet inom industrin medför att de flesta företag förbättrar sin vinstsituation. Under nästa år faller också insatsvarukostnaden inom industrin som en följd av den stärkta kronan och ett betydligt lägre oljepris än under innevarande år.

5.2 Byggnadsverksamhet

Tack vare en kraftig uppgång i bostadsbyggandet steg den totala byggproduktionen för andra året i följd i fjol. Näringslivets investeringar minskade dock trots den mycket starka konjunkturen. Infrastrukturinvesteringarna sjönk något. Byggnadskonjunkturen beräknas stärkas framöver och sammantaget stiger byggvolymen med omkring 5 % per år de närmaste två åren.

Tabell 5.3 Byggnadsverksamhet

	Miljarder kronor 1999	Årlig procentuell volymförändring			
		1998	1999	2000	2001
Byggnadsinvesteringar	112,3	4,6	3,8	5,1	6,3
Näringslivet	51,0	4,6	-0,6	5,9	4,9
Myndigheter	29,3	5,2	-2,1	-2,0	3,3
Bostäder	32,0	3,6	18,8	10,5	11,1
Reparationer och underhåll	57,5	1,4	1,4	3,5	2,8
Totalt	169,8	3,4	3,0	4,6	5,1

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Bostadsbyggandet fortsätter att öka i god takt även om nivån på nybyggnationen förblir låg. Under prognosperioden är i stort sett alla efterfrågefaktorer gynnsamma. Hushållens redan goda förmögenhetssituation har förbättrats ytterligare under det senaste året, disponibelinkomsterna väntas öka med 3–4 % per år och sysselsättningen växer snabbt. Därtill är lönsamheten i byggandet av småhus och bostadsrätter mycket god i expansiva storstadsområden. I dessa områden är nu vakanstalen så låga att även med ett kraftigt ökat bostadsbyggande kommer bristen på bostäder att kvarstå 2001.

Till följd av den snabba utbyggnaden av högskolan har det också uppstått brist på studentbostäder. I vårpropositionen föreslår regeringen därför att ett tillfälligt investeringsbidrag för byggande av studentbostäder införs fram till och med år 2002, vilket bedöms leda till en ökad nyproduktion av sådana bostäder.

Den senaste byggbarometern samt orderingen till småhusfabrikanterna tyder på att återhämtningen i bostadsbyggandet går relativt långsamt. Vissa utbudsrestriktioner håller också tillbaka bostadsbyggandet. Bristen på planerad tomtmark är stor och dessutom begränsas bostadsbyggandet i viss mån av svårigheten att rekrytera byggnadsarbetare till storstadsområdena. Enligt Byggnadsarbetarförbundets statistik låg

visserligen arbetslösheten under februari månad på hela 15 % för riket som helhet, men den var endast 6 % i Stockholmsområdet. Eftersom arbetslösheten i byggsektorn är mycket säsongberoende bedöms resursutnyttjandet bli ansträngt under sommarmånaderna i de expansiva delarna av landet.

Näringslivets bygginvesteringar blev oväntat svaga förra året. En bidragande orsak till detta är det i förhållande till produktionsutvecklingen låga byggandet av nya industrilokaler. Det beror sannolikt på den strukturomvandling mot en mer kunskapsintensiv produktion som pågår inom industrin. Under nästa år väntas dock industrins byggande åter öka i samband med att basindustrin bygger ut sin produktionskapacitet.

Inom den privata tjänstesektorn väntas den mycket starka konjunkturutvecklingen innebära ett ökat byggande av både kontorslokaler och affärslokaler. Trots att byggandet av kommersiella lokaler har ökat på senare år har vakanstalen, dvs. andelen tomma lokaler i förhållande till

beståndet, fortsatt att minska i storstadsområdena och är nu nere på de nivåer som rådde i början på 1990-talet. De minskande vakanserna beror framför allt på den mycket starka sysselsättningsutvecklingen inom tjänstesektorn. Dessutom har hyresnivåerna på kommersiella lokaler sedan 1996 ökat mycket kraftigt, vilket medför en god lönsamhet vid produktion av nya lokaler. Den starka orderingången till arkitekter och byggkonsulter bekräftar också bilden av en betydande ökning av bygginvesteringarna i såväl näringslivet som i bostadssektorn.

Statens bygginvesteringar beräknas minska i år även om de lånefinansierade bygginvesteringarna (Storstadslederna) ökar kraftigt. Höjda anslag innebär att väginvesteringarna inom myndigheterna ökar något nästa år.

Reparationerna i byggsektorn stiger både i år och nästa år till följd av hushållens mycket goda ekonomiska situation men också till följd av ökade insatser för drift och underhåll av vägar.

6 Arbetsmarknad

Sysselsättningen har ökat snabbt de två senaste åren och den öppna arbetslösheten har fallit markant. Även arbetskraftsutbudet har stigit. De flesta indikatorer tyder på en fortsatt gynnsam utveckling på arbetsmarknaden. Sysselsättningen förutses därmed öka med ytterligare 106 000 personer mellan 1999 och 2001. Den reguljära sysselsättningsgraden för personer mellan 20 och 64 år, som enligt regeringens sysselsättningsmål skall uppgå till 80 % år 2004, stiger till 77,3 % år 2001. Arbetskraftsutbudet väntas också fortsätta att öka när läget på arbetsmarknaden förbättras. Genom att antalet platser vid högskolor och universitet planeras att utökas ytterligare dämpas dock utbudsökningen en del. Sammantaget innebär utvecklingen av sysselsättningen och arbetskraftsutbudet att den öppna arbetslösheten faller till 3,9 % år 2001.

Tabell 6.1 Nyckeltal inom arbetsmarknadsområdet

Årlig procentuell förändring

	1999	2000	2001	2002	2003
BNP, producentpris	3,6	3,8	2,8	1,9	1,9
Produktivitet	0,9	2,0	1,8	1,6	1,6
Arbetade timmar	2,7	1,8	0,9	0,3	0,3
Medelarbetstid	0,5	0,1	0,0	-0,1	-0,1
Antal sysselsatta	2,2	1,7	0,9	0,4	0,4
Reguljär sysselsättningsgrad, 20–64 år ¹	75,9	76,7	77,3	77,3	77,3
Arbetskraft	1,2	0,6	0,2	0,4	0,5
Öppen arbetslöshet ²	5,6	4,6	3,9	3,9	4,0
Program ³	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1

¹ Antalet sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i den åldersgruppen

² I procent av arbetskraften

³ Antalet personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program i procent av arbetskraften

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Finansdepartementet

Mellan 2001 och 2003 sker en nedtrappning av kunskapslyftet. Det sker i ett läge då resursutnyttjandet i ekonomin ligger på en nivå där en fortsatt stark efterfrågetillväxt riskerar att leda till accelererande pris- och löneökningar. Reduceringen av antalet platser i kunskapslyftet frigör resurser i form av utbildad arbetskraft, vilket höjer den potentiella produktionsnivån och minskar risken för en överhettning. Mot bakgrund av detta antas produktionen år 2002 och 2003 växa i en trendmässig och långsiktigt hållbar tillväxttakt på ca 2 % per år. Sysselsättningen beräknas dessa år öka i samma takt som den

arbetsföra befolkningen. Därmed ligger den reguljära sysselsättningsgraden kvar på samma nivå som i slutet av år 2001.

Eftersom nedtrappningen av kunskapslyftet innebär ett relativt stort tillskott till arbetskraften på kort tid antas emellertid inte alla kunna bli sysselsatta omgående, vilket innebär att den öppna arbetslösheten stiger något initialt, från 3,9 % år 2001 till 4,0 % år 2003. Uppgången i arbetskraftsutbudet dämpas till viss del av att antalet platser vid högskolor och universitet fortsätter att öka både år 2002 och år 2003.

Arbetsmarknads- och utbildningspolitik

Antalet deltagare i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program minskade från i genomsnitt 165 000 år 1998 till i genomsnitt 135 000 år 1999². Fram till och med 2003 antas antalet deltagare ligga kvar på samma nivå som förra året. Eftersom nivån i dagsläget är betydligt lägre än 135 000 och det inte längre finns något krav från regeringen att en viss volym eller en viss genomsnittlig kostnad för ett program skall uppnås, finns det dock risk för att volymen förblir lägre än 135 000.

Anslaget för kunskapslyftet ligger för åren 2000 och 2001 kvar på ungefär samma nivå som år 1999. Mellan år 2001 och 2003 minskar anslaget för den kommunalt anordnade vuxenutbildningen med ett belopp motsvarande ca 55 000 platser.

Antalet permanenta platser inom högskolor och universitet utökas successivt. Mellan 1999 och 2003 kommer de enligt planerna att öka med ca 55 000.

I en nyligen publicerad proposition (1999/2000:98) samt i vårpropositionen föreslås ett flertal åtgärder som syftar till att stärka sysselsättningen och sänka arbetslösheten. Nedan beskrivs vissa av förslagen.

De arbetsmarknadspolitiska programmen skall i än högre grad inriktas mot långtidsarbetslösa, för att stärka deras situation på arbetsmarknaden. För personer som är eller riskerar att bli långtidsinskrivna vid arbetsförmedlingen införs en aktivitetsgaranti där basen i verksamheten skall vara organiserade jobbsökaraktiviteter. Det s.k. förstärkta anställningsstödet för arbetsgivare

² De program som inkluderas i beteckningen konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program är de som AMS redovisar som konjunkturprogram, exklusive personer inskrivna vid arbetsmarknadsinstitutet (AMI), samt Europastipendier.

som anställer personer som varit arbetslösa i minst 2 år, förstärks ytterligare genom att stödet, i form av skattereduktion, blir mer omfattande för arbetsgivare som anställer personer som varit arbetslösa i minst 4 år.

Arbetslöshetsförsäkringen skall reformeras i syfte att stärka dess roll som omställningsförsäkring. Ett uttryckligt krav på att arbetslösa som uppbär arbetslöshetsersättning skall vara aktiva införs. Regeringen ges möjlighet att definiera vad som är lämpligt arbete. Mer strukturerade sökprocesser skapas, bland annat med hjälp av individuella handlingsplaner. Senare i vår kommer regeringen att lägga fram en separat proposition om arbetslöshetsförsäkringen.

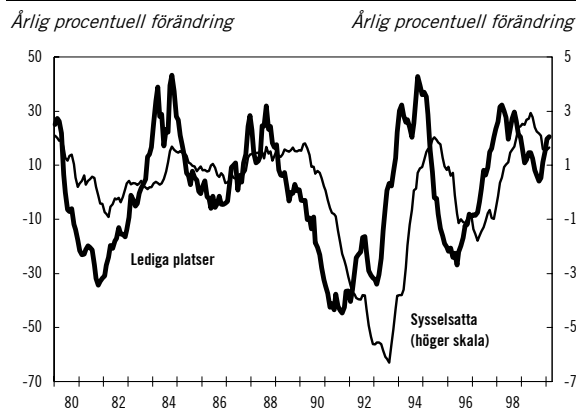
För att öka sysselsättningen bland invandrare föreslår regeringen bland annat kompletterande utbildning för arbetslösa invandrare med utländsk utbildning inom hälso- och sjukvårdsområdet, inom läraryrken samt inom teknik och naturvetenskap. Valideringen av utländsk yrkeskompetens skall också utökas.

Sysselsättning

Mellan 1997 och 1999 ökade antalet sysselsatta i åldern 16–64 år med ca 150 000 personer, enligt Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökning (AKU). Det är den största uppgång mellan två år som har noterats sedan perioden 1974–1976. Sysselsättningen ökade i nästan alla län.

De flesta indikatorer tyder på en fortsatt snabb sysselsättningsökning. Efterfrågan i ekonomin väntas bli stark både i år och nästa år. Antalet nyanmälda lediga platser till landets arbetsförmedlingar, som historiskt sett har varit en bra indikator på sysselsättningsutvecklingen, har ökat starkt de senaste månaderna. Enligt Arbetsmarknadsstyrelsens senaste enkätundersökning kommer efterfrågan på arbetskraft att vara fortsatt stor den närmaste tiden. Även Konjunkturinstitutets barometrar tyder på en fortsatt sysselsättningsuppgång. Framför allt inom tjänstesektorn uppger fler och fler företag att de planerar att anställa personal. I år förutses sysselsättningen därmed öka med 1,7 %, motsvarande 68 000 personer.

Diagram 6.1 Nyanmälda lediga platser och antal sysselsatta

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Arbetsmarknadsstyrelsen

Nästa år väntas resursutnyttjandet i ekonomin närma sig en nivå då en fortsatt stark efterfrågetillväxt riskerar att leda till accelererande pris- och löneökningar. Stabiliseringspolitiken antas utformas så att en sådan utveckling motverkas. Det bidrar till en svagare tillväxt i ekonomin och en avmattning av sysselsättningsutvecklingen. Mätt som årsgenomsnitt beräknas sysselsättningen öka med 0,9 % eller 38 000 personer nästa år. År 2002 och 2003 antas produktionen stiga i en mer trendmässig och långsiktigt hållbar tillväxttakt, dvs. en ökning av produktionen som inte medför inflationsdrivande löneökningar. Sysselsättningen antas då öka i ungefär samma takt som den arbetsföra befolkningen. Osäkerheten vad gäller bedömningen om riskerna för överhettning är dock mycket stor. Därför redovisas två alternativa scenarier för den svenska ekonomin i kapitel 12.

Utvecklingen i olika branscher

Knappt 80 % av sysselsättningsökningen mellan 1998 och 1999 skedde enligt AKU inom den privata tjänstesektorn. Bland enskilda näringar noterades den största uppgången bland datakonsulter och annan företagservice. Den snabba sysselsättningsuppgången inom privat tjänstesektor förklaras främst av en stark ökning av hushållens konsumtion och att efterfrågan i stor utsträckning var inriktad på tjänstenäringsmedel med låg produktivitet. I år och nästa år förväntas hushållens konsumtion utvecklas något svagare samtidigt som tjänsteproduktionen bedöms bli mindre sysselsättningsintensiv. Därmed väntas sysselsättningen inom tjänstesektorn öka något långsammare framöver, men totalt beräknas ändå sysselsättningen i denna sektor öka med ca 75 000 personer mellan 1999 och 2001.

Inom byggsektorn noterades en sysselsättningsökning på 5 000 personer mellan 1998 och 1999. En fortsatt ökning av byggproduktionen framöver innebär att efterfrågan på arbetskraft inom byggsektorn fortsätter att stiga i ungefär samma takt som förra året.

Antalet sysselsatta inom industrin minskade förra året till följd av en relativt svag konjunktur under större delen av året. Industrikonjunkturen har dock vänt uppåt igen och sysselsättningen väntas därför öka svagt i år. Nästa år ligger antalet sysselsatta kvar på samma nivå som i slutet av innevarande år.

Inom kommunsektorn förväntas inkomsterna fortsätta att öka de närmaste åren, dels till följd av höjda statsbidrag, dels till följd av ökade skatteinkomster, vilket möjliggör en fortsatt expansion av antalet sysselsatta inom denna sektor. Antalet statligt anställda förväntas också öka något under perioden.

Tabell 6.2 Antal sysselsatta i åldern 16–64 år, fördelat på branscher³

Tusental personer					
	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Näringslivet</i>	2805	2862	2891	2903	2912
Jord- och skogsbruk	104	102	101		
Industri	797	798	799		
Byggnadsverksamhet	225	232	238		
Privat tjänstesektor	1679	1730	1753		
<i>Offentliga myndigheter</i>	1260	1270	1279	1285	1294
Staten	186	187	188		
Kommunerna	1074	1083	1091		
Totalt	4068	4136	4174	4191	4209
Arbetskraft	4308	4333	4342	4361	4384

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Finansdepartementet

Produktivitet

Produktivitetstillväxten i ekonomin som helhet var svag förra året. Det beror framför allt på att produktionen i lågproduktiva sektorer i ekonomin ökade mer än genomsnittet, dvs. tillväxten var sysselsättningsintensiv. Framöver förväntas produktiviteten stiga snabbare eftersom efterfrågan då i högre grad inriktas mot verksamheter där produktivitetstillväxten är starkare. Bland annat bedöms industrin stå för en större andel av

produktionsuppgången. Under perioden 2002–2003 antas produktiviteten stiga i linje med en mer långsiktigt normal ökningstakt som i dagsläget bedöms vara 1,7 %. Det är en något starkare tillväxttakt än ett genomsnitt för perioden 1970–1999. Anledningen till att den trendmässiga produktivitetstillväxten antas vara något högre de närmaste åren, är att det sedan mitten av 1980-talet genomförts ett flertal strukturella förändringar som sammantaget bedöms bidra till en högre produktivitetstillväxt än den historiska trenden. Av dessa förändringar kan nämnas avregleringar av vissa produktmarknader, en utbyggnad av högskolor och universitet, en skärpt konkurrenslagstiftning och avregleringen av kapitalmarknaden.

Antal arbetade timmar och medelarbetstid

Mellan 1998 och 1999 ökade medelarbetstiden⁴ med 0,5 %. Övertiden och andelen personer som i normala fall arbetar mer än 35 timmar i veckan steg. Det var också något fler arbetsdagar 1999 än 1998, vilket gav ett positivt bidrag till utvecklingen av antalet arbetade timmar och därmed höjde medelarbetstiden. Sjukfrånvaron fortsatte att öka under 1999 vilket till viss del motverkade uppgången i medelarbetstiden. Även en större frånvaro på grund av studier bidrog till att motverka uppgången. Övertiden och det normala antalet arbetade timmar per sysselsatt förutses fortsätta att stiga i år på grund av det starka konjunkturläget. Uppgången uppvägs dock i stor utsträckning av att sjukfrånvaron väntas fortsätta öka, om än i långsammare takt än förra året. Efter 2001 antas dock medelarbetstiden falla något i samband med att arbetstiderna för den enskilde förkortas genom avtal med arbetsgivaren om kortare arbetsdagar eller mer flexibla och konjunkturanpassade arbetstider.

Arbetskraftsutbud och öppen arbetslöshet

Både arbetskraftsutbudet och sysselsättningen steg förra året. I början av året ökade utbudet inte lika mycket som sysselsättningen vilket innebär att den öppna arbetslösheten, rensad för säsongnormala variationer, föll. Under andra halvåret ökade dock utbudet kraftigt till följd av att antalet deltagare i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program minskade.

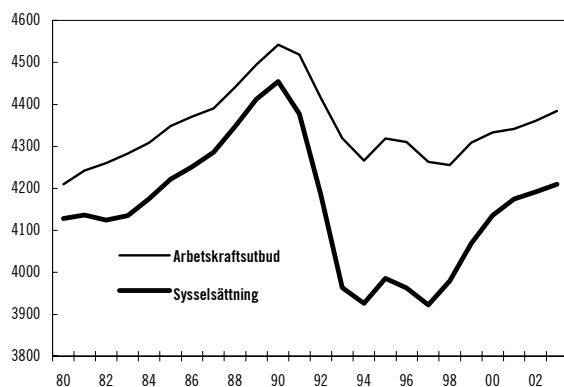
³ I redovisningen av antalet sysselsatta i olika branscher har kyrkan inte överförts från offentliga myndigheter till näringslivet, eftersom det fortfarande är oklart hur överföringen kommer att hanteras i AKU.

⁴ Mätt som antal arbetade timmar enligt nationalräkenskaperna, dividerat med sysselsatta enligt AKU.

Därmed ökade den säsongrensade öppna arbetslösheten igen för att i slutet av året ligga på ungefär samma nivå som i början av året. Mätt som årsgenomsnitt föll dock arbetslösheten med 0,9 procentenheter mellan 1998 och 1999, till 5,6 % av arbetskraften.

Diagram 6.2 Sysselsättning och arbetskraftsutbud

Tusental personer

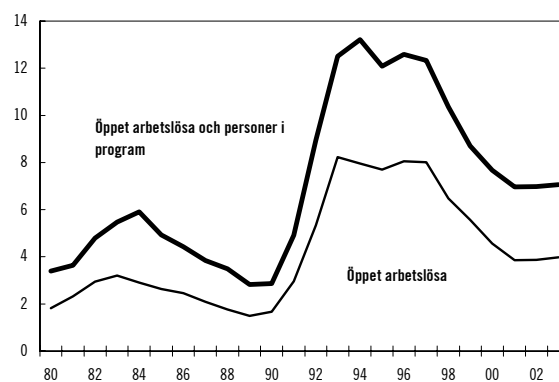
Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Finansdepartementet

Statistiken tyder på att det främst var personer som tidigare var klassificerade som studerande eller hemarbetande som trädde in på arbetsmarknaden förra året. Antalet personer som är utomlands, som betraktar sig som lediga eller arbetssökande, men inte uppfyller villkoren för att klassificeras som öppet arbetslösa, och de som är utanför arbetskraften av ospecificerad anledning minskade inte alls mellan 1998 och 1999. Det förbättrade arbetsmarknadsläget väntas innebära att arbetskraftsutbudet ökar något mer än den arbetsföra befolkningen i år och nästa år genom att dessa grupper börjar minska. Även antalet hemarbetande, som successivt har minskat under hela 1990-talet, väntas fortsätta att minska. Samtidigt dämpas dock uppgången i utbudet av att antalet studerande ökar i samband med ökningen av antalet platser vid högskolor och universitet. Även antalet personer som är långvarigt sjuka eller pensionerade före 65 års ålder väntas öka i och med att andelen personer i åldrarna 55 till 64 år, där dessa grupper av naturliga skäl är överrepresenterade, stiger framöver. Sammantaget väntas arbetskraftsutbudet i åldrarna 16–64 år öka med ca 35 000 personer mellan 1999 och 2001. Därmed faller den öppna arbetslösheten från 5,6 % år 1999 till 3,9 % år 2001 och arbetskraftstalet, dvs. arbetskraften mätt som andel av den arbetsföra befolkningen, beräknas stiga från 77,2 % år 1999 till 77,4 % år 2001.

Under perioden 2002–2003 antas arbetskraftsutbudet stiga mer än sysselsättningen i samband med att antalet platser i kunskapslyftet minskar. Eftersom nedtrappningen innebär ett relativt stort tillskott av arbetskraft på kort tid antas inte alla kunna bli sysselsatta omgående. Den öppna arbetslösheten och arbetskraftstalet ökar därmed till 4,0 % respektive 77,6 % år 2003. I beräkningarna antas att utbildningsansöningarna riktas till personer som annars skulle varit öppet arbetslösa och att antalet utbildningsplatser utvecklas som planerat. Om inte alla platser kan fyllas när läget på arbetsmarknaden förbättras ytterligare finns det risk för att den öppna arbetslösheten blir högre än beräknat.

Diagram 6.3 Öppet arbetslösa och personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program

Procent av arbetskraften

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU), Arbetsmarknadsstyrelsen och Finansdepartementet

Arbetskraftstalet år 2003 ligger fortfarande ca 6,5 procentenheter lägre än år 1990 då det låg på en rekordhög nivå. En av anledningarna är att andelen personer i befolkningen som är långvarigt sjuka eller pensionerade fortfarande bedöms vara högre år 2003 än i slutet av 1980-talet eftersom andelen personer mellan 55 och 64 år successivt stiger. Även inom åldersgruppen 16 till 54 år beräknas dock arbetskraftstalet vara lägre än i slutet av 1980-talet. Det beror bland annat på att en del av den kraftiga ökningen av andelen personer utanför arbetskraften som klassificeras som arbetssökande, lediga och utanför arbetskraften av ospecificerad anledning bedöms bli bestående till år 2003. Även andelen studerande kommer att vara högre mot slutet av kalkylperioden än år 1990, till följd av att fler personer deltar i arbetsmarknadspolitiska program, vuxenutbildning och studier vid högskolor och universitet. Om man kompletterar den ovan beskrivna definitionen av arbetskraften med den ökning som

har skett av antalet tillfälliga platser inom vuxenutbildningen samt ökningen av antalet personer i arbetsmarknadspolitiska program utanför arbetskraften erhålls ett bredare mått på arbetskraftsutbudet. Enligt detta mått uppgår arbetskraftsdeltagandet till ca 80,5 % år 2003. Dessutom beräknas antalet permanenta platser vid högskolan ha ökat med ca 95 000, motsvarande drygt 1,5 % av den arbetsföra befolkningen mellan år 1990 och år 2003.

Osäkerheter kring utveckling på arbetsmarknaden

Det finns en rad osäkerheter beträffande utvecklingen på arbetsmarknaden framöver. År 2003 beräknas det fortfarande vara en förhållandevis stor andel av den arbetsföra befolkningen som inte förvärvsarbetar. Det är dock mycket svårt att bedöma hur stor arbetskraftspotentialen är. Den starka BNP-tillväxten och snabba sysselsättningsökningen det senaste året har kunnat kombineras med fortsatt låg inflation och låga inflationsförväntningar. Det är möjligt att arbetsmarknaden och lönebildningen fungerar bättre än vad som har antagits i kalkylen. Då skulle BNP-tillväxten kunna bli starkare de närmaste åren och sysselsättningsnivån år 2003 bli högre än beräknat, utan att det uppstår inflationsdrivande löneökningar.

BNP-tillväxten och sysselsättningen kan också komma att utvecklas svagare än väntat. Även om situationen på arbetsmarknaden har förbättrats i de flesta län är sysselsättningsgraden fortfarande betydligt högre och den öppna arbetslösheten betydligt lägre i vissa delar av landet än i andra. Dessutom är arbetslösheten högre bland lågutbildade än bland högutbildade. Därmed finns det risk för att det uppstår matchningsproblem på arbetsmarknaden eller rena bristsituationer, dvs. restriktioner vad gäller tillgången på arbetskraft med den kompetens och utbildning som efterfrågas. Löneökningarna skulle då kunna bli betydligt högre än beräkningsantagandet, vilket sannolikt skulle få negativa effekter på sysselsättning och tillväxt.

Tabell 6.3 Sysselsättningsgrad och öppen arbetslöshet i olika regioner

	Öppen arbetslöshet, procent av arbetskraften		Sysselsättningsgrad, procent av den arbetsföra befolkningen	
	1998	1999	1998	1999
Stockholm	5,0	3,8	76,0	77,7
Östra Mellansverige	6,9	6,0	69,9	71,8
Småland och öarna	5,4	4,9	75,0	75,6
Sydsverige	7,6	6,6	68,3	69,5
Västsverige	6,4	5,4	71,5	72,8
Norra Mellansverige	8,0	7,5	69,0	70,4
Mellersta Norrland	7,5	6,4	69,3	70,3
Övre Norrland	8,1	7,8	68,4	68,5
Hela riket	6,5	5,6	71,5	72,9

Anm: Siffrorna ovan avser åldersgruppen 16–64 år
Källa: Statistiska centralbyrån (AKU)

Redan i dagsläget finns det vissa tecken på brist på arbetskraft. Enligt Konjunkturinstitutets barometrar för industrin ökade andelen företag som uppgav att de upplever brist på yrkesarbetare förra året och nivån är nu lika hög som för företag som uppgav att de upplever brist på tekniska tjänstemän, dvs. ca 20 %. I båda fallen är dock andelarna fortfarande betydligt lägre än i slutet av 1980-talet. Inom tjänstesektorerna visar Konjunkturinstitutets barometer att bristen på branschkompetent personal har varit oroväckande hög inom vissa sektorer, framför allt data- och uppdragsverksamhet, under en lång period. Bristen verkar dock inte ha ökat den senaste tiden. Enligt AMS och SAF:s företagsundersökningar under hösten 1999 uppgav ca 50 % av företagen att de hade rekryteringsproblem. De flesta lyckades dock lösa problemen genom att sänka kompetenskraven eller hyra in arbetskraft, men 20 % av företagen uppgav att de inte hade kunnat tillsätta platserna. Flera företag uppgav också att de hade tvingats tacka nej till order, att expansionen hade förhindrats eller att de hade tvingats dra ner på servicen till följd av rekryteringsproblemen.

7 Löner

Löneökningarna är för närvarande låga mot bakgrund av den snabba sysselsättningsökning som har skett de två senaste åren. Mellan 1998 och 1999 steg lönerna i näringslivet med ca 3,5 % enligt preliminär statistik från Statistiska centralbyrån. Avtalen har beräknats till 2,4 % och löneglidningen till 1,0 %. Inom statliga myndigheter ökade lönerna samma period med 3,7 %, varav löneglidningen beräknades till 1,0 %. För kommunala myndigheter saknas det fortfarande komplett jämförbar statistik över löneutvecklingen förra året⁵.

Tabell 7.1 Timlöner

Årlig procentuell förändring

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Industri	4,2	2,5	3,4			
Avtal	2,9	1,5	2,4			
Löneglidning	1,3	1,0	1,0			
Byggnadsindustri	3,6	4,2	3,6			
Avtal	3,1	1,9	2,6			
Löneglidning	0,5	2,3	1,0			
Privata tjänster	4,1	3,7	3,3			
Avtal	3,1	2,8	2,5			
Löneglidning	1,0	0,9	0,8			
Statliga myndigheter	2,9	3,7	3,5			
Avtal	1,9	2,5	2,5			
Löneglidning	1,0	1,2	1,0			
Kommunala myndigheter	3,2	3,7	4,1			
Avtal	2,3	2,7	3,6			
Löneglidning	1,0	1,0	0,5			
Totalt	3,8	3,4	3,5	3,5	3,5	3,5
Avtal	2,8	2,4	2,7			
Löneglidning	1,0	1,0	0,8			

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Flertalet löneavtal löper fram till och med mars år 2001. För innevarande år beräknas avtalen generera löneökningar på i genomsnitt 2,7 %. Totalt antas lönerna i år öka med 3,5 % jämfört med förra året, dvs. löneglidningen förutsätts begrän-

⁵ I samband med att statistikredovisningen avseende kommunala myndigheter flyttades över från Kommunförbundet och Landstingsförbundet till Statistiska centralbyrån från och med januari 1999, skedde vissa förändringar avseende redovisningsmetod och populationsstorlek. Det försvårar redovisningen av löneutvecklingen inom kommunala myndigheter mellan 1998 och 1999 och har föranlett förseningar i statistikproduktionen. Den siffra för kommunala myndigheter som redovisas i tabellen är en uppskattning av utfallet utifrån den statistik som finns tillgänglig och information från Kommunförbundet.

sas till 0,8 %. Även åren 2001–2003 antas lönerna totalt sett stiga med 3,5 % per år.

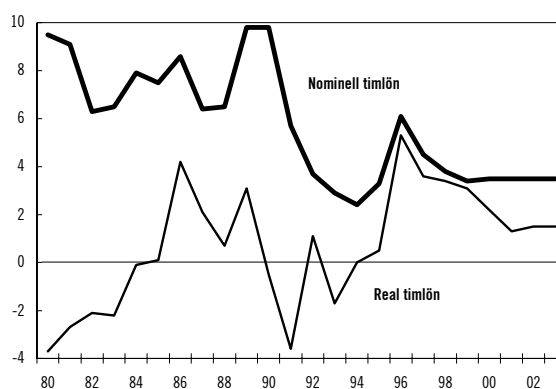
Efter år 2001 antas produktionen stiga i en mer trendmässigt normal och långsiktigt hållbar ökningstakt på ca 2 % per år. Penningpolitiken förutsätts anpassas så att inflationen år 2002 och 2003 överensstämmer med Riksbankens inflationsmål på 2 %. Nominella löneökningar på 3,5 % är förenliga med en sådan utveckling. Reallönerna stiger då i ungefär samma takt som produktiviteten.

Den sysselsättningsökning som har skett och den fortsatt goda utveckling som förutses framöver, innebär att konkurrensen om ledig arbetskraft gradvis ökar. Därmed finns det risk för att löneökningarna kan bli högre än vad som antas i beräkningarna. Löneökningar som överstiger antagandet i kalkylen riskerar främst att leda till en stramare stabiliseringspolitik som dämpar tillväxten och sysselsättningsutvecklingen.

Ett flertal faktorer talar dock för att löneökningarna kan hållas nere framöver. Inflationen och förväntningarna om framtida prisökningar växlades ned under 1990-talet och pristrycket väntas bli fortsatt lågt. Reallönerna, som har ökat snabbt de senaste åren, beräknas åren 2001–2003 stiga med i genomsnitt ca 1,5 % per år, givet de nominella löneökningar och den prisutveckling som förutses i kalkylen. Det är en högre årlig ökningstakt än den genomsnittliga reallöneökningen under perioden 1970–1999.

Diagram 7.1 Timlöneutveckling i ekonomin som helhet

Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Vid förra avtalsrörelsen skedde en ökad inriktning mot koordinerade avtalsförhandlingar, samordnade lönekrav på branschnivå och friare lönesättning på lokal nivå. Fortsätter den inriktningen i nästa avtalsrörelse kan det bidra till att löneökningarna blir låga. Det nya förslag till löneavtal för lärare och det nya avtalet för sjuk-

sköterskor som nyligen har presenterats, innebär en ökad decentralisering av förhandlingarna. För lärarna har endast en viss del av löneutrymmet fastställts som en garanterad löneökning på kommunnivå. Det finns inte några individuellt garanterade löneökningar i något av avtalen.

I år har det fattats ett riksdagsbeslut om att inrätta en ny myndighet, Medlingsinstitutet, som skall ha i uppgift att medla i arbetstvister och verka för en väl fungerande lönebildning. Institutet skall bland annat verka för en samordning av avtalsförhandlingarna och ha befogenhet att skjuta upp varslade stridsåtgärder. Inrättandet av en sådan myndighet kan ytterligare bidra till en gynnsam löneutveckling framöver. Institutet kommer att ha ansvaret för den officiella lönestatistiken från och med 1 januari 2001 och för att årligen publicera en rapport om löneutvecklingen. Dessutom skall Konjunkturinstitutet ta fram en årlig rapport om de samhällsekonomiska förutsättningarna för löneförhandlingarna.

8 Inflation

Inflationen, mätt som förändringen av konsumentprisindex (KPI) över 12 månader, har successivt ökat från -0,4 % i januari 1999 till 1,3 % i februari i år. Under samma period har inflationen enligt Riksbankens mått på underliggande inflation, UND1X, stigit med 0,7 procentenheter till 1,7 %.⁶ Uppgången förklaras till största delen av det kraftigt stigande världsmarknadspriset på olja. Bortsett från de direkta effekterna av det högre oljepriset syns i dagsläget få tecken på tilltagande inflationstryck. Den allt starkare inhemska efterfrågan väntas medföra högre vinstmarginaler i konsumentledet de närmaste åren medan fallande importpriser, en god produktivitetstillväxt och återhållsamma löneökningar bidrar till att hålla ned inflationen. Sammantaget finns det förutsättningar för måttliga konsumentprisökningar även framöver. Inflationen enligt UND1X beräknas ligga på omkring 1,5 % under nästa år. Penningpolitiken antas anpassas så att inflationen år 2002 och 2003 uppgår till 2 % och därmed överensstämmer med Riksbankens inflationsmål.

Importpriser

Utvecklingen av inflationen i år och nästa år förklaras i hög grad av importpriserna, och då framför allt av oljepriset. Världsmarknadspriset på olja har fördubblats det senaste året, vilket för närvarande höjer inflationstalen kraftigt. Av förändringen i UND1X i februari på 1,7 % räknat över 12 månader förklaras 0,9 procentenheter av högre priser på drivmedel och eldningsolja för villor. I prognosen antas priset på brentolja gradvis falla till ca 20 dollar per fat mot slutet av 2001 samtidigt som kronan väntas stärkas mot bl.a. dollarn. Det innebär att såväl i år som nästa år kommer fallande importpriser på olja att bidra till att sänka inflationen i betydande omfattning.

De svenska importpriserna på bearbetade varor har legat förhållandevis stilla under det senaste året, dels på grund av att kronan har varit stabil, dels därför att det under förra året fortfarande existerade en internationell prispress till följd av Asienkrisen. Förstärkningen av den internationella konjunkturen väntas successivt höja

världsmarknadspriserna på flera områden. Effekten på de svenska importpriserna motverkas dock av att kronan antas appreciera med ca 2 % per år. Lägre importpriser på varor väntas, tillsammans med fallande oljepriser, sammantaget bidra till att reducera KPI med ca 0,5 procentenheter under innevarande år och med 0,7 procentenheter under loppet av nästa år vid fullt genomslag. Detta balanseras emellertid till en del av bl.a. fördröjda effekter av dagens höga oljepris, t.ex. via högre priser på insatsvaror och transporter, vilka gradvis slår igenom på konsumentpriserna. Omfattningen och betydelsen av dessa indirekta effekter av oljeprisutvecklingen är mycket svåra att bedöma men de väntas höja inflationen både i år och nästa år.

Tabell 8.1 Konsumentprisutveckling

	Årlig procentuell förändring				
	1999	2000	2001	2002	2003
KPI, årsgenomsnitt	0,3	1,3	2,2 ¹	2,0	2,0
KPI, dec-dec	1,2	1,4	2,3 ¹	2,0	2,0
UND1X, årsgenomsnitt	1,4	1,3	1,4	-	-
UND1X, dec-dec	1,9	1,2	1,5	-	-
HIKP, årsgenomsnitt	0,6	1,2	1,2	-	-
HIKP, dec-dec	1,2	1,2	1,3	-	-
NPI, årsgenomsnitt	-1,2	2,5	1,5	-	-
NPI, dec-dec	-0,5	2,9	1,7	-	-
Prisbasbelopp, tkr	36,4	36,6	36,9	37,6	38,3
HIKP, EU, årsgenomsnitt	1,2	1,8	1,9	1,8	1,8

¹ I KPI-prognosen har förändringar på fastighetsskatteområdet enligt gällande beslut lagts in, vilket höjer inflationen enligt KPI med 0,8 procentenheter 2001. Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Inflationsförväntningar

Den direkta effekten på inflationen av en kraftig uppgång i priset på olja från en låg nivå är temporär. Det faktum att oljepriset har legat på en hög nivå en längre tid kan emellertid även få mer varaktiga indirekta effekter på utvecklingen av konsumentpriserna om inflationsförväntningarna, och därmed lönebildningen, påverkas. I takt med att oljepriset ökade och höjde inflationstalen förra året steg också förväntningarna om framtida prisökningar. Enligt Statistiska centralbyråns senaste enkät ligger inflationsförväntningarna för det närmaste året fortfarande i linje med Riksbankens inflationsmål på 2 %. På längre sikt överstiger förväntningarna i flera fall Riksbankens inflationsmål. De ligger som högst hos arbetsmarknadens parter samt hos inköpschefer inom handeln och industrin som förutser en inflation på 2,3 % om fem år. Uppgången i infla-

⁶ I UND1X har räntekostnader för egnahemsägare och de direkta effekterna av ändrade indirekta skatter och subventioner exkluderats från KPI. Riksbanken deklarerade förra året att utformningen av penningpolitiken baseras på bedömningen av UND1X på upp till två års sikt.

tionsförväntningarna den senaste tiden kan delvis bero på det höga oljepriset, men huvudorsaken bedöms vara de allt bättre konjunkturutsikterna. Trots de överlag mycket positiva tillväxtprognoserna ligger förväntningarna om framtida prisökningar nära 2 % de närmaste åren. Inflationförväntningarna förefaller således vara allt mindre känsliga för konjunkturvariationer, vilket visar att den samlade ekonomiska politikens inriktning på låg inflation har stor trovärdighet. Detta talar för att inflationsbenägenheten i svensk ekonomi kommer att vara låg även framöver.

Resursläget

Enligt Konjunkturinstitutets barometer föll kapacitetsutnyttjandet inom industrin under inledningen av 1999 i samband med den minskade efterfrågan på viktiga exportmarknader. Sedan dess har resursutnyttjandet ökat.⁷ Den investeringstillväxt för i år som kan utläsas ur den senaste investeringsenkäten är måttlig i relation till den förväntade uppgången i efterfrågan på industrivaror. Därmed föreligger en risk för kommande utbudsbegränsningar, dvs. svårigheter att öka produktionen för att tillgodose en allt högre efterfrågan. Förstärkningen av såväl den inhemska som den internationella konjunkturen förväntas medföra att den uppgång i producentpriser på bearbetade varor som har skett under vintern fortsätter. Därtill väntas priserna även höjas till följd av ökade insatsvarukostnader. Även om priserna på industrivaror väntas öka snabbare än vad som har varit fallet de senaste åren är uppgången begränsad och effekten på priserna i konsumentledet blir därför liten.

Kapacitetsutnyttjandet inom näringslivets tjänstesektor förefaller ha ökat den senaste tiden. Utvecklingen inom denna sektor är dock svårbedömd. Sysselsättningen inom näringslivets tjänstebanscher har ökat med sammanlagt 85 000 personer under de senaste tolv månaderna. Visserligen är det allt fler företag som uppger att de har brist på arbetskraft, framför allt inom branscher med höga kompetenskrav, men i ett historiskt perspektiv är bristtalen generellt sett fortfarande låga.

De i dagsläget begränsade löneökningarna och det alltjämt låga inflationstrycket är en viktig indikator på att det fortfarande finns lediga resurser i ekonomin att tillgå. Resursutnyttjandet inom både industrin och tjänstesektorn ökar dock de närmaste två åren samtidigt som arbetskraftsutbudet väntas öka med endast 35 000 personer. Risken för tilltagande inflationstryck på grund av utbudstrektioner ökar därmed.

En viktig del när det gäller bedömningen av den potentiella produktionsnivån är produktivitetstillväxten. Ökad konkurrens och ett höjt rationaliseringstryck till följd av strukturella åtgärder under 1990-talet brukar, tillsammans med den snabba tekniska utvecklingen, framhållas som viktiga förklaringar till det låga inflationstrycket de senaste åren. De strukturella förändringar som avses är bl.a. avregleringen av kapitalmarknaderna, en trovärdig låginflationspolitik, den ökade internationaliseringen, en skärpt konkurrenslagstiftning och konkurrensbefrämjande reformer på flera marknader, nu senast på el- och teleområdena. Produktivitetstillväxten var också något högre under 1990-talet än under föregående 10-årsperiod. Under de två senaste åren steg emellertid produktiviteten i näringslivet med endast 1 % per år i genomsnitt. Den svaga utvecklingen dessa år förklaras delvis av sammansättningseffekter såtillvida att det framför allt var branscher med lägre produktivitetstillväxt som expanderade. Produktivitetstillväxten stärktes också under hösten i och med förbättringen av industrikonjunkturen.

I denna prognos görs bedömningen att det finns goda förutsättningar för en hög produktivitetstillväxt 2000 och 2001. Bedömningen bygger framför allt på att BNP-tillväxten kommer att ha en gynnsam sammansättning vad gäller produktivitet. Såväl i år som nästa år beräknas produktiviteten i näringslivet öka med närmare 2,5 % per år. I den medelfristiga kalkylen fram t.o.m. 2003 antas den öka något snabbare än under de senaste 25 åren. En hög produktivitetstillväxt är en viktig förutsättning för en gynnsam inflationsutveckling.

Vinstmarginaler

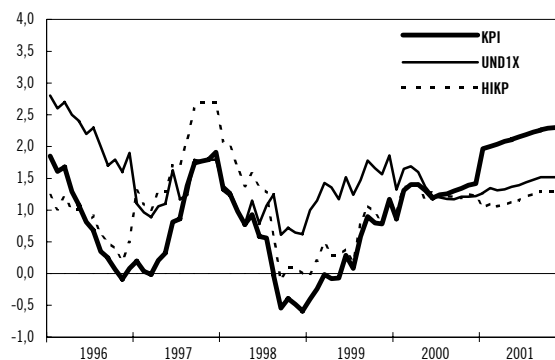
Enligt Konjunkturinstitutets beräkningar föll näringslivets vinstmarginaler under perioden 1995–1999. Beräkningarna avseende utvecklingen inom enskilda branscher är behäftade med stor osäkerhet men mycket tyder på att marginalerna föll kraftigt inom varuhandeln under dessa år. En viktig förklaring till nedgången är att hushållens

⁷ Osäkerheten om kapacitetsutnyttjandet i industrin är mycket stor på grund av förseningar i publiceringen av Statistiska centralbyråns statistik, se kapitel 5.

efterfrågan var svag under större delen av perioden. Därtill har konkurrenstrycket ökat bl.a. genom en ökad internationalisering och avregleringar på flera inhemska marknader. Det senaste inflationsutfallet, som avser februari, skilde sig från tidigare månaders utfall såtillvida att prishöjningar noterades på många olika varugrupper. Den breda prisuppgången kan vara en indikation på att den starka efterfrågan från hushållen kommer att öka inflationstrycket framöver. Det bör understrykas att månadsutfallen fluktuerar kraftigt. Till exempel föll konsumentpriserna markant i januari jämfört med månaden innan och bortsett från de direkta effekterna av oljepriset är inflationen mycket låg. I denna prognos antas det höga efterfrågetrycket, i kombination med låga kostnadsökningar bl.a. i form av låga importpriser, skapa utrymme för delar av näringslivet att höja sina vinstmarginalerna trots att avregleringarna på el- och telemarknaderna väntas bidra till en ökad prispress. Om vinstmarginalerna inte ökar som prognostiserat, eller om de i likhet med de senaste åren fortsätter att falla, kommer inflationen att vara mycket låg under prognosperioden.

Diagram 8.1 Konsumentprisutveckling

Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Skatte- och subventionsförändringar

Enligt gällande beslut ska fastighetsskatten för flerfamiljshus återställas från 1,2 % till 1,5 % den 1 januari 2001. Dessutom ska taxeringsvärdena för såväl egnahem som flerfamiljshus skrivas fram med prisutvecklingen på fastigheter under perioden juli 1996–juni 2000. Effekten på inflationen enligt KPI av dessa förändringar beräknas uppgå till ca 0,8 procentenheter. För regeringens bedömning avseende fastighetsskattens utformning 2001 hänvisas till kapitel 8 i vårpropositionen. Föreliggande prognos har utgått från nu gällande regler, vilket ger en kraftig uppgång i inflation enligt KPI i januari 2001 (se diagram 8.1).

Utöver förändringarna på fastighetsskatteområdet sker inga skatte- eller subventionsförändringar med någon större påverkan på KPI nästa år.

9 Hushållens ekonomi och konsumtionsutgifter

Hushållens ekonomiska situation väntas utvecklas väl under perioden. Bortsett från engångseffekter av Svenska kyrkans överföring till hushållssektorn, och bortsett från beräkningstekniska överföringar av överskott utöver budgetmålen i de offentliga finanserna, beräknas hushållens reala disponibla inkomster i genomsnitt öka med ca 2,3 % per år och hushållens konsumtionsutgifter med ca 2,6 % per år 2000–2003.

9.1 Hushållens inkomster

Hushållens reala disponibla inkomster ökade med 3,3 % under förra året. Inkomstutvecklingen är den starkaste sedan 1992. Efter några år med fallande realinkomster är nu inkomstnivån 3 % högre än 1993.

I år väntas realinkomstutvecklingen förstärkas ytterligare. Den positiva sysselsättnings- och reallöneutvecklingen fortsätter, om än i något lägre takt än förra året. Transfereringarna från den offentliga sektorn utvecklas relativt svagt. Barnbidraget har visserligen höjts med 100 kr och utbetalningarna från sjukförsäkringen fortsätter att öka genom växande antal sjukdagar och stigande medelersättning. Ersättningen från ar-

betslöshetsersättningen minskar emellertid kraftigt till följd av den fallande arbetslösheten. Ränteutgifterna ökar genom hushållens växande skuldsättning och stigande räntor. Samtidigt väntas inkomsterna från aktieutdelningar öka, vilket medför att de sammanlagda kapitalinkomsterna endast ger ett svagt negativt nettobidrag till disponibelinkomsten. Inkomstskatterna har sänkts med ca 12 miljarder kronor genom att löntagarna kompenseras för uttaget av egenavgifter med en skattereduktion motsvarande en fjärdedel av egenavgifterna. Därutöver har den nedre skiktgränsen för statlig inkomstskatt höjts med 3 600 kr samtidigt som den tidigare tillfälliga skattereduktionen om 1 300 kr permanentats.

Sammantaget bedöms den reala disponibelinkomsten i år öka med 5 %. I prognosen ingår effekten av Svenska kyrkans överföring från kommunsektorn till hushållssektorn (se fördjupningsruta i kapitel 1). Den underliggande ökningen av disponibelinkomsten uppgår till 4 %. Skillnaden förklaras i huvudsak av att kyrkoskatten och begravningsavgiften efter överföringen redovisas som en transaktion inom hushållssektorn. Dessa skatter och avgifter uppgår till ca 10 miljarder kronor år 2000. Motsvarande belopp redovisas som högre konsumtionsutgifter i hushållssektorn.

Tabell 9.1 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter

	Miljarder kronor			Procentuell förändring, 1998 års priser		
	1999	1999	2000	2001	2002	2003
Lönesumma inkl. sjuklön	849	5,2	4,1	2,9		
Transfereringar från offentlig sektor	392	1,9	0,3	0,4		
Pensioner	225	2,6	0,4	0,4		
Sjukförsäkring m.m.	47	17,9	14,0	2,8		
Arbetslöshetsbidrag m.m.	46	-8,6	-13,5	-8,0		
Övriga transfereringar	75	-1,1	-1,0	3,1		
Räntor och utdelningar, netto	13	-11,4	-1,5 (-5,5)	-9,1		
Övriga inkomster, netto	200	0,5	1,4	-0,4		
Direkta skatter och avgifter	469	3,7	-2,5 (-0,2)	1,2		
<i>Disponibel inkomst före beräkningsteknisk överföring</i>	<i>986</i>	<i>3,3</i>	<i>5,1 (4,0)</i>	<i>1,9</i>	<i>1,8</i>	<i>1,4</i>
<i>Disponibel inkomst efter beräkningsteknisk överföring</i>				<i>4,5</i>	<i>2,5</i>	<i>3,3</i>
<i>Hushållens konsumtionsutgifter</i>	<i>997</i>	<i>4,1</i>	<i>5,0 (4,0)</i>	<i>2,7</i>	<i>2,0</i>	<i>2,0</i>

Anm: Utvecklingstalen för år 2000 påverkas av att Svenska kyrkan fr.o.m. i år ingår i hushållssektorn. Inom parentes redovisas motsvarande utveckling exklusive denna effekt. Se vidare fördjupningsrutan i kapitel 1. Lönesumma, transfereringar, räntenetto och skatter är deflaterade med KPI. Disponibel inkomst är deflaterad med implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Även under nästa år förväntas hushållens inkomstutveckling bli god. Den positiva sysselsättnings- och reallöneutvecklingen fortsätter. Genom det nya studiestödssystemet, som införs den 1 juli 2001, höjs bidragsnivån. Barnbidraget höjs dessutom med ytterligare 100 kr. Bidraget till hushållens inkomstutveckling från offentliga transfereringar beräknas därför bli starkare nästa år än i år. Ränteutgifterna fortsätter att öka något snabbare än aktieutdelningar och ränteinkomster. Kapitalinkomstnettots bidrag till hushållens inkomstutveckling väntas därför vara fortsatt negativt. I beräkningarna antas att fastighetsskatten höjs fullt ut år 2001.

Tabell 9.2 Bidrag till disponibelinkomstutvecklingen

Procentenheter

	1999	2000	2001	2002
Lönesumma inkl. sjuklön	4,4	3,6		2,5
Transfereringar från offentlig sektor	0,7	0,1		0,2
Räntor och utdelningar, netto	-0,2	0,0	(-0,1)	-0,1
Övriga inkomster, netto	0,1	0,3		-0,2
Direkta skatter och avgifter	-1,8	1,2	(0,1)	-0,5
Beräkningsteknisk överföring	0,0	0,0		2,6
Disponibel inkomst	3,3	5,1	(4,0)	4,5

Anm: Utvecklingstalen för år 2000 påverkas av att Svenska kyrkan fr.o.m. i år ingår i hushållssektorn. Inom parentes redovisas motsvarande utveckling exklusive denna effekt. Se vidare fördjupningsrutan i kapitel 1.

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Fastighetsskatten redovisas i nationalräkenskaperna som en indirekt skatt och påverkar hushållens realinkomster genom dels högre hyror, dels lägre inkomster i form av driftöverskott för egnehemsägare. Skattehöjningen minskar den reala disponibla inkomsten med totalt 0,8 %. Eftersom den preliminära skatten inte väntas jämkas fullt ut kommer den höjda skatten att påverka disponibelinkomsten såväl 2001 som 2002.

Överskottet i de offentliga finanserna utöver det budgetpolitiska målet på 2 % av BNP har beräkningstekniskt överförts till hushållen. År 2001 förstärks hushållens inkomster därigenom med 27 miljarder kronor. Sammantaget ökar disponibelinkomsten reall med 4,5 % inklusive och 1,9 % exklusive den beräkningstekniska överföringen.

Under 2002 och 2003 förväntas en svagare tillväxt av såväl reallöner som sysselsättning. I kalkylerna har överskottet i de offentliga finanserna utöver målet på 2 % beräkningstekniskt överförts till hushållen, vilket medför att disponibelinkomsten sammantaget beräknas öka med 2,5 % år 2002 och med 3,3 % år 2003.

Tabell 9.3 Hushållens sparande

Procent av disponibel inkomst

	1999	2000	2001	2002	2003
Nettosparande före beräkningsteknisk överföring	2,1	2,5	1,6	1,4	0,7
Nettosparande efter beräkningsteknisk överföring	2,1	2,5	4,0	4,4	5,4
Finansiellt sparande efter beräkningsteknisk överföring	2,5	3,5	5,1	5,5	6,6

Anm: I sparandet ingår nettosparande i avtalspensioner. Från och med år 2000 ingår Svenska kyrkan i hushållssektorn, vilket höjer sparkvoten med 0,1 procentenhet år 2000.

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

9.2 Hushållens konsumtionsutgifter

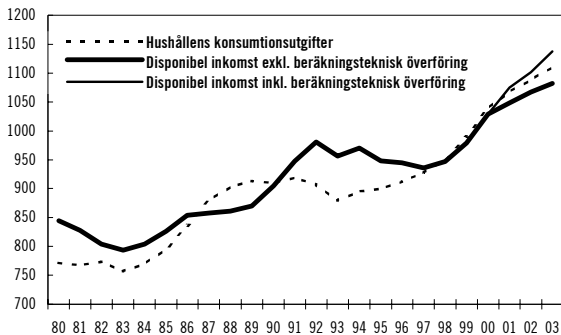
Hushållens konsumtionsutgifter var 4,1 % högre i fasta priser under 1999 än under 1998. Det är den största ökningen sedan 1987 (se diagram 9.1). Tillväxten blev särskilt stark under andra halvåret då hushållens konsumtionsutgifter ökade med närmare 5 % i årstakt. De senaste årens goda utveckling av sysselsättningen, av de reala disponibla inkomsterna och av hushållens förmögenhet har sannolikt bidragit till hushållens ökade konsumtionsbenägenhet. Även om utvecklingen inte kan antas bli lika gynnsam i år och nästa år för dessa faktorer finns det skäl att räkna med en fortsatt mycket god tillväxt i konsumtionen under prognosperioden. Hushållens konsumtionsutgifter beräknas öka med ca 4 % i år (bortsett från effekten av kyrkans överföring till hushållssektorn, se nedan och fördjupningsrutan i kapitel 1) och med mellan 2½ % och 3 % nästa år.

Den gynnsamma utvecklingen på arbetsmarknaden under senare år är troligen en viktig förklaring till den optimism som kommer till uttryck i Statistiska centralbyråns undersökningar av hushållens inköpsplaner. Enligt denna enkät ligger hushållens förväntningar om den egna ekonomin kvar på den mycket höga nivå som nåddes i början av förra året. Förväntningarna om arbetslösheten och den svenska ekonomin förbättrades snabbt under 1999, och under andra halvåret låg dessa tillförsiktsindikatorer kvar på nivåer som är mycket höga i en historisk jämförelse. Den goda sysselsättningsutveckling som förutses för innevarande år kan antas bidra till en fortsatt hög tillförsikt bland hushållen. De förbättrade förhållandena på arbetsmarknaden bidrar naturligtvis också till den väntade goda disponibelinkomstutvecklingen under innevarande

och kommande år (se föregående avsnitt och diagram 9.1), och därigenom till en fortsatt stark konsumtion under prognosperioden.

Diagram 9.1 Hushållens disponibla inkomst och konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, fasta priser referensår 1998

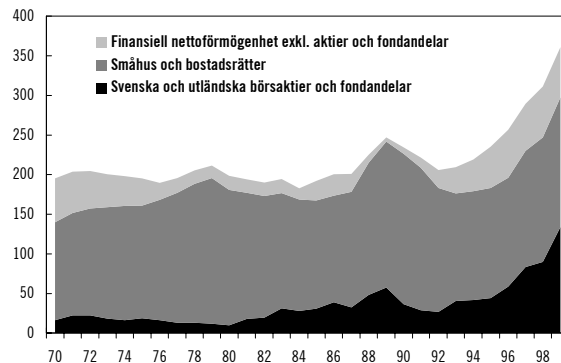
Anm: För 1980–1992 har disponibel inkomst enligt gamla nationalräkenskaperna länkats samman med disponibel inkomst enligt nuvarande nationalräkenskaper.
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

En bedömning av konsumtionens och sparandets utveckling måste också beakta den ytterligt starka förmögenhetstillväxten under senare tid. Under den senaste tvåårsperioden har småhuspriserna ökat med 15 %. Under förra året fortsatte också hushållens finansiella tillgångar att öka kraftigt i värde, framför allt tack vare den mycket goda kursutvecklingen på Stockholmsbörsen under det sista kvartalet. Finansräkenskaperna för fjärde kvartalet är ännu inte tillgängliga, men en uppskattning ger vid handen att hushållens förmögenhet i aktier och andelar under förra året steg med över 50 %, övriga finansiella tillgångar med 5–10 % och skulderna med knappt 10 %. Den finansiella nettoförmögenheten inklusive utländska aktier skulle därmed ha stigit med drygt 30 %, eller över 400 miljarder kronor, under 1999. Som framgår av diagram 9.2 motsvarade de reala tillgångarna ca 160 %, aktier och andelar ca 130 % och övriga finansiella nettotillgångar ca 60 % av den disponibla inkomsten 1999. Jämfört med de år under andra hälften av 1980-talet då tillväxten i konsumtion och förmögenhet var som starkast har hushållens tillgångar förändrats både till storlek och sammansättning. Aktiernas andel av förmögenheten har ökat från 20 % år 1986 till nästan 40 % år 1999 medan de reala tillgångarnas andel har minskat från ca 65 % till ca 45 %. Andelen finansiella nettotillgångar exklusive aktier (men inklusive försäkringsparande) är alltså ungefär densamma, men uttryckt som andel av disponibel inkomst har dessa tillgångar, som kan ses som en

säkerhetsmarginal vid förändringar i tillgångspriserna, ökat från 30 % till 60 %.

Diagram 9.2 Hushållens förmögenhetskvot

Förmögenhet i förhållande till disponibel inkomst, procent

Anm: Värden för 1998 och 1999 är uppskattningar.

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

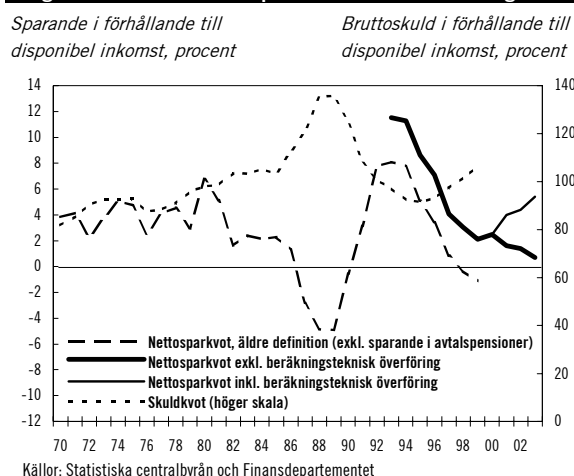
Den senaste tidens förmögenhetstillväxt, framför allt beträffande aktier, är mycket stor i historisk jämförelse, och det är svårt att använda tidigare observerade ekonomiska samband för att bedöma storleken av effekterna på hushållens konsumtion. Även om tillgångarna inte förväntas öka i värde lika fort framöver kan den senaste tidens stora förmögenhetsökningar påverka hushållens konsumtionstillväxt på flera sätt. I den mån hushållen uppfattar effekten av stigande börskurser och huspriser som en varaktig ökning av förmögenheten, kan de anpassa sin långsiktiga konsumtionsnivå till detta större utrymme. Detta innebär att förmögenhetsökningens effekt på konsumtionen fördelas över en längre period. Det finns dock sannolikt också vissa aktieägande hushåll som placerar sina medel på kort sikt, använder avkastningen till konsumtion och därmed uppvisar ett konsumtionsförlopp som är mer känsligt för kortsiktiga variationer i tillgångspriserna. Värdeförändringar för aktier och bostäder bör också påverka den allmänna ekonomiska framtidsstron, och därmed förväntningarna om framtida inkomster och konsumtionsutrymme, även hos de hushåll som inte själva äger sådana tillgångar.

Det finns flera faktorer som talar för en viss försiktighet i bedömningen av konsumtionsutvecklingen. Även om aktieägandet snabbt blivit mer spritt bland hushållen torde stora delar av förmögenhetsökningen tillfalla hushåll som redan har stora förmögenheter och inkomster. Dessa hushåll kan väntas konsumera en relativt liten del av en förmögenhetsökning. Den senaste tidens diskussioner om eventuella övervärdering-

ar av aktier kan också göra att hushållen betraktar en del av uppgången som en temporär förmögenhetsökning och inte anpassar sin konsumtion fullt ut. Vidare är husprisökningarna mycket ojämnt fördelade över landet.

Hushållen kan omsätta förmögenhetsökningar i likvida medel genom att använda dem som säkerhet för lån eller genom att realisera dem. Som nämndes ovan ökade hushållens skulder med uppskattningsvis knappt 10 % under 1999. Enligt Riksbankens finansmarknadsstatistik ökade den totala utlåningen till hushållen under det senaste året med ca 70 miljarder kronor. Utlåningen från andra kreditmarknadsföretag än banker och bostadsinstitut, som i stor utsträckning kan antas vara direkt knuten till konsumtion, var 3,8 miljarder kronor (15 %) större i januari i år än ett år tidigare. Som illustration av beloppens storleksordning under 1999 kan nämnas att skillnaden mellan konsumtionsutgifterna och den disponibla inkomsten, 11 miljarder kronor, motsvarar ca 15 % av hushållens ökade upplåning.

Diagram 9.3 Hushållens sparande och skuldsättning

Hushållens realiseringar av fastigheter och aktier torde också ha varit stora under 1999. Antalet sålda småhus ökade med 15 % från 1998 till 1999. När det gäller realiseringar av finansiella tillgångar är statistik för hela 1999 ännu inte tillgänglig. I nationalräkenskapstermer utgör realiseringar av aktier och fastigheter enbart omfördelningar mellan olika tillgångsslag, och de registreras således inte i den disponibla inkomsten. Skatten på eventuella realisationsvinster belastar däremot inkomsten, varför tolkningen av nationalräkenskapernas disponibelinkomstbegrepp i relation till konsumtionen försvåras när realisationsvinsterna är stora och varierar kraftigt

mellan åren. Detta bör beaktas vid tolkning av den relativt låga nettosparkvoten (diagram 9.3) även om det inte är klart hur stor del av kassaflödet från realiseringarna som placeras om i finansiella eller reala tillgångar och hur stor del som används till konsumtion.

Vid bedömningen av sparkvoten bör också noteras att den kraftigaste konsumtionsökningen förra året skedde inom varugrupper som helt eller delvis kan betraktas som investeringar i ekonomisk mening. Bilinköpen växte med mer än 30 % och konsumtionen av övriga kapitalvaror som t.ex. möbler, vitvaror och tele- och datorutrustning växte med över 10 %. Tillsammans med övriga sällanköpsvaror svarade dessa varugrupper för mer än hälften av hushållens totala konsumtionsökning förra året. Under prognosperioden förutses en viss dämpning i behovet av att ersätta förslitna kapitalvaror, men konsumtionen av dessa varor väntas ändå bli hög. Det är dock inte bara sällanköpsvarokonsumtionen som växer snabbt. Konsumtionen av tjänster (exklusive boende) växte med 3,5 % och svarade för en femtedel av ökningen 1999. Det kan också vara värt att notera att konsumtionen av utrustning och tjänster inom dator- och telefoniområdet ökade med nästan 20 % och därmed lämnade ett nästan lika stort bidrag till konsumtionsstillväxten som gruppen dagligvaror i vid mening (inklusive varor som t.ex. bensin, alkohol och tobak).

Diagram 9.3 illustrerar också skuldsättningen i hushållen. Vid utgången av 1998 låg skulderna i nivå med den disponibla inkomsten, och under 1999 har skulderna fortsatt att växa snabbare än inkomsten. Hushållssektorns skuldsättning är emellertid betydligt lägre och den finansiella ställningen mer solid än i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. På lite längre sikt gör dock den relativt låga sparkvoten hushållen mer känsliga t.ex. för nedgångar i tillgångspriserna.

Sammantaget bedöms förutsättningarna för en fortsatt stark konsumtionsökning vara gynnsamma. Den väntade goda utvecklingen av sysselsättningen och den disponibla inkomsten samt den mycket starka förmögenhetsställningen talar för att hushållens konsumtionsutgifter kommer att växa mycket starkt i år. Även under nästa år väntas en stor men något svagare konsumtionsökning. Under 2000 beräknas hushållens konsumtionsutgifter öka med ca 4,0 % bortsett från effekten av överföringen av Svenska kyrkan till hushållssektorn. Under 2001 väntas en tillväxt på ca 2,7 %. Överföringen av Svenska kyrkan till

hushållssektorn i nationalräkenskaperna fr.o.m. år 2000 ger en engångseffekt på ca 1 procentenhet på årets tillväxttal. Om denna effekt inte rensas bort väntas tillväxten för hushållens konsumtionsutgifter i år således bli 5,0 %. (Se vidare fördjupningsrutan i kapitel 1.) Förmögenhetsutvecklingen och dess effekter på konsumtionen utgör osäkerhetsmoment i analysen. Prognosen bygger på antagandet att tillgångspriserna under de närmaste åren inte ökar i samma takt som under 1999 utan utvecklas i takt med den disponibla inkomsten. Förmögenhetsutvecklingens betydelse för konsumtionstillväxten kan också ha underskattats. Å andra sidan kan eventuella minskningar i tillgångspriserna få negativa effekter på konsumtionen. Den eventuella överföring av offentliga överskott till hushållen under 2001 som diskuterats i avsnitt 9.1 utgör också en osäkerhet i prognosen.

Även för åren närmast efter 2001 ger hushållens solida förmögenhetsställning, realinkomstutvecklingen och de starka offentliga finanserna stöd för en prognos om fortsatt god tillväxt i hushållskonsumtionen. I diagram 9.1 och 9.3 illustreras utvecklingen för den disponibla inkomsten resp. sparkvoten med och utan de beräkningstekniska överföringar av offentliga överskott till hushållssektorn som nämnts i avsnitt 9.1. Även om det inte är klart i hur stor utsträckning och i vilken form dessa väntade överskott i de offentliga finanserna kommer hushållen till godo förutsätter den aktuella konsumtionsprognosen för åren 2002 och 2003 att sparkvoten stiger något under dessa år. I ett längre perspektiv är det i alla händelser rimligt att räkna med en något lägre genomsnittlig konsumtionstillväxt än de mycket stora ökningarna som förutses för 2000–2001. I takt med en mer dämpad sysselsättningsutveckling under år 2002 och 2003 väntas något lägre tillväxttal även för hushållens konsumtion, och konsumtionsutgifterna förutses växa med 2 % per år i genomsnitt.

10 Bruttoinvesteringar

Bruttoinvesteringarna väntas stiga kraftigt de närmaste åren även om ökningstakten dämpas jämfört med förra året.

Den starka exportutvecklingen under perioden väntas resultera i ett stigande resursutnyttjande inom industrin, vilket tillsammans med en god lönsamhet medför en stigande investeringsaktivitet inom denna sektor. I övriga delar av näringslivet avtar investeringstillväxten gradvis jämfört med åren innan. Den höga nivån på investeringarna inom framför allt den privata tjänstesektorn medför ändå att produktionskapaciteten byggs ut i stor omfattning.

Bostadsbyggandet förväntas fortsätta öka i god takt framöver. Minskande vakanstal och en god lönsamhet i nyproduktion i landets tillväxtregioner medför en viss återhämtning av bostadsproduktionen. Vissa utbudsrestriktioner dämpar uppgången.

De offentliga myndigheternas investeringar steg tillfälligt förra året. I år beräknas myndigheternas investeringar minska något till följd av lägre investeringsvolymerna inom Banverket. Ökade väginvesteringar under nästa år medför att investeringarna åter växer.

Tabell 10.1 Bruttoinvesteringar efter näringsgren

	Miljarder kronor		Årlig procentuell volymförändring			
	1999	1999	2000	2001	2002	2003
Näringslivet	245,9	7,6	5,8	5,1	2,6	1,7
Industri	74,7	0,6	5,2	6,9	2,8	1,9
Övrigt näringsliv	171,1	11,0	6,1	4,4	2,5	1,6
Bostäder	32,0	18,8	10,5	11,1	12,0	12,0
Nybyggnad	16,1	21,8	14,0	14,0	–	–
Ombyggnad	15,9	16,1	7,0	8,0	–	–
Offentliga myndigheter	49,1	4,7	-2,6	3,0	2,6	2,7
Totalt	326,9	8,1	5,0	5,4	3,6	3,0
därav maskiner	172,0	11,5	4,9	4,9	2,7	1,9
byggnader	112,3	3,8	5,1	6,4	5,1	5,0
övrigt	42,7	6,8	4,9	5,3	3,1	2,1

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

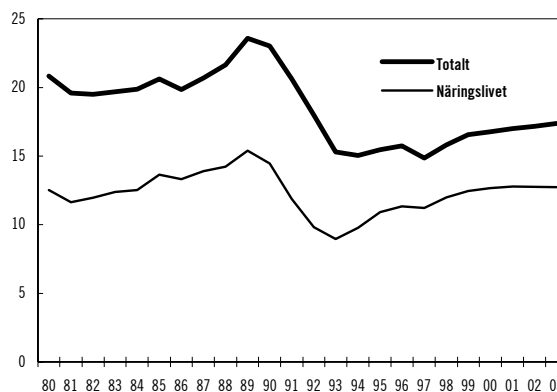
I investeringsberäkningarna har hänsyn tagits till att svenska kyrkan från och med i år skiljs från staten. Svenska kyrkans investeringar redovisas därför som offentliga myndigheters investeringar t.o.m. år 1999 men därefter som investeringar i

övrigt näringsliv, närmare bestämt som investeringar i hushållstjänsteverksamhet. Förändringarna påverkar inte den totala investeringsökningen för år 2000, men innebär att tillväxttalet i övrigt näringsliv höjs med 0,5 procentenheter samtidigt som det minskar med närmare 2 procentenheter i de offentliga myndigheterna.

För åren 2002–2003 görs ingen konjunkturbedömning. Till följd av utbudsrestriktioner på arbetsmarknaden bedöms BNP-tillväxten under dessa år närma sig en långsiktigt normal tillväxttakt. Investeringstillväxten påverkas i stor utsträckning av produktionstillväxten i den totala ekonomin. Den lägre BNP-tillväxten leder därför till att investeringstillväxten under 2002–2003 avtar jämfört med utvecklingen de närmaste åren. Bostadsproduktionen förutses dock öka markant även i ett medelfristigt perspektiv och därmed närma sig en långsiktigt jämviktsnivå.

Diagram 10.1 Investeringar som andel av BNP

Löpande priser, procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

10.1 Näringslivets investeringar

Investeringar i industrin

Industrins investeringar var förra året i stort sett oförändrade, trots det relativt sett svaga efterfrågeläget under större delen av året samt fallande vinstmarginaler. Oförändrade investeringsvolymerna innebar ändå att industrin fortsatte bygga ut kapaciteten i stor omfattning.

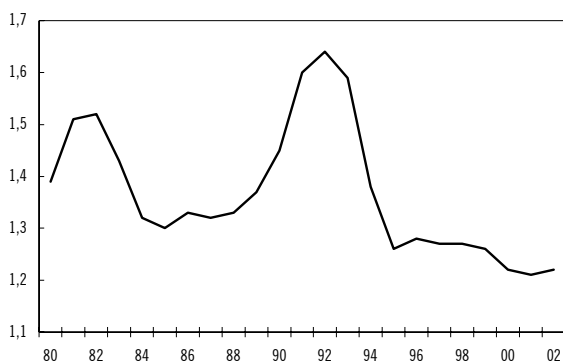
Mot slutet av 1999 och i början av innevarande år förbättrades konjunkturläget inom industrin. Den gynnsamma exportutvecklingen och den fortsatt starka efterfrågan på hemmamarknaden förutses innebära att industriproduktionen i år ökar med omkring 6 %, vilket ställer krav på en betydande kapacitetsutbyggnad under året. En

ligt Statistiska centralbyråns investeringsenkät från februari planerar dock företagen för i stort sett oförändrade investeringsvolymmer.

Vid en snabb konjunkturuppgång har det dock tidigare funnits en tendens hos industriföretagen att underskatta investeringsutvecklingen i sina enkätsvar. Det finns för närvarande ingen statistik över kapacitetsutnyttjandet men genom att studera kapitalkvoten, dvs. förhållandet mellan kapitalstock och produktion, erhålls ett alternativt mått på utnyttjandegraden. Kapitalkvoten är i utgångsläget låg, vilket indikerar ett relativt högt kapacitetsutnyttjande inom industrin. Mot bakgrund av den låga kapitalkvoten och hur industriföretagen tidigare bedömt investeringsutvecklingen vid andra liknande konjunkturfaser, bedöms därför investeringarna öka med 5 % i år. Även med en sådan volymökning beräknas kapitalkvoten bli fortsatt låg. Kapitalkvoten i svensk industri verkar dock ha etablerats på en lägre nivå de senaste åren utan att flaskhalsar har uppstått. Detta kan sannolikt förklaras av den pågående struktumvandlingen mot en mer kunskapsintensiv produktion där kapitalintensiteten är relativt låg.

Diagram 10.2 Kapitalkvoten i industrin

Anm: Kapitalkvoten definieras som kvoten mellan kapitalstocken och förädlingsvärdet inom industrin, uttryckt i 1998 års priser.
Källor: Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Nästa år väntas den fortsatt goda industrikonjunkturen resultera i ett stigande kapacitetsutnyttjande och industrins investeringar ökar med 7 %, vilket främst beror på större investeringar i den kapitalintensiva skogsindustrin. Det finns visserligen en betydande osäkerhet som omger utbyggnadsplanerna för basindustrin men den internationella återhämtningen i sektorn bedöms leda till globalt sett väsentligt högre priser och därmed högre vinstmarginaler, vilket förbättrar förutsättningarna för en investeringsökning. Kapacitetsrestriktioner förväntas också göra sig

gällande under nästa år. Med viss eftersläpning bör detta leda till betydligt högre investeringar inom skogsindustrin. Beslut om investeringar i nya anläggningar har dock ännu inte tillkännagivits.

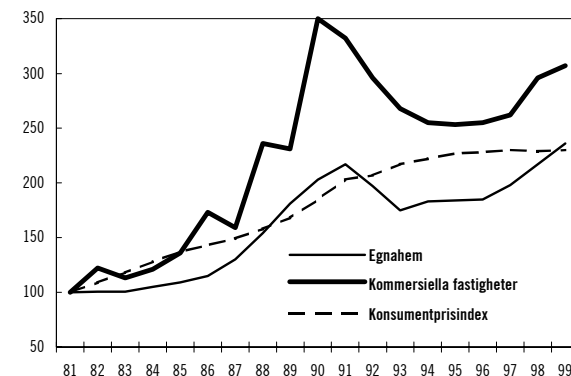
Investeringar i övrigt näringsliv

Investeringarna i övrigt näringsliv fortsatte att öka mycket kraftigt förra året. En del av ökningen kan dock förklaras av tillfälliga faktorer såsom ett stort omslag för fartygs- och flygplansinvesteringar. Frånräknat investeringarna i transportsektorn steg investeringarna i övrigt näringsliv med drygt 6 % år 1999. Kraftiga volymökningar noterades i sektorer som till en del investerade i samband med omställningsarbetet inför millennieskiftet. Det gäller bl.a. finansiell verksamhet och företagstjänster.

Konjunkturläget var mycket starkt inom stora delar av övrigt näringsliv under förra året. I den privata tjänstesektorn steg produktionen med knappt 5 % samtidigt som sysselsättningen ökade med nästan 70 000 personer. Uppgången förklaras framför allt av den starka tillväxten av den inhemska efterfrågan. Resursutnyttjandet steg också under året och vakansgraden på kommersiella fastigheter i storstadsområdena sjönk till den lägsta nivån på tio år, samtidigt som fastighetspriserna för riket som helhet steg med 4 %. Under perioden 1996–1999 har fastighetspriserna därmed ökat med drygt 20 %.

Diagram 10.3 Fastighetsprisstatistik

Index 1981=100

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Det mycket starka konjunkturläget inom tjänstesektorn förutses bestå även under innevarande år, vilket bidrar till en fortsatt investeringsexpansion. Innevarande år väntas också en markant investeringsuppgång inom fastighetsverksamhet och varuhandel.

De flesta ledande indikatorer tyder också på en betydande investeringsökning framöver. Orderläget har förbättrats för såväl arkitekter som byggekonsulter. En något mer dämpad bild av investeringsutvecklingen framkommer dock i Statistiska centralbyråns investeringsenkät från februari. Detta kan sannolikt förklaras av att nivån på investeringarna i vissa tjänstebranscher är så hög att även oförändrade investeringsvolymen innebär en betydande kapacitetsutbyggnad.

I övriga sektorer inom övrigt näringsliv varierar konjunkturläget. Medan en markant konjunkturåterhämtning i byggindustrin har inneburit en snabb investeringsökning inom denna sektor, har en svag efterfrågetillväxt samt relativt låga vinstmarginaler lett till minskande investeringar i såväl energisektorn som i skogsbruket. Under innevarande år väntas dock en gradvis förbättring av skogskonjunkturen. Sammantaget bedöms investeringarna i övrigt näringsliv öka med knappt 6 % under år 2000. Överföringen av Svenska kyrkans investeringar till hushållssektorn i nationalräkenskaperna fr.o.m. 2000, ger en engångseffekt på en halv procentenhet på årets tillväxttal.

År 2001 väntas investeringstillväxten i övrigt näringsliv avta något till följd av en mer dämpad efterfrågeutveckling från hushållen. Dessutom bör den höga investeringsnivån inom framför allt den privata tjänstesektorn medföra en totalt sett lägre ökningstakt trots en fortsatt god produktionsutveckling. En hög efterfrågan på nya lokaler väntas innebära att fastighetsinvesteringar även nästa år ökar i snabb takt.

Tabell 10.2 Övriga näringslivets investeringar

	Miljarder kronor				
	1999	1998	1999	2000	2001
Jordbruk och skogsbruk	8,2	1,6	-7,1	3,8	4,0
Energi och vattenverk	14,3	3,0	-6,2	4,0	1,8
Byggnadsindustri	10,2	26,3	22,7	7,1	4,2
Handel	26,0	30,2	-0,9	7,4	4,5
Finansiell verksamhet	8,4	24,7	13,5	0,7	3,9
Företagstjänsteverksamhet	28,8	25,7	14,0	6,0	4,0
Hushållsverksamhet	10,1	11,6	9,7	14,8	3,8
Fastighetsverksamhet	15,5	6,1	1,6	7,4	6,9
Övrig tjänsteverksamhet	49,7	4,3	28,9	5,0	4,9
därav transport	27,5	1,7	53,5	2,5	2,8
post och tele	14,6	4,5	6,3	9,6	10,2
Summa	171,1	13,6	11,0	6,1	4,4

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Osäkerheten om investeringsutvecklingen i övrigt näringsliv under nästa år är stor. BNP-tillväxten har de senaste åren varit koncentrerad till ett fåtal expansiva områden, vilket har lett till ett högt resursutnyttjande i några få regioner, medan det har funnits gott om ledig kapacitet i andra delar av landet. Om BNP-tillväxten även fortsättningsvis sker i ett fåtal expansiva områden medför det ett större behov av kapacitetsutbyggnad än vad som förutses i denna prognos.

En annan osäker faktor i prognosen utgör investeringarna i bredbandsteknik som skulle kunna leda till högre investeringar i telekommunikationssektorn än vad som antas i denna prognos. Regeringen har föreslagit att sammanlagt 8,3 miljarder kronor avsätts som stöd till en utbyggnad av bredbandsteknik under åren 2000–2004. Investeringarna i telekommunikationssektorn har dock ökat mycket kraftigt sedan 1994, vilket främst förklaras av uppbyggnaden av de mobila telefonsystemen. Expansionen för dessa system bedöms avta de närmaste åren, vilket i viss utsträckning förutses dämpa tillväxttakten för investeringar i telekommunikation.

10.2 Bostäder

Enligt Statistiska centralbyrån steg *antalet påbörjade bostäder* till 15 000 förra året, vilket är en ökning med 25 % jämfört med året innan. Hälften av antalet påbörjade bostäder ligger i storstadsregionerna. Trots den kraftiga uppgången låg bostadsproduktionen ändå kvar på en historiskt sett mycket låg nivå. Förutsättningarna är goda för en viss återhämtning av bostadsbyggandet de närmaste åren. Hushållens disponibelinkomster väntas stiga kraftigt samtidigt som arbetsmarknadsläget förbättras ytterligare. Räntenivån är dessutom betydligt lägre än under andra hälften av 1990-talet.

Det finns dock en del oroande tecken på att återhämtningen går långsamt. Antalet påbörjade bostäder var svagt i slutet av förra året och ordergången till småhusfabrikanterna stagnerade. Andra fundamentala faktorer liksom de flesta kortsiktsindikatorer talar emellertid för att bostadsbyggandet fortsätter att växa framöver.

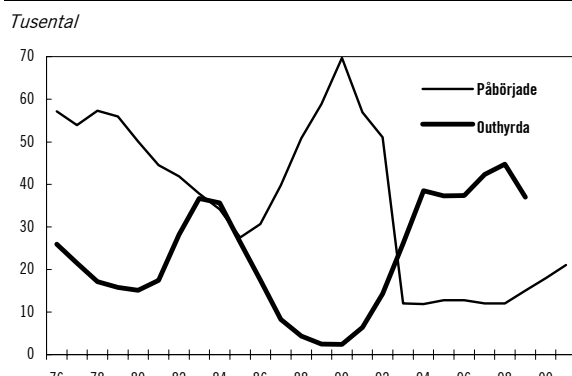
De senaste årens kraftiga prisuppgång på småhus har inneburit att priserna på andrahandsmarknaden nu med råge överstiger nyproduktionskostnaden i de expansiva områdena av landet. I stora delar av Stockholmsområdet ligger

denna prisrelation på närmare 2. Vakansgraden, dvs. andelen outhyrda lägenheter i förhållande till beståndet, har för riket som helhet minskat från 5,1 % i september 1998 till 4,4 % i september förra året. I tillväxtregionerna Storstockholm och Storgöteborg uppgick vakansgraden till mycket låga 0,4 % respektive 1,4 %. Om bostadsbrist skall kunna undvikas måste således produktionen av bostäder i dessa områden ta fart framöver.

Enligt Konjunkturinstitutets senaste byggbarometer från februari förväntas bostadsbyggandet öka i stor omfattning under andra kvartalet i år. Den mycket starka orderingången till arkitektföretagen förebådar också en högre bostadsproduktion. Enligt Boverkets långtidsbedömning skulle det behöva byggas 25 000–30 000 bostäder årligen för att svara mot den långsiktiga efterfrågan. I ett kortfristigt perspektiv finns det dock skäl att räkna med en betydligt lägre nybyggnation. Vissa utbudsrestriktioner begränsar bostadsbyggandet. För småhusproduktionen utgör exempelvis bristen på planerad tomtmark ett viktigt hinder för en ökad produktion. Andra hinder i det korta perspektivet är att det finns en viss brist på byggnadsarbetare i tillväxtområdena och att lönsamheten i nyproduktionen av hyresrätter är relativt låg. Sammantaget beräknas antalet påbörjade lägenheter öka från 15 000 förra året till 18 000 i år för att sedan stiga till 21 000 under år 2001. Det i vårpropositionen föreslagna temporära investeringsbidraget för byggande av studentbostäder bidrar till uppgången.

I ett medelfristigt perspektiv bedöms antalet påbörjade lägenheter närma sig en långsiktig jämviktsnivå och därmed uppgå till 26 000 år 2003.

Diagram 10.4 Antal outhyrda respektive påbörjade lägenheter

Anm: Antalet outhyrda lägenheter i allmännyttan per 1 mars 1976–1998. För 1999 avser uppgiften 1 september. Antalet påbörjade lägenheter omfattar både flerbostadshus och småhus.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Antalet påbörjade ombyggnader av flerbostadshus steg från 17 000 år 1998 till 21 000 förra året vilket motsvarar en ökning på ca 25 %. Ombyggnationen av egnahem steg emellertid i mindre omfattning men för denna kategori ligger investeringsnivån på en betydligt högre nivå i utgångsläget.

Det finns få indikatorer för ombyggnadsverksamheten. Enligt Boverket uppgår det långsiktiga behovet av ombyggnader till mellan 30 000 och 35 000 lägenheter per år. Svårigheten att efter en ombyggnad höja hyrorna i tillräcklig omfattning har lett till att renoveringar skjutits på framtiden. Lönsamheten har tidigare också varit mycket dålig hos de allmännyttiga bolagen men de senaste årens räntenedgång, liksom fallande vakanser, har inneburit en stärkt finansiell situation. Mot bakgrund av det låga förväntade bostadsbyggandet bör andelen outhyrda lägenheter fortsätta minska, vilket tillsammans med hushållssektorns stärkta ekonomiska situation bör leda till att antalet ombyggnationer närmar sig mer långsiktigt hållbara nivåer. Antalet påbörjade ombyggnader av flerbostadshus bedöms stiga från 21 000 förra året till omkring 25 000 nästa år.

10.3 Lager

Efter en till stora delar ofrivillig lageruppbyggnad under 1998 anpassades successivt lagren till produktionsnivån under förra året. Sammantaget gav lagerinvesteringarna ett negativt bidrag till BNP-tillväxten på motsvarande 0,5 % av BNP under 1999. Anpassningen inom såväl industrin som handeln förefaller i stort sett vara avslutad och framöver väntas lagren växa i takt med en ökad produktion. Lagerinvesteringarna de närmaste åren beräknas vara av samma storleksordning som förra året och är därmed tillväxtneutrala hela perioden fram t.o.m. 2003. Det bör understrykas att tolkningen av lagerutvecklingen försvåras av att primärstatistiken och utfallet enligt nationalräkenskaperna delvis ger olika resultat.

Under hösten 1998 försämrades industrikonjunkturen påtagligt. Orderingången föll, produktionen minskade och lagren växte snabbt. Under andra halvåret 1999 förbättrades utsikterna för industrin med en successivt ökad produktion och orderingång, vilket underlättade justeringen av lagren till produktionsnivån. Enligt Konjunkturinstitutets barometer är industrifö-

retagen för närvarande förhållandevis nöjda med lagersituationen och förväntningar om konjunkturläget för de närmaste månaderna är optimistiska. Lageranpassningen verkar således vara avslutad. Det finns emellertid tecken på behov av ytterligare lageruttag inom delar av industrin, framför allt inom råvaruindustrin. För innevarande år väntas därför en begränsad nedjustering av dessa lager ske. Bilden för både 2000 och 2001 domineras emellertid av att industrins totala lager växer i takt med en stigande produktion.

Under vintern förra året steg missnöjet med lagren inom stora delar av handeln enligt Konjunkturinstitutets barometer. På samma sätt som inom industrin sjönk missnöjet under förra året och generellt sett förefaller ytterligare lagerneddragningar inom handeln inte vara nödvändiga i dagsläget. Inom handeln med motorfordon ökade dock lagren mot slutet av förra året, vilket torde förklaras av att bilar vars miljöbetingade skatterabatter ändrades vid årsskiftet köptes och registrerades in under fjärde kvartalet. Dessa lager avvecklas inledningsvis i år. Framdeles väntas handelns totala lagerhållning öka något i samband med en tilltagande inhemsk efterfrågan.

11 Den offentliga sektorn

Den offentliga sektorns finansiella sparande visade ett överskott på 1,9 % av BNP 1999 och i år beräknas överskottet till 2,8 % av BNP. Den fortsatt gynnsamma ekonomiska utvecklingen leder till att det finansiella sparandet fortsätter att förbättras under perioden 2001–2003. Därmed överträffas målet om ett överskott på 2 % av BNP. Den konsoliderade bruttoskulden understiger 60 % av BNP i år och nettoskulden vänds till en positiv finansiell nettoställning 2002.

11.1 Den konsoliderade offentliga sektorn

Finansiellt sparande

År 1999 uppgick den offentliga sektorns finansiella sparande enligt nationalräkenskaperna till ca 37 miljarder kronor eller 1,9 % av BNP. Det är en oförändrad nivå jämfört med 1998. Emellertid drogs det redovisade finansiella sparandet 1998 upp med ca 17 miljarder kronor, eller 0,9 % av

BNP, till följd av att bolagiseringen av AP-fondens fastigheter bokförs som försäljning av fastigheter i nationalräkenskaperna och därmed tillgodoräknas det finansiella sparandet. Justerat för detta förstärktes sparandet med 1 % av BNP mellan 1998 och 1999. Denna underliggande förbättring beror både på ökade skatteinkomster och minskade utgifter som andel av BNP.

I år beräknas det finansiella sparandet uppgå till 2,8 % av BNP. Vid hittills beslutade och föreslagna regler väntas det finansiella sparandet som andel av BNP förstärkas till 3,2 % år 2001 för att därefter öka till 3,6 % år 2002 och till 4,5 % år 2003, se tabell 11.1.

Förbättringen av de offentliga finanserna under prognosperioden sker under det att både inkomster och utgifter minskar som andel av BNP. Från och med innevarande år reduceras den offentliga sektorns omslutning med 0,5 % av BNP till följd av att kyrkan skiljs från staten. Ränteutgifterna minskar nominellt till följd av att statskulden sjunker. Även inkomsterna av räntor och utdelningar faller eftersom de finansiella

Tabell 11.1 Den offentliga sektorns finanser

Miljarder kronor, löpande priser

	1999	2000	2001	2002	2003
Inkomster	1187,8	1210,0	1243,8	1292,2	1342,9
<i>procent av BNP</i>	60,2	58,1	56,7	56,6	56,6
Skatter och avgifter	1043,2	1066,4	1106,3	1153,8	1199,4
<i>procent av BNP</i>	52,9	51,2	50,4	50,6	50,6
Kapitalinkomster	70,2	68,1	59,5	58,0	60,6
Övriga inkomster	74,3	75,6	78,0	80,4	82,9
Utgifter	1150,8	1151,1	1172,6	1210,7	1236,6
<i>procent av BNP</i>	58,4	55,3	53,4	53,1	52,2
Transfereringar	463,8	464,8	473,4	485,4	492,3
Konsumtion och investeringar	581,6	599,4	622,1	648,1	672,8
Ränteutgifter	105,4	86,9	77,1	77,2	71,5
Finansiellt sparande före överföring	36,9	58,9	71,2	81,5	106,3
<i>procent av BNP</i>	1,9	2,8	3,2	3,6	4,5
Beräkningsteknisk överföring	–	–	27,3	35,9	58,9
<i>procent av BNP</i>	–	–	1,2	1,6	2,5
Finansiellt sparande efter överföring	36,9	58,9	43,9	45,6	47,4
<i>procent av BNP</i>	1,9	2,8	2,0	2,0	2,0
Finansiell ställning					
Nettoskuld	224,1	72,7	13,5	–39,1	–90,5
<i>procent av BNP</i>	11,4	3,5	0,6	–1,7	–3,8
Konsoliderad bruttoskuld ¹	1292,3	1198,9	1152,9	1130,2	1124,3
<i>procent av BNP</i>	65,5	57,6	52,5	49,5	47,4

Anm: Till följd av att kyrkans skiljs från staten reduceras inkomster och utgifter med 0,5 % av BNP fr.o.m. år 2000.

¹Den konsoliderade skulden är definierad enligt EU:s konvergenskriterier (Maastricht).

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

tillgångarna minskar, främst genom AP-fondens överföringar till staten, men även till följd av försäljningar av aktier i statliga bolag. Intäkterna från dessa försäljningar inkluderas inte i det finansiella sparandet. Däremot reduceras den offentliga bruttoskulden och ränteutgifterna när försäljningsinkomsterna används till amorteringar av statsskulden.

Det finansiella sparandet överträffar budgetmålet om ett överskott på 2 % av BNP under hela prognosperioden. Det överskjutande överskottet antas i kalkylen för perioden 2001–2003 beräkningstekniskt överföras till hushållssektorn. Med hänsyn till osäkerheten om den ekonomiska utvecklingen avser regeringen att i höstens budgetproposition återkomma om hur överskottet ska disponeras. Statens ränteutgifter, statsskulden och den offentliga sektorns finansiella ställning är beräknade på ett finansiellt sparande som överensstämmer med budgetmålet.

Den finansiella ställningen

Det finansiella sparandet är resultatet av alla transaktioner som påverkar den finansiella nettoförmögenheten. Finansiella transaktioner, som köp och försäljning av aktier och andra finansiella tillgångar, påverkar således inte det finansiella sparandet. Detsamma gäller värdeförändringar på tillgångar och skulder. Den offentliga bruttoskulden påverkas däremot av anskaffning och försäljning av finansiella tillgångar samt värdeförändringar.

Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld, definierad enligt de s.k. Maastrichtkriterierna, motsvarade 65,5 % av BNP vid utgången av 1999. Genom de finansiella överskotten och försäljningar av statens aktieinnehav sjunker skulden och beräknas understiga 60 % av BNP redan i år. Den konsoliderade bruttoskulden reduceras även av att det som ett led i ålderspensionsreformen sker en betydande engångsöverföring under år 2001 av tillgångar från AP-fonden till staten för amortering av statsskulden.

Den offentliga sektorns finansiella nettoskuld, dvs. skulder minus samtliga finansiella tillgångar, är väsentligt lägre än den konsoliderade bruttoskulden. Detta beror huvudsakligen på att AP-fonden har betydande finansiella tillgångar vid sidan av statsobligationer. Även staten och den kommunala sektorn har finansiella tillgångar i form av t.ex. aktier och utlåning. Nettoskulden sjunker genom överskotten i det finansiella sparandet och påverkas också av de värdeförändringar som sker på den offentliga sektorns inne-

hav av aktier och obligationer. Planerade försäljningar av statliga icke börsnoterade aktier reducerar nettoskulden på grund av att det bokförda värdet av dessa aktier är lägre än det marknadsvärde som framkommer vid försäljning. Skillnaden mellan det bokförda värdet och försäljningsinkomsterna redovisas i national- och finansräkenskaperna som värdeförändring, vilket inte påverkar det finansiella sparandet. Nettoskulden, som uppskattas till 11,4 % av BNP vid utgången av 1999, vänds till en positiv finansiell ställning 2002. Det innebär att den offentliga sektorns finansiella tillgångar överskrider skulderna.

Jämförelse med budgetpropositionen för 2000

Den offentliga sektorns finansiella sparande 1999 blev ca 3 miljarder kronor bättre än vad som beräknades i budgetpropositionen för 2000. Både inkomster och utgifter blev högre än väntat. BNP har justerats upp för prognosperioden, vilket medför högre skatteinkomster jämfört med budgetpropositionen. Även utgifterna väntas bli högre. Sammantaget har det finansiella sparandet reviderats upp med 17 miljarder kronor 2000, med 28 miljarder kronor 2001 och med 17 miljarder kronor 2002 jämfört med prognosen i budgetpropositionen. Det innebär en motsvarande höjning av den beräkningstekniska överföringen, som i budgetpropositionen beräknades till nära noll för 2001.

Den konsoliderade bruttoskulden har justerats upp med 25,6 miljarder kronor 1998 till följd av att redovisningen bättre anpassats till EU:s regler. Denna nivåhöjning av skulden balanserades tillfälligt 1999 av att AP-fonden ökade sitt innehav av statsskuldsväxlar, som avräknas mot statsskulden vid redovisningen av den konsoliderade skulden. Därigenom har skulden justerats upp med endast 3 miljarder kronor 1999 jämfört med budgetpropositionen. För 2000 och åren därefter slår den ändrade redovisningen igenom så att den konsoliderade skulden nu beräknas ligga på samma nivå som i budgetpropositionen, trots uppjusteringen av det finansiella sparandet 2000. För åren därefter är skulden nu, liksom i budgetpropositionen, beräknad med ett finansiellt sparande på 2 % av BNP.

Skatter och avgifter

I nationalräkenskaperna redovisas skatterna i huvudsak när skattskyldigheten uppstår och inte som i statsbudgeten när skatten betalas. Periodiseringen av inkomstskatterna är dock ofullstän-

dig i det att redovisningen avviker från de slutligt fastställda skatterna. Därtill kommer att den del av mervärdesskatten och tullinkomsterna, som ingår som en del av EU-avgiften, inte redovisas i den offentliga sektorn utan bokförs som en skatt till utlandet. De totala skatterna är således större än den offentliga sektorns skatteinkomster.

De totala skatteinkomsterna har stigit kraftigt de senaste åren och uppgick 1999 till 53,5 % av BNP (skattekvoten), se tabell 11.2. I år har inkomstskatten för hushåll sänkts med ca 12 miljarder kronor genom en skattereduktion för en fjärdedel av den allmänna pensionsavgiften och genom en höjning av skiktgränsen för den statliga skatten med 3 600 kronor. Inkomsterna av bolagsskatten reduceras under prognosperioden genom en höjning av avsättningen till periodiseringsfonder och genom att tiden för återföring till beskattning förlängts från 5 till 6 år. Fastighetskatten på hyreshus är tillfälligt sänkt till 1,2 % av taxeringsvärdet. Energibeskattningen har höjts för att finansiera kompetensutveckling i företagen. Skatten har också förändrats i vissa kommuner och landsting så att den genomsnittliga kommunalskatten inklusive kyrkoskatten ökat från 31,48 % till 31,60 %. Därtill kommer att kyrkoskatten fr.o.m. år 2000, då kyrkan skiljs från staten, ej längre räknas som en skatt utan som en medlemsavgift, vilket sänker den redovisade skattekvoten med 0,5 procentenheter. Sammantaget sjunker skattekvoten till 51,8 % av BNP i år.

Tabell 11.2 Skatter och avgifter

Procent av BNP

	1999	2000	2001
Hushållens direkta skatter och avgifter	22,4	21,2	20,9
Företagens direkta skatter	3,1	2,9	2,6
Arbetsgivaravgifter	14,9	14,6	14,4
Mervärdesskatt	7,2	7,5	7,4
Övriga indirekta skatter	5,8	5,6	5,7
Totala skatter och avgifter	53,5	51,8	51,0
varav till EU	0,6	0,6	0,6

Anm: Till följd av att kyrkan skiljs från staten reduceras skatterna med 0,5 % av BNP fr.o.m. 2000.

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Årets skattesänkningar slår inte igenom omedelbart i minskade skatteinkomster, utan successivt under prognosperioden. Skattekvoten fortsätter därför att minska år 2001, trots att frysningen av taxeringsvärdena för fastigheter i prognosen – i enlighet med gällande regler – antas upphöra och

skatten på hyreshus återställas till 1,5 % av taxeringsvärdet. Detta ger tillsammans med effekten på förmögenhetsskatten en skattehöjning på ca 8 miljarder kronor. Större delen av detta belopp bokförs dock inte i nationalräkenskaperna förrän år 2002. Regeringen avser att återkomma i höstens budgetproposition med förslag som begränsar ökningen av skatteuttaget på fastigheter.

Utgifter

Utgifterna som andel av BNP (utgiftskvoten) uppgick till 58,5 % år 1999. Som framgår av tabell 11.1 sjunker utgiftskvoten kraftigt i år och nästa år, delvis till följd av den starka BNP-tillväxten. I år sjunker också utgifterna i reala termer genom att ränteutgifterna minskar till följd av den relativt låga räntenivån och den minskade statsskulden. Den mycket kraftiga nedgången i ränteutgifterna mellan 1999 och 2000 beror delvis på en förändring av redovisningsprincipen. Även exklusive räntor sjunker utgifterna reall i år. Nästa år fortsätter nedgången i ränteutgifterna, medan utgifter exkl. räntor ökar något i reala termer.

Till följd av att kyrkan skiljs från staten reduceras utgiftskvoten med 0,5 procentenheter och den reala utvecklingen av utgifterna med 0,8 procentenheter 2000.

Transfereringarna till hushållen, som svarar för ca 35 % av de offentliga utgifterna, stiger något i år och nästa år, men i betydligt lägre takt än 1999. Pensionsutbetalningarna svarar för ca 20 % av de offentliga utgifterna och stiger relativt svagt i reala termer under prognosperioden, trots de nu föreslagna höjningarna av pensionstillskott och bostadstillägg. Den svaga ökningen beror på att pensionerna, genom prisbasbeloppet, är indexerade med inflationen året innan det aktuella beräkningsåret. Eftersom inflationen förutses stiga reduceras det reala värdet av pensionerna för det aktuella beräkningsåret. Det motsatta förhållandet gäller när inflationen går ned.

Det förbättrade läget på arbetsmarknaden medför lägre kostnader för ersättningarna till arbetslösa. Även social- och bostadsbidragen väntas minska till följd av den positiva ekonomiska utvecklingen. Utbetalningarna från sjukförsäkringen har ökat kraftigt till följd av ökad sjukfrånvaro och högre medelersättning per sjukdag. Ökningstakten väntas avta i år för att sedan stabiliseras. Även assistansersättningen har ökat kraftigt och fortsätter att öka i snabb takt. Barnbidragen har höjts i år och en ytterligare höjning sker nästa år. Utbetalda studiebidrag och ersätt-

ning till personer i kunskapslyftet minskade kraftigt förra året och fortsätter att minska i år. Det är en följd av att antalet studiestödstagare sjunker. Nästa år stiger utbetalningarna realt med 3 % till följd av att de nuvarande studiestödssformerna ersätts av ett nytt studiestödssystem fr.o.m. 1 juli 2001. Reformen innebär bl.a. att den generella bidragsnivån höjs, vilket ökar de redovisade utbetalningarna i nationalräkenskaperna.

Tabell 11.3 Den offentliga sektorns utgifter

	Andel av utgifter i procent 1999	Procentuell förändring i fasta priser		
		1999	2000	2001
Summa utgifter	100,0	0,5	-2,5	-0,7
exklusive räntor	90,7	1,6	-0,9	0,3
Hushållstransfereringar	34,8	1,9	0,3	0,4
Pensioner	19,8	2,6	0,4	0,4
Sjukförsäkring m.m.	4,1	17,9	14,0	2,7
Arbetsmarknadsstöd	4,0	-8,6	-13,5	-8,0
Barnbidrag	1,5	-0,7	11,2	8,8
Studiebidrag m.m.	1,3	-9,3	-9,5	3,0
Bostadsbidrag och underhållsbidrag	0,7	-4,6	-8,9	-4,3
Assistansersättning	0,5	16,0	13,9	14,7
Socialbidrag	1,1	-3,9	-5,7	-4,3
Övrigt	1,7	2,6	-0,3	0,0
Övriga transfereringar	6,0	-1,5	-8,8	-4,8
Räntebidrag till bostäder	0,6	-32,0	-48,2	-48,9
BNI-avgiften till EU	0,8	4,9	23,7	-0,8
Total EU-avgift	-	-2,1	9,5	1,7
Bistånd m.m.	1,1	5,6	12,2	3,8
Ränteutgifter	9,3	-9,9	-18,6	-13,2
Konsumtion	45,3	1,8	-0,7	0,6
Investeringar	4,7	2,9	-1,3	2,9

Anm: Exkl. överföring av kyrkan beräknas totala utgifter till -1,7 %, totala utgifter exkl. räntor till 0,1 % och konsumtionsutgifter till 1,2 % år 2000.
Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Övriga transfereringar svarar för 6 % av de offentliga utgifterna och består av subventioner och andra bidrag till näringslivet och till utlandet. Transfereringarna till näringslivet innefattar utgifter för områden som arbetsmarknads-, regional- och miljöpolitik samt statligt och kommunalt stöd till t.ex. bostäder och transportsektorn. Bidragen till näringslivet minskar relativt kraftigt under prognosperioden. Det gäller t.ex. räntebidragen till bostäder, som har minskat från över 35 miljarder kronor 1993 till drygt 7 miljarder

kronor 1999. År 2001 beräknas bidragen uppgå till endast 2 miljarder kronor. Den fortsatta minskningen beror huvudsakligen på att bidrag lämnas till en stegvis minskande andel av räntekostnaderna.

Den BNI-baserade EU-avgiften uppgår till 11,4 miljarder kronor i år och den totala EU-avgiften till 23,2 miljarder kronor. Skillnaden består i att en del av avgiften finansieras genom tullmedel och av mervärdesskatt. Som nämnts ovan så bokförs denna del i nationalräkenskaperna som en skatt till EU och det är endast BNI-avgiften som redovisas i den offentliga sektorn. Den kraftiga ökningen i år av BNI-avgiften med nära 24 % realt är till ca hälften en följd av att en större del av den totala avgiften till EU framöver utgörs av BNI-avgift. Även den totala avgiften ökar starkt i år, realt med 9,5 %, delvis som följd av att valutakurseffekter gav en tillfälligt låg avgift 1999. Utgifterna för bistånd ökar också starkt i år efter den utgiftsbegränsning som gällde förra året.

Den offentliga konsumtionen svarar för ca 45 % av de offentliga utgifterna och motsvarar ca 27 % av BNP. Den offentliga konsumtionen drogs ned i samband med konsolideringen av de offentliga finanserna, men efter ökning 1998 och 1999 ligger den offentliga konsumtionen i fasta priser nu drygt 2 % över 1993 års nivå. I år sjunker konsumtionen genom att kyrkan omklassificeras från den offentliga sektorn till hushållssektorn (se fördjupningsruta i kapitel 1). Exklusive denna omföring beräknas konsumtionen inom stat och kommun öka med sammantaget 1,2 % i år. För nästa år väntas en ökning med 0,6 %. Den kommunala konsumtionen stiger något mer än den statliga under prognosperioden.

Finanspolitiken

De prognoser som redovisats i tidigare avsnitt innebär att den offentliga sektorns finanser vid hittills beslutade och föreslagna regler fortsätter att förbättras under kalkylperioden. Förändringen av det finansiella sparandet påverkas av flera faktorer. I tabell 11.4 förklaras förändringen av det finansiella sparandet av några viktiga faktorer, som konjunkturutveckling, periodiseringar av skatteinkomster, köp och försäljningar av fastigheter samt förändringar av kapitalinkomster och ränteutgifter. Efter beaktande av bidragen från dessa faktorer till förändringen av det finansiella sparandet återstår en restpost, justerat primärt sparande, som kan tolkas som en grov indikator på finanspolitikens inriktning. Posten

omfattar inte bara effekten av de åtgärder som föreslås i denna proposition, utan även av beslut som fattats tidigare, men inte träder i kraft förrän under de redovisade åren. Därutöver inräknas effekterna av volymfaktorer i transfereringssystemen, vilka inte direkt beror av aktiva beslut.

Tabell 11.4 Beräkning av finanspolitikens inriktning

Procent av BNP

	1999	2000	2001	2002	2003
Förändring av finansiellt sparande före överföring	0,0	1,0	0,4	0,3	0,9
<i>Förklarande faktorer</i>					
Konjunkturläge inkl. förändring av skattebaser	1,6	1,1	0,3	-0,1	-0,1
Periodisering av skatteinkomster	-0,8	0,4	-0,2	0,2	0,1
Köp och försäljning av fastigheter, netto	-0,9	0,0	0,0	0,0	0,0
Kapitalinkomster och ränteutgifter, netto	0,0	0,9	0,1	0,0	0,4
Justerat primärt sparande före överföring¹	0,1	-1,3	0,3	0,3	0,5
Beräkningsteknisk överföring	-	-	-1,2	-0,3	-0,9
Justerat primärt sparande efter överföring¹	0,1	-1,3	-1,0	0,0	-0,4

¹Det justerade primära sparandet visar finanspolitikens inriktning. Ett negativt tal innebär att inriktningen är expansiv och ett positivt tal att inriktningen är kontraktiv.

Källa: Finansdepartementet

Den komponent som hänförs till konjunkturen beaktar såväl BNP-utvecklingen som de viktigaste skattebasernas utveckling i förhållande till BNP. Den del som beror på BNP-utvecklingen mäts som 75 % av avvikelserna i BNP-tillväxt från en antagen trendmässig utveckling på 2 %. Denna uppskattning av konjunktorkänsligheten i de offentliga finanserna är baserad på simuleringar i modeller av den offentliga sektorns inkomster och utgifter.

Hur det offentliga sparandet påverkas av konjunkturen beror inte bara på BNP-tillväxten utan också på tillväxtens sammansättning. En exportledd tillväxt ger lägre skatteinkomster än om tillväxten drivs av privat konsumtion. Förskjutningar mellan vinster och löner påverkar också skatteinkomsterna eftersom vinster på kort sikt är lägre beskattade än löner. Den kraftiga ökningen av sysselsättningen förra året betyder att lönesumman steg mer än BNP. Detta ökade effekten av konjunkturen på de offentliga finanserna utöver vad som följde av att BNP-tillväxten var högre än 2 %. I år och nästa år sti-

ger de viktigaste skattebaserna något långsammare än BNP, vilket dämpar effekten av tillväxten på de offentliga finanserna.

Den ofullständiga periodiseringen av skatteinkomsterna i nationalräkenskaperna innebär att de redovisade skatterna avviker från den slutligt fastställda skatten för bolag och hushåll. För enskilda år kan periodiseringseffekterna vara betydande, men på några års sikt bör de jämnas ut. Förra året beräknas de slutliga skatterna ha ökat betydligt mer än de skatter som redovisas i nationalräkenskaperna, vilket gör att förbättringen av det "underliggande" sparandet underskattades. I år får periodiseringen av skatterna motsatt effekt på sparandet.

Det som i nationalräkenskaperna registreras som köp och försäljningar av fastigheter är ofta ett resultat av tillfälliga transaktioner, s.k. sale-lease-backavtal och bolagiseringar. År 1998 drogs det offentliga sparandet upp av den ovan nämnda bolagiseringen av AP-fondens fastigheter. Det påverkar förändringen av sparandet mellan 1998 och 1999.

Överskotten medför att den offentliga sektorns skuldsättning stadigt avtar. Därmed minskar räntebördan, vilket ger ett positivt bidrag till förbättringen av de offentliga finanserna. Med ett oförändrat överskottsmål uppstår därmed ett reformutrymme. Utnyttjandet av ett sådant utrymme registreras i tabell 11.4 som en minskning av det justerade primära sparandet och således som en expansiv inriktning av finanspolitikens. För 2000 kan en stor del av skattesänkningarna finansieras genom minskade ränteutgifter på statskulden. Ränteutgifterna fortsätter att minska även nästa år, men så gör även inkomsterna av räntor och utdelningar och nettot ger ett marginellt bidrag till förbättringen av sparandet 2001.

Som framgår av tabell 11.4 var det justerade primära sparandet 1999 så gott som oförändrat. Finanspolitiken var således neutral förra året. I år sjunker det justerade primära sparandet med 1,3 % av BNP. Skattesänkningarna och andra åtgärder ger en stimulans till ekonomin i år. Samtidigt som de minskade ränteutgifterna (netto) kan få en viss åtstramande effekt.

För år 2001 innebär ett finansiellt sparande enligt budgetmålet på 2 % av BNP att finanspolitiken blir expansiv med motsvarande 1 % av BNP, om den beräkningstekniska överföringen utnyttjas fullt ut. Exklusive den beräkningstekniska överföringen ökar i stället det justerade primära sparandet något. Kalkylerna för åren 2002 och 2003 medför att ett finansiellt sparande

enligt budgetmålet på 2 % av BNP innebär en neutral finanspolitik 2002 och expansiv 2003. Osäkerheten är emellertid stor om den ekonomiska utvecklingen och därmed om den lämpliga inriktningen av finanspolitiken. Hur överskottet 2001 utöver målet skall disponeras preciseras därför först i höstens budgetproposition. I kapitel 12 illustreras en alternativ utveckling där överskottsmålet måste höjas, vilket kraftigt begränsar reformutrymmet.

11.2 Den statliga sektorn

Statens finansiella sparande uppgick till 76,5 miljarder kronor förra året och budgetsaldot visade ett överskott på 82 miljarder kronor. Statsskulden minskade med 75 miljarder kronor, efter en stadig ökning mellan 1990 och 1998 med sammanlagt ca 900 miljarder kronor.

Statens finansiella sparande kommer att variera kraftigt under prognosperioden till följd av den finansiella infasningen av det reformerade ålderspensionssystemet. När infasningen är över medför reformen en påtaglig belastning på sta-

tens finanser. De statliga ålderspensionsavgifterna, överföringen av medel till premiepensionssystemet, reglering av avgiftsuttaget m.m. medför en årlig nettoförsvagning av statsfinanserna med 60 miljarder kronor. Som kompensation för denna försvagning överförs under åren 1999 och 2000 medel till staten från AP-fonden motsvarande 45 miljarder kronor vardera åren för amortering av statsskulden. År 2001 sker ytterligare en överföring på 155 miljarder kronor. Denna slutliga överföring utgör kompensation även för tiden därefter. Överföringen antas till ca 100 miljarder kronor bestå av statsobligationer, som inte påverkar det redovisade budgetsaldot utan skrivs av direkt mot statsskulden. En del av överföringen 2001 antas bestå av bostadsobligationer, som ska förvaltas av Riksgäldskontoret till dess obligationerna förfaller till betalning. Den del av dessa obligationer som förfaller efter 2001 påverkar därför inte statens budgetsaldo och statsskulden detta år. I prognosen har antagits att ca 20 miljarder kronor förfaller år 2002, vilket förbättrar budgetsaldot detta år.

År 2002, när infasningen av pensionsreformen är över, beräknas statens sparande visa ett

Tabell 11.5 Statens finanser (exkl. statliga affärsverk och aktiebolag)

Miljarder kronor, löpande priser

	1999	2000	2001	2002	2003
Inkomster	738,5	707,2	839,7	718,9	745,5
Skatter och avgifter	631,7	600,1	624,7	659,3	685,3
Överföring från AP-fonden	48,5	45,0	155,0	–	–
Övriga inkomster	58,2	62,1	60,0	59,7	60,2
Utgifter	662,0	708,6	681,3	698,1	702,8
Transfereringar till privat sektor och utlandet	290,9	288,3	291,9	296,7	296,0
Bidrag till kommuner	83,1	83,6	87,1	90,0	92,2
Ålderspensionsavgifter till pensionssystemet	15,6	19,9	21,0	22,8	23,8
Premiepensionsmedel	–	53,4	21,0	21,5	22,3
Konsumtion och investeringar	175,2	184,5	191,1	197,7	204,5
Ränteutgifter	97,3	78,9	69,2	69,3	63,9
Finansiellt sparande före överföring	76,5	–1,5	158,4	20,9	42,7
<i>procent av BNP</i>	<i>3,9</i>	<i>–0,1</i>	<i>7,2</i>	<i>0,9</i>	<i>1,8</i>
Beräkningsteknisk överföring	–	–	27,3	35,9	58,9
Finansiellt sparande efter överföring	76,5	–1,5	131,1	–15,0	–16,2
<i>procent av BNP</i>	<i>3,9</i>	<i>–0,1</i>	<i>6,0</i>	<i>–0,7</i>	<i>–0,7</i>
Budgetsaldo	82,0	95,5	–10,4	3,7	–7,1
<i>procent av BNP</i>	<i>4,2</i>	<i>4,6</i>	<i>–0,5</i>	<i>0,2</i>	<i>–0,3</i>
Statsskuld	1374,2	1256,3	1153,3	1142,6	1145,7
<i>procent av BNP</i>	<i>69,7</i>	<i>60,3</i>	<i>52,5</i>	<i>50,1</i>	<i>48,3</i>

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

underskott på ca 15 miljarder kronor, motsvarande 0,7 % av BNP, efter den beräkningstekniska överföringen. Överskottet i den offentliga sektorns finansiella sparande uppkommer i stället i ålderspensionssystemet och i någon mån i den kommunala sektorn. Det är en följd av att pensionsreformen innebär en mycket stor omfördelning av det offentliga finansiella sparandet från staten till ålderspensionssystemet.

Genom försäljningar av statens aktier blir amorteringen av statsskulden sammantaget under perioden 1999–2003 större än de finansiella överskotten. Statsskulden beräknas minska med ca 228 miljarder kronor mellan 1999 och 2003 till motsvarande 48,3 % av BNP.

Normalt är budgetsaldot något lägre än det finansiella sparandet genom att staten har viss utlåning, t.ex. studielån. Justerat för tillfälliga effekter av överföringar från AP-fonden och försäljningar av statliga aktier visar budgetsaldot under prognosperioden ett underskott på 25–45 miljarder kronor, efter den beräkningstekniska överföringen. Staten har således ett underliggande lånebehov och statsskulden kommer att öka när de tillfälliga faktorerna bortfaller. Överskotten i den offentliga sektorn kommer i stället att användas till att bygga upp pensionsfonderna inför de stora pensionsavgångar som kommer nästa decennium.

Den statliga konsumtionen svarar för 1/4 av statens utgifter och ca 8 % av BNP. Den statliga konsumtionen varierar relativt kraftigt mellan åren och har visat sig vara svår att förutsäga. Genom systemet med anslagssparande kan statliga myndigheter delvis förskjuta förbrukningen av de budgeterade medlen över tiden. Dessutom är nationalräkenskaperens preliminära utfall osäkra och genomgår ofta stora revideringar. De statliga konsumtionsutgifterna i fasta priser steg med 1,1 % år 1999. I år beräknas en fortsatt ökning med 1 % och de följande åren med 0,5 % per år.

11.3 Ålderspensionssystemet

År 1999 understeg avgiftsintäkterna till den allmänna tilläggspensionen (ATP) utbetalda pensioner med 24 miljarder kronor. Detta underskott finansierades med AP-fondens direktavkastning i form av utdelningar och ränteinkomster, som sammantagna uppgick till 37 miljarder kronor. Överföringen till staten på 45 miljarder kronor (se avsnitt 11.2) medförde att

det finansiella sparandet visade ett underskott på 36,7 miljarder kronor. Trots detta underskott ökade värdet av AP-fondens tillgångar till följd av värdestegringar på aktier.

Ålderspensionsreformen innebär att AP-fonden fr.o.m. år 1999 har en delvis ny roll. Fonden finansierar numera inkomstbaserade ålderspensioner inom det reformerade systemets s.k. fördelningsdel. Finansieringsansvaret för förtids- och efterlevandepension har förts över till statsbudgeten. Vidare medför reformen att fondens avgiftsinkomster förstärks genom att det införs statliga ålderspensionsavgifter på vissa transferringar m.m., som betalas över statsbudgeten. Nivåerna för allmänna pensionsavgiften och ålderspensionsavgiften höjdes fr.o.m. 2000 till 7 % respektive 10,21 %. Höjningen av ålderspensionsavgiften med 3,81 procentenheter kompenseras av lägre arbetsgivaravgifter till staten så att det samlade avgiftsuttaget i stort sett är oförändrat. Därigenom sker en avgiftsväxling mellan staten och ålderspensionssystemet med motsvarande ca 30 miljarder kronor.

Tabell 11.6 Ålderspensionssystemet

Miljarder kronor, löpande priser

	1999	2000	2001	2002	2003
Inkomster	148,2	234,6	202,9	210,2	220,3
Avgifter	111,0	149,0	155,1	161,6	167,6
Premiepensionsmedel		53,4	21,0	21,5	22,3
Räntor, utdelningar m.m.	37,1	32,2	26,7	27,0	30,3
Utgifter	184,9	185,2	300,1	151,7	158,8
Pensioner	135,0	139,0	143,8	150,4	157,4
Överföring till staten	45,0	45,0	155,0	–	–
Övriga utgifter	4,9	1,3	1,3	1,3	1,4
Finansiellt sparande	–36,7	49,4	–97,2	58,5	61,5
<i>procent av BNP</i>	<i>–1,9</i>	<i>2,4</i>	<i>–4,4</i>	<i>2,6</i>	<i>2,6</i>
AP-fonden	–36,7	–3,8	–120,7	33,3	34,3
Premiepensionsmyndigheten	–	53,2	23,5	25,1	27,2

Källor: Konjunkturinstitutet, Riksgäldskontoret, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Vid sidan av AP-fonden sker en förmögenhetsuppbyggnad inom premiepensionssystemet. De medel som avsätts motsvarar intjänad premiepensionsrätt och placeras först i Riksgäldskontoret och därefter hos den fondförvaltare som den enskilde själv väljer. Genom att den statliga Premiepensionsmyndigheten (PPM) formellt är

ägare av fondandelarna kommer sparandet i premiepensionssystemet att i nationalräkenskaperna inräknas i den offentliga sektorn. Under år 2000 överförs retroaktiva premiepensionsmedel avseende inkomståren 1995–1998 från den tillfälliga förvaltningen hos Riksgäldskontoret till PPM, sammanlagt ca 53 miljarder kronor. Det sparande som sker inom premiepensionssystemet motsvaras således av ett reducerat sparande inom staten. Medel motsvarande premiepensionsrätten överförs till PPM först andra året efter inkomståret. Fr.o.m. inkomståret 1999 har den intjänade premiepensionsrätten höjts från 2 % till 2,5 % av pensionsgrundande inkomster och belopp.

På grund av infasningen av pensionsreformen reduceras AP-fondens finansiella sparande åren 1999–2001. När infasningen är över år 2002 beräknas sparandet i pensionssystemet, dvs. AP-fonden och premiepensionssystemet, uppgå till 2,6 % av BNP. Det innebär att mer än hela överskottsålet på 2 % av BNP för den offentliga sektorn ligger i pensionssystemet och används för att bygga upp pensionsfonderna. Överskottet i ålderspensionssystemet fördelas med ca hälften till AP-fonden och hälften till PPM.

11.4 Kommunsektorn

Den gynnsamma utvecklingen av skatteinkomster och statsbidrag skapar ett utrymme för fortsatt tillväxt av kommunal konsumtion i år och nästa år. Kommunsektorn som helhet beräknas klara balanskravet från och med år 2000.

Enligt kommunallagen är kommuner och landsting skyldiga att uppnå ekonomisk balans från och med år 2000. Om utfallet visar att kostnaderna överstiger intäkterna skall underskottet täckas inom två år. Bedömningen av hur kommunsektorns konsumtionsutgifter utvecklas har gjorts med beaktande av balanskravet.

Enligt nationalräkenskaperna uppgick underskottet i kommunsektorn till 3 miljarder kronor förra året. Jämfört med prognosen i budgetpropositionen blev det finansiella sparandet 7 miljarder kronor sämre. Konsumtionsutgifterna ökade i volym med 2,0 % mellan 1998 och 1999, vilket är en något högre ökningstakt än i budgetpropositionen. Dessutom har konsumtionsutgifterna för 1998 reviderats upp, varför utfallet för 1999 blev nära 8 miljarder kronor högre än prognosen i budgetpropositionen.

Inkomsterna i kommunsektorn fortsätter att utvecklas starkt i år och nästa år. Den kraftiga sysselsättningsuppgången i ekonomin som helhet, leder till ökade skatteintäkter för kommunsektorn 2000–2001. Den genomsnittliga skatten för kommuner och landsting år 2000 är 30,38 kr och den beräknas ligga kvar på en oförändrad nivå under hela perioden fram till och med 2003. Kommunerna har, sedan sanktionerna mot kommunalskattehöjningar upphörde att gälla vid utgången av 1999, höjt skattesatsen med i genomsnitt 1 öre, medan landstingen höjt med 8 öre i genomsnitt.

Tabell 11.7 Kommunsektorns finanser

Miljarder kronor, löpande priser

	1999	2000	2001	2002	2003
Inkomster	451	472	487	500	518
Skatter	316	337	348	356	370
Statsbidrag ¹	83	84	87	90	92
<i>Skatter och statsbidrag, % av BNP</i>	<i>20,2</i>	<i>20,2²</i>	<i>19,8</i>	<i>19,5</i>	<i>19,5</i>
Övrigt	52	51	53	54	55
Utgifter	454	461	477	497	516
Konsumtion	378	384	399	417	433
<i>Volymförändring³</i>	<i>2,0</i>	<i>-1,3⁴</i>	<i>0,7</i>	<i>0,4</i>	<i>0,6</i>
Övrigt	75	77	79	81	83
Finansiellt sparande	-3	11	10	2	2
Justerat sparande	-3	6	8	5	6

Anm: Kommunsektorn redovisas exklusive kyrkan fr.o.m. år 2000.

¹ Statsbidrag redovisas netto efter avdrag för kommunernas och landstingens avgifter till det kommunala moms-systemet.

² Efter överföringen av kyrkan till hushållssektorn. Inklusive kyrkan uppgår andelen till 20,8 %.

³ Årlig procentuell förändring i fasta priser.

⁴ Effekten av överföringen av kyrkan från kommunsektorn till hushållens ideella organisationer uppgår till 2,7 % av konsumtionsutgifterna. Exklusive överföringen blir utvecklingstakten 1,3 %.

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Mellan 1999 och 2001 förväntas skatteinkomsterna stiga med ca 42 miljarder kronor. Kommunsektorns skatteinkomster och statsbidrag som andel av BNP, den kommunala skattekvoten, ökar från 20,2 % år 1999 till 20,8 % år 2000 exklusive effekten av överföringen av Svenska kyrkan från kommunsektorn till hushållens ideella organisationer⁸. Skatteinkomsterna förväntas

⁸ Från och med i år skiljs svenska kyrkan från staten. I nationalräkenskaperna har kyrkan tidigare förts till kommunsektorn. I fortsättningen kommer kyrkan att föras till hushållens ideella organisationer (se fördjupningsrutan i kapitel 1). I tabell 11.7 redovisas därför kommunsektorn exkl. kyrkan fr.o.m. år 2000.

utvecklas svagare 2002–2003, eftersom tillväxten i hela ekonomin dämpas.

I år är statsbidragen till kommuner och landsting 20 miljarder kronor högre än 1996. Regleringen till följd av förändringarna i inkomstbeskattningen om 4,8 miljarder kronor har då inte beaktats. För 2001 har regeringen aviserat att ytterligare 4 miljarder kronor kommer att tillföras kommunsektorn. Av dessa medel avser 1 miljard kronor den satsning på vården och omsorgen som regeringen redovisade redan i budgetpropositionen för 2000. I kalkylen har hänsyn tagits till de reformer inom familjepolitiken som regeringen aviserar.

I år och nästa år förstärks kommunernas och landstingens inkomster genom en tillfällig överföring av statlig inkomstskatt motsvarande ca 1,3 miljarder kronor per år. De specialdestinerade statsbidragen som bl.a. finansierar läkemedelssubventionerna och kunskapslyftet, är beräknade till ca 31 miljarder kronor 2000 och ökar till 32 miljarder kronor 2001.

Den gynnsamma utvecklingen på arbetsmarknaden gör att utgifterna för socialbidrag fortsätter att minska. I år och nästa år beräknas konsumtionsutgifterna växa reallt med 1,4 % respektive 0,7 %. Om hänsyn tas till överföringen av Svenska kyrkan från kommunsektorn till hushållens ideella organisationer minskar konsumtionsvolymen i år med 1,3 %.

Tabell 11.8 Konsumtionsutgifter i kommuner och landsting

Procentuell volymutveckling

	2000	2001	2002	2003
Kommuner				
Konsumtionsutgifter	1,5	0,7	0,3	0,3
Produktion	1,5	0,9	0,6	0,6
Arbetade timmar	2,0	0,9	0,6	0,6
Landsting				
Konsumtionsutgifter	1,0	0,6	0,4	1,0
Produktion	0,4	0,5	0,2	0,7
Arbetade timmar	0,2	0,3	0,0	0,6

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

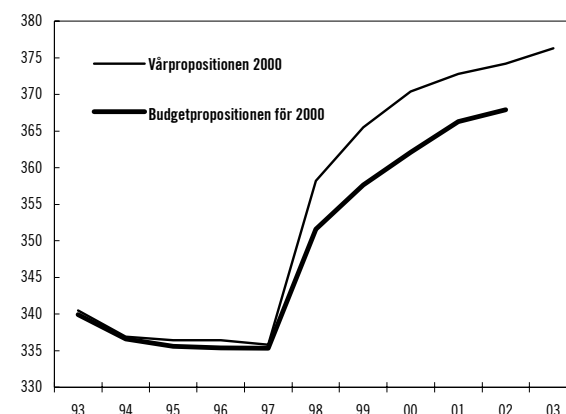
Mellan 2000 och 2003 bedöms *kommunernas* utrymme för konsumtionstillväxt tillåta en genomsnittlig konsumtionsökning i volym med 0,7 % per år. Rensas konsumtionsutgifterna för effekten av avtrappningen av kunskapslyftet erhålls en utvecklingstakt på i genomsnitt 0,7 % per år 2002–2003. *Landstingen* förväntas dämpa konsumtionstillväxten perioden 2001–2002 för att klara balanskravet. Trots detta beräknas kon-

sumtionsvolymen öka med 0,8 % i genomsnitt per år till och med år 2003.

Tillväxttakten i kommunsektorns konsumtionsutgifter har justerats ned 2001–2002, jämfört med budgetpropositionen. Trots det bedöms nu konsumtionsutgifternas *nivå* vara högre till följd av den kraftiga uppjusteringen av utgifterna 1998 och 1999 enligt nationalräkenskaperna.

Diagram 11.1 Kommunsektorns konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, fasta priser referensår 1998

Anm: Inklusiv kyrkans konsumtionsutgifter.

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Det finansiella sparandet i kommunsektorn beräknas i år uppgå till 11 miljarder kronor och nästa år till 10 miljarder kronor. Därav beror ca 10 respektive 3 miljarder kronor på tillfälligt höga skatteinkomster till följd av slutavräkningen av skatter avseende åren 1999 och 2000⁹. Kommuner och landsting förväntas inte öka sina utgifter till följd av de tillfälligt högre inkomsterna, utan i stället anpassa utgifterna till den varaktiga inkomstnivån.

Överföringen av Svenska kyrkan till hushållens ideella organisationer minskar kommunsektorns inkomster och utgifter med ca 13 miljarder kronor från och med 2000.

Bedömningen av huruvida kommuner och landsting uppnår balans i budgeten sker inte utifrån finansiellt sparande, utan från årets resultat. Beräkningarna som redovisas här bygger dock på nationalräkenskapernas definitioner. Någon direkt motsvarighet till den kommunala redovis-

⁹ I nationalräkenskaperna sker reglering av de kommunala skattemedlen året efter det aktuella inkomståret. En avstämning görs av preliminära kommunalskattemedel mot definitiva kommunalskattemedel. Kommuner och landsting blir då antingen återbetalningsskyldiga eller erhåller ytterligare skattemedel. Betalningarna sker i januari året därpå.

ningens resultatmått finns inte i nationalräkenskaperna. En något förenklad översättning kan göras genom att det finansiella sparandet justeras för vissa skillnader jämfört med den kommunala redovisningen. Det gäller exempelvis periodisering av skatterna och olika mått på avskrivningar i verksamheten. Resultatet belastas dessutom med årets nyintjänade pensionsrätter, som inte beaktas i det finansiella sparandet. Investeringarna är en utgiftspost i finansiellt sparande, men inkluderas inte i resultaträkningen.

Genom att justera det finansiella sparandet för dessa skillnader, torde man få en rättvisande bedömning av resultatets förändring mellan åren, även om nivån är behäftad med en viss osäkerhet. I tabellen ovan redovisas det finansiella sparandet med de angivna justeringarna.

Det justerade sparandet förbättras kraftigt fram till år 2001. Kommunerna bedöms enligt detta mått klara balanskravet från år 2000, medan landstingen beräknas uppfylla kravet på ekonomisk balans först år 2001.

Tabell 11.9 Kommuners och landstings finanser

Miljarder kronor, löpande priser

	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Kommuner</i>					
Finansiellt sparande	2	7	7	0	0
Justerat sparande	3	6	7	5	5
Utdebitering ¹	20,55	20,57	20,57	20,57	20,57
<i>Landsting</i>					
Finansiellt sparande	-6	4	3	2	2
Justerat sparande	-6	0	1	1	1
Utdebitering ¹	9,74	9,82	9,82	9,82	9,82

¹ Den sammantagna genomsnittliga skattesatsen för kommuner och landsting fr.o.m. år 2000 är 30,38 %.

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

12 Alternativa scenarier

Osäkerheten i kortsiktsprognoser är stor. Att göra konjunkturprognoser på medellång sikt är behäftat med ännu större osäkerhet. På medellång sikt görs därför inga konjunkturbedömningar. I stället antas att det sista kalkylåret är ett år där normalt resursutnyttjande råder. En grundläggande fråga vid konstruerandet av medelfristiga kalkyler är i vilken mån det finns lediga resurser som kan tas i anspråk utan att det uppstår löneökningar som är oförenliga med inflationsmålet. I bedömningen av omfattningen av lediga resurser är det framför allt arbetskraften som avses.

Det långsiktiga målet för finanspolitiken är att upprätthålla ett överskott i de offentliga finanserna på 2 % av BNP i genomsnitt under en konjunkturcykel. Därigenom minskar den offentliga skuldsättningen och framtida räntebördan. En god grund läggs för att möta de påfrestringar på de offentliga finanserna som den långsiktiga demografiska utveckling medför.

På kort sikt måste finanspolitiken också sättas in i ett stabiliseringspolitiskt perspektiv. Bedömningen av ekonomins uthålliga produktionsförmåga är därvid av avgörande betydelse för hur stor del av de prognostiserade överskotten i de offentliga finanserna som är av permanent natur och hur stor del som är betingad av mer konjunkturmässiga faktorer. Om överskotten i det senare fallet används till reformer, skulle det krävas motsvarande besparingar i nästa konjunktursvacka för att målet om ett överskott på 2 % i genomsnitt under en konjunkturcykel skall uppnås. En sådan finanspolitik riskerar att förstärka konjunkturvariationerna i stället för att dämpa dem. Endast den del av överskottet, utöver 2 % av BNP, som beror av den uthålliga produktionsförmågan, utgör ett utrymme för bestående reformer.

Den svenska ekonomin är inne i en kraftig expansionsfas. De senaste årens positiva utveckling av tillväxt och sysselsättning har varit förenliga med ett lågt inflationstryck, vilket är ett tecken på att det har funnits en hög grad av lediga resurser. Bedömningen i baskalkylen är att risken för en överhettning och kraftigt tilltagande inflation är begränsad trots en fortsatt god tillväxt i år och nästa år. Osäkerheten i denna bedömning är emellertid betydande. För att understryka osäkerheten i bedömningarna och illustrera konsekvenserna för finanspolitiken har två alternativa scenarier utarbetats. Förutom baskalkylen pre-

senteras ett överhettningsscenario och ett scenario med hög tillväxt. Kalkylerna skiljer sig åt från och med år 2001.

12.1 Baskalkyl

Baskalkylen är mest genomarbetad av de tre alternativen. Budgetberäkningarna baseras på detta scenario. I baskalkylen antas att ett milt överhettningssläge råder år 2001. Det sista året uppnås ett normalt resursutnyttjande och BNP-gapet sluts. Penningpolitiken antas skifta från att ha varit expansiv till att bli mer neutral.

De offentliga finanserna förbättras successivt. År 2003 beräknas överskottet uppgå till drygt 4 % av BNP vid den långsiktigt hållbara nivån på BNP. Regeringen föreslår att de tidigare fastställda saldomålen på 2 % av BNP åren 2001 och 2002 ligger fast och att saldomålet sätts till 2 % av BNP år 2003. I baskalkylen uppkommer därmed ett saldoutrymme i de offentliga finanserna utöver det målsatta överskottet. Saldoutrymmet har i baskalkylen antagits överföras till hushållen. Det skall dock understrykas att detta antagande endast har en beräkningsteknisk karaktär. Något ställningstagande finns inte till hur det överskjutande överskottet skall användas. Regeringen avser att i budgetpropositionen återkomma till frågan om hur överskottet skall disponeras.

Tabell 12.1 Nyckeltal, baskalkyl

Procentuell utveckling om annat ej anges

	2000	2001	2002	2003
BNP	3,8	2,9	2,0	2,0
Sysselsättning, personer	1,7	0,9	0,4	0,4
Sysselsättningsgrad, nivå	76,7	77,3	77,3	77,3
Öppen arbetslöshet, nivå	4,6	3,9	3,9	4,0
Total arbetslöshet, nivå	7,7	7,0	7,0	7,1
Timplöner	3,5	3,5	3,5	3,5
KPI, dec-dec	1,4	2,3	2,0	2,0
Reporänta, december	4,50	4,75	4,50	4,50
Överskott, procent av BNP	2,8	3,2	3,6	4,5
Överskottsmål, procent av BNP	–	2,0	2,0	2,0
Saldoutrymme, mdkr	–	27	36	59

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen, Sveriges riksbank och Finansdepartementet

12.2 Överhettningsscenario

I överhettningssalternativet antas ekonomin fungera sämre än i baskalkylen. Arbetskraftsreserven är mindre och inflationsdrivande flaskhalsar visar sig tidigare. Löneavtalen som förhandlas fram år 2001 antas resultera i betydligt högre löner än i basalternativet. De kraftiga löneökningarna resulterar i tilltagande inflation. Riksbanken genomför en relativt kraftig penningpolitisk åtstramning, vilket medför att tillväxten bromsas upp. Även finanspolitiken ges en mer restriktiv inriktning. Sammantaget leder detta till att sysselsättningen minskar och arbetslösheten stiger. På sikt får åtstramningen effekt och löneutveckling och inflation stabiliseras på en önskvärd nivå. Växelkursen som tidigare har försvagats återhämtar sig något i takt med att förtroendet för svensk ekonomi förstärks när inflationen går ner och utvecklas i linje med målet. Både BNP och sysselsättning ligger på en lägre nivå år 2003 än i baskalkylen. Arbetslösheten är högre.

De offentliga finanserna förstärks inledningsvis jämfört med baskalkylen. Högre löner och priser medför att de offentliga skatteinkomsterna växer snabbare. Sysselsättningsutvecklingen är fortfarande god. Högre priser slår igenom i högre basbelopp och därmed högre offentliga utgifter först med ett års fördröjning.

I kalkylen antas att finanspolitiken avvägs så att aktivt åstramande åtgärder vidtas. Därtill kommer att de automatiska stabilisatorerna i de offentliga budgetarna bidrar till åtstramningen. Det innebär att överskottsmålet för år 2001 måste sättas väsentligt högre än i baskalkylen. Något utrymme för ytterligare reformer nästa år finns inte i detta alternativ. I det fall överhettningensriskerna blir tydliga vid en så sen tidpunkt att en anpassning av finanspolitiken inte hinner ske år 2001, kommer det att krävas en stramare finans- och penningpolitik år 2002 än vad som ligger i kalkylen.

Förbättringen av de offentliga finanserna jämfört med basalternativet är endast tillfällig. Överskottet blir mindre än i basalternativet mot slutet av perioden, vilket avspeglar anpassningen till en lägre långsiktig produktionsförmåga. Den aktiva finanspolitiska åtstramningen måste sannolikt bibehållas under hela perioden, men i takt med att ekonomin anpassas till den långsiktiga hållbara produktionsförmågan kan också de årsvisa överskottsmålen successivt anpassas till den långsiktiga nivån på 2 % av BNP. Reformut-

rymmet i slutet av perioden blir ca 20 miljarder kronor lägre än i basalternativet.

Tabell 12.2 Nyckeltal, överhettningsscenario

Procentuell utveckling om annat ej anges

	2001	2002	2003
BNP	3,1	1,6	1,2
Sysselsättning, personer	1,1	-0,1	-0,5
Sysselsättningsgrad, nivå	77,5	77,0	76,1
Öppen arbetslöshet, nivå	3,8	4,2	4,8
Total arbetslöshet, nivå	6,9	7,3	7,9
Timplöner	5,0	4,5	3,5
KPI, dec-dec	3,6	2,7	2,0
Reporänta, december	6,50	5,50	4,50
Överskott, procent av BNP	3,3	3,5	4,0
Överskottsmål, procent av BNP	3,3	3,0	2,4
Saldoutrymme, mdkr	0	12	39

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen, Sveriges riksbank och Finansdepartementet

12.3 Högtillväxtscenario

I detta alternativ är ekonomins funktionssätt bättre än vad som antas i baskalkylen. Sysselsättningspotentialen bland arbetslösa och personer som står utanför arbetskraften är högre. BNP och sysselsättning kan öka mer utan att det uppstår inflationsdrivande flaskhalsar. Till följd av den gynnsamma utvecklingen på arbetsmarknaden sjunker volymerna i arbetsmarknadspolitiska program och kunskapslyftet. Den välfungerande ekonomin gör att penningpolitiken inte behöver stramas åt mer än i basscenariot trots att sysselsättning och BNP ökar mer. År 2003 ligger BNP och sysselsättning på en högre nivå än i baskalkylen. Sysselsättningsmålet år 2004 ligger inom räckhåll. Den öppna arbetslösheten är något lägre och den totala arbetslösheten är betydligt lägre än i basscenariot.

En högre tillväxt påverkar de offentliga finanserna positivt. Skatteinkomsterna ökar i takt med BNP, medan utgifterna för bl.a. arbetslöshetsersättningar minskar. Merparten av övriga offentliga utgifter, pensioner, barnbidrag etc. påverkas inte direkt av tillväxten. År 2003 blir överskottet i förhållande till BNP nästan 1 procentenhet högre än i basalternativet. Den högre tillväxten grundar sig på en mer positiv bedömning av ekonomins potentiella produktionsförmåga och skapar därför inga inflations-tendenser. Överskottsmålen kan bibehållas på

2 % av BNP och det förbättrade offentliga sparandet kan successivt tas i anspråk för permanenta reformer. Reformutrymmet år 2003 är 30 miljarder kronor större än i baskalkylen.

Tabell 12.3 Nyckeltal, högtillväxtscenario

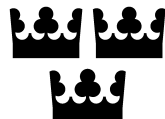
Procentuell utveckling om annat ej anges

	2001	2002	2003
BNP	3,4	2,6	2,4
Sysselsättning, personer	1,5	1,1	0,9
Sysselsättningsgrad, nivå	77,9	78,7	79,3
Öppen arbetslöshet, nivå	3,9	3,8	3,7
Total arbetslöshet, nivå	6,6	6,3	5,9
Timplöner	3,5	3,5	3,5
KPI, dec-dec	2,3	2,0	2,0
Reporänta, december	4,75	4,50	4,50
Överskott, procent av BNP	3,6	4,2	5,7
Överskottsmål, procent av BNP	2,0	2,0	2,0
Saldoutrymme, mdkr	34	52	89

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen, Sveriges riksbank och Finansdepartementet

Bilaga 2

Avstämning av målet om en halverad öppen arbetslöshet till år 2000

Bilaga 2

Avstämning av målet om en halverad öppen arbetslöshet till år 2000

Innehållsförteckning

1	Regeringens arbetslöshets- och sysselsättningsmål.....	5
2	Sysselsättningspolitiken och utvecklingen på arbetsmarknaden.....	6
2.1	Sunda offentliga finanser och stabila priser.....	6
2.2	Lönebildning.....	7
2.3	Privat sysselsättning och företagande.....	7
2.4	Skola, vård och omsorg.....	8
2.5	Arbets- och kompetenslinjen.....	9
2.5.1	Utbildning och kompetensutveckling.....	9
2.5.2	Arbetsmarknadspolitik.....	12
3	Sysselsättningsarbetet inom EU.....	15
4	Regeringens förslag i 2000 års ekonomiska vårproposition.....	16
4.1	En offensiv för tillväxt och rättvisa.....	16
4.2	Förbättrade villkor för företagande.....	18
5	Tillväxt, sysselsättning och arbetslöshet fram till 2003.....	20
5.1	Den ekonomiska utvecklingen.....	20
5.2	Arbetsmarknaden.....	20

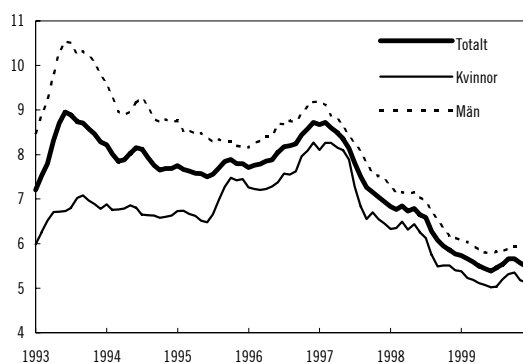

1 Regeringens arbetslöshets- och sysselsättningsmål

Att öka sysselsättningen och minska arbetslösheten är regeringens främsta uppgift. I regeringsförklaringen 1996 deklarerade regeringen att Sverige 2000 skall ha halverat den öppna arbetslösheten till 4 procent och riksdagen ställde sig i juli samma år bakom detta mål. Ibudgetpropositionen för 1999 tillkom ett mål för sysselsättningen. Målet innebär att andelen reguljärt sysselsatta av befolkningen mellan 20 och 64 år skall öka från 74 procent 1997 till 80 procent 2004. Därigenom minskar också behovet av sociala ersättningar. Antalet personer, omräknat till helårsekvivalenter, vars försörjning utgörs av ersättningar för ohälsa, arbetslöshet, deltagande i arbetsmarknadsprogram och socialbidrag skall minska från drygt 1 miljon helårspersoner 1997 till 0,8 miljoner 2004.¹

Diagram 1.1 Öppen arbetslöshet, säsongrensade 3-mån. glidande medelvärden mars 1993-februari 2000

Procent av arbetskraften

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

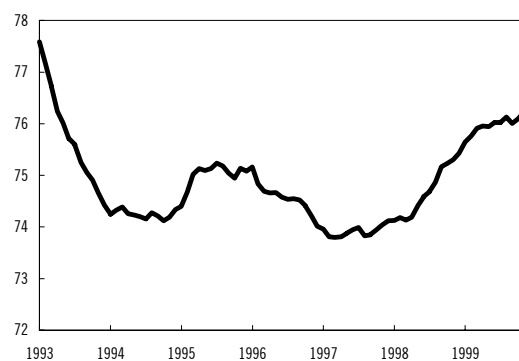
Regeringen har utfäst sig att varje halvår redovisa en avstämning i förhållande till målet om halverad öppen arbetslöshet. I det följande redovisas den sjunde avstämningen av arbetslöshetsmålet, vilken också innehåller en redogörelse för regeringens politik och för utvecklingen på arbetsmarknaden. Vidare presenteras en uppföljning av sysselsättningsmålet. Slutligen redovisas i korthet regeringens prognos för tillväxt, sysselsättning och arbetslöshet fram till 2001 och scenarier för utvecklingen under de därefter följande två åren.

De senaste tre åren har arbetslösheten minskat kraftigt bland både män och kvinnor (diagram 1.1). I februari i år uppgick den säsongrensade öppna arbetslösheten enligt Finansdepartementets beräkningar till 5,5 procent², vilket är en minskning med cirka 0,2 procentenheter sedan februari förra året. Sedan 1997 har den säsongrensade arbetslösheten minskat med drygt 3 procentenheter. Den öppna arbetslösheten bland kvinnor, som allt sedan krisen i början av 1990-talet varit betydligt lägre än männens, uppgick i februari i år till 5,2 procent (säsongrensat). Detta kan jämföras med en arbetslöshet på 5,8 procent bland männen.

Andelen reguljärt sysselsatta bland personer i åldrarna 20 till 64 år uppgick 1990 till drygt 85 procent. Sysselsättningsandelen sjönk därefter, med undantag av en viss uppgång 1995, kontinuerligt fram till 1997. Sedan sommaren 1997 har sysselsättningsandelen åter stigit och 1999 var andelen reguljärt sysselsatta 75,9 procent (diagram 1.2). Under fjärde kvartalet 1999 uppgick andelen reguljärt sysselsatta till 76,0 procent, en ökning med drygt 0,8 procentenheter sedan fjärde kvartalet 1998.

Diagram 1.2 Andel reguljärt sysselsatta, 20-64 år, säsongrensade månadsdata, 3-mån. glidande medelvärden mars 1993-mars 2000

Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

När sysselsättningsmålet fastställdes, beräknades att cirka 55 000 nya arbetstillfällen per år skulle behöva tillkomma mellan 1997 och 2004 för att målet skulle kunna uppnås. Sedan 1997 har sysselsättningen ökat med 190 000 personer, vilket innebär att utvecklingen de senaste två åren ligger i linje med vad som krävs för att sysselsätt-

¹ För en detaljerad beskrivning av sysselsättningsmålet, se bilaga 4 till budgetpropositionen för 1999, prop. 1998/99:1.

² Icke säsongrensad öppen arbetslöshet uppgick till 5,4 procent i februari.

ningsmålet skall kunna uppnås. Det senaste året har antalet sysselsatta ökat med 89 000 personer.

2 Sysselsättningspolitiken och utvecklingen på arbetsmarknaden

I tillväxtpropositionen (prop. 1995/96:25) hösten 1995 lade regeringen fram en dagordning för sitt arbete att stärka tillväxten och sysselsättningen. Dagordningen har därefter fått sin konkreta utformning i ett flertal propositioner. Regeringens politik för ökad sysselsättning och minskad arbetslöshet bygger på fem grundstenar:

1. De offentliga finanserna skall vara sunda och priserna stabila.
2. Det krävs en bättre fungerande lönebildning för att arbetslösheten skall kunna halveras.
3. Huvuddelen av sysselsättningsökningen de kommande åren bör ske i den privata sektorn.
4. I den offentliga sektorn skall verksamheter prioriteras framför transfereringar. Skolan, vården och omsorgen utgör kärnan i välfärden.
5. Arbetslösheten skall minskas huvudsakligen genom att fler människor får arbete eller utbildning som ger ökade möjligheter till arbete.

Dessa grundstenar utgör i de följande avsnitten utgångspunkt för redogörelsen för de konkreta åtgärder som vidtagits inom ramen för sysselsättningspolitiken. I avsnitten ges även en bakgrund till de åtgärder som vidtagits samt en beskrivning av utvecklingen på några centrala områden.

2.1 Sunda offentliga finanser och stabila priser

Den politik som regeringen fört för att stärka de offentliga finanserna och värna prisstabiliteten har påtagligt förstärkt förtroendet för svensk ekonomi. Saneringen av de offentliga finanserna, som inleddes under förra mandatperioden har inneburit att budgetunderskott vänts till överskott och att Sverige har börjat amortera på statsskulden. Dessutom har tilltron till inflationsmålet på 2 procent stärkts. Dessa faktorer har tillsammans skapat utrymme för väsentligt lägre räntor. Lägre räntor leder till att de offentliga ränteutgifterna minskar, vilket i sin tur frigör resurser som kan användas för att förbättra ekonomins funktionssätt och för att öka sysselsättningen bl.a. inom vård, skola och omsorg. Lägre räntor stimulerar dessutom sysselsättningen inom den privata sektorn via ökade investeringar och privat konsumtion.

Sunda offentliga finanser och stabila priser är alltjämt en viktig förutsättning för en uthållig ökning av sysselsättningen. I enlighet med det långsiktiga målet för de offentliga finanserna som antogs av riksdagen i och med 1997 års vårproposition skall överskotten i de offentliga finanserna uppgå till 2 procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Därigenom lättas skuldbördan på kommande generationer samtidigt som ett finanspolitiskt handlingsutrymme skapas inför kommande lågkonjunkturer.

De förbättrade utsikterna för svensk ekonomi har, inom ramen för budgetmålen, möjliggjort skattesänkningar riktade till låg- och medelinkomsttagare från och med den 1 januari i år. Ett viktigt inslag i regeringens politik för ökad sysselsättning och minskad arbetslöshet är att successivt reducera marginaleffekter och ta bort fattigdomsfällor.

Under 1999 förbättrades konjunkturen. Under 3:e kvartalet förra året växte BNP med drygt 4 procent. För att motverka risken för att den tilltagande högkonjunkturen på 1–2 års sikt skall leda till höjda priser beslöt Riksbanken att höja styrräntan, den s.k. reporäntan, i november 1999. Riksbanken fortsatte sedan med en andra höjning i februari i år. Sammanlagt har Riksbankens reporänta höjts från 2,90 till 3,75 procent. Inflationstakten är fortsatt låg. Mellan februari 1999 och samma månad i år har konsumentpriserna stigit med 1,3 procent.

Den ekonomiska politiken är inriktad på att skapa förutsättningar för att den nuvarande

konjunkturuppgången skall bli långvarig. Risken för överhettning måste motverkas samtidigt som de lediga resurser som finns i form av arbetslösa, personer i arbetsmarknadspolitiska program samt de som under krisen i början av 1990-talet lämnade arbetskraften mobiliseras. Den ekonomiska politiken är dessutom inriktad på att skapa förutsättning för en fortsatt god investeringsutveckling.

2.2 Lönebildning

För att det skall vara möjligt att uppnå arbetslöshetsmålet är det av stor vikt att löneökningarna hålls på en nivå som är förenlig med fortsatt prisstabilitet även vid en väsentligt lägre arbetslöshet än dagens. I en ekonomi som är inriktad på prisstabilitet är det svårt för företagen att övervältra kostnader för löneökningar på konsumenter genom att höja priserna. Ökad konkurrens pressar vinstmarginalerna. Reallöneökningar som överstiger produktivitetstillväxten kommer därför i större utsträckning än tidigare att få direkta konsekvenser för produktion och sysselsättning. Våren 1996 gav regeringen arbetsmarknadens parter i uppdrag att redovisa sin syn på lönebildningen och möjligheterna att gemensamt formulera nödvändiga förändringar av förhandlings- och lönebildningssystemen. Regeringen beslutade därefter att utse en särskild utredare med uppgift att närmare analysera de olika förslag till förändringar av formerna för framtidens lönebildning som parterna presenterade för regeringen under våren 1997. Utredaren lämnade sitt huvudbetänkande till regeringen i november 1998. Riksdagen beslutade den 15 mars i år om propositionen "Lönebildning för full sysselsättning" (prop. 1999/2000:32). I propositionen föreslår regeringen att en ny myndighet, Medlingsinstitutet, inrättas. Syftet är att främja en lönebildning i samhällsekonomisk balans som tål de påfrestningar en långvarigt ökad arbetskraftsefterfrågan medför och därmed gör det möjligt att kombinera höjda reallöner med låg arbetslöshet och stabila priser. Medlingsinstitutets uppgift föreslås vara att medla i arbetstvister och kalla parter till överläggningar eller på annat sätt informera sig om kommande eller pågående avtalsförhandlingar. Dessutom föreslås Medlingsinstitutet bli statistikansvarig myndighet för den officiella lönestatistiken från den 1 januari 2001. Riksdagen har dessutom beslutat om vissa

förändringar av det regelverk inom vilket avtalsförhandlingarna bedrivs.

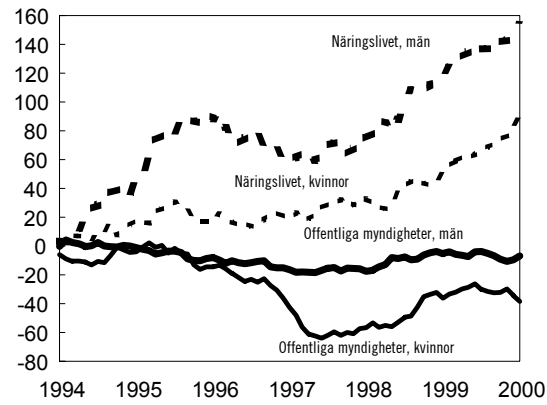
Under de senaste tre åren har den nominella löneökningstakten sjunkit. Reallöneutvecklingen har samtidigt varit fortsatt god. Denna utveckling har varit gynnsam för sysselsättningen. Det är dock oklart om de hittills genomförda förändringarna av lönebildningen är tillräckligt omfattande för att förena en stabilt låg arbetslöshet med måttliga nominella löneökningar.

2.3 Privat sysselsättning och företagande

Expansion av befintliga företag samt etablering av nya, både utländska och inhemska, är grunden för att uppnå ett mer dynamiskt och flexibelt näringsliv som har möjlighet att konkurrera med sina varor och tjänster på världsmarknaden. En hög sysselsättning i privat sektor bidrar även till att stärka de offentliga finanserna och är därför en grundförutsättning för att bibehålla ett välbyggt välfärdssystem.

Diagram 2.1 Sysselsättningsförändring i näringslivet och offentliga myndigheter, basperiod januari 1994

Tusental personer (säsongrensade glidande medelvärden)

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Den privata sysselsättningen minskade kraftigt i början av 1990-talet, framför allt inom tillverkningsindustrin och byggsektorn. Sedan 1994 har den privata sysselsättningen återigen ökat (diagram 2.1).

Sysselsättningsökningen har accelererat under det senaste året. Den snabba sysselsättningsstillväxten inom tjänstesektorn har fortsatt. Bara i februari 2000 anmäldes 54 000 nya jobb till arbetsförmedlingarna. Den största ökningen har under de senaste åren skett inom privata företagsinriktade tjänster, men även inom personliga

och kulturella tjänster samt inom privat utbildning, vård och omsorg.

Saneringen av de offentliga finanserna under 1990-talet har minskat osäkerheten om den ekonomiska politiken. Tillsammans med lägre räntenivåer har det bidragit till att skapa ett gynnsamt investeringsklimat och därmed lagt grunden för ökad sysselsättning.

Under 1990-talet har antalet egenföretagare, exklusive jord- och skogsbruk, ökat med drygt 10 procent. Under 1999 startades drygt 54 000 nya företag, lika många som under 1998. Av dessa var drygt 16 000 aktiebolag, resten enskild firma, handels- eller kommanditbolag. För att främja kvinnligt företagande har särskilda åtgärder införts. Till dessa hör möjlighet till förlängt starta eget-bidrag, särskilda lånemöjligheter och affärsrådgivning.³

Under 1999 minskade antalet konkurser med närmare 30 procent jämfört med året innan, till 5 400 (exklusive enskild firma, privatpersoner samt dödsbon).

2.4 Skola, vård och omsorg

Saneringen av de offentliga finanserna har skapat utrymme för att tillföra kommuner och landsting mer resurser. Jämfört med 1996 års statsbidragsnivå tillfördes de generella statsbidragen till kommuner och landsting 16 miljarder kronor fram till och med 1999. Dessutom beslutade riksdagen att den statliga skatten på 200 kronor för skattskyldiga med förvärvsinkomster skall utgöra kommunal inkomstskatt. Därmed tillfördes kommunsektorn ytterligare 1,3 miljarder kronor. Höjningen av statsbidragen under innevarande år uppgår till 4 miljarder kronor.

För 2001 har regeringen aviserat att ytterligare 4 miljarder kronor kommer att tillföras kommuner och landsting varav 1 miljard kronor särskilt skall gå till vård- och omsorgssektorn och 700 miljoner kronor skall användas för särskilda insatser. Omföringen av den statliga inkomstskatten om 200 kronor förlängs så att cirka 1,3 miljarder kronor även 2001 tillförs den kommunala sektorn. Sammantaget avser regeringen att höja

statsbidragen med cirka 24 miljarder kronor till 2002.

Vidare har det i det kommunala moms-systemet uppkommit ett underskott till följd av att kommunernas och landstingens avgifter har varit för låga i förhållande till den ersättning som har betalats ut från systemet. Sammantaget beräknas underskottet uppgå till cirka 4 miljarder kronor under innevarande år. Regeringen anser det vara av stor vikt att kommunsektorn prioriterar skola, vård och omsorg samtidigt som balanskravet uppfylls. Regeringen aviserar därför att staten tar över detta underskott som annars skulle ha fått betalats via en högre momsavift. Därmed frigörs betydande resurser till kommunsektorn.

Den ekonomiska situationen för kommunerna och landstingen har också förbättrats genom det ökade skatteunderlaget som den snabba sysselsättningsökningen givit upphov till. De höjda statsbidragen och det förbättrade ekonomiska läget har medfört att en sysselsättningsökning kunnat komma till stånd inom kommuner och landsting mellan 1996 och 1999. Höjda statsbidrag underlättar dessutom förutsättningarna för höjd kvalitet inom skola, vård och omsorg.

Antalet sysselsatta inom den offentliga sektorn ökade med cirka 37 000 personer mellan 1997 och 1999. Ökningen har varit störst bland kvinnor och i första hand kommit till stånd inom kommunerna. Sedan juli 1999 kan dock en svag minskning av antalet sysselsatta i den offentliga sektorn skönjas, främst bland kvinnor, enligt uppgifter från Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökning. Regeringens bedömning är att minskningen är tillfällig.

Rekryteringsbehoven av personal inom skola, vård och omsorg är fortsatt stor. Enligt beräkningar från Kommun- och Landstingsförbunden behöver mellan 15 000-20 000 personer anställas per år under den kommande tioårsperioden. I januari i år enades regeringen tillsammans med Landstingsförbundet, Svenska Kommunförbundet, Svenska Kommunalarbetarförbundet, Vårdförbundet och SACO om att deltidsarbetslösheten inom vård och omsorg ska halveras inom ett år. Överenskommelsen är ett led i att motverka framtida brist på vård- och omsorgspersonal och ett steg på vägen att minska deltidsarbetslösheten inom vård och omsorg.

³ NUTEK, "Svenskt näringsliv och näringspolitik". Från och med 1998 omfattar statistiken alla företag, tidigare ingick bara företag med en omsättning över 30 000 kronor.

2.5 Arbets- och kompetenslinjen

2.5.1 Utbildning och kompetensutveckling

En av grundstenarna i regeringens sysselsättningsstrategi är en flerårig satsning på utbildning och kompetensutveckling på alla nivåer i samhället. För att varaktigt höja sysselsättningen och förbättra möjligheterna till arbete för de arbetslösa är utbildning av stor vikt. Detta gäller särskilt om utbildningsinsatserna är riktade till de personer som har lägre utbildning samt till de kompetensområden där efterfrågan finns.

Riksdagen har beslutat om en kraftfull satsning på kompetensutveckling i arbetslivet. Inom ramen för Europeiska socialfondens nya mål 3 satsas totalt 2,4 miljarder kronor under 2000-2002 på kompetensutveckling för anställda. Som ett ytterligare led i att stimulera kompetensutveckling i arbetslivet har riksdagen beslutat om särskilda medel för ett individuellt system för kompetenssparande. Kompetenssparandet skall stimuleras genom reducerad skatt och skall vara tillgängligt för alla individer och företagare.⁴ Syftet är att stimulera kontinuerlig kompetensutveckling, vilket höjer individens möjligheter att välja och byta arbete. Därmed ökar anställbarheten och tryggheten i arbetslivet. En utredning med uppdrag att ge förslag på utformningen av ett system för kompetensutveckling tillsattes i december 1999. Slutredovisning sker i januari 2001.

Som en följd av konjunkturedgången i början på 1990-talet ökade arbetslösheten kraftigt inom samtliga utbildningsgrupper i Sverige. Den senaste tidens förbättrade konjunkturläge har på motsvarande sätt medfört att arbetslösheten sjunkit för alla utbildningsgrupper. Som framgår av tabell 2.1 ligger arbetslösheten emellertid fortfarande på en hög nivå för personer med kortare utbildning. Arbetslöshetsnivån för högt utbildade har däremot sjunkit till en relativt låg nivå, även om en viss ökning av arbetslösheten för forskarutbildade skett under de senaste två åren. En bidragande orsak till nedgången i arbetslöshet bland personer med högst gymnasieutbildning är att många personer med denna utbildningsnivå deltar i kunskapslyftet.

Tabell 2.1 Arbetslöshet för olika utbildningsgrupper

Procent	1996	1997	1998	1999
Förgymnasial utbildning < 9 år	9,4	9,5	7,9	7,2
Förgymnasial utbildning 9 (10) år	11,5	12,0	9,9	9,1
Gymnasieutbildning max 2 år	8,9	8,3	6,6	5,5
Gymnasieutbildning > 2 år	9,1	9,2	7,6	6,2
Eftergymnasial utbildning < 3 år	4,6	4,9	3,9	3,6
Eftergymnasial utbildning minst 3 år	3,5	3,4	2,9	2,5
Forskarutbildning	2,9	1,9	2,1	2,7
Samtliga	8,1	8,0	6,5	5,6

Anm.: Arbetslöshet definieras här som antal arbetslösa som andel av antal personer i arbetskraften inom respektive utbildningsgrupp.
Källa: Statistiska centralbyrån, AKU

Vuxenutbildning

Till det offentliga skolväsendet för vuxna hör kommunal vuxenutbildning (komvux), vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särvtux) och svenskundervisning för invandrare (sfi). Sedan kunskapslyftet startade hösten 1997 har deltagandet i vuxenutbildningen ökat kraftigt. Våren 1999 studerade cirka 260 000 personer inom den kommunala vuxenutbildningen (grundläggande, gymnasial och påbyggnadsutbildning).

Enligt Skolverket uppgick det totala antalet studerande i gymnasial vuxenutbildning⁵ under våren 1999 till drygt 228 000 personer, vilket är en ökning med 19 procent från våren 1998. Preliminära uppgifter för hösten 1999 visar att drygt 180 000 personer deltog i gymnasial vuxenutbildning. Kunskapslyftet utgjorde drygt tre fjärdedelar av platserna i vuxenutbildningen under hösten, vilket var mindre än under våren 1999. Den preliminära statistiken från Statistiska centralbyrån visar att efterfrågan på utbildning inom kunskapslyftet är fortsatt hög. I många kommuner överstiger andelen anordnade utbildningsplatser de tilldelade platserna under 1999. Inför 2000 bedömer kommunerna att anordnad utbildning kommer att ligga i nivå med antalet tilldelade platser.

Av dem som deltog i gymnasial vuxenutbildning under våren 1999 var endast en tredjedel män. Andelen kursdeltagare över 30 år fort-

⁴ För ändamålet avsattes 1,35 miljarder 2000 och 1,15 miljarder 2001.

⁵ Med gymnasial vuxenutbildning avses verksamhet inom såväl kunskapslyftet som den kommunalt finansierade gymnasiala vuxenutbildningen, komvux.

sätter att öka och uppgick till 60 procent våren 1999. Deltagare som var födda utomlands utgjorde cirka 20 procent av det totala antalet studerande vårterminen 1999. Personer med högst tvåårig gymnasieutbildning svarade för 68 procent av de studerande under våren 1999, vilket motsvarar en ökning med 4 procentenheter från höstterminen 1997.

Omkring 209 000 av de komvuxstuderande återfanns i händelseregistret hos Arbetsmarknadsstyrelsen. Av dessa var 136 000 kvinnor och 73 000 män. 140 000 var utan arbete i samband med kursstarten våren 1999. Av kvinnorna var 53 procent arbetslösa eller i arbetsmarknadspolitiska program, medan 18 procent hade arbete. Av männen var 58 procent arbetslösa eller sysselsatta i program och 9 procent hade arbete. Under våren 1999 hade knappt 7 procent av de studerande vid komvux inte varit inskrivna vid arbetsförmedlingen vid något tillfälle. Av de studerande på komvux gymnasienivå hade 29 procent särskilt utbildningsstöd (UBS) och 11 procent hade särskilt vuxenstudiestöd (SVUX och SVUXA). Redovisade siffror är ett första resultat av Arbetsmarknadsstyrelsens analys av de komvuxstuderandes arbetsmarknadssituation. Statistiken visar att vuxenutbildningen fyller ett viktigt syfte att höja kompetensen och därigenom öka möjligheterna att komma in på arbetsmarknaden.

Antalet beviljade ansökningar om särskilt utbildningsbidrag och särskilt vuxenstudiestöd var 91 000 för vårterminen 2000, vilket är avsevärt fler än inför vårterminen 1999, då 55 000 ansökningar beviljades. Ökningen var störst för särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa (SVUXA). En förklaring till ökningen kan vara förbättrad information om möjligheten att söka bidrag och stöd, vilket medfört en kraftig ökning av antalet ansökningar.

Regeringen har tagit initiativ till fristående utvärderingar av kunskapslyftet, bl.a. vad gäller hur kunskapslyftet påverkat deltagarnas möjligheter att få arbete eller gå vidare till högre studier. Utvärderingarna avrapporteras löpande under perioden 1999–2002. Kunskapslyftkommittén överlämnade sitt slutbetänkande om en reformerad vuxenutbildning i början av april. Regeringen avser att återkomma till frågan om den framtida vuxenutbildningens inriktning och dimensionering i en särskild proposition.

Kvalificerad yrkesutbildning

En försöksverksamhet med kvalificerad yrkesutbildning på eftergymnasial nivå (KY) pågår sedan 1996. Intresset från såväl arbetslivet som de sökande är mycket stort. Totalt beräknas omkring 12 000 personer ha deltagit i KY under hösten 1999, varav 6 000 personer var nyantagna. Flest platser återfanns inom IT, tillverkning, ekonomi, turism och vård. Av samtliga deltagare under perioden 1996–1999 var 44 procent kvinnor och 10 procent födda i utlandet. Ungefär 80 procent har sex månader efter avslutad utbildning fått arbete eller startat eget företag. Antalet anordnare av kvalificerad yrkesutbildning har tredubblats sedan starten 1996. Under hösten 1999 fanns det cirka 150 olika anordnare.

För att möta den ökade efterfrågan på eftergymnasiala yrkesutbildningar behövs ett system som tillgodoser arbetsmarknadens behov. Regeringen avser att under hösten 2000 återkomma i frågan till riksdagen med ett förslag över hur ett system för eftergymnasiala yrkesutbildningar kan organiseras och dimensioneras från och med 2002. Syftet är att skapa en bättre anpassning av utbildningsutbudet och behovet av kompetens. För att uppnå detta behövs en gemensam plattform för utbildningsanordnare och arbetslivet.

Högskolan

Antalet registrerade studenter vid landets universitet och högskolor uppgick till 310 000 personer läsåret 1998/99. I takt med att den svenska högskolan byggts ut över hela landet har 68 000 nya platser tillkommit under perioden 1997–2000. Riksdagen har vidare fattat beslut om ytterligare 10 000 platser för vart och ett av åren 2001 och 2002. De nytillkomna platserna skapas främst inom de naturvetenskapliga och tekniska områdena. Utöver den statligt finansierade utbildningen förekommer även uppdragsutbildning på landets universitet och högskolor. Under budgetåret 1999 beräknas mer än 5 000 helårsstudenter⁶ ha studerat på uppdragsutbildning.

Riksdagen har för vissa examina fastställt utbildningsmål för varje universitet och högskola för treårsperioden 1997–1999. Målen har nåtts vad gäller antalet magister- och civilingen-

⁶ Helårsstudenter beräknas utifrån varje enskilt kurstillfälle. Antalet registrerade på kursen multipliceras med kursens poäng dividerat med 40. Antalet helårsstudenter exkl. uppdragsutbildning uppgick budgetåret 1998 till drygt 245 000.

jörsexamina. Övriga examensmål har inte nåtts (tabell 2.2).

Riksdagen har även fastställt mål för minsta antalet helårsstudenter för varje universitet och högskola, både totalt sett samt inom de naturvetenskapliga och tekniska utbildnings-områdena. Målet för minsta antal studenter har nåtts. Där-
emot har målet för antal studenter inom naturvetenskap och teknik inte nåtts.

Mål har fastställts även för antal examina i forskarutbildningen. För perioden 1997-1999 var målet 5 949 examina i forskarutbildningen (varvid licentiatexamen räknas som ½ examen, liksom doktorsexamen om denna föregåtts av licentiatexamen). För den följande treårsperioden 2000-2002 har som preliminärt mål

satts 7 285 examina i forskarutbildningen. Preliminära resultat från treårsperioden 1997-1999 visar att examensmålen för forskarutbildningen har nåtts med god marginal totalt sett. Högst resultat har nåtts inom det humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet och inom det medicinska vetenskapsområdet. För de naturvetenskapliga och tekniska utbildningsområdena ligger utfallet nära målet. Målen för såväl grundutbildningen som forskarutbildningen kommer att ses över under våren 2000.

Riksdagen har tidigare beslutat om en förstärkning av anslagen för grundforskning och forskarutbildning med 470 miljoner kronor 2001 och ytterligare 209 miljoner kronor 2002.

Tabell 2.2 Examensmål

Examen	Mål 1997-1999	Utfall 1997-1999 i % av målet	Utfall 1997	Utfall 1999	Preliminära mål 2000-2002
Magisterexamen	14 155	107 (113)	4 479 (4 704)	5 821 (6 167)	17 920
Apotekarexamen	280	82	52	95	350
Civilingenjörsexamen	10 700	103	3 454	3 971	11 670
Grundskollärarexamen, 4-9	4 440	68	960	1 053	6 260
Gymnasielärarexamen	3 720	82	933	1 117	4 485

Anm.: Utfallssiffrorna är hämtade från universitetens och högskolornas årsredovisningar. I utfallssiffrorna för magisterexamen anges inom parentes det totala antalet examina inklusive examina vid enskilda högskolor samt lärosäten för vilka mål för antalet magisterexamen inte satts upp. Regeringen avser att under 2000 se över de preliminära målen för perioden 2000-2002 och lämna förslag till justeringar av dessa.

2.5.2 Arbetsmarknadspolitik

Arbetsmarknadspolitikens främsta uppgift är att genom ett effektivt platsförmedlingsarbete, kompetenshöjande insatser och andra åtgärder uppnå en högre rörlighet på arbetsmarknaden och förhindra långa perioder utan reguljärt arbete. Politiken skall bidra till ökad sysselsättning och minskad arbetslöshet utan att inflationsdrivande flaskhalsar och arbetskraftsbrist uppstår. Det är mycket viktigt att arbetsmarknadspolitikerna har denna inriktning speciellt under en stark konjunktur. Hög prioritet ges därför till kompetenshöjning hos arbetskraften och till att öka möjligheterna för individer med en svag ställning på arbetsmarknaden att etablera sig. Den könsuppdelade arbetsmarknaden är ett hinder för ökad rörlighet och måste därför motverkas.

Arbetsmarknadsverkets verksamhetsmål

I regleringsbrevet för Arbetsmarknadsverket för budgetåret 1999 upprättades en rad verksamhetsmål. Av tabell 2.3 framgår att Arbetsmarknadsverket lyckats uppfylla majoriteten av målen under 1999. En jämförelse med 1998 års siffror visar på en förbättring av resultaten under 1999.

Tabell 2.3 Arbetsmarknadsverkets mål- och resultatuppfyllelse

	Mål	Resultat 1998	Resultat 1999
Anvisningsgrad (%)	90	91	90
Andel arbetsgivare som fått tillräckligt med sökande i tid (%)	80	-	68
Andel i arbete efter yrkesinriktad utbildning (%)	70 ¹	34 ²	45
Antal långtidsarbetslösa (högst)	50 000	53 217	52 997
Antal långtidsinskrivna ³ (högst)	75 000 ⁴	79 728 ⁵	71 745
Ungdomsgarantierbjudande (%)	100	87	97

¹ Detta mål skulle uppnås fjärde kvartalet 1999.

² För 1998 sattes inte något mål.

³ Avser antal långtidsinskrivna under de senaste två åren.

⁴ Vid slutet av 1999.

⁵ För 1998 sattes inte något mål.

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen

En studie visar emellertid att 60 procent av arbetsgivarna anser att de inte får tillräckligt många sökande inom utsatt tid till yrken där det krävs högskoleutbildning. Störst är problemet när det gäller vårdpersonal, lärare och tekniska yrken. Samma svårigheter finns dock för vissa hantverksyrken och industriplatser. Enligt en undersökning från Arbetsmarknadsstyrelsen be-

ror arbetsgivarnas rekryteringsproblem till viss del på överdrivna kvalifikationskrav.

Konjunkturberoende program

Omfattningen av de arbetsmarknadspolitiska programmen minskade under 1999 bl.a. till följd av att anslagen har reducerats i samband med konjunkturuppgången. I genomsnitt var knappt 135 000 personer i arbetsmarknadsprogram förra året, vilket kan jämföras med drygt 165 000 personer 1998. Detta motsvarar en nedgång från 3,9 procent till 3,1 procent av arbetskraften.⁷

Den yrkesinriktade arbetsmarknadsutbildningen prioriterades 1999 bl.a. för att avhjälpa bristen på arbetskraft inom vissa yrkesområden. Enligt Arbetsmarknadsstyrelsen råder det brist på bl.a. lärare och sjuksköterskor, men även inom data, teknik och vissa tillverknings- och konstruktionsyrken. Årsgenomsnittet för arbetsmarknadsutbildning ökade från 42 000 till 45 000 personer mellan 1998 och 1999. Den speciella IT-satsningen som går under benämningen SwIT utökades och omfattade i genomsnitt 3 000 personer under 1999.

Andelen personer som fått arbete efter yrkesinriktad utbildning har successivt förbättrats under 1999, från 33 procent under det första kvartalet till 45 procent under det fjärde kvartalet. Sämst är resultaten för utbildningar inom yrken där det normalt krävs eftergymnasial utbildning, exempelvis tekniska utbildningar och utbildningar inom datavetenskap. Kvinnor som deltagit i yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning har haft lättare än män att finna arbete. Detta gäller generellt oavsett utbildningsinriktning, även för utbildningar dominerade av män.

Under 1999 gjordes flera förändringar i de arbetsmarknadspolitiska programmen i syfte att förenkla regelverket. I januari infördes arbetspraktik, som successivt ersatte arbetslivsutveckling (ALU) och arbetsplatsintroduktion (API). Särskilt introduktions- och uppföljningsstöd (SIUS) tillkom för personer i behov av yrkesinriktad rehabilitering, vilket i genomsnitt omfattade omkring 200 personer.

⁷ AMI och projektarbete som ingår i Arbetsmarknadsstyrelsens definition på konjunkturberoende program ingår ej i redovisad statistik. Däremot inkluderas europastipendier som inte ingår i Arbetsmarknadsstyrelsens statistik.

Andelen långtidsarbetslösa i de arbetsmarknadspolitiska programmen har ökat. Årsmedeltalet för långtidsarbetslösa 1999 är emellertid något lägre än året innan (jämför tabell 2.3). En förändring av rutinerna för registrering på kategorier av arbetslösa har medfört att fler personer än tidigare räknas som långtidsarbetslösa.⁸

Förstärkt anställningsstöd infördes fr.o.m. den 1 oktober 1999 som komplement till det allmänna anställningsstödet. Anställningsstöden syftar till att stimulera anställning av långtidsarbetslösa personer som har svårigheter att få ett reguljärt arbete. Allmänt anställningsstöd kan lämnas för person som varit långtidsarbetslös och inskriven på arbetsförmedlingen sedan minst 12 månader. Stödet som ges till arbetsgivaren motsvarar 50 procent av lönekostnaden (maximalt 350 kronor per dag) i högst sex månader. Förstärkt anställningsstöd kan sedan 1 januari i år lämnas vid anställning av person som varit inskriven vid arbetsförmedlingen som arbetslös eller deltagit i arbetsmarknadspolitiska program under en sammanhängande period på minst 24 månader. Ursprungligen var kravet 36 månaders arbetslöshet eller sysselsättning i program. Stödet ges under maximalt 24 månader. Under de första sex månaderna motsvarar stödet 75 procent av lönekostnaden (maximalt 525 kr per dag) och under de följande 18 månaderna 25 procent av lönekostnaden (maximalt 175 kronor per dag). Under 1999 har allmänt anställningsstöd omfattat i genomsnitt 9 700 personer per månad, av vilka cirka 63 procent sedan erhållit anställning utan subvention. Sedan 1 oktober har genomsnittstalen per månad varit 3 900 personer med allmänt anställningsstöd och 2 600 personer med förstärkt anställningsstöd. Fram t.o.m. mars i år har omkring 7 000 personer anställts med förstärkt anställningsstöd.

Långtidsinskrivna

Antalet långtidsinskrivna⁹ minskade under 1999 med omkring 20 000 personer och kom att omfatta 83 000 personer. Minskningen motsvarar en femtedel av det totala antalet långtidsinskrivna 1998.

Av dem som var inskrivna som arbetssökande vid arbetsförmedlingen och saknade arbete eller deltog i program under 1999, hade knappt hälften (260 000) varit inskrivna i mer än två år, knappt var tredje i mer än tre år (168 000) och drygt var femte (121 000) i mer än tre år. Den genomsnittliga inskrivningstiden för arbetssökande utan arbete eller i program ökade med 5 procent till 677 dagar mellan 1998 och 1999. Att en person under en längre tid är inskriven som arbetssökande innebär dock inte att personen behöver vara arbetslös under hela perioden, exempelvis kvarstår vissa personer som inskrivna även om de får ett arbete för kortare tidsperiod, ett deltidsarbete eller deltar i program av kortvarig omfattning.

Tillfälliga anställningar

Antalet tillfälliga anställningar har ökat med 40 procent från 1990 till 1999. Andelen tillfälliga anställningar i relation till det totala antalet anställningar har ökat från 10 procent 1990 till 16 procent 1999. En orsak till ökningen av tillfälliga anställningar är den snabba strukturella omvandlingen av ekonomin. Merparten av visstidsanställningarna har dock med tiden övergått i fasta anställningar när konjunkturen förbättrats. Undersökningar visar att de flesta som har en tillfällig anställning vill ha en fast anställning. Tillfälliga anställningar kan för arbetslösa dock vara ett viktigt led i processen att varaktigt etablera sig på arbetsmarknaden. Anställningsformen överenskommen visstidsanställning¹⁰ är ett exempel på en åtgärd med bl.a. syftet att underlätta anställningar hos små och medelstora företag.

Personer med utomnordisk bakgrund

Invandrare från länder utanför Norden har särskilt stora svårigheter på arbetsmarknaden. Under 1990-talet ökade arbetslösheten kraftigt både för utomnordiska invandrare utan svenskt medborgarskap och för utomnordiska invandrare med svenskt medborgarskap. Under perioden sjönk såväl sysselsättningen som arbetskraftsdeltagandet i båda dessa grupper.

Sedan 1997 har arbetslösheten bland invandrare minskat (diagram 2.2). Enligt

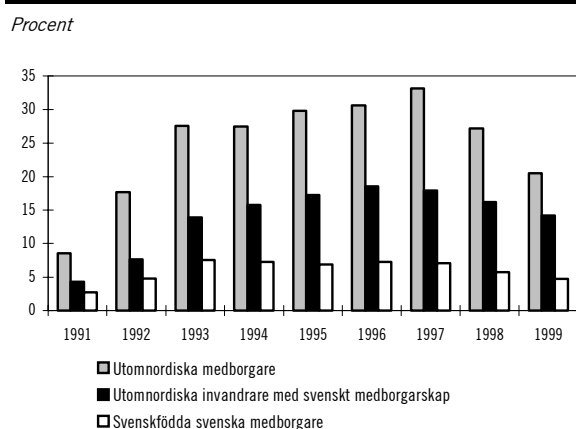
⁸ Sedan januari 1999 klassas alla som uppbar arbetslöshetsersättning som öppet arbetslösa i Arbetsmarknadsstyrelsens statistik.

⁹ Inskrivna vid arbetsförmedlingen som varit kontinuerligt utan arbete eller i program i minst två år.

¹⁰ Anställning utan villkor vid ett eller flera tillfällen i 1-12 månader under maximalt 36 månader.

Arbetsmarknadsstyrelsens statistik minskade antalet utomnordiska invandrare som var arbetslösa eller sysselsatta i arbetsmarknadspolitiskt program med 12 procent mellan 1998 och 1999. Den senaste tidens utveckling tyder på att invandrarnas situation håller på att förbättras, vilket bl.a. är en följd av den starkare konjunkturen. Arbetslöshetstalen för utomnordiska medborgare är dock fortfarande fyra gånger högre än talen för svenskfödda och för utomnordiska invandrare med svenskt medborgarskap är arbetslöshetstalen tre gånger så stora.

Diagram 2.2 Relativa arbetslöshetstal för personer med utomnordiskt respektive svenskt medborgarskap 1990-1999

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Under 1990-talet har personer födda utanför Norden haft ungefär samma utbildningsnivå som personer med svensk bakgrund. Tabell 2.4 visar att utbildningsnivån för invandrade män ligger i nivå med svenska mäns utbildning.

Tabell 2.4 Åldersstandardiserad utbildningsnivå för män födda i Sverige respektive utomlands 1990

Procentuell fördelning

	Grundskola	Gymnasium	Högskola	Forskarutbildning
Födda i Sverige	37,3	38,8	18,0	0,76
Utrikes födda				
Invandrat ≤ 1975	37,5	39,8	14,3	0,89
Invandrat ≥ 1976	36,5	35,7	16,1	1,33

Anm.: Åldersstandardisering innebär att hänsyn tagits till att utrikesfödda är yngre än de som är födda i Sverige. Icke åldersstandardiserad statistik visar att både andelen med enbart grundskola och andelen med högskoleutbildning är något högre för personer födda utomlands i jämförelse med dem som är födda i Sverige.

Källa: Bilaga 6 till Långtidsutredningen 1999/2000

Svårigheter för utomnordiska invandrare att få arbete beror på flera faktorer. Exempelvis har strukturomvandlingen medfört höjda kunskaps-

krav samtidigt som kraven på kulturell anpassning och kunskaper i svenska ökat, vilket kan försvåra möjligheterna för nyanlända invandrare att få arbete. Introduktionen av nyanlända invandrare är central för deras framtida förutsättningar på arbetsmarknaden. Liksom för långtidsarbetslösa svenskar kan det vara svårt att komma in på arbetsmarknaden efter en längre tids arbetslöshet, varför särskilt anpassade åtgärder kan behövas. Se vidare avsnitt 4.1 om de särskilda insatserna för att öka sysselsättningen bland invandrare.

Bland invandrarna finns en arbetskraftsresurs som idag inte tas tillvara. Det är av stor vikt att invandrarna kommer in på arbetsmarknaden, bl.a. med tanke på att Sverige på lite längre sikt riskerar att få arbetskraftsbrist till följd av en åldrande befolkning.

Ungdomar

Den starkare konjunkturen har förbättrat situationen för ungdomar på arbetsmarknaden. Enligt Arbetsmarknadsstyrelsen minskade antalet arbetslösa 20-24-åringar under 1999 från 74 000 till 57 000, vilket motsvarar en minskning från 14 till 11 procent av befolkningen i denna åldersgrupp.¹¹ Även för ungdomar mellan 18 och 19 år minskade arbetslösheten. För denna grupp minskade arbetslösheten från 19 000 till 15 000 personer. Arbetskraftsdeltagandet för 18-19-åringar är mycket lågt, eftersom de flesta studerar.

Liksom för vuxna med utomnordisk bakgrund har även ungdomar med utländsk bakgrund problem att etablera sig på arbetsmarknaden. För ungdomar med utländsk bakgrund är risken att bli arbetslös större än för ungdomar med svensk bakgrund, även när kunskaperna i svenska och andra skolämnen är identiska. Att problemen för ungdomar med utländsk bakgrund är stora även för dem som gått i svensk skola, visar att det finns behov av de särskilda åtgärder som regeringen planerar.

Regionala skillnader

Den gynnsammaste arbetsmarknadsutvecklingen återfinns i storstads- och universitetsregionerna och i delar av Småland, medan arbetsmarknaden utvecklats sämre i skogslänen. Enligt Arbets-

¹¹ Arbetslösheten mäts här som andel av befolkningen, då många ungdomar studerar.

marknadsstyrelsen var i genomsnitt 17,4 procent av arbetskraften i Norrbottens län öppet arbetslösa eller i arbetsmarknadspolitiskt program 1999, vilket kan jämföras med 6 procent i Stockholms län och cirka 7 procent i Jönköpings, Uppsala och Kronobergs län. Arbetslöshetssiffrorna har dock sjunkit i samtliga län utom Gotlands, även om minskningen i Jämtlands och Kronobergs län var marginell. Den största nedgången i arbetslöshetstal ägde rum i Västerbottens, Uppsala och Västmanlands län, där nedgången var nästan 2 procentenheter.¹²

När Sverige delas in i regioner blir det tydligt att arbetslösheten är högst och sysselsättningen lägst i landets norra delar (tabell 2.5). Arbetslösheten har dock minskat kraftigt i mellersta Norrland.

Tabell 2.5 Regional utveckling av arbetslöshet och sysselsättning, årsgenomsnitt 1998 och 1999

	Arbetslöshet % av arbetskraften		Sysselsättning % av befolkningen	
	1998	1999	1998	1999
Hela riket	6,5	5,6	77,1	78,6
Stockholm	5,0	3,8	81,5	83,5
Östra Mellansverige	6,9	6,0	75,3	77,2
Småland och öarna ¹	5,4	4,9	81,5	82,1
Sydsverige	7,6	6,6	73,8	75,1
Västsverige	6,4	5,4	77,2	78,6
Norra Mellansverige	8,0	7,5	74,6	75,9
Mellersta Norrland	7,5	6,4	74,8	75,9
Övre Norrland	8,1	7,8	74,1	74,0

Anm.: Arbetslösheten beräknas som andelen arbetslösa av samtliga personer i arbetskraften (16-64 år) i respektive region. Sysselsättningen beräknas som andelen sysselsatta av samtliga personer i befolkningen i åldrarna 20-64 år i respektive region. Sysselsättningen avser samtliga sysselsatta och är ej jämförbar med sysselsättningsgraden som avser andel reguljärt sysselsatta.

¹ Denna region innehåller län med mycket stora skillnader i arbetslöshet och sysselsättning.

Källa: Statistiska centralbyrån, AKU

De län som hade låg arbetslöshet 1980 har också låg arbetslöshet idag. Denna bild består även om hänsyn tas till förekomsten av arbetsmarknadspolitiska program. De bestående skillnaderna i relativ arbetslöshet skulle kunna bero på att arbetskraftens rörlighet mellan olika regioner är låg eller på att vissa regioner har ett överskott på

arbetskraft med utbildning eller erfarenhet som inte efterfrågas och att anpassning via nyinvesteringar i humankapital tar tid. Med tanke på att skillnaderna i arbetslöshet ter sig så stabila över en lång tidsperiod är det dessutom troligt att skillnaderna i arbetslöshet till stor del bottnar i t.ex. olikheter i befolknings- och industristruktur, avstånd, livsmiljö samt naturtillgångar.

3 Sysselsättningsarbetet inom EU

Regeringen fäster stor vikt vid att sysselsättningsfrågan ges en framskjuten position i EU:s arbete. Ett starkt europeiskt samarbete kan stödja de nationella ansträngningarna i kampen mot arbetslösheten. Den nya avdelningen om sysselsättning i Amsterdamfördraget innebär både en ökad ambition i bekämpningen av arbetslösheten och en förstärkt samordning av sysselsättningspolitiken. Samordningen av sysselsättningspolitiken skall ske på grundval av gemensamma riktlinjer för sysselsättningen (artikel 128) och bygger på erfarenheterna från den multilaterala övervakningen av den ekonomiska politiken. Liksom tidigare ligger huvudansvaret för sysselsättnings- och arbetsmarknadspolitiken på de enskilda medlemsstaterna. Vid toppmötet i Helsingfors i december 1999 antogs de slutsatser om riktlinjer för sysselsättning som gäller för innevarande år och i februari 2000 antogs sysselsättningsriktlinjerna av rådet. Vid det extra toppmöte som hölls i Lissabon i mars i år slogs det fast att ett av unionens övergripande mål skall vara full sysselsättning. Sverige har aktivt bidragit till att detta mål lyfts fram.

Rådets rekommendation till medlemsstaterna

Mot bakgrund av den årliga granskningen av medlemsstaternas sysselsättningspolitik kan rådet enligt artikel 128 avge rekommendationer till medlemsstaterna. Möjligheten för rådet att avge sådana icke-bindande rekommendationer användes 1999 för första gången och kan ses som en direkt följd av Amsterdamfördragets ikraftträdande. Enligt rekommendationerna bör Sverige vidta åtgärder för att minska skattebördan med tyngdpunkt på låginkomsttagare, samt av jämställdhetsskäl utreda på vilket sätt konsuppdeleningen i olika sektorer och yrkes-

¹² Det bör påpekas att den mest problematiska arbetsmarknadsutvecklingen finns i glesbygden, men att förekomsten av glesbygd inte med nödvändighet följer länsindelningen i riket. Kommunerna i glesbygdregioner har framför allt en stor utflyttning av den yngre befolkningen, vilket försvårar kommunernas möjligheter att klara av sina välfärdsåtaganden.

kategorier kan minskas. Sverige har tagit till sig kommissionens och rådets rekommendationer och tar dessa i beaktande när sysselsättningspolitiken utformas.

Riktlinjerna för sysselsättning år 2000

I förhållande till riktlinjerna för 1999 har endast marginella revideringar och tillägg gjorts. Den tidigare beslutade strukturen bestående av fyra huvudområden, de s.k. fyra pelarna ligger fast: att förbättra anställbarheten, utveckla företagarandan, uppmuntra företagens och de anställdas anpassningsförmåga samt stärka jämställdhetspolitiken. Inom varje område finns ett antal riktlinjer som anger vad länderna bör göra och i vissa fall finns konkreta mål som länderna skall sträva efter att uppnå. Här kan nämnas de tre övergripande målen på EU-nivå: att ge alla ungdomar och vuxna en ny start innan de varit arbetslösa i sex respektive tolv månader samt öka andelen arbetslösa i aktiva åtgärder till minst 20 procent. Jämfört med riktlinjerna för 1999 har vissa tillägg gjorts. Bland annat har vikten av att utbilda elever och lärare i IT-kunskap och att främja elevers tillgång till datorer och Internet lyfts fram. Även arbetsförmedlingens roll i att främja en god matchning på arbetsmarknaden har betonats. Regeringen har välkomnat att riktlinjerna inte nämnvärt reviderats och välkomnar särskilt inriktningen på att arbetskraftens anställbarhet måste främjas genom aktiva åtgärder, med betoning på utbildning och kompetensutveckling och att detta prioriteras framför passivt kontantstöd. Sverige uppfyller i de flesta fall de mål och intentioner som riktlinjerna ger uttryck för. I flera fall är regeringens ambition mer långtgående än vad riktlinjerna anger. Förändringar har även genomförts inom de områden som omnämnts i Europeiska rådets rekommendationer till Sverige.

Fortsatt arbete

Riktlinjerna för 2000 ligger till grund för utarbetandet av uppdaterade nationella handlingsplaner i medlemsstaterna. Handlingsplanerna kommer under 2000 att granskas i ministerrådet och av kommissionen för att sedan bli underlag till den gemensamma rapporten om sysselsättning och nya riktlinjer för 2001. Ett viktigt inslag i EU:s samarbete är att studera medlemsländernas framgångar och misstag. Informations- och erfarenhetsutbyte mellan länderna innebär förbättrade möjligheter att minska arbetslösheten. Regeringen kommer att verka för att samarbetet

på sysselsättningsområdet följs upp och stärks, bl.a. på grundval av slutsatserna från det extra toppmötet om sysselsättning som avhölls i Lissabon i mars.

4 Regeringens förslag i 2000 års ekonomiska vårproposition

Det starka förtroendet för den ekonomiska politiken med låga och stabila priser och överskott i de offentliga finanserna skapar förutsättningar för en utveckling med hög tillväxt, stigande sysselsättning och sjunkande arbetslöshet. I 2000 års ekonomiska vårproposition föreslår regeringen ett antal åtgärder som skall bidra till att denna utveckling befästs och blir ut hållig.

4.1 En offensiv för tillväxt och rättvisa

Åtgärder för att sänka arbetslösheten

Målet om fyra procents öppen arbetslöshet skall nås under året. Regeringen föreslår därför en rad åtgärder som primärt syftar till att ytterligare pressa tillbaka arbetslösheten och öka sysselsättningen.

För det första skall de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna i än högre grad under 2000 inriktas på åtgärder som ökar förutsättningarna för långtidsarbetslösa och långtidsinskrivna att komma tillbaka i reguljär sysselsättning.

För det andra byggs det s.k. förstärkta anställningsstödet ut. Det förstärkta anställningsstödet för arbetsgivare som anställer personer som varit inskrivna vid arbetsförmedlingen i mer än två år, har varit framgångsrikt. I vårpropositionen 2000 föreslår därför regeringen en ökning av stödet till arbetsgivare som anställer en person som varit arbetslös i minst fyra år. Vidare har regeringen nyligen föreslagit (prop. 1999/2000:98) att ett förstärkt särskilt anställningsstöd införs för arbetsgivare som anställer personer som är 57 år eller äldre och varit arbetslösa i minst två år.

För det tredje införs en aktivitetsgaranti i hela riket för personer som varit arbetslösa under mycket lång tid. Redan den 10 februari i år beslutade regeringen att starta ett pilotprojekt med aktivitetsgaranti vid fyrtio arbetsförmedlingar i riket. Aktivitetsgarantin byggs nu ut för att om-

fatta hela riket (prop. 1999/2000:98). Basen i aktivitetsgarantin är organiserade jobbsökaraktiviteter på heltid.

För det fjärde tydliggörs kraven på aktivitet i arbetslöshetsförsäkringen.

Åtgärder för att öka sysselsättningen

En ökad sysselsättning och ett högt arbetskraftsutbud är viktigt för den långsiktiga välfärdspolitikerna. Regeringen arbetar aktivt för att andelen reguljärt sysselsatta mellan 20 och 64 år skall stiga till 80 procent 2004.

Arbetslöshetsförsäkringen reformeras i syfte att stärka dess roll som omställningsförsäkring. En mer strukturerad sökprocess skapas med hjälp av utvecklade individuella handlingsplaner och kravet på att den arbetssökande ska vara aktiv förtydligas. Rundgången mellan öppen arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska åtgärder bryts. Förändringar sker av de krav som ställs för att deltidsarbetslösa skall få ersättning. Vidare stärks arbetsförmedlingens kontrollfunktion och Arbetsmarknadsstyrelsens tillsynsroll. Regeringen avser att återkomma med förslag till riksdagen under 2000.

I syfte att ytterligare höja sysselsättningen föreslår regeringen att ett stegvist införande av allmän förskola och maxtaxa inom barnomsorgen påbörjas nästa år. Den 1 juli 2001 ges barn till arbetssökande rätt till förskoleverksamhet. Den 1 januari 2002 införs en maxtaxa och en övre gräns för avgiften som andel av hushållens inkomster. Rätt till barnomsorg för barn till föräldrar som är föräldralediga med yngre syskon införs 1 januari 2002. En allmän förskola för 4- och 5-åringar införs från 1 januari 2003.

För att stimulera arbetskraftsdeltagandet högt upp i åldrarna avser regeringen att föreslå lagstiftning som innebär att ingen tvingas att sluta sin anställning före 67 års ålder.

Arbetsmarknadsverket ges i uppgift att öka övergångarna från anställning med lönebidrag till osubventionerad anställning. Syftet är att frigöra utrymme för fler arbetshandikappade att få ett fotfäste på arbetsmarknaden genom anställning med lönebidrag. Anslaget för särskilda åtgärder för arbetshandikappade förstärks också för att deras ställning på arbetsmarknaden ska kunna stärkas.

Arbetsmarknadens framtida behov behöver i högre grad beaktas inom utbildningspolitiken. I syfte att minska risken för flaskhalsar och brister inom vissa yrkesgrupper ges Högskoleverket i uppdrag att analysera hur högskolornas utbild-

ningsutbud i ökad utsträckning ska kunna svara mot arbetsmarknadens behov. Särskild prioritet skall ges åt att analysera de naturvetenskapliga och tekniska utbildningarna. Dessutom skall Statskontoret kartlägga och göra en genomgång av befintliga studier om kvalitetsjämförelser inom utbildningsväsendet och arbetsförmedlingarnas verksamhetsområde.

Utvecklingen visar på ökad ohälsa. Detta är allvarlig i både ett ekonomiskt och mänskligt perspektiv. Ökad ohälsa påverkar arbetskraftsutbudet och sysselsättningen. En arbetsgrupp tillsätts för att ta fram en handlingsplan för att minska ohälsan. En översyn av bl.a. sjukpenning, rehabiliteringspenning, arbetsskadeförsäkring, tillsynen över arbetsmiljön och förtidspension skall ske.

Arbetarskyddsverket ges ytterligare medel för att kunna motarbeta ökningen av antalet långtidssjuka.

Arbetslivsinstitutet ges i uppdrag att fortsätta sprida erfarenheter från forskningsprojektet om tillväxt och utveckling avseende lärande nätverk. Särskilda insatser skall göras för orter som berörs av försvarsnedläggningar.

Insatser föreslås i syfte att öka bostadsbyggandet. Ett investeringsbidrag för byggande av studentbostäder införs.

Insatser för att öka sysselsättningen bland invandrare

En rad åtgärder föreslås för att skapa bättre möjligheter för invandrare att etablera sig på arbetsmarknaden.

De kompletterande utbildningarna av arbetslösa invandrare med utländsk utbildning inom hälso- och sjukvård, läraryrken samt teknik och naturvetenskap förstärks. Det är ett led i att bättre ta till vara den arbetskraftsresurs som finns i landet och avhjälpa de brister som finns inom dessa utbildningskategorier. Skräddarsydd vårdutbildning för arbetslösa invandrare med kunskaper i svenska men med ett annat modersmål, ger tvåspråkig personal till primärvård och äldreomsorg.

Valideringen av utländsk yrkeskompetens skall öka. Fyra pilotprojekt med valideringsverksamhet pågår och skall vara slutförda i december 2000. En försöksverksamhet med alternativ platsförmedling införs. Etnisk och kulturell mångfald inom offentlig förvaltning och privata företag kommer att stimuleras, bl.a. för personer med erfarenhet eller utbildning inom samhällsvetenskap, ADB, juridik eller ekonomi. För in-

vandrare som startar och driver småföretag skall rådgivningen utvecklas. Vidare skall svenskundervisning och introduktion av nyanlända förbättras.

Åtgärder på utbildningsområdet

En välutbildad befolkning är en grundförutsättning för att skapa tillväxt, välfärd och utveckla demokratin i samhället. God utbildning ökar också möjligheterna för individen att stärka sin position på arbetsmarknaden. Det är därför angeläget att alla ges goda möjligheter till utbildning och kompetensutveckling i takt med utvecklingen i samhället och på arbetsmarknaden. Förutom de åtgärder för minskad arbetslöshet och ökad sysselsättning som nämnts föreslås följande åtgärder inom utbildningsområdet.

För 2003 avsätts medel för ca 46 000 platser i kunskapslyftet och ca 12 000 platser i den kvalificerade yrkesutbildningen.

För att säkerställa tillgången på högutbildad arbetskraft föreslår regeringen att ytterligare 500 miljoner kronor avsätts till nya högskoleplatser och studiemedel för 2003.

Forskning och utveckling lägger grunden för att Sveriges utveckling ska vara långsiktigt konkurrenskraftig. För 2003 föreslår regeringen en fortsatt förstärkning av anslagen för forskning med 500 miljoner kronor.

4.2 Förbättrade villkor för företagande

En ökad sysselsättning inom den privata sektorn är av stor vikt för att öka tillväxten. En ökad privat sysselsättning ökar också skatteintäkterna och därmed förbättras förutsättningarna för att utveckla välfärden. För att främja sysselsättningen inom den privata sektorn har ett flertal åtgärder genomförts för att förbättra villkoren för företagande. Många av åtgärderna har varit särskilt riktade mot små och medelstora företag.

Exempel på åtgärder som genomförts de senaste åren är sänkta arbetsgivaravgifter, lättnader i ägarbeskattningen genom vissa förändringar av utdelnings- och reavinstbeskattningen, möjligheter att kvitta underskott i nystartad näringsverksamhet mot inkomst av tjänst, rätt till tjänstledighet för att starta eget företag, möjlighet att beräkna arbetslöshetsersättning på en bakomliggande inkomst från anställning i stället för företagsverksamhet och ett

treårigt program för småföretagsutveckling, förnyelse och tillväxt.

I december 1998 presenterade dessutom regeringen ett antal åtgärder som syftar till att förenkla för småföretagen. Flera av dessa åtgärder följer förslagen i Småföretagsdelegationens betänkanden. En särskild regelförenklingsgrupp, SimpLex, har inrättats inom Näringsdepartementet. En grupp bestående av entreprenörer och företagare, Nybyggarna, har knutits till Näringsdepartementet och möts regelbundet för att diskutera aspekter kring företagandets villkor. Vidare har en statssekreterargrupp inrättats med särskilt ansvar för regelförenklingsarbetet.

Regeringen har också beslutat om en förordning för myndigheterna som innebär att en konsekvensanalys av nya reglers effekter för små företags villkor skall göras innan förändringarna genomförs (SFS 1998:1820). Motsvarande krav ställs på samtliga utredningar i den nya Kommittéförordningen (SFS 1998:1474). Patent- och registreringsverket och Statskontoret har på uppdrag av regeringen presenterat ett förslag för förenklad uppgiftslämnande för företagen. Förslaget syftar till att företagen skall behöva lämna en och samma uppgift endast vid ett tillfälle, oavsett till vilken offentlig myndighet det sker till. Vidare har regeringen givit NUTEK medel att samordna och utveckla ett internetbaserat informationssystem, en s.k. portal, med företagsrelevant myndighetsinformation för att underlätta företagets myndighetskontakter.

Regeringen har även givit Statskontoret i uppdrag (Ju1999/5808/F) att ta fram kriterier för begreppet 24-timmarsmyndighet, för att utveckla statliga myndigheters service gentemot enskilda medborgare och företag.

Under den senaste tiden har möjligheterna till avsättning till periodiseringsfonder förstärks genom att avsättningstaket höjts från 20 procent till 25 procent av inkomsten. För enskilda näringsidkare och handelsbolag höjs taket från 25 till 30 procent. Dessutom har tiden inom vilken återföring av periodiseringsfond skall ske förlängts från fem till sex år. Förutsättningarna för små och medelstora företag har också förbättrats genom att flertalet s.k. stoppregler har slopats.¹³ Regeringen har dessutom tillsatt en utredning för att se över de s.k. fåmansbolagsreg-

¹³ Stoppreglerna avser de särskilda regler som tar sikte på transaktioner mellan fåmansägda företag och dess ägare.

lerna som reglerar beskattningen av utdelningar och reavinst i mindre företag. Syftet är att förbättra incitamenten till risktagande och entreprenörskap. Utredningen skall presentera sitt betänkande senast den 31 oktober 2001.

Regeringen har vidare föreslagit generösare och enklare avdragsregler för utgifter vid ombyggnad av kommersiella lokaler i samband med byte av hyresgäst. Syftet är att befrämja ett effektivt utnyttjande av det kommersiella fastighetsbeståndet. De nya reglerna om ett utvidgat reparationsbegrepp skall enligt förslaget gälla ändringsarbeten som påbörjats från och med den 1 januari 2000.

Skattereglerna för avdrag för ökade levnads-kostnader i samband med resor i näringsverksamheter förenklas och förbättras för egenföretagare. Nya regler föreslås gälla fr.o.m. 1 januari 2001.

Arbetet med att få till stånd fungerande patentintrångsförsäkringar fortsätter inom regeringskansliet. Inte minst gäller detta arbetet inom EU, som syftar till att få till stånd en EU-täckande försäkringsordning.

Under vintern har riksdagen även fattat beslut om att tillåta redovisning av företagen i den gemensamma valutan euro, samt regler som under vissa förutsättningar tillåter återköp av egna aktier.

Vad gäller särskild beskattning av utländska nyckelpersoner har regeringen presenterat ett förslag som skickats till EU-kommissionen för granskning. Förslaget innebär att skatten sänks under tre år för utländska medborgare som arbetar i Sverige under en begränsad tid inom bl.a. tekniskt avancerad och forskningsintensiv verksamhet. Om kommissionen godkänner förslaget kan de nya bestämmelserna träda i kraft fr.o.m. 1 januari 2001. Kupongskatten för utdelning på näringsbetingade aktier till stora utländska ägare (mer än 25 procent av aktiekapitalet) avskaffas fr.o.m. 1 januari 2001.

För att ytterligare förbättra villkoren för extern kapitalförsörjning av onoterade bolag och för att förenkla systemet har regeringen även föreslagit att kapitalförluster på marknadsnoterade delägaraktier skall kunna kvittas mot vinster på onoterade aktier (fr.o.m. den 1 januari 2000).

Vidare har regeringen nyligen lagt fram en proposition som ser över organisationen av näringspolitiken. Bland annat föreslås bildandet av tre nya myndigheter. En ny nationell myndighet för företagsutveckling inrättas. För att för-

stärka kunskapsunderlaget för innovations-, närings- och regionalpolitiken inrättas vidare en ny myndighet för analyser, omvärldsbevakning och utvärdering. Dessutom vill regeringen etablera en ny myndighet för forskning och utveckling samt en ny organisation för forskningsfinansiering. Sammantaget innebär förändringarna en tydligare och effektivare central myndighetsstruktur som bl.a. underlättar för de regionala aktörerna att vidareutveckla processen och föra dialogen om de regionala tillväxtavtalen.

En framskjuten ställning och hög IT-nivå kan bidra till att angelägna politiska mål uppnås. Sverige är idag en av världens ledande IT-nationer. En stor del av 1990-talets tillväxt kommer från IT-investeringar. Branschen sysselsätter cirka 220 000 personer. I regeringens IT-proposition, presenterad för riksdagen i mars 2000, anges konkreta mål och prioriteringar när det gäller IT-politiken.

Regeringen föreslår att statens insatser prioriteras till tre områden i syfte att skapa ett informationssamhälle för alla: IT-tillgänglighet, IT-tillit och IT-kompetens. Statens insatser för IT-infrastrukturen kommer att uppgå till cirka 8,3 miljarder kronor, och förutsätter att marknadens olika aktörer själva investerar minst lika mycket. Det innebär att de sammanlagda satsningarna på bredband kommer att hamna på nivån runt 17 miljarder kronor under en fyraårsperiod. I detta ingår ett skatteavdrag för att stimulera anslutning till bredbandsnät.

Statligt stöd ska också kunna utgå till regionala nät och anslutning till bredbandsnät i glesbygd. Därutöver bygger Svenska kraftnät ut ett stomnät på marknadsmässiga villkor.

Regeringen har för avsikt att i maj i år att lägga fram en proposition med förslag till insatser för att främja konkurrensen. Förslagen kommer bl.a. att grundas på Konkurrensverkets rapport om konkurrensförhållandena generellt och inom olika marknader.

5 Tillväxt, sysselsättning och arbetslöshet fram till 2003

5.1 Den ekonomiska utvecklingen

Tillväxten i den svenska ekonomin har under de senaste åren varit hög. Förutsättningarna för en fortsatt god tillväxt i ekonomin är dessutom gynnsamma. Ökningen av såväl hushållens konsumtionsutgifter som investeringarna förväntas vara fortsatt stark fram till och med 2001.

Den goda utvecklingen av sysselsättningen och den disponibla inkomsten, tillsammans med den mycket starka förmögenhetsökningen under senare tid, förväntas leda till en stark konsumtionsökning i år och nästa år (4 procent 2000, exklusive effekten av kyrkans överföring till hushållssektorn, och 2,7 procent 2001). Sparkvoten förblir därmed relativt låg. Under de närmast följande åren är det rimligt att räkna med något lägre och mer långsiktigt hållbara tillväxttal runt 2 procent per år för hushållens konsumtionsutgifter.

Den ökade investeringsaktiviteten som förutses inom näringslivet, har sin grund i en stark produktionsutveckling. Investeringsökningarna inom tjänstesektorerna mattas dock något framöver. Det finns samtidigt indikatorer på att bostadsbyggandet fortsätter att stiga från i utgångsläget mycket låga nivåer.

Tabell 5.1 Nyckeltal 1999 - 2003

	1999	2000	2001	2002	2003
Antal sysselsatta	2,2	1,7	0,9	0,4	0,4
Sysselsättningsgrad, nivå	75,9	76,7	77,3	77,3	77,3
Öppen arbetslöshet, nivå	5,6	4,6	3,9	3,9	4,0
Arbetsmarknadspolitiska program, nivå	3,1	3,1	3,1	3,1	3,1
Kontantlön per timme	3,4	3,5	3,5	3,5	3,5
KPI, årsgenomsnitt	0,3	1,3	2,2	2,0	2,0
Offentligt finansiellt sparande	1,9	2,8	3,2	3,6	4,5
BNP	3,8	3,8	2,9	2,0	2,0

Anm.: Sysselsättningsgraden mäts här som andelen reguljärt sysselsatta av befolkningen i åldrarna 20-64 år. Den öppna arbetslösheten och personer i program redovisas i procent av arbetskraften. Offentligt finansiellt sparande är uttryckt som andel av BNP före beräkningsteknisk överföring. Årlig procentuell förändring redovisas för antal sysselsatta, löner, KPI och BNP.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet

Utsikterna för svensk exportindustri har förbättrats under det senaste halvåret. Huvudorsaken är den starkare efterfrågan i EU-området och en fortsatt stark utveckling i Förenta staterna. Under hösten har orderingsgången ökat och tillförsikten bland företagen stärkts. Särskilt tydligt är

detta i basindustrin som under den senaste tidens konjunkturuppgång släpat efter något. De förbättrade utsikterna förväntas leda till en fortsatt kraftig exporttillväxt, samtidigt som det bidrar till den förväntade ökningen av investeringarna.

Sammantaget bedöms BNP-tillväxten under innevarande år bli cirka 3,8 procent. Nästa år förväntas tillväxten mattas av något och uppgå till cirka 2,9 procent. Därefter väntas BNP växa i takt med den underliggande tillväxten i ekonomin som beräknas uppgå till cirka 2 procent per år.

Den förväntade tillväxten i ekonomin leder bl.a. till att skatteintäkterna ökar. Som andel av BNP stabiliseras skattekvoten på en nivå strax över 50 procent från och med nästa år.

Trots den goda ekonomiska tillväxten är det svårt att skönja några tendenser till ökat inflationstryck. I år beräknas KPI öka med endast 1,3 procent. Under nästa år förväntas dock prisökningstakten tillta i takt med att den allt starkare inhemska efterfrågan ger utrymme för högre vinstmarginaler i konsumentledet. Där emot kommer fallande importpriser och en god produktivitetstillväxt att hålla nere inflationen. Det ökade inflationstrycket antas leda till en fortsatt anpassning av penningpolitiken så att inflationen 2002 och 2003 hamnar i nivå med inflationsmålet på 2 procent.

5.2 Arbetsmarknaden

Sysselsättningen har ökat snabbt de två senaste åren och den öppna arbetslösheten har fallit. Mellan 1997 och 1999 ökade sysselsättningen med cirka 150 000 personer, vilket är den största uppgång som har noterats sedan 1974-76. Huvuddelen av sysselsättningsökningen har kommit till stånd inom den privata tjänstesektorn. Bland enskilda näringar noterades den största uppgången bland datakonsulter och annan företags-service.

Även arbetskraftsutbudet steg förra året. I början av året ökade det dock inte lika mycket som sysselsättningen, vilket innebar att den öppna arbetslösheten, rensad för säsongnormala variationer, föll. Däremot ökade arbetskraftsutbudet kraftigt under andra halvåret, eftersom antalet deltagare i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program minskade. Det fick till följd att den säsongrensade öppna arbetslösheten vid slutet av året återigen steg, till ungefär

samma nivå som i början av året. Mätt som års-genomsnitt föll dock arbetslösheten med 0,9 procentenheter mellan 1998 och 1999 ner till en nivå på 5,6 procent av arbetskraften.

Under den närmast kommande tiden förväntas utvecklingen på arbetsmarknaden bli fortsatt gynnsam. I år förutses sysselsättningen öka med 68 000 personer, vilket motsvarar en ökning med 1,7 procent, varefter ökningstakten förväntas avta något till 38 000 personer eller 0,9 procent nästa år. Det är fortfarande tjänstesektorn som står för den största sysselsättningsuppgången. Den reguljära sysselsättningsgraden för personer mellan 20 och 64 år, som enligt regeringens sysselsättningsmål skall uppgå till 80 procent 2004, stiger till 77,3 procent 2001.

Även ökningen av arbetskraftsutbudet förväntas fortsätta. Genom att antalet platser vid högskolor och universitet planeras att utvidgas dämpas dock utbudsökningen något. Sammantaget innebär utvecklingen av sysselsättningen och arbetskraftsutbudet att den öppna arbetslösheten bedöms falla till 3,9 procent 2001.

För 2002 och 2003 görs ingen bedömning av konjunkturutvecklingen. I stället baseras sysselsättningskalkylerna på en uppskattning av den underliggande tillväxttenden i ekonomin, som förväntas generera en långsiktig produktionsökningstakt i ekonomin på cirka 2 procent per år. Sysselsättningen beräknas därmed stiga i ungefär samma takt som befolkningen i arbetsför ålder, 16-64 år. Det innebär att den kalkylerade öppna arbetslösheten och den reguljära sysselsättningsgraden ligger kvar på i princip samma nivå som i slutet av 2001.

Det finns en rad osäkerheter beträffande utvecklingen på arbetsmarknaden framöver. År 2003 beräknas det fortfarande vara en förhållandevis stor andel av 16-64-åringarna som inte förvärvsarbetar. Det är dock mycket svårt att bedöma hur stor arbetskraftspotentialen är. Det är möjligt att arbetsmarknaden och lönebildningen fungerar bättre än vad som antagits i kalkylen. Då skulle BNP-tillväxten kunna bli starkare de närmaste åren och sysselsättningsnivån 2003 bli högre än beräknat utan att det uppstår inflationsdrivande löneökningar.

Det finns emellertid även faktorer som talar för att BNP-tillväxten och sysselsättningen kan komma att utvecklas svagare än väntat. I vissa delar av landet är sysselsättningsgraden fortfarande betydligt lägre och den öppna arbetslösheten betydligt högre än i övriga riket. Dessutom är arbetslösheten högre bland lågutbildade och

bland personer med invandrarbakgrund. Det finns därför risk för att det uppstår matchningsproblem på arbetsmarknaden eller rena bristsituationer när efterfrågan fortsätter att stiga. Löneökningarna skulle då kunna bli betydligt högre än beräknat, vilket skulle få negativa effekter på sysselsättning och tillväxt.

Osäkerheten om omfattningen på de lediga resurserna i ekonomin efter 2001 är stor. Därför redovisas två alternativa kalkyler i den ekonomiska vårpropositionen. I den ena fungerar arbetsmarknaden väl och produktion och sysselsättning kan växa snabbare samtidigt som löner och priser utvecklas på ett hållbart sätt. I denna kalkyl ökar BNP 2002 och 2003 med 2,6 respektive 2,4 procent, vilket innebär att den öppna arbetslösheten som årsgenomsnitt kan minska till 3,7 procent 2003. Den reguljära sysselsättningsgraden för personer mellan 20 och 64 år stiger till 79,3 procent 2003.

I den andra alternativa kalkylen antas arbetsmarknad och lönebildning fungera sämre. BNP ökar 2002 och 2003 med 1,6 respektive 1,2 procent, vilket leder till en öppen arbetslöshet på 4,8 procent 2003 och en reguljär sysselsättningsgrad på 76,1 procent.

Bilaga 3

Fördelningpolitisk redogörelse

Bilaga 3

Fördelningpolitisk redogörelse

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
1 Bakgrund	7
2 Fördelningen av ekonomiska resurser	7
2.1 Lönespridning.....	8
2.2 Inkomstspridningen.....	8
2.3 Ekonomiskt utsatta.....	10
2.4 Barnfamiljernas situation	11
2.5 Den regionala inkomstspridningen.....	11
2.6 Inkomströrligheten	12
2.7 Förmögenhetsfördelningen	13
3 Sveriges inkomstfördelning i internationellt perspektiv.....	13
3.1 Jämn inkomstfördelning i Sverige	13
3.2 Låg andel ekonomiskt svaga	14
3.3 Barnens situation	15
4 Skatternas och transfereringarnas utjämnings effekter.....	15
4.1 Statistisk uppdelning av inkomstspridningen	16
4.2 Simulering av regeländringar	16
5 Marginaleffekter vid ökat arbete	19
5.1 Marginaleffekter för typfall	19
5.2 Statistiska beräkningar av marginaleffekter.....	22
6 Ekonomisk marginalisering	24
7 Utvecklingsarbete med fördelningsstatistiken	26
Underbilaga 3.1 Definitioner och beräkningsmetoder	28
Bilagetabell.....	31

Inkomstfördelning, marginaleffekter och marginalisering under 1990-talet

Sammanfattning

Trots ekonomisk kris, arbetslöshet och saneringsprogram tyder mycket på att Sverige har lyckats bevara en relativt jämn fördelning av inkomsterna och en låg andel ekonomiskt svaga. I redogörelsen analyseras fördelningen av ekonomiska resurser under 1990-talet med hjälp av ett flertal indikatorer.

En ökad spridning av faktorinkomster har motverkats av en ökad utjämning genom skatter och bidrag. Det har medfört höjda marginaleffekter. För stora grupper lönar det sig dåligt att arbeta mer eller gå från arbetslöshet till jobb. Nya kalkyler redovisas av skatte- och bidragssystemens marginaleffekter.

1990-talet har medfört en växande klyfta vad gäller människors inkomstmöjligheter och delaktighet. Allt fler människor har blivit ekonomiskt marginaliserade. Var tionde person av alla i förvärsaktiv ålder är till mer än hälften beroende av sociala transfereringar för sin försörjning och har en svag förankring på arbetsmarknaden. I redogörelsen redovisas beräkningar av marginaliseringen.

Fördelningen av ekonomiska resurser

De fördelningspolitiska nyckeltalen visar att det finns både negativa och positiva tendenser under 1990-talet (tabell 1). Det gäller både från ett historiskt, ett regionalt och ett internationellt perspektiv. Överlag kännetecknas 1990-talet av en ganska stabil utveckling.

Lönespridningen har varit ganska oförändrad, men en viss ökning kan iaktas under senare år. Kvoten mellan den tiondel med högst löner och den med lägst löner har ökat från 1,7 år 1992 till 1,9 år 1998. Det beror främst på att anställda med de högsta lönerna har dragit ifrån. Kvinnors löner i relation till mäns, en indikator på hur jämställda lönerna är, har inte förändrats nämnvärt.

Skatte- och bidragssystemens utjämnande effekt har ökat något. För att mäta utjämningseffekten används både en statistisk uppdelning av spridningsmått och en simulering av regeleffekter för en konstant modellbefolkning. Med 1991 års skatte- och bidragsregler minskar inkomstspridningen enligt Gini-koefficienten 0,278 enheter när man går från fördelningen av faktorinkoms-

ter till disponibla inkomster. Med 2000 års regler sjunker Gini-koefficienten med 0,285 enheter, dvs. med ytterligare 0,007 enheter. Den ökade utjämningseffekten beror främst på att skatteandelen ökat från 29 procent 1991 till 33 procent 1996, varefter andelen minskat något till 2000. Socialförsäkringarnas fördelning har förändrats marginellt.

Spridningen i disponibla årsinkomster har varit ganska stabil under 1990-talet, möjligen finns en viss tendens till ökad spridning under senare år. Utvecklingen kan bedömas olika beroende på vilka mätmetoder som används. Den officiella statistiken visar en tydlig tendens till ökad spridning i disponibla inkomster justerade för försörjningsbörd. Gini-koefficienten ökade från 0,261 till 0,290 mellan 1991 och 1997, vilket motsvarar drygt 11 procent. Korrigeras beräkningarna med i ekonomisk mening mer rimliga metoder för att avgränsa hushåll, justera för försörjningsbörd och mäta inkomster ligger förändringen nära marginalen för den statistiska osäkerheten. Ökningen blir endast 0,008 enheter, dvs. knappt 4 procent. Skillnaden mot den officiella statistiken förklaras främst av att det nu är möjligt att analysera fördelningen bland "bostadshushåll" samt metoden att justera för försörjningsbörd. Enligt en framskrivning av inkomstfördelningen bedöms spridningen vara ganska oförändrad även 1998-1999.

Andelen personer med en svag ekonomi har minskat under 1990-talet. Andelen personer med en justerad disponibel inkomst som understiger halva medianinkomsten sjönk från 5 procent 1991 till under 4 procent 1997. Utvecklingen bedöms stabil 1998-1999. Andelen har beräknats med de korrigerade hushålls- och inkomstbegreppen. Används i stället den nya socialbidragsnormen som en absolut gräns och exkluderas studerande har andelen ökat något.

Barnfamiljernas ekonomiska standard förefaller ha förbättrats något relativt andra grupper under senare år. Barnfamiljernas genomsnittliga ekonomiska standard jämfört med hela befolkningen sjönk från 99 procent 1991 till 91 procent 1996. Den ogynnsamma inkomstutvecklingen torde till stor del bero på arbetslösheten. En viss relativ förbättring inträffade 1997. Framskrivningen pekar på att förbättringen fortsätter och att barnfamiljernas relativa standard ligger runt 93 procent redan 1999. Höjningen av barnbidragen och skattesänkningen 2000 kan förväntas medföra att trenden fortsätter. Regeländringarna mellan 1991 och 2000 har inte systematiskt miss-

gynnat barnfamiljer. Andelen barn som lever i familjer med svag ekonomi har trots detta ökat, vilket torde sammanhålla med den svaga inkomstutvecklingen för ensamföräldrar.

Den regionala inkomstspridningen har inte ökat. Kvoten mellan de genomsnittliga disponibla inkomsterna i de mest välbeställda regionerna och inkomsterna i de ekonomiskt svaga regionerna var 1,18 år 1991 och 1,19 år 1998.

Inkomströrligheten har varit i stort sett oförändrad. Rörligheten mäts här genom att man undersöker hur individernas disponibla inkomster förändras under en treårsperiod. Ca 33 procent av de personer som 1990 tillhörde låginkomstgruppen hade tre år senare en högre inkomst. Det finns inget som tyder på någon ökning av andelen personer som varaktigt fastnar i en situation med svag ekonomi.

Förmögenhetsfördelningen är fortfarande mycket skev. Den rikaste 1 procent hushåll äger ca 20 procent av nettoförmögenheten till marknadsvärde. De preliminära resultaten från SCB:s undersökning ger inga tydliga indikationer på en kraftigt ökad spridning i fördelningen av förmögenheter.

Internationella jämförelser visar att Sverige har kunnat bevara en av de jämnaste inkomstfördelningarna bland OECD-länderna även under 1990-talet. Sverige har också tillsammans med de nordiska länderna en jämförelsevis låg andel personer med en svag ekonomi. Barnen i Sverige hamnar på tredje plats efter barnen i Belgien och

Finland när det gäller relativ standard i procent av genomsnittet för hela befolkningen.

Under den ekonomiska återhämtningen under senare år finns det vissa tendenser till en ökad lönespridning och något ökade regionala inkomstskillnader. Det kan dock vara en tillfällig företeelse som beror på att det tar tid för tillväxten att sprida sig i olika branscher och till fler regioner i landet. Återhämtningen har också många direkt gynnsamma fördelningseffekter, exempelvis för barnfamiljernas standard.

Marginaleffekterna

Marginaleffekten anger hur stor del av en ökad inkomst som faller bort i form av inkomstskatt, inkomstprövade bidrag och avgifter. De synliga marginaleffekterna analyseras både med typfall och statistiska simuleringar. Kalkylerna visar vad som händer för den som ökar sitt arbete med hänsyn till minskat arbetsmarknadsstöd, högre barnomsorgsavgift vid längre arbetstid etc.

Det lönar sig ofta dåligt att arbeta mer. Typexemplen visar att det särskilt gäller den som har en låg inkomst och fler barn i förskola. För ensamföräldrar, samboende med låga inkomster, underhållsskyldiga, förtidspensionärer m.fl. gör marginaleffekterna att man bara får behålla 20-30 procent av en inkomstökning.

Tabell 1 Fördelningspolitiska nyckeltal 1991-1999

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Lönespridning (D9/D5)	-	1,4	1,43	1,45	1,44	1,46	1,46	1,52	-
Jämställdhet lön (D5k/D5m)	-	0,87	0,87	0,86	0,88	0,86	0,86	0,88	-
Utjämning (%)	94	-	-	-	-	98	-	-	99**
Inkomstspridning (Gini)	0,228	-	0,215	0,215	0,219	0,223	0,237	-	-
Regional spridning	1,18	1,16	1,16	1,17	1,14	1,16	1,17	1,19	-
Förmögenhetskoncentration (1%)	-	19,5	-	-	-	-	-	-	-
Andel ekonomiskt fattiga	5,3	-	4,6	4,2	4,3	4,0	3,6	-	-
Barn (0-17 år)	3,2	-	3,3	3,7	3,4	4,3	3,8	-	-
Barnfamiljers relativa standard (%)	99,2	-	96,3	95,0	94,0	91,4	92,6	-	-
Inkomströrlighet (M)*	-	0,048	0,043	0,042	0,042	0,041	0,041	0,045	-
Marginaleffekt (%)	44,7	-	-	-	-	-	-	-	49,0**
Marginaliserade (%)*	5,9	6,3	7,5	8,7	9,6	9,7	10,2	9,9	-

* Årtals angivelsen avser för dessa serier det sista året i en 3-årsperiod, med 97 avses t.ex. 1995, 1996 och 1997.

** Avser år 2000.

Det ekonomiska utbytet av att gå från arbetslöshet till arbete eller att öka sin arbetstid har minskat.

Den genomsnittliga marginaleffekten för personer i åldern 20-64 år har ökat från 44,7 procent 1991 till 49,0 procent 2000. Ungefär 750 000 personer har en marginaleffekt vid ökat arbete på 70 procent eller mer år 2000. Det motsvarar 15 procent av alla i förvärvsaktiv ålder.

Marginaliseringen

Marginalisering syftar på människors bristande delaktighet och inkomstmöjligheter. Som i ekonomisk mening marginaliserade räknas personer som under tre år i rad har haft en disponibel inkomst som till mer än hälften utgörs av arbetsmarknadsstöd, sjukpenning, förtidspension (inkl. sjukbidrag), socialbidrag och/eller bostadsbidrag.

Andelen ekonomiskt marginaliserade har nästan fördubblats på 10 år. Ungefär var tionde person av alla i förvärvsaktiv ålder hade marginaliserats 1996-1998 jämfört med 5,7 procent i mitten av 1980-talet. Trots den ekonomiska återhämtningen finns det inga tydliga tendenser till en minskning under senare år.

Det är invandrare, äldre samt lågutbildade som har störst risk att marginaliseras. Giftna och personer med barn har lägre risker. Under 1990-talet har invandrarnas situation försämrats medan de äldres situation har förbättrats.

En hög marginalisering kan väntas medföra en ökad spridning av inkomster på både kort och längre sikt.

Fördelningsstatistiken

Riksdagen har tillkännagivit att regeringen vid lämpligt tillfälle t.ex. i en kommande budgetproposition bör redovisa hur arbetet fortskrider med att utveckla och bredda fördelningsstatistiken (Prop. 1998/99:1, 1998/99:FiU2, protokoll 35, 36). I denna redogörelse redovisas pågående utvecklingsarbete och olika problem i fördelningsanalyserna. Det bör övervägas hur en longitudinell och integrerad hushållsstatistik om inkomster, sparande, konsumtion och förmögenhet kan utvecklas.

1 Bakgrund

Den ekonomiska och sociala utvecklingen under 1990-talet var dramatisk. Medborgarna fick uppleva överhettning, en ekonomi i kris med arbetslöshet och sänkta reallöner och sedan en exceptionell ekonomisk återhämtning med stark tillväxt, låg inflation och ökad sysselsättning. Skatter, socialförsäkringar och de offentliga välfärdstjänsterna har genomgått stora förändringar. Skattereformen 1990-1991 åtföljdes av skattehöjningar i saneringsprogrammet, men under senare år har nya reformer och sänkta skatter genomförts. Saneringen av de offentliga finanserna medförde nedskärningar och skärpta regler i välfärdssystem, men åtskilligt har redan återställts. En internationaliserad marknad skapar ökad konkurrens och en större rörlighet i ekonomin.

Det finns därför ett stort intresse för att utvärdera välfärdens utveckling under 1990-talet. I det så kallade Välfärdsbokslutets delrapport beskrivs förändringar i socialpolitiken, utvecklingen av levnadsförhållanden och ojämlikhet.¹

I denna fördelningspolitiska redogörelse redovisas förutom spridningen i disponibla inkomster även lönespridningen, preliminära resultat om förmögenhetsfördelningen, den regionala inkomstspridningen, inkomströrligheten, utjämning och marginaleffekter av skatte- och bidragssystemen samt tendenserna till marginalisering.

Analyserna har utarbetats av fördelningspolitiska enheten på Finansdepartementets ekonomiska avdelning med tekniskt stöd från SCB:s program för inkomst- och förmögenhetsstatistik.

2 Fördelningen av ekonomiska resurser

Fördelningen av ekonomiska resurser tilldrar sig allt större intresse. Stora förändringar i sysselsättning, sparande och kapitalinkomster samt reformer i skatte- och bidragssystem bedöms ha medfört ökade inkomstklyftor i många länder. I detta avsnitt redovisas en analys av utvecklingen i

¹ Välfärd vid vägskalet, SOU 2000:3

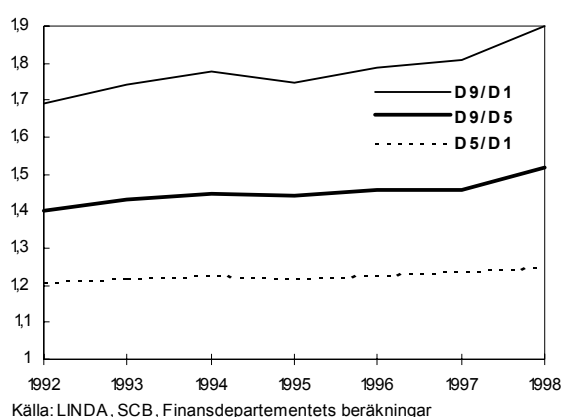
Sverige 1991-1997 och en bedömning fram till 1999.

2.1 Lönespridning

Trots de genomgripande förändringarna i den svenska ekonomin har lönespridningen varit förhållandevis stabil under 1990-talet (diagram 2.1). Spridningen mäts med så kallade decilkvoter (se underbilaga 3.1). Den tiondel anställda med lägst löner har haft ganska oförändrade inkomster jämfört med genomsnittslönen (medianen). Den tiondel med högst löner drar dock ifrån något, särskilt under senare år.

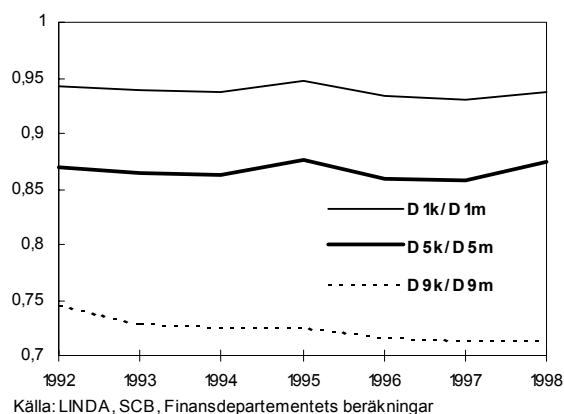
Sedan 1992 kan fördelningen av löner följas för huvuddelen av alla anställda genom den förbättrade lönestatistiken hos SCB. Även om lönestatistiken är mer heltäckande finns det fortfarande undertäckning bl.a. för mindre företag inom den privata sektorn. Under 1990-talet har underlaget förbättrats exempelvis vad gäller löner för personer i ledande ställning. Det kan förstärka tendensen till en ökad lönenivå för dem med högst löner. Många ersättningsformer - personalkonvertibler, optioner osv. - räknas emellertid inte som lön och ingår således inte i den uppmätta lönenivån.

Diagram 2.1 Lönespridningen 1992-1998. Decilkvoter

Kvinnors lön som andel av männens har varit i stort sett oförändrad under 1990-talet (diagram 2.2). Det finns dock även här en tendens att välavlönade män drar ifrån.

Diagram 2.2 Kvinnors löner i andel av männens 1992-1998

2.2 Inkomstspridningen

Inkomstfördelningen följs i första hand genom SCB:s inkomstfördelningsundersökningar (HINK) som bygger på kontrolluppgifter till taxeringen, myndigheters register och telefonintervjuer. De redovisas därför med två års fördröjning. För att kunna bedöma utvecklingen under de senaste åren görs en framskrivning från 1997 till 1998 och 1999 (se underbilaga 3.1). Resultaten för dessa år visar således inte den faktiska inkomstfördelningen utan en bedömning av det troliga utfallet.

Vilka metoder som valts

Det finns olika beskrivningar av inkomstfördelningens utveckling under 1990-talet, vilket kan verka förvirrande. Det beror på att fördelningsanalyser inte är någon exakt vetenskap. Vilka metoder och definitioner man väljer bestäms i stor utsträckning av värderingar. Det gäller allt från vilka mått som väljs till hur inkomsten beräknas. Det gäller även om det är hushåll eller individer som skall analyseras och hur man skall jämföra hushåll med olika storlek och sammansättning. Varken forskningen eller internationell standard ger en entydig vägledning.

Analyserna i de fördelningspolitiska redogörelserna avviker från den officiella statistiken. Syftet är att uppnå en i ekonomisk mening mer rättvis beskrivning av fördelningen av inkomsterna i betydelsen vilka konsumtionsmöjligheter olika personer har med hänsyn till försörjnings-

situationen och vid en oförändrad nettoförmögenhet. Följande korrigeringar av SCB:s officiella statistik har gjorts:

Det är individernas ekonomiska välfärd som analyseras. Det innebär ett normativt ställningstagande att samtliga personer, barn som vuxna, ensamboende som samboende, skall ges lika stor tyngd när vi bedömer fördelningen av ekonomiska resurser. Den justerade disponibla inkomsten påförs samtliga familjemedlemmar.² Den officiella statistiken visar fördelningen bland hushåll. Det innebär exempelvis att man ger fem gånger större vikt till vad som händer en ensamboende person än vad som vad händer personerna i en familj med två vuxna och tre barn.

Fördelningen beskrivs för "bostadshushåll". En persons ekonomiska standard är givetvis beroende även av inkomsterna hos andra i familjen eller hushållet, givet att de har en gemensam ekonomi. För att bäst mäta detta används SCB:s definition av "bostadshushåll". SCB har på Finansdepartementets uppdrag rekonstruerat denna hushållsindelning även för 1991. Ungdomar som bor hemma kan därmed nu räknas till föräldrarnas hushåll. Även andra vuxna än gifta/samboende som lever tillsammans räknas till ett hushåll. I den officiella statistiken räknas hemmaboende ungdomar som egna hushåll, vilket innebär att standarden hos dem och deras föräldrar inte beräknas på rimligt sätt.

De nya socialbidragsnormerna inkl. boendekostnader används för att justera för olika hushållsstorlek. De nya normerna beaktar de ekonomiska stordriftsfördelar som rimligen finns i större familjer. Till normen har lagts en schabloniserad boendekostnad och antagna belopp för vård, möbler m.m., därefter har normen med hjälp av en statistisk analys givits en generell och enklare matematisk form (underbilaga 3.1). Den officiella statistiken baseras på de äldre normerna utan hänsyn till boendekostnader och stordriftsfördelar. De kan anses betydligt underskatta standarden i bl.a. barnfamiljer.

Inkomster av kapital utjämnas över tiden och reallräknas. Eftersom inkomststatistiken baseras på taxeringen mäts inte inkomster på ett i ekonomisk mening neutralt och symmetriskt sätt. Värdeökningar i aktier och andra tillgångar

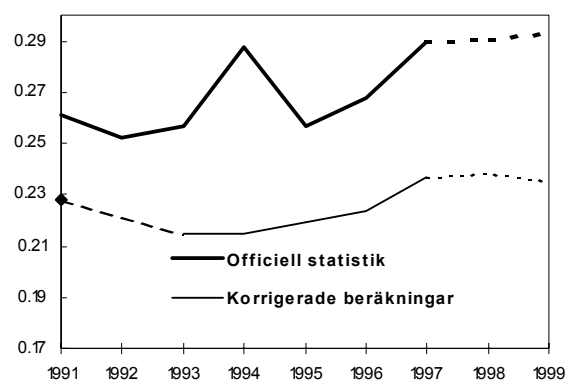
registreras som inkomst först när man realiserar dem. Kapitalinkomsterna beräknas nominellt även om de helt eller delvis har urholkats av inflationen. Dessa egenskaper i skattereglerna innebär att inkomstfördelningen i den officiella statistiken är svårbedömd. Realisationsvinsterna och därmed inkomstspridningen varierar kraftigt år från år. Olika schablonmetoder används för att realjustera kapitalinkomsterna och utjämna dem över tiden (se underbilaga 3.1).

Inkomstspridningen

Den officiella inkomststatistiken visar kraftiga variationer i spridningen av den disponibla årsinkomsten över tiden. Inkomstspridningen ökar de år då hushållen väljer att realisera stora nominella värdeökningar i aktier och andra tillgångar. Enligt den officiella statistiken ökade inkomstspridningen, mätt som Gini-koefficienten för justerad disponibel inkomst, från 0,261 till 0,290 mellan 1991 och 1997. Ökningen med 0,029 enheter motsvarar drygt 11 procent.

Med korrigerade beräkningar minskar spridningen först för att sedan öka något under senare år. Ökningen mellan 1991 och 1997 blir endast ca 0,008 enheter, dvs. knappt 4 procent. Den statistiska osäkerheten för förändringar i Gini-koefficienten mellan två år uppskattas till ca 0,009-0,017 enheter. Det är främst övergången till "bostadshushåll" och metoden att justera för försörjningsbördorna som förklarar skillnaden mellan den officiella statistiken och den korrigerade beräkningen (se vidare underbilaga 3.1).

Diagram 2.3 Spridning i justerade disponibla årsinkomster. Gini-koefficienten 1991-1999

Källa: HINK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

² Fördelningen av hushållets inkomst på alla medlemmar, oavsett vem som erhållit inkomsten eller vem som i praktiken disponerar den, förhindrar tyvärr meningsfulla analyser av fördelningen mellan kvinnor och män

Framskrivningen av inkomstfördelningen från 1997 till 1998 och 1999 tyder på en fortsatt stabil fördelning av den ekonomiska standarden.

2.3 Ekonomiskt utsatta

Det är ett centralt mål för fördelningspolitiken att minska risken för fattigdom. Statistiken över personer med en svag ekonomi är dock svårtolkad och skall bedömas med mycket stor försiktighet. Registrerade årsinkomster fångar inte ekonomiska resurser i form av förmögenhet, arv, tipsvinster o.dyl., överföringar inom familjen, inkomster från svartarbete osv. Många människor med en god standard har tillfälligt valt låga inkomster i samband med studier, föräldraledighet, resor etc. Det har tidigare visats att två tredjedelar av alla som räknas till dem med en svag ekonomi hör till grupper vars inkomster är svåra att mäta, som har förmögenhet eller grupper som själva valt låga inkomster.³ Det är därför inte överraskande att det är relativt få av dem som registreras som fattiga i inkomststatistiken som tar emot transfereringar vilka riktar sig till hushåll med en svag ekonomi, t.ex. socialbidrag. Det kan också finnas ett underutnyttjande som beror på attityder och informationsbrister.

Personer med svag ekonomi

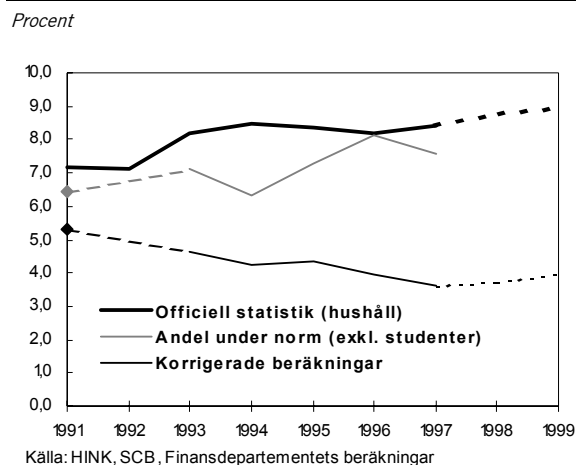
I den officiella statistiken används ett relativt mått på svag ekonomi: andelen hushåll som har en justerad disponibel inkomst som understiger halva medianinkomsten. I följande analys används detta mått med de korrigerade beräkningsmetoderna som redovisats ovan.

Enligt den officiella statistiken ökar andelen hushåll med en svag ekonomi under 1990-talet. Detta resultat har bekräftats i andra undersökningar.

De korrigerade beräkningarna visar i stället en successiv minskning av andelen personer med en svag ekonomi. Framskrivningen till 1998 och 1999 tyder på en relativt stabil andel med en svag ekonomi.

Skillnaden förklaras till stor del av att ungdomar över 18 år som bor hemma hos sina föräldrar betraktas som egna hushåll i den officiella statistiken. Hemmaboende ungdomar har oftast låga egna inkomster varför de hamnar under gränsen för en svag ekonomi. De olika korrigeringarna påverkar både nivå och trend (se vidare underbilaga 3.1).

Diagram 2.4 Andel personer med svag ekonomi 1991-1999.

Om man i stället använder den nya socialbidragsnormen som en "absolut" gräns för svag ekonomi och exkluderar studerande byts nedgången till en svag uppgång. Den starka ökning som visas i andra undersökningar, bl.a. i Välfärdsbokslutets delrapport, kan således delvis bero på att fler personer studerar allt längre. När fler personer tillfälligt avstår inkomster en kort period i livet, för att över livet få betydligt högre inkomster, ökar således andelen med en svag ekonomi.

Även andra känslighetsberäkningar har genomförts. Beräkningar av exempelvis Sen's fattigdomsindex ger samma bild. Det är ett mått som väger samman beräknat antal personer som har inkomster under halva medianinkomsten med deras relativa inkomstnivå och spridningen i gruppen.

³ Fördelningspolitisk redogörelse, prop. 1996/97:1 Bilaga 4

2.4 Barnfamiljernas situation

I flera undersökningar under senare år har visats att barnfamiljernas ekonomiska standard utvecklats svagare under 1990-talet än standarden för många andra grupper. År 1991 hade en genomsnittlig barnfamilj en ekonomisk standard som motsvarade drygt 99 procent av genomsnittet i hela befolkningen (diagram 2.5). Denna nivå har minskat successivt och var som lägst drygt 91 procent 1996.

De senaste årens ekonomiska återhämtning med en ökad sysselsättning och reformer har dock gynnat barnfamiljerna. En viss relativ förbättring inträffade redan 1997 och framskrivningen till 1999 pekar på att förbättringen fortsätter. Höjningen av barnbidragen och skattesänkningen kan förväntas medföra att trenden fortsätter år 2000.

Analyser visar att barnfamiljernas marknadsinkomster räknat i procent av genomsnittet för hela befolkningen sjönk betydligt under krisåren. Regelförändringarna i skatte- och bidragssystemen förefaller inte nämnvärt ha missgynnat barnfamiljerna och ensamföräldrarna har skyddats jämfört med andra grupper (se avsnitt 4.2). Mycket tyder således på att försämringarna för barnfamiljer hänger samman med den ekonomiska krisen och arbetslösheten.

För ensamstående föräldrar har utvecklingen varit sämre än för gifta/samboende och trenden vänder inte 1997 (se bilagetabell 3.1). Den svaga utvecklingen kan delvis bero på fattigdomsfällor. Många ensamföräldrar har höga marginaleffekter bl.a. eftersom de ofta behöver socialbidrag. När inkomsterna höjs som följd av minskad arbetslöshet och höjda reallöner får ensamföräldrar behålla betydligt mindre än andra grupper. Det kan leda till att de släpar efter i standardutvecklingen.

Andelen barn som lever i familjer med en svag ekonomi är internationellt sett mycket låg i Sverige (se avsnitt 4). Andelen har dock ökat något under 1990-talet från som lägst 3,2 procent 1991 till 4,3 procent 1996 (diagram 2.6). En viss minskning inträffade 1997 men framskrivningen till 1999 tyder åter på en viss ökning.

Diagram 2.5 Barnfamiljernas medelinkomst i förhållande till samtliga hushåll

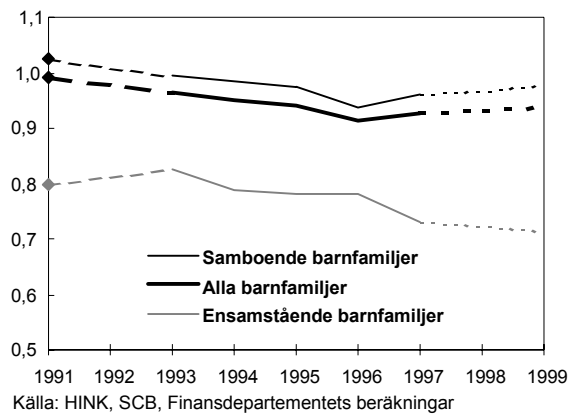
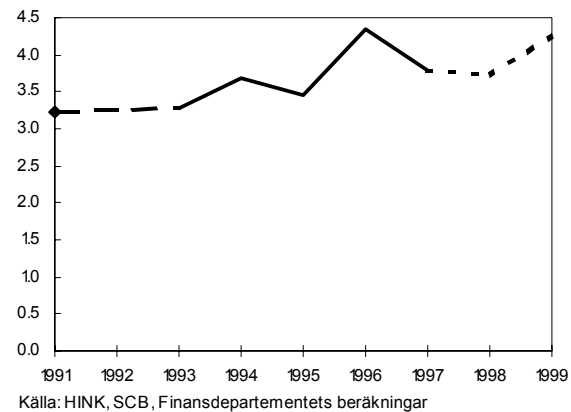

Diagram 2.6 Andel barn som lever i familjer med svag ekonomi

Procent

2.5 Den regionala inkomstspridningen

I den fördelningspolitiska redogörelsen i 1999 års vårproposition undersöktes den regionala inkomstspridningen.⁴ Det visades att det är relativt obetydliga skillnader i ekonomisk standard efter boendekostnad och barnomsorgsavgift mellan boende i storstäder jämfört med andra regioner och glesbygdskommuner. Det fanns inga tydliga tendenser till ökad spridning i ekonomisk standard mellan personer som bor i olika delar av landet.

Den ekonomiska återhämtningen i slutet av 1990-talet förefaller åtminstone inledningsvis att öka de regionala klyftorna i befolkningsutveck-

⁴ Fördelningspolitisk redogörelse, prop. 1998/99:100 Bilaga 3

ling, arbetslöshet och ekonomisk tillväxt. Frågan är naturligtvis om detta också har medfört en ökad spridning i ekonomisk välfärd.

Nya beräkningar fram till 1998 tyder på att den regionala spridningen i ekonomisk standard har varit ganska stabil under 1990-talet (diagram 2.7). Den ekonomiska standarden avser individernas genomsnittliga disponibla inkomst i landets så kallade lokala arbetsmarknadsregioner (LA-regioner).⁵ Spridningen redovisas som kvoten mellan den genomsnittliga ekonomiska standarden för dem som bor i den åttonde rikaste regionen jämfört med standarden för dem i den åttonde fattigaste. Denna kvot sjönk något under krisåren, dvs. den regionala fördelningen blev något jämnare. Under de senaste årens ekonomiska återhämtning har spridningen ökat något. Totalt sett verkar dock skillnaderna i inkomstnivåer mellan regioner ha varit konstanta under 1990-talet. Känslighetsanalyser med andra kvoter visar samma bild.

Diagram 2.7 Den regionala inkomstspridningen

Källa: LINDA, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Anm: Den regionala decilkvoten definieras som den 8:e rikaste regionens medelinkomst dividerad med den 8:e fattigaste regionens medelinkomst.

2.6 Inkomströrligheten

Inkomströrligheten är ett viktigt mått på fördelningspolitiken. Rörligheten visar t.ex. hur vanligt det är att personer med låga inkomster ett visst år har högre inkomster under ett senare år. Rörlighetsmått visar därför om chanserna till goda livsinkomster blir mer eller mindre ojämnt fördelade över tiden. Framför allt ger dessa mått bättre kunskaper om hur vanligt det är att människor varaktigt fastnar i en situation med svag ekonomi. I den fördelningspolitiska redogörelsen i 1999 års budgetproposition visades att rörligheten i justerade disponibla inkomster hade minskat under 1990-talet jämfört med tidigare decennier.⁶ Huvudförklaringen bedömdes vara att skattereformen medförde betydligt bättre mätningar av kapitalinkomster, bl.a. genom basbreddningen av kapital och bättre kontrolluppgifter.

Den ökade arbetslösheten kan också minska rörligheten. Det blir allt svårare för ungdomar och andra grupper att få tillfälliga jobb. Många fastnar under en lång tid på de inkomstnivåer som garanteras i arbetslöshetsförsäkringen. Ju fler som blir förtidspensionerade, långtidssjuk-skrivna eller beroende av socialbidrag för längre tider, desto mindre blir inkomströrligheten.

Frågan är om den ekonomiska återhämtningen har ökat inkomströrligheten. En ny beräkning har genomförts för perioden 1991-1998 som visar hur individuella disponibla inkomster för personer i åldern 20-64 år förändras över tre år (för en metodredovisning, se underbilaga 3.1).

Ca 30 procent av de personer som 1990 tillhörde låginkomstgruppen hade tre år senare en högre inkomst, dvs. de hade flyttat till medelinkomstgruppen (tabell 2.1). Ungefär tre procent av låginkomsttagarna hade fått höga inkomster medan således 67 procent var kvar i låginkomstgruppen 1992. Resultaten i denna så kallade övergångsmatris visar att inkomströrligheten har varit stabil under 1990-talet.

⁵ Alla kommuner indelas av NUTEK i 81 regioner efter pendlingsresor, avstånd och arbetsmarknadens styrka. Se prop. 1998/99:100 Bilaga 3

⁶ Fördelningspolitisk redogörelse. Prop 1998/99:1, bilaga 5

Tabell 2.1 Inkomströrlighet. Andel personer som flyttat mellan inkomstgrupper samt Shorrocks index

Årtalen avser det sista året i en treårsperiod

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Låg till medelinkomst	30	28	28	28	29	28	29
Låg till hög inkomst	3	2	3	3	3	3	4
Medel till låg inkomst	12	11	11	12	12	11	12
Medel till hög inkomst	12	11	12	11	11	11	11
Hög till låg inkomst	2	2	1	1	2	1	2
Hög till medelinkomst	20	19	20	19	19	19	20
Shorrocks index (M)	0,048	0,043	0,042	0,042	0,041	0,041	0,045

Källa: Linda, SCB, Finansdepartementets beräkningar.

Anm: Låg inkomst avser de 20 procent med lägst inkomst respektive år, hög inkomst de 20 procent med högst inkomst, medelinkomst avser övriga.

Inkomströrligheten kan mätas också med det så kallade Shorrocks index (M) avseende Gini-koefficienten⁷. Mobiliteten mäts som den utjämning av inkomstspridningen som uppkommer när undersökningsperioden förlängs. Med detta mått minskar rörligheten något i början av perioden och ökar något den sista perioden 1996-1998. Inkomströrligheten är dock påfallande stabil.

2.7 Förmögenhetsfördelningen

SCB undersöker förmögenhetsfördelningen på regeringens uppdrag. De preliminära resultaten visar att förmögenhetsfördelningen är mycket skev. Den rikaste 1 procent hushåll äger ca 20 procent av nettoförmögenheten till marknadsvärde. Det är främst finansiellt kapital i form av aktier eller aktiefonder som koncentreras till de rikaste hushållen.

Denna andel har enligt SCB:s statistik varit relativt stabil sedan mitten av 1970-talet. Det är emellertid osäkert hur fördelningen förändrats under 1990-talet. Insamlingen av data och värderingsmetoderna har förbättrats 1997 jämfört med tidigare studier under 1980-talet och början av 1990-talet. Trots dessa förbättringar pekar en jämförelse med finansräkenskaperna på att en ökande andel av det finansiella sparandet inte

fångas i de register som är underlag för statistiken om fördelningen av förmögenhet.

Det finansiella sparandet har ändrats över tid. Undersökningen fångar inte hela det ökade försäkringssparandet, endast de delar där det finns ett direkt skattepliktigt kapitalvärde. De tillgångar som hushållen har i utlandet finns med endast om de har redovisats i samband med deklarationen. Det finns därför en undertäckning på detta och det är oklart om denna undertäckning har ökat 1997. Sammantaget finns det inga tydliga indikationer på en kraftigt ökad koncentration av förmögenheterna till de rikaste 1 procent av hushållen. En viss ökad spridning i fördelningen av förmögenheter kan dock iaktas.

3 Sveriges inkomstfördelning i internationellt perspektiv

OECD har nyligen genomfört en omfattande studie av inkomstfördelning och ekonomisk fattigdom i medlemsländerna. Studien som omfattar 21 länder baseras på nationella beräkningar för perioden från mitten av 1970-talet till mitten av 1990-talet. I detta avsnitt sammanfattas de preliminära huvudresultaten.

3.1 Jämn inkomstfördelning i Sverige

Sverige har tillsammans med de andra nordiska länderna en internationellt sett mycket jämn fördelning av de ekonomiska resurserna (tabell 3.1). En viss försiktighet bör iakttagas vid jämförelser av nivåerna. Beräkningarna är harmoniserade

⁷ Gini-koefficienten uppfyller inte samtliga av de krav som ställs på ett fördelningsindex för att Shorrocks mobilitetsindex skall vara tillämpligt. I detta fall innebär detta att endast sådan mobilitet som påverkar rangordningen i inkomstfördelningen beaktas.

men inkomstundersökningarna skiljer sig åt i flera avseenden. Korrigerar man för "hemmaboende" ungdomar har Sverige den jämnaste fördelningen.⁸

Tabell 3.1 Inkomstspridningen (Gini-koefficienten)

	1990-talet	Nivå i mitten av 1980-talet	1970-talet
1 Danmark	21,7	22,9	
2 Finland	22,8	20,7	23,5
3 Sverige	23,0	21,6	23,2
4 Österrike	23,8	23,6	
5 Nederländerna	25,5	23,4	22,6
6 Norge	25,6	23,4	
7 Japan	26,0	25,2	26,6
8 Schweiz	26,9		
9 Belgien	27,2	25,9	
10 Frankrike	27,8	27,6	
11 Tyskland	28,2	26,5	
12 Ungern	28,3	29,2	
13 Kanada	28,5	29,0	29,8
14 Australien	30,5	31,2	29,1
15 Storbritannien	31,2	28,6	24,8
16 Irland	32,4	33,1	
17 Grekland	33,6	33,6	41,3
18 USA	34,4	34,0	31,3
19 Italien	34,5	30,6	
20 Turkiet	49,1	43,5	
21 Mexiko	52,6	50,5	52,2

Källa: Förster, M.: Trends and Driving Factors in Income Inequality and Poverty in the OECD Area. OECD/DEELSA. Labour Market and Social Policy Occasional Paper (publ. april 2000)

Det finns inga generella tendenser vad gäller inkomstspridningens utveckling under de senaste 20 åren. För de 10 länder det finns data ökade spridningen i fyra, minskade i tre och var stabil i de återstående tre. För den senaste 10-årsperioden finns en tendens till ökad spridning i ungefär hälften av länderna. Sverige har haft en ganska genomsnittlig utveckling.

3.2 Låg andel ekonomiskt svaga

De nordiska länderna, med undantag för Norge, och Nederländerna har en låg andel personer med en disponibel inkomst under halva medianinkomsten (tabell 3.2). Även i denna jämförelse överskattas andelen med en svag ekonomi i Sverige eftersom "hemmaboende" ungdomar räknas som egna hushåll.

Tabell 3.2 Andel personer med inkomster under halva medianinkomsten

Procent

	1990-talet	Nivå i mitten av 1980-talet	1970-talet
1 Finland	4,9	5,1	9,9
2 Danmark	5,0	7,0	
3 Nederländerna	6,3	3,1	2,5
4 Sverige	6,4	5,9	6,7
5 Ungern	7,3	8,6	
6 Österrike	7,4	6,1	
7 Frankrike	7,5	8,0	
8 Belgien	7,8	10,5	
9 Norge	8,0	6,9	
10 Australien	9,3	12,2	11,9
11 Tyskland	9,4	6,4	
12 Kanada	10,3	11,6	15,5
13 Storbritannien	10,9	6,9	6,4
14 Irland	11,0	10,6	
15 Grekland	13,9	13,4	17,8
16 Italien	14,2	10,3	
17 Turkiet	16,2	16,4	
18 USA	17,1	18,3	15,5
19 Mexiko	21,9	21,3	24,7

Källa: OECD(2000)

I Sverige har andelen personer med en svag ekonomi inte förändrats nämnvärt sedan mitten av 1980-talet. Andelen har ökat i hälften av de jämförda länderna och Sveriges utveckling är ganska genomsnittlig. Ökningen har varit störst i Storbritannien, Italien, Österrike och Nederländerna.

Med ett absolut fattigdomsstreck definierat utifrån medianinkomsterna i mitten på 1970-talet har fattigdomen minskat i sex av åtta länder för vilka data finns, däribland i Sverige.

⁸ Jansson, K. (2000): Sverige har jämnast inkomstfördelning. Valfärdsbulletinen 1/2000

3.3 Barnens situation

Ett flertal studier har visat att de svenska barnen har en bättre relativ standard än vad som är vanligt i andra länder⁹. Den ekonomiska krisen och besparingarna i Sverige har dock träffat barnfamiljerna hårdare än andra grupper.¹⁰

De nya beräkningarna från OECD visar emellertid att barnen i Sverige fortfarande har en god relativ standard (tabell 3.3). Barnen under 18 år antas i beräkningen få samma del av de disponibla inkomsterna som föräldrarna och barnens relativa standard beräknas i procent av genomsnittet för hela befolkningen. Barnen i Sverige hamnar på tredje plats efter barnen i Belgien och Finland.

Tabell 3.3 Barnens relativa disponibla inkomst

	Nivå 90-talet	Förändring (PE)	Avser år
1 Belgien	104,9		1983-1995
2 Finland	100,9	2,8	1986-1995
3 Sverige	98,9	-2,2	1983-1995
4 Grekland	97,7	3,5	1988-1994
5 Norge	97,6	1,1	1986-1995
6 Danmark	97,2	-2,5	1983-1994
7 Frankrike	94,9	0,4	1984-1994
8 Ungern	93,0	-6,0	1991-1997
9 Tyskland	90,8	-2,6	1984-1994
10 Nederländerna	89,3	0,0	1985-1994
11 Österrike	89,9	0,1	1983-1993
12 Italien	88,9	-1,3	1984-1993
13 Kanada	87,6	0,0	1985-1995
14 Storbritannien	85,8	-3,8	1985-1995
15 Australien	85,6	-1,1	1984-1994
16 Turkiet	84,7	-4,1	1987-1994
17 USA	84,1	2,5	1984-1995
18 Mexiko	83,2	-1,0	1989-1994

Källa: OECD(2000)

Barnen i Sverige har fått en standardförsämring under mätperioden. Det gäller också i flertalet

övriga länder. Det bör noteras att mätperioderna varierar.

Ett annat viktigt mått är hur stor andel av barnen som lever i familjer med en svag ekonomi. De nordiska länderna och Belgien har färre ekonomiskt utsatta barn än övriga länder (tabell 3.4). I botten återfinns Mexiko och USA där över vart femte barn lever i relativ fattigdom.

Tabell 3.4 Andelen barn som lever i familjer med en svag ekonomi

	Nivå 90-talet	Förändring (PE)	Avser år
1 Finland	2,1	-0,8	1986-1995
2 Sverige	2,7	-0,3	1983-1995
3 Danmark	3,4	-1,2	1983-1994
4 Belgien	4,1		1983-1995
5 Norge	4,4	0,5	1986-1995
6 Frankrike	7,1	0,5	1984-1994
7 Österrike	7,3	1,8	1983-1993
8 Nederländerna	9,1	5,8	1985-1994
9 Ungern	9,7	1,7	1991-1997
10 Tyskland	10,6	4,5	1984-1994
11 Australien	10,9	-4,6	1984-1994
12 Grekland	12,3	-0,3	1988-1994
13 Kanada	14,2	-1,6	1985-1995
14 Storbritannien	17,4	7,7	1985-1995
15 Italien	18,8	7,3	1984-1993
16 Turkiet	19,7	-0,7	1987-1994
17 USA	23,2	-2,7	1984-1995
18 Mexiko	26,2	1,4	1989-1994

Not: Tabellen avser andelen, angiven i procent, av barnen i respektive land som lever i ett hushåll vars inkomster understiger halva medianen av den justerade disponibla inkomsten för hela befolkningen.

Källa: OECD(2000)

Andelen barn i familjer med en svag ekonomi har minskat i åtta länder, däribland Sverige, och ökat i åtta. Ökningarna har varit anmärkningsvärda i Storbritannien, Italien och Nederländerna.

4 Skatternas och transfereringarnas utjämnings effekter

Perioden 1991-2000 medförde mycket omfattande ändringar i skatte- och bidragssystemen, främst som följd av saneringsprogrammet och återställningarna under senare år. Det är svårt att från statistiken avgöra vad regeländringarna har

⁹ Björklund, A. och Freeman, R.B., Generating Equality and Eliminating Poverty, the Swedish Way, ur The Welfare State in Transition - Reforming the Swedish Model, The University of Chicago Press and the National Bureau of Economic Research, pp. 33-77, 1997

¹⁰ Prop. 1997/98:1, bilaga 7

inneburit. Förändringar i ett system interagerar ofta med ändringar i andra system. Regeländringarna påverkar medborgarnas beteenden, deras arbetsutbud, benägenhet att söka ersättningar, sparande, skatteundandragande osv. Krisen medförde stora förändringar i sysselsättning, utbildning, löner och kapitalinkomster. Saneringsprogrammet har påverkat grundläggande ekonomiska förhållanden som inflation, ränta och efterfrågan i ekonomin.

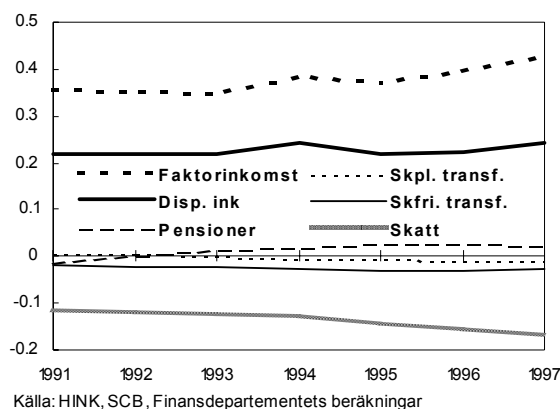
För att bedöma skatternas och transfereringarnas utjämnings effekter används två olika metoder. Den första innebär att man mäter den samlade effekten av ändrade regler och olika förändringar i fördelningen av inkomster. Den andra metoden syftar till att renodla effekterna av ändrade regler.

4.1 Statistisk uppdelning av inkomstspridningen

Skatternas och transfereringarnas utjämnings effekter mäts med olika statistiska metoder. I de fördelningspolitiska redogörelserna används en metod som innebär att statistiska mått på spridningen av disponibla årsinkomster delas upp i olika komponenter (dekomponering av Gini-koefficienten, se underbilaga 3.1).

Faktorinkomsterna, dvs. summan av löner, närings- och kapitalinkomster, och även pensionerna har blivit mer ojämnt fördelade under 1990-talet (diagram 4.1). Dessa inkomstslag lämnar således ett ökat bidrag till den totala inkomstspridningen, vilket visas genom att kurvan stiger. Denna ökning motverkas framför allt av att skatterna har blivit mer utjämnande. Sociala transfereringar har en betydligt mindre utjämnande effekt men effekten har ökat något under 1990-talet.

Diagram 4.1 Olika inkomsters bidrag till inkomstspridningen enligt Gini-koefficienten

4.2 Simulering av regeländringar

När vi mäter omfördelningen genom skatter och bidrag med en dekomponering kan en ändrad utjämnning bero på ökad arbetslöshet, hushållens anpassning till reglerna eller regeländringarna i sig. Även makroekonomiska och demografiska förändringar kan påverka.

För att försöka renodla de direkta fördelningseffekterna av regeländringarna jämförs utfallet av reglerna 1991, 1996 och 2000 på en och samma modellpopulation. Den fråga som ställs här är i stället: *Hur har ändrade regler i skatter, socialförsäkringar och bidrag påverkat skattebördan, transfereringarnas fördelning och utjämnningen av inkomster?*

Den konstanta populationen utgörs av HINK97 framskriven till 2000 års demografiska och ekonomiska förhållanden. Vid analysen har inkomstgränser, skiktgränser, tak och garantinivåer 1991 och 1996 räknats upp till de prisnivåer som gäller år 2000. Huvuddelen av regeländringarna har kunnat efterbildas i detalj men i vissa fall används schablonmetoder och i enstaka fall saknas underliggande data t.ex. avseende sjuklönen (för en teknisk redovisning, se underbilaga 3.1). Momsen fördelas schablonmässigt på varje hushåll i förhållande till den disponibla inkomsten och till konsumtionsprofilerna i SCB:s undersökning av hushållens utgifter (HBU92).

Genomsnittliga skatter och transfereringar

Regeleffekterna delas upp på skatter (inkl. egenavgifter), moms, socialförsäkringar samt bidrag (t.ex. barnbidrag, bostadsbidrag). Simuleringen av olika regelsystem på samma modellbefolkning visar att den genomsnittliga direkta skatten per hushåll ökade i fasta priser med 13,2 procent mellan 1991 och 1996, för att sedan sjunka något till 2000 (tabell 4). Socialförsäkringarna och bidragen sjönk från 1991 till 1996 men nivåerna har delvis återställts år 2000. Nettot av skatter och transfereringar har sjunkit påtagligt mellan 1991 och 2000. Dagens regelsystem ger hushållen ca 56 miljarder kronor lägre disponibla inkomster än 1991 års regelsystem räknat på en och samma befolkning.

Tabell 4 Genomsnittliga beräknade skatter, socialförsäkringar och bidrag 1991, 1996 och 2000

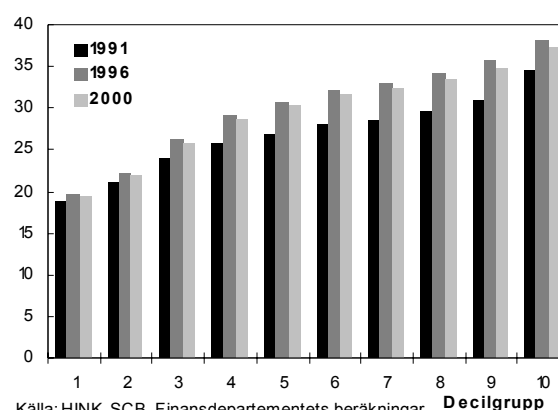
	1991	1996	2000	Förändr, % 91/00	Förändr, % 96/00
Direkt skatt	83 800	94 900	93 700	11,8	-1,3
Moms	23 300	20 600	20 600	-11,6	0
Socialförsäkr	75 600	70 400	71 700	-5,2	1,8
Bidrag	14 300	13 700	13 900	-2,8	1,5
Summa skatt	107 100	115 500	114 300	6,7	-1,0
Summa transf	89 900	84 100	85 600	-4,8	1,8

Skatternas fördelning

Skatteandelen höjdes från i genomsnitt 29,0 procent år 1991 till 32,7 procent år 1996. Höjningen var relativt störst för dem med högre disponibla inkomster justerade för försörjningsbörda (diagram 4.2). Skatteandelen beräknas som betalda skatter i procent av den totala inkomsten inkl. skattefria transfereringar. Mellan 1996 och 2000 har skatteandelen sänkts något i alla inkomstklasser. Regeländringarna innebär att skattesystemet utjämnar inkomster kraftigare 2000 än 1991.

Diagram 4.2 Skatteandelen 1991, 1996 och 2000

Procent

Källa: HINK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Anm: I skatter inräknas inkomstskatt, kapitalskatt, förmögenhetsskatt, hushållens fastighetsskatt, egenavgift och moms

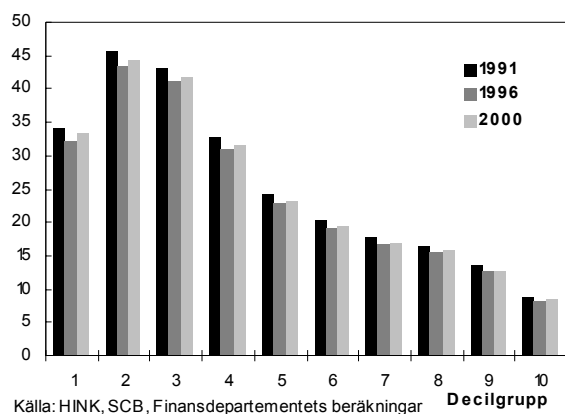
I kalkylen ingår huvuddelen av de skatter som hushållen betalar. Under perioden har också arbetsgivaravgifter, energiskatter och andra indirekta skatter samt företagens skatter förändrats. I många fall kan man anta att dessa skatteändringar också berör hushållen. Det saknas dock underlag för att bedöma hur dessa skatteförändringar fördelar sig på hushåll med olika inkomster.

Socialförsäkringarnas och bidragens fördelning

Socialförsäkringarna inkl. pensionerna har en tydlig fördelningsprofil räknat som andel av total inkomst (diagram 4.3). Socialförsäkringarnas fördelning har förändrats marginellt under perioden. Mellan 1991 och 1996 sänktes ersättningsgraden i många system. Regeländringarna innebär sänkta socialförsäkringar men minskningen var relativt jämnt fördelad över alla inkomstgrupper. De sänkta ersättningarna påverkade således inte utjämningen nämnvärt. År 2000 har socialförsäkringarna ungefär samma relativa nivå och fördelning som år 1991.

Diagram 4.3 Socialförsäkringar inkl. pensioner som andel av totalinkomsten 1991, 1996 och 2000

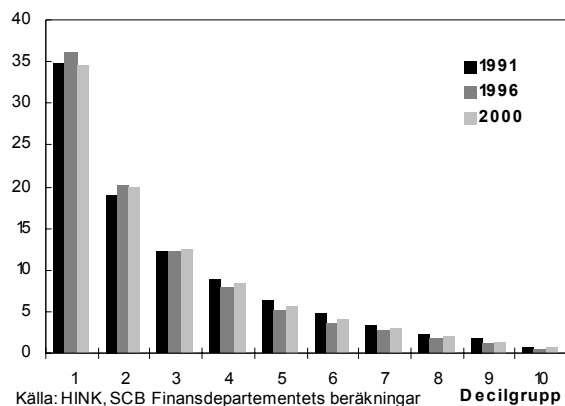
Procent

De skattefria bidragen, dvs. barnbidrag, bostadsbidrag, socialbidrag osv., utges i första hand till personer med mycket låga inkomster. Bidragsnivåerna sänktes i saneringsprogrammet. Bidragens omfördelade effekt ökade trots detta något fram till 1996. År 2000 är dock fördelningen lika den för år 1991.

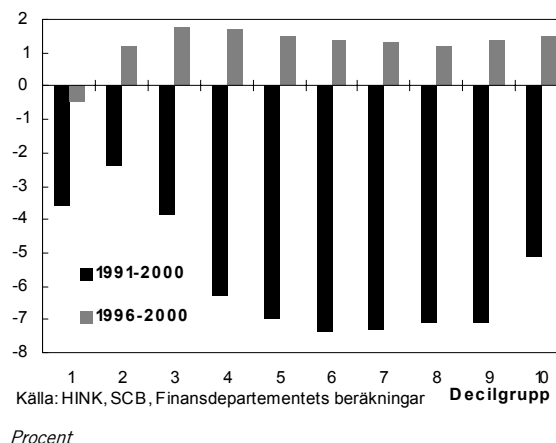
Diagram 4.4 Skattefria bidrag som andel av totalinkomsten 1991, 1996 och 2000

Procent

Sammanlagda utjämnings effekter

Sammantaget ger skatte- och bidragsreglerna år 2000 en större utjämnings effekt än reglerna för 1991. Ett byte av regelsystem innebär sänkta disponibla inkomster för alla inkomstgrupper. Minskningen blir dock störst för hushåll med högre inkomster (diagram 4.5). Personer med låga inkomster har skyddats relativt sett.

Diagram 4.5 Förändring av ekonomisk standard i decilgrupper till följd av regeländringar 1991/2000 och 1996/2000

Procent

Med 1991 års regler sjunker Gini-koefficienten med 0,278 enheter när man går från fördelningen av marknadsinkomster (faktorinkomst) till disponibla inkomster. Med 2000 års regelsystem minskar Gini-koefficienten med 0,285 enheter, dvs. med ytterligare 0,007 enheter.

Huvuddelen av dessa förändringar genomfördes i saneringsprogrammet. Regeländringarna sedan 1996 medför en ökad disponibel inkomst med drygt 1 procent. Ökningen är ganska jämnt fördelad i olika inkomstgrupper utom bland de 10 procent med lägst inkomster som inte fått någon förbättring.

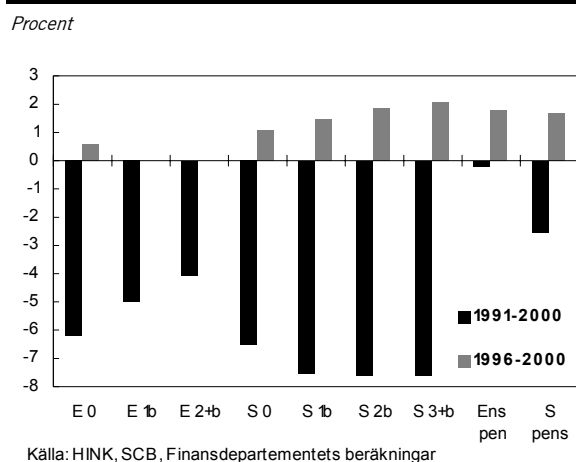
En jämställdhetsanalys visar att regeländringarna minskar den disponibla inkomsten lika mycket för män som för kvinnor.

De sammantagna regeländringarna i skatte- och bidragssystemen mellan 1991 och 2000 har inte systematiskt missgynnat barnfamiljer (diagram 4.6). Ensamföräldrar har skyddats relativt väl. Giftna eller samboende med barn har dock fått en något större minskning av inkomsterna jämfört med andra familjetyper. Den enda grupp som gynnats är ålderspensionärer.

Regeländringarna mellan 1996 och 2000 har medfört förbättringar främst för giftna och samboende familjer med barn samt för pensionärer.

Diagram 4.6 Förändring av ekonomisk standard i familjetyper till följd av regeländringar 1991/2000 och 1996/2000

Begränsningar

Analysen ger naturligtvis inte en fullständig bild av skatternas och transfereringarnas fördelningseffekter. Man bör beakta att jämförelsen mellan 1991 och 2000 avser två regelsystem som skiljer sig avsevärt vad gäller offentlig finansiell netto. Det beror dels på att det saknas vissa skatter i beräkningen, dels på att skattereformen 1991 var underfinansierad.¹¹ Bilden skulle givetvis ha blivit något annorlunda om man kunde jämföra regelsystemen vid samma offentligfinansiella netto. Då tvingas man dock påföra mer eller mindre godtyckliga justeringar, t.ex. stiliserade skattehöjningar. Syftet med denna undersökning är dock att jämföra de regelsystem som faktiskt har gällt.

De dynamiska fördelningseffekterna fångas inte heller. Höjda skatter kan exempelvis minska arbetsutbudet, vilket kan väntas påverka lönefördelningen. Dynamiska fördelningsanalyser är emellertid svåra att göra eftersom forskarna inte är överens om vilka beteendeförändringar som kan inträffa, hur stora de är eller när i tiden de kan komma.

5 Marginaleffekter vid ökat arbete

Det ekonomiska utbytet av arbete påverkar givetvis människors val mellan betalt arbete och tid för annan verksamhet. Ekonomisk teori och de flesta empiriska resultat stöder uppfattningen att ökade marginaleffekter minskar arbetsutbudet.¹² Marginaleffekten är ett mått på hur stor del av en ökad inkomst som faller bort i form av inkomstskatt, inkomstprövade bidrag och avgifter. Ju högre marginaleffekter, desto starkare blir individernas ekonomiska motiv att hålla nere eller inte öka arbetstiden.

I återkommande analyser har redovisats synliga marginaleffekter vid en *inkomstökning*.¹³ Denna analys försöker i stället besvara frågan: Hur mycket inkomster försvinner om hushållen ökar sitt arbete? I beräkningen tas hänsyn också till hur arbetstider kan påverka barnomsorgsavgifter, att ökat arbete leder till minskade arbetslöshetsunderstöd osv.

Marginaleffekterna analyseras både med typfall och statistiska simuleringar. De synliga marginaleffekterna illustreras bäst med olika typfalls-exempel. De klargör tydligt systemens strukturella egenskaper, t.ex. i vilka inkomstlagen reglerna sammantaget ledet till höga marginaleffekter och vilka system som bidrar mest. För att visa hur vanligt det är med höga marginaleffekter behövs dock statistiska simuleringar.

5.1 Marginaleffekter för typfall

I typfallsberäkningarna visas hur den disponibla inkomsten varierar med arbetstiden. Beräkningarna tar hänsyn till den sammantagna effekten av socialbidrag, bostadsbidrag, inkomstskatt, pensionsavgift och avgift för barnomsorg. Beräkningarna avser skatte- och bidragsreglerna för år 2000. (Barnomsorgsavgifterna år 1999.)

¹² För en aktuell översikt, se: Blundell R, MaCurdy T (1999), "Labor supply: a review of alternative approaches". Ashenfelter O, Card D (eds), Handbook of Labor Economics. Volume 3A, Elsevier Science

¹³ Prop. 1993/94:150, bilaga 1.5, Långtidsutredningen 1995 samt Lönar sig arbete, Ds 1997:73

¹¹ Skattereformen 1990-1991. En utvärdering. SOU 1995:104

Beräkningsantaganden

Få kan fritt välja sin arbetstid. Vilka valmöjligheter som finns varierar. För att stiliserat visa systemens egenskaper vid olika val av arbetstider beräknas den disponibla inkomsten som en funktion av antal arbetade timmar. Arbetstiden antas vara jämt fördelad över året.

Sambandet mellan arbetade timmar och disponibel inkomst varierar mellan olika familjetyper och lönenivåer (se faktaruta). Därför beräknas några olika exempel som är valda för att beskriva när höga margineffekter av skatter, bidrag och användaravgifter kan uppkomma. Typfallen är inte statistiskt representativa.

FAKTARUTA

Löneantaganden: Låg lön antas motsvara en lön på 85 kronor/timme (ca 14 750 kronor/månad), medellön 105 kronor/timme (ca 18 500 kronor/månad) och hög lön 160 kronor/timme (28 100 kronor/månad)¹⁴.

Kommunalskattesats: Genomsnitt exklusive kyrkoavgift, 30,38 procent.

Hyror: Genomsnittshyror för bostäder av olika storlek med hänsyn till familjetyp enligt SCB.

I beräkningarna har det varit nödvändigt med vissa schabloniseringar. Användaravgifterna för barnomsorg varierar mellan olika kommuner. Vanligtvis beror familjens avgift på inkomst, antal barn och hur lång tid barnen vistas vid förskola eller fritidshem. I dessa beräkningar har en för landet genomsnittlig barnomsorgstaxa beräknats (metoden redovisas i underbilaga 3.1).

För att beskriva skatte- och bidragssystemens garantinivå antas förenklat att den som arbetar mindre än heltid vill öka sin arbetstid och erhåller socialbidrag. Socialbidraget reduceras därför med 100 procent av en inkomstökning upp till den lön som ger en disponibel inkomst på samma nivå som socialbidraget garanterar.¹⁵

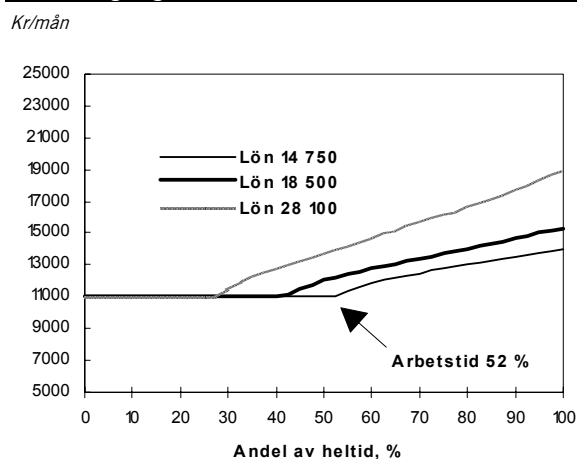
¹⁴ Dessa lönenivåer är heltidslön i decilgrupp 1, decilgrupp 5 (median) och decilgrupp 9 avseende heltidslön enligt uppgift från LINDA-databasen år 1998 framskrivna till år 2000.

¹⁵ Vid beräkning av socialbidrag har schablonmässiga men normala utgifter för el, arbetsresor, hemförsäkring, läkarvård, fackföreningsavgift och avgift till arbetslöshetsförsäkringen inräknats. Dessa hushållsutgifter skall enligt socialtjänstlagen inräknas vid beräkning av socialbidrag.

Fem typexempel

För en *ensamstående person med två barn* ger socialbidragen en garanterad inkomst på ca 11 100 kronor per månad efter betald barnomsorgsavgift (diagram 5.1). Med en låg timlön måste denne ensamförälder arbeta drygt 50 procent av heltidsarbete för att få en inkomst över socialbidragsnormen. Vid en hög lön är motsvarande gräns knappt 30 procent. Vid lägre arbetstider ger ett ökat arbete inget ekonomiskt utbyte.

Diagram 5.1 Ensamstående person med två barn 4 och 6 år på daghem. Disponibel inkomst i kronor per månad efter barnomsorgsavgift

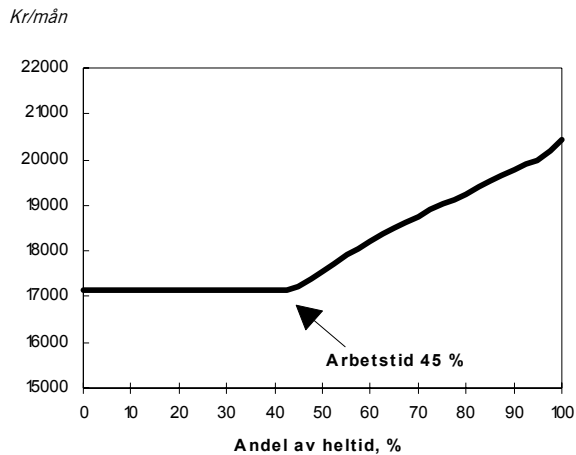
Anm: Hyra 4 500 kronor/månad

En ensamstående med två barn erhåller bostadsbidrag vid heltidsarbete, både med en låg lön och medellön. Margineffekten vid ökat arbete är därför hög. Då arbetstiden ökar från halv- till heltid ökar den disponibla inkomsten endast med 27 procent vid låg lön. Vid en arbetsinsats om 90 procent av heltid är margineffekten 69 procent vid låg lön. Vid hög timlön kan bostadsbidrag erhållas upp till en arbetsinsats som motsvarar drygt 75 procent av heltidsarbete. Den årliga arbetsinkomsten är då 253 000 kronor. Vid denna inkomstnivå är margineffekten mycket hög, ca 82 procent. Den höga nivån på margineffekten beror på kommunalskatt, statlig skatt och pensionsavgift (sammantagen marginalsatt 53 procent), reduktionen av bostadsbidrag med 20 procent samt att avgiften för barnomsorg beräknas öka med 9 procent vid ökad inkomst och arbetstid.

För *typfamiljen gifta/samboende med tre barn* ger socialbidragen en garantinivå på nära 17 100 kronor per månad efter betald barnomsorgsavgift (diagram 5.2). Båda föräldrarna antas ha låga heltidslöner. I exemplet antas den ena föräldern

arbета heltid. I diagrammet visas hur den disponibla inkomsten i hushållet förändras när den andre förälderns arbetstid ökas. Av diagrammet framgår att den disponibla inkomsten ökar först då arbetsinsatsen uppgår till minst 45 procent av heltidsarbete. Om arbetstiden ökas från halv- till heltid ökar hushållets disponibla inkomst endast med 16 procent.

Diagram 5.2 Sammanboende/gifta med tre barn på daghem/fritidshem i åldrarna 3, 5 och 8 år. Disponibel inkomst i kronor per månad efter barnomsorgsavgift

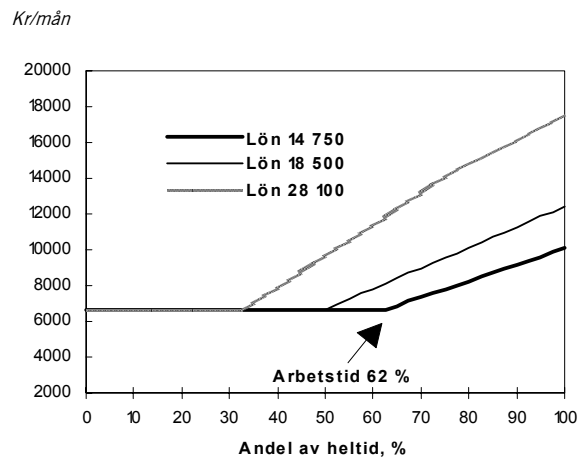

Anm: Hyra 6 500 kronor/månad. En förälder antas arbeta heltid med en lön på 14 750 kronor/månad.

I typexemplet ökar den disponibla inkomsten knappt alls vid små förändringar i arbetstiden i intervallet runt 75 procent av heltid. Detta beror på att barnomsorgsavgiften typiskt sett stiger kraftigt då barnens närvarotid i barnomsorgen går över gränsen 35 timmar per vecka.

För en ensamstående utan barn som är yngre än 29 år är socialbidragens garantinivå ca 6 600 kronor per månad (diagram 5.3). Med en låg timlön måste den unge arbeta över 60 procent av heltidsarbete för att arbetet skall ge ett ekonomiskt utbyte. Med en hög timlön är motsvarande gräns drygt 30 procent av heltid.

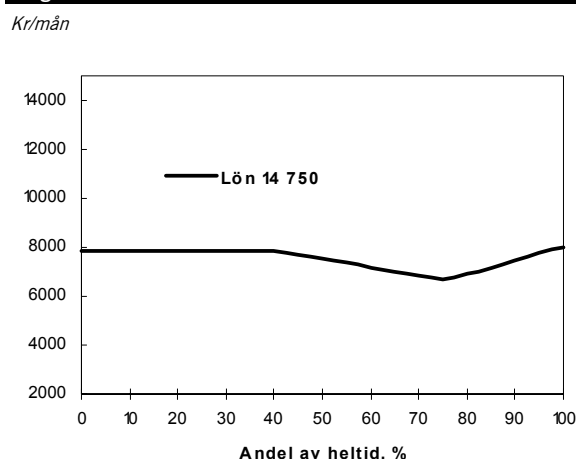
Diagram 5.3 Ensamstående utan barn under 29 år med ungdomsbostadsbidrag. Disponibel inkomst i kronor per månad

Anm: Hyra 2 700 kronor/månad.

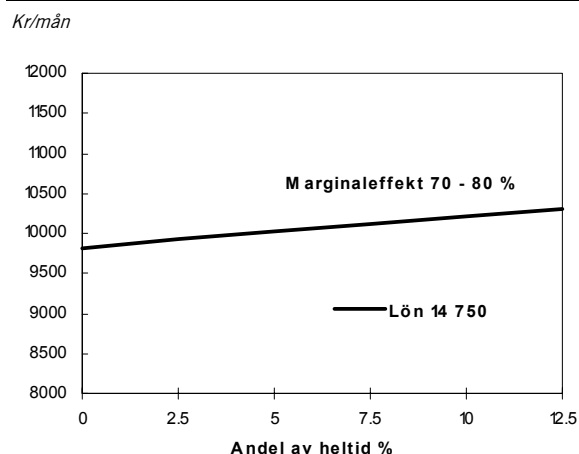
För en förälder som betalar underhållsstöd blir margineffekterna ofta höga (diagram 5.4). Detta typexempel visar hur den disponibla inkomsten varierar för en person med låg lön med betalningsskyldighet (för underhållsstöd) för två barn. Av diagrammet framgår att margineffekten i vissa lägen kan vara större än 100 procent. Detta beror på att avgift för underhållsstöd inte medför ökat socialbidrag och att den disponibla inkomsten efter avgiften betalts kan sjunka till en inkomststandard som ligger under socialbidragsnormen¹⁶. Vid heltidsarbete är den disponibla inkomsten endast ca 50 kronor högre än vid inget arbete. Om arbetstiden ökas från halv- till heltid ökar den disponibla inkomsten endast med 7 procent.

¹⁶ Enligt gällande lagstiftning finns möjlighet att i en svår ekonomisk situation få anstånd med att betala underhållsstöd. Den underhållsskyldige får då en skuld till staten. I exemplet antas att den enskilde i ett senare skede får bättre ekonomi så att denna skuld betalas. I diagrammet har betalningen för underhållsstödet belastat den disponibla inkomsten oavsett när underhållsavgiften betalas. Samma resultat gäller vad beträffar effekten på disponibel inkomst om den enskilde inte ansöker om anstånd med betalning.

Diagram 5.4 Förälder som betalar underhållsstöd för två barn. Disponibel inkomst i kronor per månad efter betalning av underhållsstöd

Ett exempel har också beräknats för att visa hur den disponibla inkomsten påverkas av en ökad arbetsinsats för en *förtidspensionär med restarbetsförmåga* (diagram 5.5). En förtidspensionär får arbeta endast i marginell omfattning utan att pensionen sätts ned. Hel förtidspension beviljas den vars arbetsförmåga bedöms vara nedsatt till minst 7/8-delar. En förtidspensionär med full pension kan därför arbeta upp till ca 250 timmar per år utan att pensionen reduceras.¹⁷ Förtidspensionärers bostadstillägg (BTP) reduceras dock med 40-45 procent om inkomsten ökar. Den sammanlagda pensionen (inklusive folkpension) uppgår då till knappt 8 300 kronor per månad.

För en förtidspensionär är det ekonomiska utbytet av att öka sin arbetstid inte särskilt stort (diagram 5.5). Den disponibla inkomsten stiger med ca 500 kronor per månad för en arbetsinsats om ca 20 timmar per månad. Timlönen efter skatt och minskat BTP blir omkring 25 kronor. För den som har en högre pension och inte erhåller BTP blir utbytet av arbete naturligtvis högre.

Diagram 5.5 Ensamstående förtidspensionär med restarbetsförmåga. Disponibel inkomst i kronor per månad

Anm: ATP-pensionen är beräknad med 3,0 pensionspoäng. Hyra 4 500 kronor/månad. Låg timlön.

5.2 Statistiska beräkningar av marginaleffekter

En statistisk simulering av marginaleffekter innebär att inkomster och arbetstider ändras systematiskt för ett representativt urval personer. Därefter räknar man om kommunal och statlig inkomstskatt, allmän pensionsavgift, bostadsbidrag, socialbidrag, underhållsstöd samt barnomsorgsavgift. Skillnaden i disponibel inkomst före och efter experimentet används för att mäta marginaleffekten.

En viktig fråga för sysselsättningspolitiken är hur marginaleffekterna förändras över tiden. Den fråga som ställs här är vad som händer om alla i förvärvsaktiv ålder, heltidsarbetande, deltidsarbetande, studerande, arbetslösa, förtidspensionärer m.fl. grupper, får möjlighet att öka arbetstiden motsvarande knappt en månad, eller den tid som motsvarar 12 000 kronor per år.

I syfte att belysa detta har en jämförelse gjorts av synliga marginaleffekter i 1991 respektive 2000 års skatte- och bidragssystem. Inkomsterna har höjts med 12 000 kronor per månad för alla urvalspersoner i åldersgruppen 20-64 år i HINK-undersökningen 1997 framskriven till 2000 års ekonomiska och demografiska förhållanden.

¹⁷ På längre sikt kan pensionen komma att reduceras om arbetsförmågan bedöms vara permanent förhöjd.

Modellbefolkningen representerar således alla personer (exklusive egenföretagare¹⁸) i förvärsaktiv ålder (ca 5 miljoner personer). För personer med arbetsmarknadsstöd eller socialbidrag har antagits att ersättningarna minskas vid en ökad arbetstid och inkomst enligt reglerna. Förtidspensionärer antas kunna arbeta på denna nivå utan att pensionen reduceras. Övriga skatter och transfereringar räknas om enligt reglerna för 1991 respektive 2000.

Den genomsnittliga synliga margineffekten blir 44,7 procent vid en beräkning med reglerna för 1991 jämfört med 49,0 procent med reglerna för 2000. Ökningen med 4,3 procentenheter är nettoeffekten av alla regeländringar. Somliga ändringar har minskat margineffekterna sedan 1991, t.ex. sänkta arbetsmarknadsstöd, socialbidrag och ändrade bostadsbidrag. Andra ändringar har medfört höjda margineffekter, exempelvis ett nytt skikt i skatteskalen för statlig inkomstskatt, höjd kommunalskatt och barnomsorgsavgift, skärpta regler för underhållsstöd. Vidare höjs margineffekten som följd av att brytpunkten för statlig inkomstskatt ökat långsammare än löneutvecklingen. Den viktigaste orsaken är dock införandet av egenavgift till det allmänna pensionssystemet.

Tabell 5.1 Margineffekter år 2000 och enligt reglerna år 1991. Andel av befolkningen

Procent

Margineffekt, %	1991	2000	Differens
0-20	2	2	0
20-30	11	3	-8
30-40	41	35	-6
40-50	10	16	+6
50-60	18	25	+7
60-70	4	4	0
70-80	5	6	+1
80-90	6	6	0
90-100	2	2	0
100	1	1	0
Summa	100	100	0
Genomsnittlig margineffekt, procent	44,7	49,0	+4,3

¹⁸ P.g.a. brist i data rörande företagens inkomster har denna population uteslutits.

Med 2000 års regler har 15 procent av alla personer i förvärsaktiv ålder, dvs. ca 750 000 personer, en margineffekt vid ökat arbete på över 70 procent. Drygt 80 procent av denna grupp är personer med arbetsmarknadsstöd eller socialbidrag¹⁹. Denna andel blir ungefär lika stor med 1991 års regler. Skillnaden mellan 1991 och 2000 års regler innebär framför allt att andelen personer med 40-60 procent i margineffekt har ökat medan de med lägre margineffekter har minskat.

I bilagetabell 3.3 visas närmare hur margineffekterna förändrats för olika grupper. Där framgår bl.a. att margineffekterna har ökat mer för låginkomsttagare och förtidspensionärer än för andra grupper.

Margineffekterna i skatte- och transfereeringssystemen är starkt kopplade till sysselsättningen. Höga margineffekter förekommer i begränsad omfattning för heltids- och helårsarbete (tabell 5.2).

Tabell 5.2 Andel personer med margineffekt om 70 procent eller högre i olika sysselsättningsgrupper och familjetyper år 2000

Procent

Familjetyp	Arbetslösa/ socialbidrag	Deltid	Heltid	Övriga	Samtliga
Ensamstående utan barn	76	2	1	23	20
Ensamstående med 1 barn	81	22	2	42	31
Ensamstående med 2 + barn	76	10	13	14	37
Gifta/sambo utan barn	81	2	0	2	8
Gifta/sambo med 1 barn	81	3	0	6	11
Gifta/sambo med 2 barn	87	2	0	7	13
Gifta/sambo med 3 + barn	81	2	1	5	18
Samtliga år 2000	79	3	1	14	15
Samtliga med 1991 års regler	80	2	0	2	13

¹⁹ Arbetslösa/socialbidragstagare definieras som personer som mottagit 10 000 kronor eller mer i arbetslöshetsunderstöd eller socialbidrag under ett år.

Endast ca 1 procent i denna grupp har en marginaleffekt på 70 procent eller högre. Det är framför allt arbetslösa och socialbidragstagare som får ett svagt ekonomiskt utbyte av att öka sin arbetstid. I denna grupp har 79 procent en marginaleffekt som uppgår till 70 procent eller högre. Antalet personer i denna grupp uppgår till ca 780 000 personer varav 360 000 är arbetslösa eller saknar fast förankring på arbetsmarknaden, 310 000 arbetar deltid och 110 000 arbetar heltid.

6 Ekonomisk marginalisering

Fördelningen av disponibla inkomster är inte det enda måttet på välfärdens fördelning. Nobelpristagaren Amartya Sen har fört fram idéer om att studera fördelningen av de individuella funktioner som bestämmer våra handlingsmöjligheter.²⁰ Under senare år har man uppmärksammat problemet att allt fler människor ställs utanför arbetsmarknaden och inte längre har möjlighet att försörja sig själva. När människor inte deltar i arbetslivet får de svårt att påverka sin ekonomiska situation, vilket ger en ojämnare fördelning av medborgarnas handlingsmöjligheter.

Begreppet social exklusion används ofta för att beskriva problemet. Begreppet är inte entydigt.²¹ Det är inte detsamma som ekonomisk fattigdom, då de flesta socialt exkluderade har en garanterad ekonomisk standard genom de sociala transfereeringarna. Det är inte heller samma som långtidsarbetslöshet, eftersom många socialt exkluderade står utanför arbetsmarknaden på grund av sociala och hälsorelaterade problem. Den sociala exklusionen är mångdimensionell och kan också avse medborgarnas tillgång till boende, sociala försäkringsskydd osv.

Ett närliggande begrepp är marginalisering som används i analyser av arbetsmarknaden. Marginaliserade är personer som inte helt har

lämnat arbetsmarknaden men har en svag förankring och hög arbetslöshet.

Gemensamt för fördelningen av funktionsförmåga, social exklusion och marginalisering är att det handlar om arbete och försörjningsförmåga.

Myndigheternas statistik visar en betydande ökning av antalet långtidsarbetslösa, förtidspensionärer, långtidssjuka och socialbidragstagare under krisåren. Mätmetoderna skiljer sig dock åt och personer som går från en ersättning till en annan eller kombinerar ersättningar kan falla utanför. En viktig fördelningspolitisk fråga är därför hur människors möjligheter att försörja sig själva har utvecklats under 1990-talet. I detta avsnitt undersöks med ekonomiska mått medborgarnas arbete och självförsörjning.

Inkomstmått på försörjning

I det följande används *marginalisering som begrepp för människors bristande delaktighet och inkomstmöjligheter*, oavsett orsaken till att man har svag anknytning till arbetsmarknaden och oavsett vilken ersättning man får. Inkomststatistiken används för att undersöka hur många som är i ekonomisk mening marginaliserade.

Analysen omfattar alla personer i förvärvsaktiv ålder 20-64 år som har en disponibel inkomst över två basbelopp per år (ca 6 100 kronor/månad). Gränsen motsvarar ungefär socialbidragsnormen för en ensam person. Personer med lägre inkomster har uteslutits eftersom deras försörjningssituation är svår att bedöma med hjälp av inkomststatistiken. Där finns så skilda personer som barnlediga utan föräldrapenning, personer som försörjs av anhöriga, institutionsboende, ”jordenrunt-resenärer”, svartarbetare och personer som lever på besparingar, vinster, arv eller kapitalinkomster osv. Det är både personer som har valt att inte arbeta, studera etc. och självförsörjande, men också socialt utslagna. Denna grupp utgjorde 15 procent av alla i åldern 20-64 år 1998.

Inkomstslagen delas upp i två grupper. Den ena gruppen utgörs av inkomster av arbete eller de transfereringar man erhåller vid studier eller tillfälligt uppehåll i arbetet. Där ingår exempelvis lön, inkomster från näringsverksamhet, ersättningar i samband med studier, värnplikt eller föräldraledighet.

Den andra gruppen avser transfereringar som utges till den som på grund av olika omständig-

²⁰ Sen, A. (1992): Inequality reexamined.

²¹ Atkinson, A.B., Hills, J. (1998): Exclusion, Employment and Opportunity. CASEpaper 4. London school of Economics.

²² Ingerslev, O., Pedersen, L. (1996). Marginalisering 1990-1994. Socialforskningsinstitutet. Köpenhamn.

Se även Arbetsministeriet: Marginalgrupperna under 90-ernes opsving 1994-1997. August 1998.

heter har svårigheter att försörja sig själv. Här ingår arbetsmarknadsstöd, sjukpenning, förtidspension, socialbidrag och bostadsbidrag. Summan av de båda inkomstgrupperna ger den totala disponibla inkomsten (exklusive kapitalinkomster, som hålls utanför analysen).²³

Därefter beräknas andelen av den disponibla inkomsten som består av arbetsmarknadsstöd, sjukpenning, förtidspension, socialbidrag och bostadsbidrag.

En klar majoritet (72 %) av personer med minst två basbelopp i disponibel inkomst har högst 10 procent av sina inkomster från transfereringar som arbetsmarknadsstöd, sjukpenning, förtidspension, socialbidrag och/eller bostadsbidrag 1998 (tabell 6.1). Men för ungefär var sjunde person utgörs mer än hälften av den disponibla inkomsten av dessa transfereringar.

Tabell 6.1 Andel transfereringar av disponibel inkomst 1998

Andel transfereringar av disponibel inkomst (%)	Andel av 20-64-åringar (%)
0-10	72
11-30	8
31-50	5
51-70	4
71-90	4
>90	6

Källa: Linda, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Marginalisering förutsätter att man mer varaktigt ställs utanför arbete och självförsörjning. Tidsdimensionen är därför central. I följande analys avses med *ekonomisk mening marginaliserade de personer som under tre år i rad har haft en disponibel inkomst som till mer än 50 procent utgörs av arbetsmarknadsstöd, sjukpenning, förtidspension (inkl. sjukbidrag), socialbidrag och/eller bostadsbidrag.*

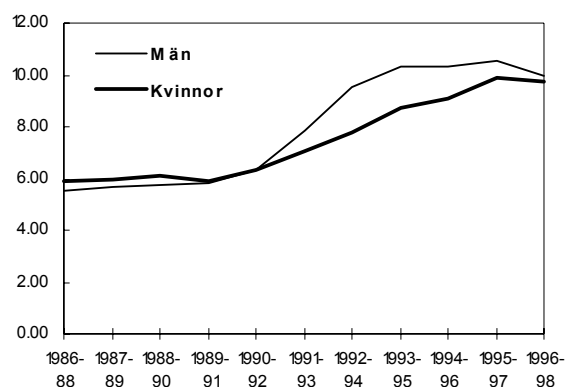
Ökad andel ekonomiskt marginaliserade

Andelen ekonomiskt marginaliserade har ökat från 5,7 procent 1986-1988 till 9,9 procent 1996-1998. Under första hälften av 1990-talet var

männen marginaliserade i betydligt högre grad än kvinnorna, men 1996-1998 är skillnaden liten (diagram 6.1). Andelen har beräknats för personer som funnits i datamaterialet under vardera treårsperiod.

Diagram 6.1 Andel ekonomiskt marginaliserade 1986-1988 - 1996-1998

Procent

Källa: Linda, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Vilka som har störst risk att marginaliseras undersöks med en statistisk modell som beräknar oddskvoter²⁴ (tabell 6.2). Oddskvoterna anger hur starkt sambandet är mellan risken att bli ekonomiskt marginaliserad och personernas ålder, kön, utbildningsnivå etc. En oddskvot som är större än 1 betyder att faktorn innebär en överrisk för marginalisering.

Personer som invandrat till Sverige löper störst risk för marginalisering. Utbildningsnivån har som väntat en stor betydelse. Personer med grundskoleutbildning har en överrisk och de med en högskoleutbildning en underrisk.

De äldre (46-64 år) har en betydande överrisk att bli marginaliserade medan yngre människor har mindre risk. Ungdomar som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden kan dock hamna utanför undersökningsgruppen om de inte når upp till en disponibel inkomst på två basbelopp.

²³ Arbetsmarknadsstöd, sjukpenning, förtidspension beräknas som netobelopp efter skatt.

²⁴ Oddskvoten är kvoten mellan två oddstal som ska jämföras med varandra, t ex oddstalen för män och kvinnor. Oddstalet är sannolikheten att (här)vara marginaliserad dividerat med sannolikheten att *inte* vara marginaliserad. Se vidare underbilaga 3.1.

Tabell 6.2 Risker för olika grupper att marginaliseras ekonomiskt 1991-1993 samt 1996-1998. Personer 20-64 års med minst två basbelopp i disponibel inkomst

	Oddsquoter för marginaliserade		
	1991-93	1996-98	Förändring
Kvinnor	0,9	1,0	0,1
Gifta	0,4	0,5*	0,1
Har barn 0-6 år	0,6	0,9	0,3
Invandrat till Sverige	3,2	3,5	0,4
Utbild.nivå, ref: gymn.			
-Högst grundskola	2,0	1,9	-0,1
- Lågst högskola	0,3	0,4	0,1
Ålder, ref: 36-45 år			
20-25 år	0,6	0,4	0,2
26-35 år	0,8	0	-0,1
46-64 år	2,4	1,9	-0,5

* Ej signifikant på 5% nivå.

Anm: Oddsquoter beräknade med logistisk regression

Familjeförhållandena har också en viss betydelse. Personer som har barn i åldern 0-6 år har en mindre risk än personer utan barn i åldersgruppen. Gifta har en mycket lägre risk än ogifta. Män och kvinnor skiljer sig inte åt vad gäller risken att marginaliseras.

En jämförelse mellan 1991-1993 och 1996-1998 visar att rangordningen mellan de olika faktorerna i stort sett är densamma de båda perioderna. Invandrarnas situation ser dock sämre ut. En närmare analys visar på att detta gäller endast för de som invandrat senare än 1991. Risken har ökat också för personer som har barn under sju år. För den äldsta åldersgruppen ser situationen relativt bättre ut 1996-1998.

Ofta är det helt olika processer som leder fram till att man marginaliseras ekonomiskt. Vissa drabbas av så allvarliga handikapp, olyckor eller sjukdomar att de inte kan rehabiliteras och åter integreras i arbetslivet. Andra arbetar deltid men behöver permanent socialbidrag för att man ensam skall försörja flera barn. Många har blivit långtidsarbetslösa som följd av den ekonomiska krisen. En stor grupp har nyligen kommit till Sverige och får vänta på arbete. Dessa personer har bara det gemensamt att de har ställts utanför arbetslivet och förlorat sin möjlighet att försörja sig själv.

För andra är det dock inte fråga om renodlade problem med antingen hälsa, arbetslöshet eller försörjning. Ofta är problemen komplexa och flerdimensionella, inte sällan följs ett problem av

andra. En stor andel av alla ekonomiskt marginaliserade (44 %) har under en treårsperiod haft kontakt med fler än en myndighet. Det visas av att man har haft flera olika sociala ersättningar (se underbilaga 3). Inkomstuppgifterna för flera år tyder på att åtskilliga personer går från en ersättning till en annan, eller får ersättningar samtidigt från flera myndigheter.

Separata analyser för de som *huvudsakligen* har ersättningar från antingen arbetsmarknadsstöd, förtidspension, socialbidrag respektive sjukpenning visar inte på några avgörande skillnader i riskfaktorernas betydelse för de olika ersättningsgrupperna.²⁵

Fördelningseffekter

En ökande andel ekonomiskt marginaliserade är ett fördelningsproblem i sig för att fler människors får minskade handlingsmöjligheter. Men den får återverkningar också på fördelningen av ekonomiska resurser. Marginaliserade får inte del av den ökade standarden som följer av en högre ekonomisk tillväxt. Det ökar risken för växande inkomstklyftor. De marginaliserade har också svårt att öka sina inkomster genom arbete bl.a. eftersom deras margineffekter är höga. En ökad marginalisering kommer därmed att minska inkomströrligheten. Den högre marginaliseringen kan således väntas medföra en ökad spridning av inkomster på både kort och längre sikt.

7 Utvecklingsarbete med fördelningsstatistiken

Riksdagen har tillkännagivit att regeringen vid lämpligt tillfälle t.ex. i en kommande budgetproposition bör redovisa hur arbetet fortskrider med att utveckla och bredda fördelningsstatistiken (Prop. 1998/99:1, 1998/99:FiU2, protokoll 35, 36). I detta avsnitt sker en redovisning av pågående utvecklingsarbete och olika problem i fördelningsanalyserna.

²⁵ Se vidare underbilaga 3.1.

Sverige intar en ledande plats internationellt när det gäller att följa fördelningen av ekonomiska resurser i landet. Genom forskningstraditioner som går tillbaka till 1920-talet, en tidig uppbyggnad av datorbaserade administrativa register med effektiva kontrollrutiner och ett förutseende statistiskt arbete har SCB utvecklat en inkomststatistik med en kvalitet som få länder kan uppvisa.

SCB ansvarar för välfärdsstatistiken, till vilken huvuddelen av fördelningsstatistiken hör. SCB redovisar årligen officiell statistik över inkomstfördelningen, inkomster, skatter och bidrag. SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden (ULF), hushållens utgifter (HBU) och boende (BHU) samt lönestatistiken ger också viktiga bidrag till beskrivningen av fördelningen i Sverige. SCB:s avidentifierade databaser är sedan flera år tillgängliga för forskningen till rimliga kostnader och används vid ett flertal forskningsinstitut. Alltmer av SCB:s statistik finns tillgänglig över Internet.

SCB ansvarar också för utveckling och underhåll av den statistiska skatte- och bidragsmodell som främst används inom regeringskansliet och riksdagen för att analysera olika regelförslag.

Inom SCB bedrivs ett kontinuerligt utvecklingsarbete också på uppdrag. Under senare år har ett omfattande arbete bedrivits på regeringens uppdrag bl.a. för att utveckla en longitudinell databas för inkomster och arbete (LINDA), statistik över den offentliga konsumtionens fördelning samt förmögenhetsfördelningen. Ett stort antal förslag till förbättringar i fördelningsstatistiken har nyligen lagts fram av SCB som bl.a. innebär att dessa områden skall införas i den ordinarie anslagsverksamheten.²⁶

Även inom den sociala forskningen bedrivs ett omfattande arbete för datainsamling och analys av fördelningen av välfärden. Levnadsnivåundersökningen, som kontinuerligt följt välfärdens fördelning sedan 1968, uppdateras nu med en stor undersökning 2000. Resultaten har blivit uppmärksammade i Sverige, där de fungerat som ett kunskapsunderlag i den politiska debatten. Den svenska välfärdsforskningen har väckt stort intresse i det internationella forskarsamhället

På riksdagens uppdrag (FiU 1986/87:3, Rskr 27, FiU 1992/93:30, rskr 1992/93:447 samt FiU 1998/99:2, Prot. 35, 36) lämnar regeringen sedan

1994 regelbundet en fördelningspolitisk redogörelse i anslutning till budgetpropositionen och/eller vårpropositionen. Fördelningseffekter av föreslagna regeländringar redovisas i Finansplanen eller i särskilda propositioner. De återkommande fördelningspolitiska redogörelserna syftar till att bredda och fördjupa fördelningsanalyserna. De har, förutom en bedömning av den aktuella utvecklingen av inkomstspridningen, omfattat undersökningar av bl.a. långsiktiga trender i inkomstfördelningen, inkomströrligheten, den regionala inkomstspridningen och den offentliga konsumtionens fördelningseffekter.

De statistiska analyserna av jämställdheten har också utvecklats inom SCB och genom Kvinno- maktsutredningens arbete. Regeringen redovisar årligen en statistisk redogörelse över kvinnors och mäns ekonomiska situation. Regeringskansliet bedriver tillsammans med SCB och forskare ett utvecklingsarbete om jämställdhetsbokslut.

Även det internationella samarbetet har breddats. SCB och forskare i Sverige samarbetar sedan mer än 10 år med ett omfattande internationellt forskningsprojekt, "Luxemburg Income Study" (LIS). OECD:s intresse för inkomstfördelning och ekonomisk fattigdom har vuxit betydligt under senare år. Flera omfattande studier har genomförts, bl.a. med hjälp av några av världens ledande forskare.²⁷ Under senare år har det undersöks vilka grupper som drabbats av permanent fattigdom och vilka faktorer som bestämmer in- och utflöde i fattigdom.

EU:s gemensamma statistikmyndighet Eurostat bedriver sedan flera år ett utvecklingsarbete för att kunna beskriva inkomstfördelning och fattigdom på ett enhetligt sätt. En särskild undersökning genomförs numera av hushållens inkomster och utgifter (European Community Household Panel, ECHP) och Sverige medverkar med data från ULF.

EU finansierar också ett omfattande forskningsprojekt som syftar till att utveckla en gemensam simuleringsmodell för skatter och bidrag för medlemsländerna (EUROMOD). SCB och Finansdepartementet medverkar både med dataunderlag och utvecklingsarbete.

Den samlade bedömningen är att fördelningsstatistiken tilldrar sig ökat intresse både i Sverige

²⁶ Treårsplan för Statistiska centralbyrån. SCB 2000-03-01

²⁷ Se t.ex. Atkinson, A.B. m.fl. (1995): Income distribution in OECD Countries. Social Policy Studies No. 18. OECD

och utomlands. Stora förbättringar har under senare år skett i Sverige avseende dataunderlagens kvalitet och innehåll, tillgängligheten till data, analysmetoder, möjligheten att simulera ändrade skatter och bidrag och internationell jämförbarhet.

Fortfarande finns det dock betydande brister i underlaget för fördelningsanalyser. Det som framför allt saknas är longitudinella data med ett brett innehåll och en god kvalitet. Inkomstspridning och ekonomisk fattigdom kan inte beskrivas väl med årsdata. Tidsdimensionen är nödvändig för analyserna.

Tillgången till registerbaserade longitudinella data har ökat under senare år. Det har förbättrat möjligheterna att beskriva fördelningen av ekonomiska resurser, exempelvis risken för permanent fattigdom och inkomströrlighet. Registerdata ger emellertid begränsade möjligheter att analysera vad som orsakar förändringarna.

De inkomstskillnader som registreras i statistiken beror på många faktorer. De grundläggande skillnader som beror på människors olika förmåga och möjligheter är vad fördelningspolitiken huvudsakligen syftar till att utjämna. Men skillnader uppkommer också då människor värderar konsumtion och arbete olika beroende på ålder, familjeförhållanden, värderingar m.m. Dessutom påverkas fördelningen av slumpmässiga händelser. En del råkar vinna på Lotto, andra förlorar makens försörjning vid en skilsmässa.

Fördelningsstatistiken bör förbättras i första hand genom bättre data som ökar förståelsen för hur *spridningen i inkomster uppkommer*. Det behövs både för utvärderingen av politiken och för samhällsdebatten om vilka åtgärder som kan övervägas för att bevara en jämn inkomstfördelning.

Därför bör statistiken över hushållens allokering av resurser över livet förbättras. Det bör övervägas hur en longitudinell och integrerad hushållsstatistik om inkomster, sparande, konsumtion och förmögenhet kan utvecklas, inkl. uppgifter om den offentliga konsumtionen.

I en sådan statistik bör också finnas uppgifter om arbetstid och lön av god kvalitet. En fortsatt förbättring av lönestatistiken är därför angelägen.

Slutligen behövs det bättre information om hushållens värderingar. Registerdata måste därför kompletteras med enkäter eller intervjuer.

Flera intressanta exempel på denna statistikutveckling finns i andra länder. I USA:s Health and Retirement Study (HRS) sammanförs t.ex. vartannat år både registeruppgifter och intervjudata

för ett stort antal personer. Syftet är bl. a. att svara på vad som påverkar en persons beslut att gå i pension och hur sparande och konsumtion sker över livet.

Underbilaga 3.1 Definitioner och beräkningsmetoder

Definitioner och begrepp

Disponibel inkomst: Hushållets totala inkomster från arbete, kapital och transfereringar minus betald skatt, betalt underhållsbidrag samt återbetalning av studiemedel och socialbidrag. Erhållna studiemedel betraktas som transferering.

Individuell disponibel inkomst: Då hushållsbegreppet i LINDA är bristfälligt används individens disponibla inkomst för personer 20 år och äldre utan justering för försörjningsbörd. Skattefria hushållstransfereringar summeras på hushållsnivå och delas lika mellan de vuxna i hushållet.

Median: 50 procent av befolkningen har lägre inkomst än medianinkomsten.

Gini-koefficient: Det vanligaste måttet på ojämnheten i inkomstfördelningen vilket antar värdet 0 när inkomsten är lika för alla och värdet 1 vid maximal ojämnhet, dvs. när en person får alla inkomster. Koefficienten är mest känslig för vad som händer i mitten av fördelningen. Den kan sägas visa hur stor den förväntade inkomstskillnaden är mellan två slumpmässigt valda individer/hushåll. Om Gini-koefficienten är 0,250 och medelinkomsten för alla är 90 000 kronor skall man vänta sig att den genomsnittliga skillnaden är $2 \cdot 0,250$ eller 50 procent av medelinkomsten, dvs. 45 000 kronor.

Decilgrupp: Befolkningen delas in i 10 lika stora grupper där de 10 procent med lägst standard hamnar i decilgrupp 1, de med näst lägst standard i decilgrupp 2 osv. ända upp till decilgrupp 10 med den högsta ekonomiska standarden.

Decilkvot: Den disponibla inkomsten (vid övre decilgränsen) bland dem med högre ekonomisk standard divideras med inkomsten för dem med lägre standard.²⁸

Socio-ekonomisk grupp: Personerna indelas i grupper efter yrke och anställningsförhållanden

²⁸ Exempelvis D9 är den inkomst som avgränsar de 10 procent med högst ekonomisk standard.

med hänsyn till organisationstillhörighet och utbildningskrav.

Korrigerig av hushållsbegrepp, inkomstbegrepp och ekvivalensskala

Individens ekonomiska standard: Hushållets justerade disponibla inkomst påförs samtliga personer i hushållet. Redovisning sker sedan på individnivå.

Bostadshushåll: Alla personer som bor i samma bostad (fr.o.m. 1997 "kosthushåll" med ytterligare krav på en gemensam hushållsekonomi och kosthållning). Detta hushållsbegrepp finns endast tillgängligt för åren 1991 samt 1993-1997. För 1992 redovisas genomsnittet av värdena 1991 och 1993.

Justering för försörjningsbörda: För att kunna jämföra konsumtionsmöjligheter i familjer med olika sammansättning måste man justera hushållets inkomst. Till det används en ekvivalensskala som ger varje hushåll en viss "konsumtionsvikt" beroende på hur många vuxna och barn som lever tillsammans. Varje land använder sin egen skala, en del baserade på vad hushållen faktiskt konsumerar, andra på expertbedömningar vad olika hushåll behöver äta m.m. Den ekvivalensskala som används i Sveriges officiella statistik ger jämfört med andra länder stor tyngd till barn och tar liten hänsyn till stordriftsfördelar.²⁹ Den tar inte heller hänsyn till hur boendekostnader varierar med hushållsstorlek.

Vad som kan anses vara en skälig lägsta standard för familjer med olika sammansättning beslutades av riksdagen 1997 genom införandet av riksnormer för socialbidragen. Den nya normen innebär bl.a. att för familjen gemensamma belopp införs för olika kostnadsposter. Därmed tar normen mer hänsyn till stordriftsfördelarna.

Det kan vara rimligt att jämförelser av konsumtionsmöjligheterna i familjer med olika sammansättning utgår från riksnormen. Genom sin komplicerade konstruktion med många olika belopp beroende på ålder, kostnadspost m.m. är det emellertid svårt att direkt översätta den nya riksnormen till en överskådlig ekvivalensskala. Därför har normen parametriserats.

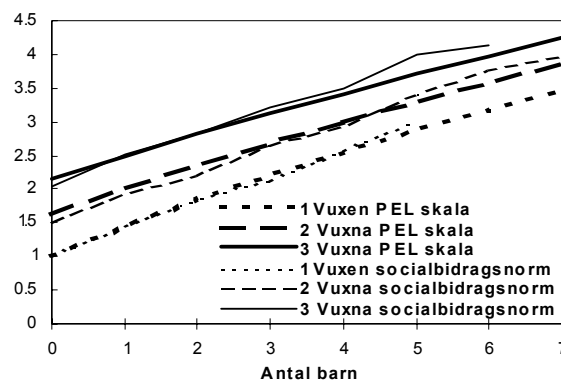
För varje hushåll i HINK97 har ett normbelopp beräknats inklusive en schablonmässig boendekostnad och inklusive schablonmässiga men normala utgifter utöver normen för kostnader för vård och möbler.³⁰ Utifrån denna "empiriska" skala anpassas en modell med antal vuxna och antal barn som förklarande variabler. Följande ekvivalensskala avspeglar väl riksnormen.³¹

$$\text{Hushållets konsumtionsvikt} = (N + 0,7 \cdot n)^{0,7}$$

där $N = \text{antal vuxna}$, $n = \text{antal barn}$

Jämförelser mellan den "empiriska" skalan och normbelopp beräknade enligt denna ekvivalensskala visar överlag en god anpassning för familjer med upp till fyra barn. Familjer med fler barn erhåller en något för låg relativ vikt (underbilagediagram 1).

Underbilagediagram 1 Empirisk ekvivalensvikt enligt nya socialbidragsnormen jämfört med parametriserade värden, beräknade i HINK97

Källa: HINK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Realjusterade kapitalinkomster: Hushållets ränteinkomster och ränteutgifter utom egnahemsräntor realberäknas, dvs. korrigeras med inflationen enligt konsumentprisindex. Inkomster och skatter av faktiska försäljningar av aktier m.m. ersätts med en schablonmässigt beräknad kapitalinkomst efter skatt baserad bl.a. på hur stor hushållets förmögenhet är och på börsens utveckling. Avkastningen antas motsvara den genomsnittliga årliga förändringen av börsens vär-

²⁹ Atkinson, A.B. m.fl. Income Distribution in OECD Countries. OECD 1995

³⁰ Boendekostnad har beräknats för kök samt ett rum var för de tre första hushållsmedlemmarna, därefter ett extra rum för varje två barn (en tredje vuxen får eget rum).

³¹ Ytterligare underlag om den s.k. PEL-skalan finns i särskild PM av Pettersson, Eklind och Lindholm.

de för de senaste fem år och hushållens förmögenhet uppskattas med hjälp av kontrolluppgifter om aktie- och fondtillgångar. På grund av ofullständiga data om förmögenheterna kommer de reala kapitalinkomsterna att underskattas för de personer där den procentuella avkastningen på kapitalet är högre än genomsnittet.

Effekter av korrigeringarna

Korrigeringarna påverkar såväl nivå som trend i inkomstspridningen och andelen personer med inkomster under halva medianen. Här redovisas korrigeringarnas separata effekter vid en jämförelse med officiella definitioner. Med nivå avses den genomsnittliga nivån under undersökningsperioden, med trend avses den lutning som erhålls om en regressionslinje anpassas till de observerade värdena.

De separata effekterna kan beräknas på olika sätt. De kan testas genom att en korrigering adderas till nästa i en följd. Då kommer ordningen i vilken förändringarna införs att ha betydelse för effekterna. Korrigeringarna kan också testas var och en helt separat. Här redovisas en kombination av metoderna. Först införs individvikter och sedan bostadshushåll efter varandra. I ett andra steg används denna individviktade bostadshushållsserie som referens när effekterna av ekvivalensskalan och inkomstbegreppet beräknas. Ekvivalensskalan och inkomstbegreppet kan därmed utvärderas oberoende av i vilken ordning de införs.

Underbilagetabell 1 Effekt av korrigeringarna på inkomstspridningen (Gini-koefficienten)

Korrigering	Nivå	Trend
Individvikter	-0.0125	-0.0002
Bostadshushåll	-0.0130	-0.0017
Ekvivalensskala	-0.0108	-0.0006
Realt inkomstbegrepp	-0.0078	-0.0003

Underbilagetabell 2 Effekt av korrigeringarna på andelen personer med låg inkomst

Korrigering	Nivå	Trend
Individvikter	-2.1934	-0.0420
Bostadshushåll	-1.7514	-0.1441
Ekvivalensskala	-0.1097	-0.1264
Realt inkomstbegrepp	0.3565	-0.1353

Framskrivning av inkomstfördelningen

Uppgifterna i HINK97 om hushållens inkomster, räntor, boendekostnader osv. skrivs fram till de värden som förväntas prognoserna i Svensk ekonomi (bilaga 1). Befolkningens sammansättning, sysselsättningen och de allmänna pensionerna aktualiseras genom en särskild omviktningsskalor. Lönefördelningen skrivs fram differentierat efter utvecklingen i privat sektor och offentlig sektor. Den privata sektorn är indelad i tre delsektorer, den offentliga i stat och kommun. Inom varje delsektor beaktas förutom löneutvecklingen också skillnader i arbetstidens utveckling. Skatter, socialförsäkringar, bidrag osv. räknas om enligt reglerna för respektive år.³²

Framskrivningen visar således hur inkomstfördelningen skulle se ut 1998 och 1999 om hushållens inkomster i HINK97 förändras enligt prognoserna och med de nya skatte- och bidragsreglerna. Genom framskrivningen efterbildas delvis många strukturella förändringar och ändrade beteenden, exempelvis ökningen av antalet ATP-pensionärer, förändringen av antal förvärvsarbetande i olika sektorer, antal arbetslösa och antal i olika arbetsmarknadsåtgärder. Andra förändringar beaktas endast partiellt och indirekt t.ex. förändringar av antal i utbildning och antal förtidspensionärer.

Rörlighetsmått

Övergångsmatris: Inkomströrligheten mäts genom att man beräknar hur stor andel personer som flyttat från en inkomstgrupp till en annan grupp mellan två mättillfällen.

³² Jämfört med regelanalyserna beaktas i framskrivningen fördelningseffekterna av sänkt moms på livsmedel endast indirekt genom effekterna via konsumentpriserna. Ändrade regler för förmån av fri bil, och ändrad beskattning av pensionssparande beaktas inte vid framskrivningen.

arbetstid för sambo/gifta och två timmar utöver arbetstiden för ensamstående. Det antagna tillägget utgör tid för att hämta och lämna barn i barnomsorgen. På detta sätt beräknas, i teknisk mening, hur lång tid barnen vistas i barnomsorg som en funktion av arbetstiden. Vistelsetiden i barnomsorg påverkar disponibel inkomst med den givna definitionen av disponibel inkomst.

Barnomsorgstaxorna är i många kommuner så konstruerade att vid vissa övergångar till en annan närvarotid förändras taxan relativt kraftigt. Sådana "brytpunkter" är vanliga vid gränserna 30 och 35 timmars närvarotid per vecka. I den beräknade genomsnittliga barnomsorgstaxan återspeglas denna effekt i vissa typexempel.

Ekonomisk marginalisering

Analyserna bygger på LINDA-databasen och på individuella disponibla inkomster (se ovan).

Inkomster har behandlats på följande sätt: Arbetsmarknadsstöd inkluderar kontant arbetsmarknadsstöd, ersättning från arbetslöshetskassa vid arbetslöshet och vid arbetslivsutveckling samt utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning och andra åtgärder (dock inte anställningsstöd t.ex. i form av rekryteringsstöd eller utbildningsvikariat). Sjukpenning inkluderar sjukpenning, arbetsskadeersättning, rehabiliteringsersättning, havandeskapspenning, smittbärrpenning och sjuklönegaranti (sjuklöne-reformerna minskar även här jämförbarheten). Förtidspension avser förtidspension, sjukbidrag, handikappersättning, bostadstillägg och särskilt bostadstillägg för pensionärer. Bostadsbidrag inräknas eftersom nivån på socialbidraget är beroende av bostadsbidraget. Kapitalinkomster efter skatt har exkluderats från den disponibla inkomsten för att inkomst måttet bättre skall fånga försörjningen genom arbete. Annars skulle exempelvis en arbetslös som tvingats sälja sin bostadsrätt inte räknas som marginaliserad om realisationsvinsten blev hög. Effekten på resultaten av detta är dock mycket liten.

Samgång mellan ersättningsystem. Ungefär 44 procent av alla ekonomiskt marginaliserade har under en treårsperiod 1996-1998 haft minst två av ersättningarna arbetsmarknadsstöd, socialbidrag, förtidspension och socialbidrag (underbilagetabell 3). Förtidspension var den vanligaste ersättningen, och också den som mest sällan kombinerades med andra sociala ersättningar. Det var 14 procent som hade arbetsmarknads-

stöd som enda ersättning, medan 41 hade arbetsmarknadsstöd enbart eller i kombination med andra ersättningstyper. Sjukpenning och socialbidrag är ovanliga som enda sociala ersättning.

Underbilagetabell 3 Ekonomiskt marginaliserade fördelade efter antal ersättningar under 1996-1998

	Som enda ersättning	+en ersättning	+två ersättningar	+tre ersättningar	Total andel med ersättningen
Arb.stöd	14	18	8	1	41
Sjukpenning	2	18	10	1	31
Förtidspension	37	14	4	1	57
Socialbidrag	4	15	8	1	27
Totalt	56	33	10	1	100

Källa: LINDA, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Den vanligaste kombinationen är arbetsmarknadsstöd tillsammans med sjukpenning (19 %) eller socialbidrag (15 %), men förtidspension i kombination med socialbidrag (12 %) eller sjukpenning (9 %) förekommer också rätt ofta.

Oddsquoter har beräknats med hjälp av en logistisk regressionsmodell för att renodla vilken betydelse olika faktorer har för risken att marginaliseras. Renodlingen innebär att oddsquoterna visar en faktors betydelse utan inverkan av andra faktorer som också kan påverka. Oddsquoten jämför till exempel kvinnor med män som har samma utbildningsnivå, familjeförhållanden, invandrarbakgrund etc. Modellen bygger dock på antaganden om hur de olika faktorerna adderar till varandra, vilket kan ge en viss osäkerhet.

Oddsquoterna anger hur starkt sambandet är mellan risken att marginaliseras och personernas ålder, kön, utbildningsnivå etc. En oddskvot som är större än 1 betyder att faktorn innebär en överrisk för marginalisering. Till exempel innebär en oddskvot på 1,88 för personer med högst grundskoleutbildning att dessa har större risk att marginaliseras än vad gymnasieutbildade (referensgruppen) har. När det handlar om risker, t.ex. sannolikheten att marginaliseras, som ligger mycket närmare noll än ett så ligger oddsquoterna nära de relativa riskerna. En relativ risk på två innebär att det är dubbelt så stor risk för en kvinna att marginaliseras som vad det är för en man.

Oddsquoter för olika ersättningsgrupper. De ekonomiskt marginaliserade omfattar förtidspensionärer, långtidsarbetslösa, långtidssjuka och människor som av andra skäl inte kan försörja sig

själva. Riskfaktorernas betydelse för sannolikheten att hamna i dessa fyra grupper skiljer sig generellt inte nämnvärt åt, med vissa undantag för gruppen som huvudsakligen försörjs av socialbidrag. Gifta och personer med barn har en överrisk att hamna i denna grupp, men ingen eller en underrisk att hamna i övriga ersättningsgrupper. Det motsatta gäller för personer över 45 år. Dessutom är invandrarnas överrisk att hamna i denna grupp betydligt större än överrisken att hamna i övriga ersättningsgrupper. Effekterna av kön och utbildningsnivå är i stort sett desamma som i övriga ersättningsgrupper. För övriga ersättningsgrupper gäller att invandrare, lågutbildade och den äldsta åldersgruppen har överrisker och att gifta, högutbildade, yngre åldersgrupper har underrisker.

I grupperna ingår de personer som endast mottar ersättning från ett system eller där mer än 75 procent av ersättningarna kommer från ett system. Totalt gäller detta för 86 procent av de ekonomiskt marginaliserade.

Underbilagetabell 4 Risker för olika grupper att marginaliseras ekonomiskt för olika ersättningsgrupper 1996-1998

	Samtl.	Ersättningsgrupper			
		Arb.- stöd	Sjuk- penn- ing	Förtids- pension	Soc. bidr.
Kvinnor	1,0	0,7	1,3	1,2	1,1*
Gifta	0,5	0,5	0,7	0,4	1,3
Har barn 0-6 år	0,9	1,0*	0,9*	0,3	1,8
Invandrat till Sverige	3,5	2,5	2,5	2,0	34,7
Utbild.nivå, ref: gymn.					
-Högst grundskola	1,9	1,4	1,5	2,2	1,7
-Lägst högskola	0,4	0,4	0,5	0,3	0,5
Ålder, ref: 36-45 år					
20-25 år	0,4	0,6	0,2	0,3	1,1*
26-35 år	0,7	1,0*	0,8	0,4	0,9*
46-64 år	1,9	1,3	1,1*	2,9	0,7

* Ej signifikant på 5 %-snivån

Källa: LINDA, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Bilagetabell 3.1 Individernas disponibla inkomst justerad för försörjningsbörda 1991-1999 samt förändring 1991-1999. 1999 års priser. Medianer samt medelvärden för decilgrupper

	1991	1995	1997	1991/97 %	1997/99 ¹ %	1991/99 ¹ %
Samtliga	118 500	110 800	114 700	-3,2	7,4	3,9
<i>Kön</i>						
Kvinnor	115 600	108 200	111 700	-3,4	7,0	3,4
Män	121 700	113 800	117 600	-3,4	7,4	3,8
<i>Ålder</i>						
-17	114 400	103 200	105 800	-7,5	8,0	-0,1
18-24	116 300	95 400	106 600	-8,3	4,3	-4,4
25-34	120 400	110 600	115 500	-4,1	10,0	5,5
35-44	126 900	114 100	116 500	-8,2	7,7	-1,1
45-54	149 200	136 800	140 500	-5,8	7,1	0,8
55-64	138 800	134 700	143 000	3,0	6,0	9,2
65-74	98 500	105 900	110 800	12,5	3,8	16,7
75-	78 800	90 300	91 100	15,6	4,8	21,2
<i>Familjetyp</i>						
Ensam utan barn	116 800	106 000	113 800	-2,6	7,5	4,7
Ensam 1 barn	105 800	99 700	97 900	-7,5	4,8	-3,0
Ensam 2+ barn	98 100	86 500	90 100	-8,2	4,0	-4,5
Sambo utan barn	156 200	147 200	154 200	-1,3	6,3	4,9
Sambo 1 barn	140 200	129 300	132 200	-5,7	8,3	2,1
Sambo 2 barn	125 100	114 700	117 700	-5,9	8,6	2,2
Sambo 3+ barn	110 300	99 100	100 300	-9,1	7,5	-2,3
Övriga familjer	115 200	107 200	123 500	7,2	..	..
Ensam ålderspensionär	81 400	90 000	90 900	11,7	4,5	16,7
Samboende ålderspens	99 100	110 100	112 100	13,1	3,5	17,1
<i>Decilgrupper (medelvärden)</i>						
1	48 700	48 500	55 800	14,6	3,0	18,1
2	80 000	78 400	80 500	0,6	5,6	6,2
3	92 800	88 900	91 300	-1,6	6,5	4,8
4	103 700	97 500	100 300	-3,3	6,8	3,3
5	113 600	106 200	109 700	-3,4	7,2	3,6
6	123 800	115 800	120 000	-3,1	7,4	4,1
7	135 700	126 500	132 100	-2,7	7,2	4,3
8	150 200	139 900	147 200	-2,0	7,1	5,0
9	170 300	160 400	169 600	-0,4	6,8	6,4
10	247 900	228 400	269 600	8,8	5,5	14,7
<i>Andel under halva medianen, %</i>						
	5,3	4,3	3,6			
<i>Andel av total inkomst</i>						
1 % med högst standard	4,0	3,6	5,3			
10 % med högst standard	19,6	19,2	21,1			

¹Framskrivning

Bilagetabell 3.2 Marginal effekter år 2000, åldersgruppen 20-64 år

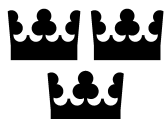
	Mind- re än 20 %	20- 39%	40- 59 %	60- 69 %	70- 79%	80- 89%	90- 99%	100 %	Summa	Medel- tal (%)	Antal indi- vider, tusental
Samtliga	2	38	41	4	6	6	2	1	100	49	5 034
<i>Kön</i>											
Män	2	33	47	4	7	4	2	1	100	50	2 546
Kvinnor	3	43	33	4	6	8	2	1	100	48	2 488
<i>Förvärvsstatus</i>											
Kort deltid	1	41	18	7	13	16	3	1	100	54	357
Lång deltid	0	39	35	5	10	10	1	0	100	50	756
Heltid	0	38	56	3	2	1	0	0	100	47	2 870
Förtidspension	0	59	17	4	13	5	1	1	100	48	414
Övriga	15	24	10	7	13	16	11	4	100	57	637
<i>Förvärvsinkomst</i>											
Under 100 000 kr/år	12	40	13	6	9	9	8	3	100	49	935
100 000 - 150 000 kr/år	0	42	23	5	10	17	3	0	100	54	629
150 000 - 200 000 kr/år	0	39	37	4	11	8	1	0	100	49	1012
200 000 - 250 000 kr/år	0	73	18	4	4	1	0	0	100	41	1092
250 000 - 300 000 kr/år	0	11	83	3	2	1	0	0	100	52	667
Minst 300 000 kr/år	0	0	97	2	1	0	0	0	100	54	699
<i>Familjetyp</i>											
<i>Ensamstående</i>											
0 barn	3	41	31	5	10	7	2	1	100	50	1 582
1 barn	2	13	42	13	7	14	7	2	100	62	127
Minst 2 barn	2	5	31	25	8	15	11	3	100	67	95
<i>Gift/sammanboende</i>											
0 barn	2	47	41	2	4	4	0	0	100	46	1 603
1 barn	2	35	49	3	5	4	2	0	100	48	584
2 barn	1	30	53	3	5	6	2	0	100	50	711
Minst 3 barn	3	26	48	6	5	6	6	0	100	52	332

Bilagetabell 3.3 Förändring av marginaleffekter år 2000 jämfört med 1991 års regler, åldersgruppen 20-64 år

KATEGORI	Mind- re än 20 %	20- 39%	40- 59 %	60- 69 %	70- 79 %	80- 89%	90- 99 %	100 %	Summa	Medel- tal (%)	Antal indi- vider, tusental
Samtliga	0	-15	+13	+1	+1	0	0	0	0	+4	5 034
<i>Kön</i>											
Män	0	-12	+9	0	+2	0	+1	0	0	+4	2 546
Kvinnor	0	-18	+16	0	+2	0	0	0	0	+4	2 488
<i>Förvärvsstatus</i>											
Kort deltid	0	-7	+7	+1	+1	-2	0	0	0	+2	357
Lång deltid	0	-22	+22	0	+2	-2	0	0	0	+3	756
Heltid	0	-17	+16	+1	0	0	0	0	0	+5	2 870
Förtidspension	0	-10	+2	-6	+11	+3	0	0	0	+8	414
Övriga	-2	0	-1	+2	+3	-2	+1	-1	0	+3	637
<i>Förvärvsinkomst</i>											
Under 100 000 kr/år	-2	-3	0	0	+5	0	+1	-1	0	+4	935
100 000 - 150 000 kr/år	0	-21	+15	0	+3	+3	0	0	0	+7	629
150 000 - 200 000 kr/år	0	-29	+31	-1	+2	-3	0	0	0	+2	1012
200 000 - 250 000 kr/år	0	-12	+12	+1	0	-1	0	0	0	+4	1092
250 000 - 300 000 kr/år	0	-23	+22	+1	0	0	0	0	0	+6	667
Minst 300 000 kr/år	0	-1	0	+1	0	0	0	0	0	+3	699
<i>Familjetyp</i>											
<i>Ensamstående</i>											
0 barn	-1	-11	+8	0	+4	0	0	0	0	+5	1 582
1 barn	0	-18	+16	+2	+3	0	-3	0	0	+5	127
Minst 2 barn	-1	-7	+9	-4	+2	+4	-4	+1	0	+3	95
<i>Gift/sammanboende</i>											
0 barn	0	-14	+13	0	+1	0	0	0	0	+5	1 603
1 barn	0	-17	+17	+1	-1	0	0	0	0	+4	584
2 barn	0	-20	+19	+1	0	0	0	0	0	+4	711
Minst 3 barn	0	-18	+15	+3	0	0	-1	+1	0	+4	332

Bilaga 4

Redovisning av skatteavvikelser

Bilaga 4

Redovisning av skatteavvikelser

Innehållsförteckning

1	Beskrivning av jämförelsenorm och redovisningsprinciper.....	5
2	Beräkningsresultat	6
3	Beskrivning av enskilda skatteavvikelser.....	21
3.1	Inkomst av tjänst.....	21
3.2	Kostnader i tjänst och allmänna avdrag	22
3.3	Intäkter av näringsverksamhet	23
3.4	Kostnader i näringsverksamhet	23
3.5	Intäkter av kapital.....	25
3.6	Kostnader i kapital	26
3.7	Skattereduktion	26
3.8	Skattskyldighet	26
3.9	Socialavgifter.....	27
3.10	Särskild löneskatt	27
3.11	Mervärdesskatten	28
3.12	Skatteförmåner inom punktskatteområdet	29
3.13	Skattesanktioner	30
3.14	Icke saldpåverkande avvikelser.....	31

Tabellförteckning

---

1 Skatteavvikelser fördelade på skatteområden	8
2 Skatteavvikelser fördelade på utgiftsområden	14

1 Beskrivning av jämförelsenorm och redovisningsprinciper

I denna bilaga redovisar regeringen en sammanställning av skatteavvikelser för inkomstären 1997–2001. Detta är den femte redovisningen. Den första lämnades i den ekonomiska vårpropositionen 1996 (prop. 1995/96:150).

För att identifiera en skatteavvikelse måste det existerande skattesystemet sättas i relation till en jämförelsenorm. Den jämförelsenorm som har använts vid beräkningen av skatteavvikelserna i denna bilaga baserar sig i huvudsak på principen om en enhetlig beskattning av olika ekonomiska aktiviteter, vilket också var en av grundpelarna i 1990 års skattereform. Avvikelsen från en enhetlig beskattning kan uppfattas som en skatteförmån om t.ex. en viss grupp av skattskyldiga omfattas av en skattelättnad i förhållande till den enhetliga normen eller som en skattesanktion vid ett "överuttag" av skatt. En förmån av samma storlek som den som erhålls genom avvikelserna från en enhetlig beskattning skulle i princip kunna uppnås med hjälp av en offentlig transferering. En norm som baserar sig på principen om enhetlig beskattning underlättar därför analysen av skattesystemet utifrån ett budgetperspektiv.

Syftet med redovisningen är primärt att redovisa de skatteförmåner som är direkt jämförbara med transfereringar på budgetens utgiftssida. Någon fullständig genomgång av skattelagstiftningen har ännu inte gjorts med avseende på skattesanktioner. Enbart enstaka sanktioner finns därför redovisade.

De skatteförmåner som i redovisningen klassificeras som saldpåverkande utgörs av stöd på budgetens inkomstsida där ett avskaffande av förmånen skulle leda till en budgetförstärkning för offentlig sektor. Icke saldpåverkande skatteavvikelser utgörs huvudsakligen av olika offentliga transfereringar som helt eller delvis är skattebefriade. Om dessa skatteavvikelser slopades skulle visserligen skatteintäkterna öka men samtidigt skulle de offentliga utgifterna öka vid oförändrade politiska mål.

Skatteavvikelserna redovisas både nettoberäknade och bruttoberäknade. En nettoberäknad skatteavvikelse visar storleken på den skattefria transferering som fullt ut kompenserar de skattskyldiga om skatteavvikelsen tas bort. En bruttoberäknad skatteavvikelse visar storleken på motsvarande skattepliktiga transferering.

Den nettoberäknade skatteavvikelsen beräknas som det potentiella skattebortfall som uppstår på grund av undantaget. Beräkningsmetoden är statisk, dvs. ingen hänsyn tas till beteendeeffekter som påverkar de olika skattebasernas storlek. Detta innebär att den beräknade skatteavvikelsen i de flesta fall överskattar den potentiella skatteintäktsökningen i det fall skatteavvikelsen skulle slopas. Bl.a. detta talar mot en summering av skatteavvikelserna. En summering har ändå gjorts för att få en grov uppskattning av storleksordningen av de samlade avvikelserna.

För icke saldpåverkande skatteavvikelser beräknas endast en bruttoavvikelse som visar hur mycket utgifterna på den ifrågavarande transfereringen skulle behöva öka för att lämna hushållens disponibla inkomster opåverkade vid en skattebeläggning av transfereringen.

De skatteavvikelser som presenteras baserar sig på en periodiserad redovisning.

Jämförelsenormen för inkomstbeskattningen innebär att den inkomst som skall beskattas skall utgöras av summan av konsumtionsutgifterna och nettoförmögenhetens förändring under beskattningsperioden. Beskattningsperiodens längd skall vara ett kalenderår eller ett 12 månader långt räkenskapsår. För inkomstbeskattningen har bl.a. följande preciseringar gjorts av normen:

- Inget sparande får ske med obeskattade medel.
- Värdestegring skall beskattas när den uppkommer och inte vid realisationstillfället.
- Värdet av hushållsarbete och fritid skall inte ingå i skattebasen.
- Offentliga transfereringar skall utgöra skattepliktig inkomst.
- Den implicita avkastning i form av boendetjänster som egnahemsägaren eller bostadsrättsinnehavaren erhåller skall utgöra skattepliktig inkomst.
- Avskrivningar i näringsverksamhet skall hanteras efter ekonomisk livslängd.

Olika grad av progressivitet i skatteskalen är förenlig med jämförelsenormen under förutsättning att individer med lika höga inkomster betalar lika mycket skatt.

Enligt normen för socialavgifter och särskild löneskatt skall ersättningar för utfört arbete som är förmånsgrundande för olika socialförsäkringar ingå i underlaget för socialavgifter medan ersättningar för utfört arbete som inte är förmåns-

grundande skall ingå i underlaget för särskild löneskatt.

Normen för mervärdesskatten är att all yrkesmässig omsättning av varor och tjänster skall beskattas med normalskattesatsen. Destinationsprincipen skall tillämpas vid internationella transaktioner. Offentlig myndighetsutövning skall inte vara skattepliktig. Varor och tjänster som subventioneras med offentliga medel skall inte heller vara skattepliktiga, under förutsättning att en mervärdesskattebeläggning av den subventionerade varan eller tjänsten leder till en försvagning av de offentliga finanserna.

För punktskatterna anses förekomsten av miljöstyrande skatter och olika skatteuttag beroende på ändamål (t.ex. transport eller uppvärmning) eller utsläppsgrad vara förenlig med normen. Den lägre koldioxidskattesats som tillämpas för vissa delar av näringslivet anses utgöra en del av normen eftersom ett avskaffande av nedsättningen skulle kunna leda till större utsläpp av koldioxid i omvärlden. I den redovisning av skatteavvikelser som presenterades i 1997 års ekonomiska vårproposition betraktades emellertid den lägre koldioxidskattesatsen för vissa delar av näringslivet i stället som en skatteförmån. För punktskatter på energi som huvudsakligen införts av fiskala skäl (t.ex. energiskatten) är normen att skatten skall vara proportionell mot energiinnehållet. Den nedsättning av energiskatten som tillämpas för vissa delar av näringslivet betraktas därför som en skatteförmån.

I betänkandet *Förmåner och sanktioner* (SOU 1995:36) och i 1997 års ekonomiska vårproposition finns en mer uttömmande beskrivning av de jämförelsenormer och beräkningsmetoder som tillämpas vid skatteavvikelseberäkningarna.

2 Beräkningsresultat

I tabell 1 redovisas enskilda skatteavvikelser uppdelade på skatteområden för inkomståren 1997–2001. Dessutom redovisas de totala skatteavvikelserna för olika skatteslag. De icke saldpåverkande skatteavvikelserna är samlade i slutet av tabellen. I anslutning till tabellen ges en kortfattad beskrivning av de enskilda skatteavvikelserna. Avvikelsens nummer i denna beskrivning svarar mot numret i den första kolumnen i tabell 1. Ett "u" i tabellen visar att avvikel-

sen har upphört eller kommer att upphöra ett visst år. En blankt fält i tabellen visar att avvikelserna inte existerade eller kommer att existera under ett eller flera år under den period för vilken avvikelserna redovisas. Ett streck i tabellen ("–") visar att avvikelserna inte har kunnat beräknas. En nolla i tabellen (eg. 0,00) visar att avvikelserna har beräknats men att avvikelserna är mindre än 5 miljoner kronor.

De saldpåverkande bruttoberäknade skatteavvikelserna förväntas uppgå till drygt 177 miljarder kronor inkomståret 2001, vilket är omkring 34 miljarder kronor mer än inkomståret 1997. Av det totala beloppet på 177 miljarder avser 87 miljarder kronor inkomstskatt och fastighetsskatt, 8 miljarder kronor socialavgifter och särskild löneskatt, 38 miljarder kronor mervärdesskatt och 44 miljarder kronor punktskatt.

Skatteavvikelserna i tjänsteinkomstbeskattningen, som totalt uppgår till drygt 21 miljarder kronor brutto inkomståret 2001, ökar med knappt 9 miljarder kronor under perioden 1997–2001. Den största avvikelserna är pensionskostnader för arbetstagare som för inkomståret 2001 beräknas uppgå till 9 miljarder kronor. Avvikelsen beror på att den marginalska som tjänstepensioner träffas av vid utbetalningstillfället i genomsnitt avviker från den marginalska som den anställdes förvärvsinkomster träffas av vid den tidpunkt då arbetsgivarens kostnader för trygandet av pensionen uppkommer.

I beskattningen av näringsverksamhet orsakas de största skatteförmånerna av överavskrivningar av inventarier (6 mdkr år 2001) och av reglerna om avsättning till periodiseringsfond (5 mdkr). Totalt förväntas skatteförmånerna i beskattningen av näringsverksamhet uppgå till 14 miljarder år 2001. I förhållande till inkomståret 1997 har skatteavvikelserna i beskattningen av näringsverksamhet ökat marginellt.

De bruttoberäknade skatteförmånerna i kapitalinkomstbeskattningen beräknas öka med omkring 10 miljarder kronor under perioden 1997–2001, framförallt till följd av prisutvecklingen på aktiemarknaden och småhusmarknaden. Den största skatteförmånen i kapitalbeskattningen orsakas av att avkastningsskatten på pensionsmedel uppgår till 15% av en schablonberäknad avkastning i stället för till 30% av faktisk avkastning. Denna skatteförmån beräknas uppgå till knappt 21 miljarder kronor för inkomståret 2001. Den näst största avvikelserna i kapitalinkomstbeskattningen är avkastning på småhus som enligt normen underbeskattas. Denna skat-

teförmån beräknas uppgå till 16 miljarder kronor år 2001. En annan stor skatteförmån orsakas av att värdeökning på aktier beskattas först vid avyttringen och inte när värdeökningen äger rum. Denna avvikelse beräknas uppgå till knappt 15 miljarder kronor för inkomståret 2001. Totalt förväntas de bruttoberäknade skatteförmånerna inom kapitalinkomstbeskattningen uppgå till drygt 60 miljarder kronor inkomståret 2001. Skattesanktionerna inom kapitalinkomstbeskattningen förväntas under perioden 1997–2001 öka med 1 miljard kronor, främst till följd av stigande taxeringsvärden på hyreshus och lokaler.

De saldpåverkande skatteförmåner som härrör från socialavgifterna beräknas uppgå till 8 miljarder kronor för inkomståret 2001 vilket är en marginell ökning sedan inkomståret 1997. I 1999 års redovisning av skatteavvikelser redovisades skatteförmånen *Anställningsstöd* (tidigare kallad *Nedsättning långtidsarbetslösa*) under skatteområdet socialavgifter. I år redovisas denna avvikelse under rubriken Skattereduktion.

Av de totala förväntade skatteförmånerna inom mervärdesskatteområdet på 38 miljarder kronor brutto inkomståret 2001 beror knappt 23 miljarder kronor på den reducerade beskattningen av livsmedel.

De största skatteförmånerna inom punktskatteområdet avser energiskatten. Befrielsen från att betala energiskatt på bränsle och el i industrin och växthusnäringen ger upphov till en förväntad bruttoberäknad skatteförmån på 15 miljarder kronor år 2001. Andra stora skatteavvikelser inom punktskatteområdet är skatten

på diesel och skattebefrielsen för biobränslen som ger upphov till bruttoberäknade förmåner på sammanlagt knappt 18 miljarder kronor år 2001 och det differentierade skatteuttaget på fossila bränslen som ger en beräknad skatteförmån på drygt 5 miljarder kronor. Totalt beräknas skatteförmånerna inom punktskatteområdet öka med 10 miljarder kronor under perioden 1997–2001. Denna ökning beror till stor del på att normalskattesatsen för el, som utgör normen för skattesatserna på olika fossila bränslen och på elektrisk kraft, har höjts under perioden och på att användningen av biobränslen har ökat.

De icke saldpåverkande avvikelserna beräknas uppgå till 65 miljarder kronor inkomståret 2001 (brutto). Trots att avvikelserna vad avser tilläggsavgift upphörde i och med att reglerna om statlig pensionsavgift infördes har de icke saldpåverkande avvikelserna ökat med omkring 4 miljarder kronor under perioden 1997–2001. Nettoökningen beror till stor del på att barnbidragen har ökat.

I tabell 2 redovisas skatteavvikelserna fördelade på utgiftsområden. Avvikelser som ej kunnat hänföras till något enskilt utgiftsområde redovisas som generella avvikelser. De saldpåverkande bruttoavvikelserna är störst inom utgiftsområdena näringsliv (40 miljarder kronor år 2001), ekonomisk trygghet vid ålderdom (30 mdkr), kommunikationer (14 mdkr), kultur m.m. (11 mdkr), allmän miljö- och naturvård (9 mdkr), samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande (7 mdkr) och energi (5 mdkr).

Tabell 1 Skatteavvikelser fördelade på skatteområden

Namn på avvikelsen	Skatteavvikelse brutto					Skatteavvikelse netto				
	MDKR 1997	1998	1999	2000	2001	MDKR 1997	1998	1999	2000	2001
Inkomst av tjänst										
1 Stipendier	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 Hittelön	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3 Ersättning för blod m.m.	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
4 Intäkter vid försäljning av vilt växande bär	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5 Utlandstillägg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6 Kostnadsersättning personal SIPRI	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7 Kostnadsersättning till utländska forskare	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8 Tjänsteinkomster vistelse utomlands	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9 Tjänsteinkomster utländska fartyg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10 Pensionskostnader för arbetstagare	4,53	7,46	8,24	8,02	9,02	2,50	4,07	4,64	4,57	5,10
11 Ersättning pga politisk förföljelse	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12 Ersättning till neurosedynskadade	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13 Sjömansavdrag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14 Personalrabatter m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15 Förmån av fri resa anställningsintervju	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16 Eu-parlamentarikers rese- och kostnadsersättning	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17 Förmån av fri utbildning vid personalavveckling m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18 Löneunderlaget i fåmansaktiebolag	0,80	0,78	0,73	0,75	0,84	0,44	0,43	0,41	0,43	0,47
19 Förmån av personaldatorer	-	2,84	2,68	2,66	2,70	-	1,55	1,51	1,51	1,53
<i>Summa</i>	5,36	11,11	11,68	11,46	12,59	2,96	6,07	6,58	6,53	7,12
Kostnader i tjänst och allmänna avdrag										
20 Underskott i litterär m.m. verksamhet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21 Avdrag för dubbel bosättning	0,81	0,95	0,90	0,90	0,94	0,45	0,53	0,52	0,52	0,54
22 Avdrag för resor till och från arbetet	6,49	7,68	7,29	7,25	7,57	3,63	4,28	4,19	4,21	4,37
23 Avdrag för hemresor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24 Avdrag för pensionspremier	0,08	0,19	0,15	0,18	0,27	0,04	0,10	0,08	0,10	0,15
25 Kvittning av underskott i aktiv näring	0,05	0,03	0,03	0,04	0,04	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02
<i>Summa</i>	7,43	8,85	8,37	8,37	8,82	4,15	4,93	4,81	4,85	5,08
Intäkter av näringsverksamhet										
26 Uttag av bränsle m.m.	0,24	0,25	0,22	0,22	0,22	0,13	0,14	0,13	0,12	0,12
27 Avverkningsrätt till skog	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
28 Näringsbidrag och EU-bidrag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29 Avgångsvederlag till jordbrukare	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30 Avyttring av näringsfastighet och liknande	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Summa</i>	0,24	0,25	0,22	0,22	0,22	0,13	0,14	0,13	0,12	0,12

Namn på avvikelsen	Skatteavvikelse brutto					Skatteavvikelse netto					
	MDKR 1997	1998	1999	2000	2001	MDKR 1997	1998	1999	2000	2001	
Kostnader i näringsverksamhet											
31	Anläggning av skog m.m.	0,42	0,40	0,42	0,47	0,49	0,23	0,22	0,24	0,27	0,28
32	Skogsavdrag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
33	Substansminskning	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
34	Avdrag för arbetsresor, näringsidkare	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
35	Yrkesfiskaravdrag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
36	Bidrag till regional utvecklingsfond	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
37	Nedskrivning av lager och pågående arbete	1,22	1,26	1,38	1,41	1,40	0,84	0,86	0,95	0,98	0,97
38	Kärnkraftsanläggning	0,01	0,01	0,01	u		0,01	0,01	0,01	u	
39	Avgifter VPC	0,03	u				0,03	u			
40	Dubbelbeskattningsavtal, matching credit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
41	Koncernbidragsdispens	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
42	Skadeförsäkringsföretag	0,68	0,58	0,58	0,74	0,75	0,50	0,43	0,43	0,54	0,55
43	Rabatt från ekonomiska föreningar m.m.	0,11	0,13	0,15	0,15	0,14	0,08	0,09	0,11	0,11	0,10
44	Skogs- och skogsskadekonto	0,09	0,06	0,06	0,09	0,09	0,05	0,03	0,04	0,05	0,05
45	Avsättning till personalstiftelse (pension)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
46	Återföring skatteutjämningsreserv	0,41	0,21	0,10	u		0,30	0,15	0,08	u	
47	Överavskrivningar avseende inventarier	6,16	6,30	6,29	6,16	6,01	4,52	4,59	4,59	4,52	4,44
48	Periodiseringsfonder	4,40	3,50	3,95	4,89	4,95	3,23	2,55	2,88	3,59	3,66
49	Generationsskifte vid räntefördelning	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	<i>Summa</i>	13,53	12,45	12,94	13,91	13,83	9,79	8,93	9,33	10,06	10,05
Intäkter av kapital											
50	Avkastning småhus	12,51	8,93	10,26	18,63	15,81	8,76	6,25	7,18	13,04	11,07
51	Avkastning bostadsrätter	2,44	1,21	1,85	3,31	1,92	1,75	0,87	1,33	2,38	1,38
52	Kapitalvinst på aktier	11,35	12,69	13,65	13,65	14,67	7,95	8,89	9,55	9,55	10,27
53	Utdelning aktier m.m.	5,39	5,17	4,21	4,35	5,45	3,77	3,62	2,95	3,04	3,82
54	Kapitalvinstbeskattning på eget hem och bostadsrätt	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,15	1,15	1,15	1,15	1,15
55	Utdelning av aktier	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
56	Avkastningsskatt	16,19	15,12	13,79	16,63	20,69	11,33	10,58	9,66	11,64	14,49
57	Avkastningsskatt K-försäkringar	0,19	0,24	0,18	0,21	0,26	0,13	0,17	0,12	0,15	0,18
	<i>Summa</i>	49,70	45,00	45,58	58,41	60,45	34,84	31,52	31,94	40,95	42,36
Kostnader i kapital											
58	Konsumtionskrediter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
59	Kapitalförluster på marknadsnoterade aktier m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
60	Marknadsnoterade fordringar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	<i>Summa</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Namn på avvikelsen	Skatteavvikelse brutto					Skatteavvikelse netto					
	MDKR 1997	1998	1999	2000	2001	MDKR 1997	1998	1999	2000	2001	
Skattereduktion											
61	ROT-reduktioner	3,53	3,86	0,95	u	2,31	2,48	0,62	u		
62	Anställningsstöd				1,91	3,05			1,40	2,25	
63	Skattereduktion för anslutning till bredband					0,80				0,80	
	<i>Summa</i>	3,53	3,86	0,95	1,91	3,85	2,31	2,48	0,62	1,40	3,05
Skattskyldighet											
64	Akademier m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
65	Företagarförening m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
66	Erkända arbetslöshetskassor m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
67	Ideella föreningar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
68	Kyrkor	0,12	0,14	0,14	0,14	0,14	0,09	0,11	0,11	0,10	0,10
69	Ägare av vissa fastigheter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	<i>Summa</i>	0,12	0,14	0,14	0,14	0,14	0,09	0,11	0,11	0,10	0,10
Socialavgifter											
70	Lag om nedsättning av socialavgifter	0,50	0,53	0,51	u	0,37	0,39	0,37	u		
71	Lag om tillf. avvikelse från lagen om soc.avg.	2,40	u			1,80	u				
72	Nedsättning inriktning mindre företag	4,64	7,29	7,51	7,73	7,94	3,40	5,32	5,48	5,67	5,87
	<i>Summa</i>	7,54	7,82	8,02	7,73	7,94	5,57	5,71	5,85	5,67	5,87
Särskild löneskatt											
73	Utländska artister	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
74	Ersättning skiljemannauppdrag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
75	Ersättning till idrottsutövare	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
76	Bidrag från Sveriges författarfond	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	<i>Summa</i>	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
Mervärdesskatt, undantag från skatteplikt											
77	Försäljning av tomtmark och byggnader	0,06	0,07	0,07	0,07	0,08	0,05	0,05	0,05	0,05	0,06
78	TV-licenser	1,85	1,94	2,03	2,11	2,17	1,36	1,42	1,48	1,55	1,61
79	Periodiskt medl.blad m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
80	Annan periodisk publikation	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
81	Internationell personbefordran	0,13	0,13	0,14	0,14	0,15	0,09	0,09	0,10	0,10	0,11
82	Försäljning av bildkonst	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
83	Läkemedel	0,98	1,01	1,06	1,10	1,14	0,72	0,74	0,78	0,81	0,84
84	Lotterier	4,25	4,57	4,82	5,01	5,46	3,12	3,33	3,52	3,67	4,03
85	Idrottsevenemang	0,06	0,07	0,07	0,07	0,07	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
86	Investeringsguld				-	-				-	-
	<i>Summa</i>	7,33	7,79	8,19	8,50	9,07	5,39	5,68	5,98	6,23	6,70

Namn på avvikelsen	Skatteavvikelse brutto					Skatteavvikelse netto					
	MDKR 1997	1998	1999	2000	2001	MDKR 1997	1998	1999	2000	2001	
Mervärdesskatt, skattesats											
87	Livsmedel	20,81	21,68	22,77	23,64	22,70	15,27	15,81	16,60	17,34	16,76
88	Rumsuthyrning	0,53	0,53	0,64	0,66	1,19	0,39	0,39	0,46	0,48	0,88
89	Persontransporter	2,67	2,72	2,93	3,04	2,43	1,96	1,98	2,14	2,23	1,79
90	Skidliftar	0,09	0,10	0,10	0,11	0,11	0,07	0,07	0,07	0,08	0,08
91	Allmänna nyhetstidningar	1,89	1,87	1,86	1,93	1,94	1,39	1,36	1,36	1,42	1,44
92	Biografföreställningar	0,20	0,26	0,29	0,31	0,29	0,15	0,19	0,21	0,22	0,21
93	Konserter, teatrar m.m.	0,18	0,18	0,19	0,20	0,21	0,13	0,13	0,14	0,15	0,15
94	Kommersiell idrott	0,32	0,33	0,34	0,36	0,37	0,23	0,24	0,25	0,26	0,27
95	Upphovsrätter	0,01	0,01	0,01	0,01	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
	<i>Summa</i>	26,70	27,68	29,13	30,26	29,26	19,60	20,18	21,24	22,19	21,59
Mervärdesskatt, undantag från skyldighet											
96	Ideella föreningar (exkl. konserter, idrott, utbildning)	0,06	0,06	0,07	0,07	0,07	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
Mervärdesskatt, redovisningsperiod											
97	Tidpunkt för betalning i byggnadsrörelse	0,21	0,18	0,21	0,28	0,33	0,16	0,13	0,15	0,21	0,24
Mervärdesskatt, avdrag för ingående skatt											
98	Ingående skatt på jordbruksarrende	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Punktskatter											
<i>Energiskatt</i>											
99	Skatt på diesel	8,08	9,15	9,61	8,83	9,05	5,93	6,67	7,01	6,48	6,68
100	Skattebefrielse för elförbrukning vid bandrift	1,34	1,43	1,44	1,45	1,47	0,98	1,04	1,05	1,06	1,09
101	Skattebefrielse för bränsleförbrukning vid bandrift	0,09	0,11	0,12	0,12	0,12	0,07	0,08	0,08	0,09	0,09
102	Skattebefrielse inrikes sjöfart	0,47	0,81	0,95	0,96	0,96	0,34	0,59	0,69	0,70	0,71
103	Skattebefrielse för bränsle för inrikes luftfart	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
104	Elförbrukning i norrlandskommuner	0,92	0,73	0,77	0,77	0,78	0,67	0,53	0,56	0,57	0,57
105	Skatt på el för gas- värme- vatten och elförsörjning	0,26	0,26	0,24	0,24	0,24	0,19	0,19	0,18	0,17	0,18
106	Differentierat skatteuttag på fossila bränslen	3,71	4,90	4,63	5,40	5,47	2,72	3,57	3,37	3,96	4,04
107	Skattebefrielse biobränslen	5,96	7,57	7,54	8,67	8,83	4,37	5,52	5,50	6,36	6,52
108	Halvt avdrag för allmän energiskatt på bränsle	0,17	0,23	0,22	0,21	0,21	0,13	0,17	0,16	0,15	0,15
109	Bränsle som åtgår vid produktion av elkraft	0,70	0,74	0,69	0,75	0,76	0,51	0,54	0,51	0,55	0,56

	Namn på avvikelsen	Skatteavvikelse brutto					Skatteavvikelse netto				
		MDKR 1997	1998	1999	2000	2001	MDKR 1997	1998	1999	2000	2001
110	Bränsleförbrukning inom industrin, energiskatt	2,34	2,45	2,41	2,47	2,51	1,72	1,79	1,76	1,81	1,85
111	Bränsleförbrukning i växthus- och jordbruksnäringen	0,09	0,10	0,10	0,10	0,10	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07
112	Elförbrukning inom industrin	9,02	11,19	11,24	12,09	12,24	6,61	8,16	8,19	8,87	9,03
113	Elförbrukning i växthus- och jordbruksnäringen	0,03	0,03	0,03	0,03	0,04	0,02	0,02	0,02	0,03	0,03
114	Miljöbonus för el producerad i vindkraftverk	0,04	0,07	0,07	0,11	0,12	0,03	0,05	0,05	0,08	0,09
<i>Koldioxidskatt</i>											
115	Metallurgiavdrag	0,25	0,34	0,34	0,34	0,34	0,19	0,25	0,25	0,25	0,25
116	Nedsättning av CO2-skatt för industrin	0,13	0,27	0,26	0,27	0,26	0,10	0,20	0,19	0,20	0,20
117	Skattebefrielse för inrikes luftfart	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
118	Skattebefrielse för bandrift	0,02	0,03	0,03	0,03	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
119	Skattebefrielse för inrikes sjöfart	0,11	0,20	0,24	0,24	0,24	0,08	0,15	0,18	0,18	0,18
120	Bränsle som åtgår vid produktion av elkraft	0,54	0,71	0,65	0,71	0,72	0,39	0,52	0,47	0,52	0,53
<i>Övrigt</i>											
121	Undantag från svavelskatt	1,73	1,82	1,82	1,83	1,81	1,27	1,33	1,33	1,34	1,34
122	Undantag från svavelskatt för vissa transportslag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	<i>Summa</i>	36,00	43,14	43,40	45,62	46,30	26,41	31,46	31,64	33,46	34,18
Skattesanktioner											
<i>Kapital</i>											
123	Ränteutgifter - 21 % reduktion	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,07	-0,07	-0,07	-0,08	-0,08
124	Begränsning skattereduktion	-0,22	-0,22	-0,21	-0,21	-0,21	-0,16	-0,15	-0,15	-0,14	-0,14
125	Ränteutgifter bostadsrättsföreningar	-3,87	-2,32	-2,02	-2,62	-2,21	-2,71	-1,62	-1,41	-1,84	-1,54
126	Fastighetsskatt på hyreshus, bostadsdelen	-3,88	-3,90	-3,61	-3,35	-5,55	-2,85	-2,85	-2,64	-2,46	-4,10
127	Fastighetsskatt på lokaler	-2,85	-3,04	-3,20	-3,38	-3,50	-2,09	-2,22	-2,33	-2,48	-2,58
128	Fastighetsskatt på industrienhet	-1,41	-1,40	-1,41	-1,42	-1,42	-1,03	-1,02	-1,03	-1,04	-1,05
129	Fastighetsskatt på elproduktionsenheter		-1,55	-0,35	-0,35	-0,36		-1,13	-0,26	-0,26	-0,27
	<i>Summa</i>	-12,34	-12,54	-10,91	-11,43	-13,35	-8,91	-9,07	-7,89	-8,30	-9,76
<i>Punktskatter</i>											
130	Särskild skatt för elektrisk kraft från kärnkraftverk	-2,01	-2,13	-2,11	-2,50	-2,48	-1,47	-1,55	-1,54	-1,83	-1,83
	<i>Summa</i>	-2,01	-2,13	-2,11	-2,50	-2,48	-1,47	-1,55	-1,54	-1,83	-1,83

Namn på avvikelsen	Skatteavvikelse brutto					Skatteavvikelse netto					
	MDKR 1997	1998	1999	2000	2001	MDKR 1997	1998	1999	2000	2001	
Ej saldpåverkade avvikelser											
<i>Skattefria transfereringar</i>											
131		-	-	-	-						
132		-	-	-	-						
133		5,36	5,01	6,43	6,12						
134		10,83	13,03	13,63	14,94						
135		4,20	4,28	5,66	5,43						
136		-	-	-	-						
137		-	-	-	-						
138		-	-	-	-						
139		3,75	3,79	5,85	5,75						
140		2,91	2,70	4,16	3,84						
141		7,49	7,78	9,28	9,23						
142		0,95	0,97	2,71	2,57						
143		0,24	0,24	2,03	1,90						
	<i>Summa</i>	35,73	37,80	49,75	49,78						
<i>Kostnader i tjänst, allmänna avdrag</i>											
144		14,30	14,14	15,87	15,52						
<i>Tilläggs pensionsavgift</i>											
145		2,06	1,33	u							
146		1,73	0,90	u							
147		0,20	0,11	u							
148		4,76	2,19	u							
149		0,21	u								
150		1,24	0,56	u							
151		0,33	0,24	u							
152		0,14	0,04	u							
153		-	-	u							
154		0,02	0,01	u							
155		0,02	0,01	u							
156		0,76	0,37	u							
157		-	-	u							
158		0,00	0,00	u							
	<i>Summa</i>	11,47	5,76								
	Summa saldpåverkande avvikelser 1997–2001	143,47	153,73	155,95	173,03	177,11	101,12	106,83	109,05	121,74	124,97
	Summa ej saldpåverkande avvikelser	61,50	57,70	65,62	65,30	65,38					
	Summa skatteavvikelser	204,97	211,43	221,57	238,33	242,49	101,12	106,83	109,05	121,74	124,97

Tabell 2 Skatteavvikelser fördelade på utgiftsområden

Namn på avvikelser	Skatteavvikelse brutto MDKR					Skatteavvikelse netto MDKR				
	1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001
2. Samhällsekonomi och statsförvaltning										
39 Avgifter VPC	0,03	u				0,03	u			
<i>Summa</i>	0,03					0,03				
varav saldpåverkande avvikelser	0,03	u				0,03	u			
6. Totalförsvaret										
132 Värnpliktigas förmåner	-	-	-	-	-					
153 Dagpenning reпутbildning	-	-	u							
<i>Summa</i>										
varav saldpåverkande avvikelser										
8. Invandrare och flyktingar										
11 Ersättning p.g.a. politisk förföljelse	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
138 Engångsbidrag vid arbetsplacering av flyktingar	-	-	-	-	-					
<i>Summa</i>										
varav saldpåverkande avvikelser										
9. Hälsovård, sjukvård och social omsorg										
83 Läkemedel	0,98	1,01	1,06	1,10	1,14	0,72	0,74	0,78	0,81	0,84
133 Socialbidrag	5,36	5,01	6,43	6,12	5,76					
158 Närståendepenning	0,00	0,00	u							
<i>Summa</i>	6,34	6,02	7,49	7,22	6,90	0,72	0,74	0,78	0,81	0,84
varav saldpåverkande avvikelser	0,98	1,01	1,06	1,10	1,14	0,72	0,74	0,78	0,81	0,84
10. Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp										
12 Ersättning till neurosedynskadade	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
136 Handikappersättning m.m.	-	-	-	-	-					
145 Sjukpenning och rehabilitering	2,06	1,33	u							
147 Vårdbidrag	0,20	0,11	u							
156 Arbetssskada, livränta	0,76	0,37	u							
<i>Summa</i>	3,02	1,81								
varav saldpåverkande avvikelser	0,00	0,00								

Namn på avvikelser	Skatteavvikelse brutto					Skatteavvikelse netto					
	MDKR					MDKR					
	1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001	
11. Ekonomisk trygghet vid ålderdom											
10	Pensionskostnader för arbetstagare	4,53	7,46	8,24	8,02	9,02	2,50	4,07	4,64	4,57	5,10
24	Avdrag för pensionspremier	0,08	0,19	0,15	0,18	0,27	0,04	0,10	0,08	0,10	0,15
45	Avsättning till personalstiftelse (pension)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
56	Avkastningsskatt	16,19	15,12	13,79	16,63	20,69	11,33	10,58	9,66	11,64	14,49
139	Bostadstillägg pensionärer BTP	3,75	3,79	5,85	5,75	5,56					
144	Särskilt grundavdrag pensionärer	14,30	14,14	15,87	15,52	15,16					
152	Delpension	0,14	0,04	u							
	<i>Summa</i>	38,99	40,74	43,90	46,10	50,70	13,87	14,75	14,38	16,31	19,74
	varav saldpåverkande avvikelser	20,80	22,77	22,18	24,83	29,98	13,87	14,75	14,38	16,31	19,74
12. Ekonomisk trygghet för familjer och barn											
134	Barnbidrag m.m.	10,83	13,03	13,63	14,94	16,56					
135	Underhållsbidrag	4,20	4,28	5,66	5,43	5,29					
137	Bidrag till adoption	-	-	-	-	-					
146	Föräldraförsäkring	1,73	0,90	u							
	<i>Summa</i>	16,76	18,21	19,29	20,37	21,85					
	varav saldpåverkande avvikelser	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00					
13. Ekonomisk trygghet vid arbetslöshet											
66	Erkända arbetslöshetskassor m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
148	Dagpenning	4,76	2,19	u							
149	Kontant arbetsmarknadsstöd	0,21	u								
	<i>Summa</i>	4,97	2,19								
	varav saldpåverkande avvikelser	0,00	0,00								
14. Arbetsmarknad och arbetsliv											
15	Förmån av fri resa anställningsintervju	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	Förmån av fri utbildning vid personalavveckling m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
62	Anställningsstöd				1,91	3,05				1,40	2,25
71	Lag om tillf. avvikelse från lagen om soc. avg.	2,40	u				1,80	u			
131	Flyttningsbidrag	-	-	-	-	-					
150	Utbildningsbidrag	1,24	0,56	u							
157	Startbidrag egen rörelse	-	-	u							
	<i>Summa</i>	3,64	0,56		1,91	3,05	1,80			1,40	2,25
	varav saldpåverkande avvikelser	2,40	0,00		1,91	3,05	1,80			1,40	2,25

Namn på avvikelser	Skatteavvikelse brutto					Skatteavvikelse netto				
	MDKR					MDKR				
	1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001
16. Utbildning och universitetsforskning										
6	Kostnadsersättning personal SIPRI	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7	Kostnadsersättning till utländska forskare	-	-	-	-	-	-	-	-	-
141	Utbildningsbidrag	7,49	7,78	9,28	9,23	9,28				
151	Vuxenstudiebidrag	0,33	0,24	u						
154	Utbildningsbidrag för doktorander	0,02	0,01	u						
155	Timersättning komvux, sårvux, och sfi	0,02	0,01	u						
	<i>Summa</i>	7,86	8,04	9,28	9,23	9,28	0,00	0,00	0,00	0,00
	varav saldpåverkande avvikelser	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
17. Kultur, medier, trossamfund och fritid										
20	Underskott i litterär m.m. verksamhet	-	-	-	-	-	-	-	-	-
64	Akademier m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
67	Ideella föreningar	-	-	-	-	-	-	-	-	-
68	Kyrkor	0,12	0,14	0,14	0,14	0,14	0,09	0,11	0,11	0,10
73	Utländska artister	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07	0,05	0,05	0,05	0,05
75	Ersättning till idrottsutövare	-	-	-	-	-	-	-	-	-
76	Bidrag från Sveriges författarfond	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
78	TV-licenser	1,85	1,94	2,03	2,11	2,17	1,36	1,42	1,48	1,55
79	Periodiskt medl.blad m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
80	Annan periodisk publikation	-	-	-	-	-	-	-	-	-
82	Försäljning av bildkonst	-	-	-	-	-	-	-	-	-
84	Lotterier	4,25	4,57	4,82	5,01	5,46	3,12	3,33	3,52	3,67
85	Idrottsevenemang	0,06	0,07	0,07	0,07	0,07	0,05	0,05	0,05	0,05
90	Skidliftar	0,09	0,10	0,10	0,11	0,11	0,07	0,07	0,07	0,08
91	Allmänna nyhetstidningar	1,89	1,87	1,86	1,93	1,94	1,39	1,36	1,36	1,42
92	Biografställningar	0,20	0,26	0,29	0,31	0,29	0,15	0,19	0,21	0,22
93	Konserter, teatrar m.m.	0,18	0,18	0,19	0,20	0,21	0,13	0,13	0,14	0,15
94	Kommersiell idrott	0,32	0,33	0,34	0,36	0,37	0,23	0,24	0,25	0,26
95	Upphovsrätter	0,01	0,01	0,01	0,01	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01
96	Ideella föreningar (exkl. konserter, idrott, utbildning)	0,06	0,06	0,07	0,07	0,07	0,05	0,05	0,05	0,05
	<i>Summa</i>	9,10	9,60	9,99	10,39	10,92	6,70	7,01	7,30	7,61
	varav saldpåverkande avvikelser	9,10	9,60	9,99	10,39	10,92	6,70	7,01	7,30	7,61
18. Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande										
50	Avkastning småhus	12,51	8,93	10,26	18,63	15,81	8,76	6,25	7,18	13,04
51	Avkastning bostadsrätter	2,44	1,21	1,85	3,31	1,92	1,75	0,87	1,33	2,38
54	Kapitalvinstbeskattning på eget hem och bostadsrätt	1,64	1,64	1,64	1,64	1,64	1,15	1,15	1,15	1,15
61	ROT-reduktioner	3,53	3,86	0,95	u		2,31	2,48	0,62	u
77	Försäljning av tomtmark och byggnader	0,06	0,07	0,07	0,07	0,08	0,05	0,05	0,05	0,05

Namn på avvikelser	Skatteavvikelse brutto					Skatteavvikelse netto					
	MDKR					MDKR					
	1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001	
97	Tidpunkt för inbetalning i byggnadsrörelse	0,21	0,18	0,21	0,28	0,33	0,16	0,13	0,15	0,21	0,24
125	Ränteutgifter bostadsrättsföreningar	-3,87	-2,32	-2,02	-2,62	-2,21	-2,71	-1,62	-1,41	-1,84	-1,54
126	Fastighetsskatt på hyreshus, bostadsdelen	-3,88	-3,90	-3,61	-3,35	-5,55	-2,85	-2,85	-2,64	-2,46	-4,10
127	Fastighetsskatt på lokaler	-2,85	-3,04	-3,20	-3,38	-3,50	-2,09	-2,22	-2,33	-2,48	-2,58
128	Fastighetsskatt på industrienhet	-1,41	-1,40	-1,41	-1,42	-1,42	-1,03	-1,02	-1,03	-1,04	-1,05
140	Bostadsbidrag	2,91	2,70	4,16	3,84	3,56					
	<i>Summa</i>	11,29	7,93	8,90	17,00	10,66	5,50	3,22	3,07	9,01	4,63
	varav saldpåverkande avvikelser	8,38	5,23	4,74	13,16	7,10	5,50	3,22	3,07	9,01	4,63
19. Regional utjämning och utveckling											
36	Bidrag till regional utvecklingsfond	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
63	Skattereduktion för anslutning till bredband					0,80					0,80
70	Lag om nedsättning av socialavgifter	0,50	0,53	0,51	u		0,37	0,39	0,37	u	
104	Elförbrukning i norrlandskommuner	0,92	0,73	0,77	0,77	0,78	0,67	0,53	0,56	0,57	0,57
	<i>Summa</i>	1,42	1,26	1,28	0,77	1,58	1,04	0,92	0,93	0,57	1,37
	varav saldpåverkande avvikelser	1,42	1,26	1,28	0,77	1,58	1,04	0,92	0,93	0,57	1,37
20. Allmän miljö- och naturvård											
107	Skattebefrielse biobränslen	5,96	7,57	7,54	8,67	8,83	4,37	5,52	5,50	6,36	6,52
114	Miljöbonus för el producerad i vindkraftverk	0,04	0,07	0,07	0,11	0,12	0,03	0,05	0,05	0,08	0,09
	<i>Summa</i>	6,00	7,64	7,61	8,78	8,95	4,40	5,57	5,55	6,44	6,61
	varav saldpåverkande avvikelser	6,00	7,64	7,61	8,78	8,95	4,40	5,57	5,55	6,44	6,61
21. Energi											
38	Kärnkraftsanläggning	0,01	0,01	0,01	u		0,01	0,01	0,01	u	
105	Skatt på el för gas- värme- vatten och elförsörjning	0,26	0,26	0,24	0,24	0,24	0,19	0,19	0,18	0,17	0,18
106	Differentierat skatteuttag på fossila bränslen	3,71	4,9	4,63	5,4	5,47	2,72	3,57	3,37	3,96	4,04
108	Halvt avdrag för allmän energiskatt på bränsle	0,17	0,23	0,22	0,21	0,21	0,13	0,17	0,16	0,15	0,15
109	Bränsle som åtgår vid produktion av elkraft	0,70	0,74	0,69	0,75	0,76	0,51	0,54	0,51	0,55	0,56
120	Bränsle som åtgår vid produktion av elkraft	0,54	0,71	0,65	0,71	0,72	0,39	0,52	0,47	0,52	0,53
129	Fastighetsskatt på elproduktionsenheter		-1,55	-0,35	-0,35	-0,36		-1,13	-0,26	-0,26	-0,27
130	Särskild skatt för elektrisk kraft från kärnkraftverk	-2,01	-2,13	-2,11	-2,50	-2,48	-1,47	-1,55	-1,54	-1,83	-1,83
	<i>Summa</i>	3,38	3,17	3,98	4,46	4,56	2,48	2,32	2,90	3,26	3,36
	varav saldpåverkande avvikelser	3,38	3,17	3,98	4,46	4,56	2,48	2,32	2,90	3,26	3,36

	Namn på avvikelser	Skatteavvikelse brutto					Skatteavvikelse netto				
		MDKR					MDKR				
		1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001
22. Kommunikationer											
81	Internationell personbefordran	0,13	0,13	0,14	0,14	0,15	0,09	0,09	0,10	0,10	0,11
89	Persontransporter	2,67	2,72	2,93	3,04	2,43	1,96	1,98	2,14	2,23	1,79
99	Skatt på diesel	8,08	9,15	9,61	8,83	9,05	5,93	6,67	7,01	6,48	6,68
100	Skattebefrielse för elförbrukning vid bandrift	1,34	1,43	1,44	1,45	1,47	0,98	1,04	1,05	1,06	1,09
101	Skattebefrielse för bränsleförbrukning vid bandrift	0,09	0,11	0,12	0,12	0,12	0,07	0,08	0,08	0,09	0,09
102	Skattebefrielse inrikes sjöfart	0,47	0,81	0,95	0,96	0,96	0,34	0,59	0,69	0,70	0,71
103	Skattebefrielse för bränsle för inrikes luftfart	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
117	Skattebefrielse för inrikes luftfart	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
118	Skattebefrielse för bandrift	0,02	0,03	0,03	0,03	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
119	Skattebefrielse för inrikes sjöfart	0,11	0,20	0,24	0,24	0,24	0,08	0,15	0,18	0,18	0,18
122	Undantag från svavelskatt för vissa transportslag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	<i>Summa</i>	12,91	14,58	15,46	14,81	14,45	9,47	10,62	11,27	10,86	10,67
	varav saldpåverkande avvikelser	12,91	14,58	15,46	14,81	14,45	9,47	10,62	11,27	10,86	10,67
23. Jord- och skogsbruk, fiske med anslutande näringar											
26	Uttag av bränsle m.m.	0,24	0,25	0,22	0,22	0,22	0,13	0,14	0,13	0,12	0,12
27	Avverkningsrätt till skog	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29	Avgångsvederlag till jordbrukare	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
31	Anläggning av skog m.m.	0,42	0,40	0,42	0,47	0,49	0,23	0,22	0,24	0,27	0,28
32	Skogsavdrag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
44	Skogs- och skogsskadekonto	0,09	0,06	0,06	0,09	0,09	0,05	0,03	0,04	0,05	0,05
98	Ingående skatt på jordbruksarrende	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
111	Bränsleförbrukning i växthus- och jordbruksnäringen	0,09	0,10	0,10	0,10	0,10	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07
113	Elförbrukning i växthus- och jordbruksnäringen	0,03	0,03	0,03	0,03	0,04	0,02	0,02	0,02	0,03	0,03
	<i>Summa</i>	0,87	0,84	0,83	0,91	0,94	0,50	0,48	0,50	0,54	0,55
	varav saldpåverkande avvikelser	0,87	0,84	0,83	0,91	0,94	0,50	0,48	0,50	0,54	0,55
24. Näringsliv											
9	Tjänsteinkomster utländska fartyg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	Löneunderlaget i fåmansaktiebolag	0,80	0,78	0,73	0,75	0,84	0,44	0,43	0,41	0,43	0,47
25	Kvittning av underskott i aktiv näring	0,05	0,03	0,03	0,04	0,04	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02
28	Näringsbidrag och EU-bidrag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30	Avyttring av näringsfastighet och liknande	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
33	Substansminskning	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
37	Nedskrivning av lager och pågående arbete	1,22	1,26	1,38	1,41	1,40	0,84	0,86	0,95	0,98	0,97
41	Koncernbidragsdispens	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
42	Skadeförsäkringsföretag	0,68	0,58	0,58	0,74	0,75	0,50	0,43	0,43	0,54	0,55
46	Återföring skatteutjämningsreserv	0,41	0,21	0,10	u		0,30	0,15	0,08	u	

Namn på avvikelsen	Skatteavvikelse brutto					Skatteavvikelse netto				
	MDKR					MDKR				
	1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001
47 Överavskrivningar avseende inventarier	6,16	6,30	6,29	6,16	6,01	4,52	4,59	4,59	4,52	4,44
48 Periodiseringsfonder	4,40	3,50	3,95	4,89	4,95	3,23	2,55	2,88	3,59	3,66
49 Generationsskifte vid räntefördelning	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
65 Företagarförening m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
72 Nedsättning inriktning mindre företag	4,64	7,29	7,51	7,73	7,94	3,40	5,32	5,48	5,67	5,87
74 Ersättning skiljemannauppdrag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
88 Rumsuthyrning	0,53	0,53	0,64	0,66	1,19	0,39	0,39	0,46	0,48	0,88
110 Bränsleförbrukning inom industrin, energiskatt	2,34	2,45	2,41	2,47	2,51	1,72	1,79	1,76	1,81	1,85
112 Elförbrukning inom industrin	9,02	11,19	11,24	12,09	12,24	6,61	8,16	8,19	8,87	9,03
115 Metallurgiavdrag	0,25	0,34	0,34	0,34	0,34	0,19	0,25	0,25	0,25	0,25
116 Nedsättning av CO2-skatt för industrin	0,13	0,27	0,26	0,27	0,26	0,10	0,20	0,19	0,20	0,20
121 Undantag från svavelskatt	1,73	1,82	1,82	1,83	1,81	1,27	1,33	1,33	1,34	1,34
<i>Summa</i>	32,36	36,54	37,28	39,39	40,28	23,54	26,47	27,02	28,69	29,53
varav saldpåverkande avvikelser	32,36	36,54	37,28	39,39	40,28	23,54	26,47	27,02	28,69	29,53

30. Generell skatteförmån

8 Tjänsteinkomster vistelse utomlands	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
40 Dubbelbeskattningsavtal, matching credit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
43 Rabatt från ekonomiska föreningar m.m.	0,11	0,13	0,15	0,15	0,14	0,08	0,09	0,11	0,11	0,10
52 Kapitalvinst på aktier	11,35	12,69	13,65	13,65	14,67	7,95	8,89	9,55	9,55	10,27
53 Utdelning aktier m.m.	5,39	5,17	4,21	4,35	5,45	3,77	3,62	2,95	3,04	3,82
55 Utdelning av aktier	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
57 Avkastningsskatt K-försäkringar	0,19	0,24	0,18	0,21	0,26	0,13	0,17	0,12	0,15	0,18
59 Kapitalförluster på marknadsnoterade aktier m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
60 Marknadsnoterade fordringar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
69 Ägare av vissa fastigheter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
86 Investeringsguld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
87 Livsmedel	20,81	21,68	22,77	23,64	22,70	15,27	15,81	16,60	17,34	16,76
<i>Summa</i>	37,84	39,91	40,95	42,00	43,23	27,20	28,57	29,33	30,19	31,13
varav saldpåverkande avvikelser	37,84	39,91	40,95	42,00	43,23	27,20	28,57	29,33	30,19	31,13

301. Generell skatteförmån till hushåll

1 Stipendier	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 Hittelön	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3 Ersättning för blod m.m.	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
4 Intäkter vid försäljning av vilt växande bär	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5 Utlandstillägg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13 Sjömansavdrag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

	Namn på avvikelser	Skatteavvikelse brutto					Skatteavvikelse netto				
		MDKR					MDKR				
		1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001
14	Personrabatter m.m.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16	EU-parlamentarikers rese- och kostnadsersättning	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	Förmån av personaldatorer		2,84	2,68	2,66	2,70		1,55	1,51	1,51	1,53
21	Avdrag för dubbel bosättning	0,81	0,95	0,90	0,90	0,94	0,45	0,53	0,52	0,52	0,54
22	Avdrag för resor till och från arbetet	6,49	7,68	7,29	7,25	7,57	3,63	4,28	4,19	4,21	4,37
23	Avdrag för hemresor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
34	Avdrag för arbetsresor, näringsidkare	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
35	Yrkesfiskaravdrag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
58	Konsumtionskrediter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
123	Ränteutgifter - 21 % reduktion	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,07	-0,07	-0,07	-0,08	-0,08
124	Begränsning skattereduktion	-0,22	-0,22	-0,21	-0,21	-0,21	-0,16	-0,15	-0,15	-0,14	-0,14
142	Skattefria pensioner	0,95	0,97	2,71	2,57	2,44					
143	Övriga skattefria transfereringar	0,24	0,24	2,03	1,90	1,77					
	<i>Summa</i>	8,19	12,38	15,32	15,00	15,14	3,87	6,15	6,02	6,04	6,24
	varav saldpåverkande avvikelser	7,00	11,17	10,58	10,53	10,93	3,87	6,15	6,02	6,04	6,24
	Summa saldpåverkande avvikelser 1997–2001	143,47	153,73	155,95	173,03	177,11	101,12	106,83	109,05	121,74	124,97
	Summa skatteavvikelser	204,97	211,43	221,57	238,33	242,49	101,12	106,83	109,05	121,74	124,97

3 Beskrivning av enskilda skatteavvikelser

3.1 Inkomst av tjänst

1. *Stipendier* är skattefria enligt kommunal-skattelagen när de är avsedda för mottagarens utbildning m.m. och inte utgör ersättning för arbete. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt och särskild löneskatt.
2. *Hittelön* samt ersättning till den som i särskilt fall räddat person eller egendom i fara eller bidragit till avslöjande eller gripande av person som begått brott är i princip ersättning för prestation. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt och särskild löneskatt.
3. *Ersättningar för blod*. Enligt samma princip som för hittelön är ersättning till den som lämnat organ, blod eller modersmjölk skattefria. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt och särskild löneskatt.
4. *Intäkter av försäljning av vilt växande bär*. Försäljning av vilt växande bär och svamp samt kottar är skattefria upp till en ersättning på 5 000 kr. Eftersom inkomsten utgör ersättning för arbete avser skatteavvikelsen inkomstskatt och särskild löneskatt.
5. *Kostnadsersättning i form av utlandstillägg*. Nämda ersättningar och därmed likställda förmåner såsom fri bostad och bostadskostnadsersättning är ej skattepliktiga för utanför Sverige stationerad personal vid utrikesförvaltningen eller i svensk biståndsverksamhet. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt och särskild löneskatt för den del av ersättningen som överstiger merkostnaden.
6. *Kostnadsersättning till viss personal på SIPRI*. Ersättning avseende ökade levnads-kostnader och skolvavgifter för barn samt fri bostad är ej skattepliktig när ersättningen anvisats av styrelsen för SIPRI till vissa utländska forskare. Skattefriheten har motiverats med svårigheten att rekrytera forskare. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt och särskild löneskatt för den del av ersättningen som överstiger merkostnaden.
7. *Kostnadsersättning till utländska forskare*. Enligt lagen om beskattning av utländska forskare vid tillfälligt arbete i Sverige medges skattefrihet för vissa kostnadsersättningar. Särskilt beslut fordras av Forskarskattenämnden. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt och särskild löneskatt för den del av ersättningen som överstiger merkostnaden.
8. *Tjänsteinkomster förvärvade vid vistelse utomlands*. Den s k ettårsregeln medger skattefrihet i Sverige, även om ingen beskattning skett utomlands. Om anställningen varat minst ett år i samma land och i allmänhet avsett anställning hos annan än svenska staten eller svensk kommun medges befrielse från skatt även om ingen beskattning skett i verksamhetslandet. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt och särskild löneskatt.
9. *Tjänsteinkomster förvärvade på vissa utländska fartyg*. Skattefrihet föreligger för anställning ombord på utländskt fartyg om anställningen och vistelsen utomlands varat minst sex månader och avsett anställning hos arbetsgivare som är svensk juridisk person eller fysisk person bosatt i Sverige. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt och särskild löneskatt.
10. *Arbetsgivares kostnader för arbetstagares pension*. Enligt kommunal-skattelagen skall arbetsgivarens kostnader inte tas upp till beskattning hos arbetstagaren om kostnaderna avser tryggnad av pension genom avsättning eller pensionsförsäkring inom vissa ramar. Eftersom avsättningen utgör ersättning för utfört arbete ligger ersättningen till grund för särskild löneskatt. Skatteavvikelsen vad gäller inkomstskatten beror på skillnaden i marginalskatter vid avsättning och utbetalning av pensionen.
11. *Ersättningar p g a politisk förföljelse o dyl*. Ersättningar som kommer från utlandet på grund av politisk förföljelse och liknande har undantagits från beskattning. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
12. *Ersättning till neurosedynskadade*. Ersättningen är ej skattepliktig. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.

13. *Sjömansavdrag*. Medges sjömän som haft s.k. sjöinkomst och uppgår till 36000 kronor om fartyget går i fjärrfart och till 35 000 kronor om det går i närfart. Om man inte arbetat ombord hela året skall avdrag medges med $1/365$ *sjömansavdraget per dag. Den som haft sjöinkomst får också skattereduktion med 14 000 kronor om fartyget går i fjärrfart och med 9000 kronor om det går i närfart. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
14. *Personalrabatter m.m.* Personalrabatter beskattas inte. Fria resor för anställda inom flyg eller järnväg schablonbeskattas istället för att beskattas som andra förmåner. "Frequent flyer"-rabatter är numera ej undantagna från skatteplikt.
15. *Anställningsintervju*. Förmån av fri resa till eller från anställningsintervju eller kostnadsersättning för sådan resa är ej skattepliktig.
16. *EU-parlamentariker*. EU-parlamentariker- nas rese- och kostnadsersättning från EU-parlamentet är ej skattepliktig.
17. *Utbildning vid personalavveckling*. Förmån av fri utbildning vid personalavveckling m.m. är ej skattepliktig.
18. *Löneunderlag aktiva delägare i fåmansaktiebolag*. Genom reglerna i 3 § 12 mom SIL för beskattning av aktiva delägare i fåmansaktiebolag och närstående till dessa, beskattas viss avkastning på arbetskraft i inkomstslaget kapital. Avkastning på arbete är lön, som bör beskattas i inkomstslaget tjänst. Avvikelsen består i skillnaden mellan tjänste- och kapitalinkomstbeskattningen.
19. *Förmån av personaldator*. Den privata förmån som en arbetstagare har av att ha tillgång till en dator i det egna hemmet som arbetsgivaren bekostar tas inte upp till förmånsbeskattning i det fall datorn i huvudsak används för utförande av arbetsuppgifter. I de fall arbetstagaren hyr datorn av arbetsgivaren enbart för privat bruk och hyran betalas i form av ett bruttolöneavdrag, utgår varken inkomstskatt eller särskild löneskatt. Eftersom dessa förmåner kan betraktas som ersättning för utfört arbete avser skatteavvikelsen inkomstskatt och särskild löneskatt.
- 3.2 Kostnader i tjänst och allmänna avdrag**
20. *Underskott i litterär verksamhet*. Underskott i en förvärvskälla får normalt inte kvittas mot överskott i en annan. Underskott i förvärvskälla som avser aktiv näringsverksamhet avseende litterär, konstnärlig eller liknande verksamhet får kvittas mot inkomst av tjänst till den del underskottet avser samma år. Detta är en avvikelse i inkomstskatten. Eftersom underskottet i annat fall kan sparas för att kvittas mot framtida intäkter av litterär verksamhet är skatteavvikelsen även en skattecredit inom näringsverksamhet.
21. *Dubbel bosättning*. Avdrag för dubbel bosättning medges i vissa fall skattskyldig om dubbel bosättning är skäligen g a makes eller sambos förvärvsverksamhet, svårighet att anskaffa fast bostad på verksamhetsorten eller annan särskild omständighet. Avdraget motiveras med att det främjar rörligheten på arbetsmarknaden. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
22. *Avdrag för resor till och från arbetet*. Kostnader som överstiger 7000 kronor (6000 kronor inkomståren 1996–1997) är avdragsgilla vid inkomsttaxeringen. Kostnaden är egentligen en privat levnadskostnad, varför avdraget utgör en skatteavvikelse avseende inkomstskatt.
23. *Hemresor*. Skattskyldig som har sitt arbete på annan ort än sin hemort äger i vissa fall rätt till avdrag för hemresor. Även detta avdrag motiveras med ökad rörlighet på arbetsmarknaden. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
24. *Avdragsrätt för pensionspremier*. Avdrag får göras för erlagda pensionspremier. Avdragen är begränsade beloppsmässigt. Om marginalskatten vid utbetalningen av pensionen är lägre än vid inbetalningen av premien uppstår en avvikelse. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.

25. *Underskott av aktiv näringsverksamhet.* Underskott av aktiv näringsverksamhet får kvittas mot tjänsteinkomster under de fem första verksamhetsåren. Avdragsrätten är belagd med olika restriktioner för att förhindra handel med avdragsrätt och att avdragsrätt för samma näringsverksamhet kan uppkomma för flera femårsperioder.

3.3 Intäkter av näringsverksamhet

26. *Uttag av bränsle.* Enligt huvudregeln (KL 22 § 1 st p 1a) är uttag ur näringsverksamhet skattepliktigt. Uttag av bränsle för uppvärmning är dock undantaget från skatteplikt om fastigheten är taxerad som lantbruksenhet. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt och särskild löneskatt.
27. *Avverkningsrätt till skog mot betalning som skall erläggas under flera år.* Enligt god redovisningssed uppkommer intäkten när bindande avtal träffats. Enligt gällande lagstiftning (KL 24 § 5 st p1 anv) tillämpas dock i detta fall kontantprincipen, vilket innebär att beskattningen uppskjuts, varför en räntefri kredit uppstår i näringsverksamhet. Räntan på krediten bör utgöra underlag för särskild löneskatt.
28. *Näringsbidrag och EU-bidrag.* Med näringsstöd avses stöd som lämnas av stat eller kommun. Beroende på hur stödet hanteras i näringsverksamheten blir effekten olika. Om bidraget används för finansiering av en icke avdragsgill utgift är bidraget i sin helhet att betrakta som en avvikelse. Om bidraget däremot används för finansiering av en tillgång som enligt allmänna regler får skrivas av med årliga värdeminskingsavdrag är avvikelsen enbart en skattekredit. Bidraget fungerar i dessa fall såsom en direktavskrivning. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
29. *Avgångsvederlag till jordbrukare.* I vissa fall är avgångsvederlag till jordbrukare inte skattepliktigt. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt och särskild löneskatt.
30. *Näringsfastighet och bostadsrätter i näringsverksamhet.* Avyttring av näringsfastighet som inte utgör omsättningstillgång beräk-

nas enligt kapitalvinstreglerna och redovisas av fysisk person i inkomstslaget kapital. Samtidigt skall återläggning göras i inkomstslaget näringsverksamhet av de värdeminskingsavdrag och - med vissa tidsmässiga begränsningar - avdrag för värdehöjande reparationer som har gjorts under innehavstiden. Enligt den övergångsregel som gällde t.o.m. den 31 december 1999 skulle återläggning inte göras för avdrag som medgetts före den 1 januari 1991. Värdeminskingsavdrag som gjorts före 1991 och som dragits av i inkomstslaget "annan fastighet" skulle i stället återläggas på ett sådant sätt att vinsten - som beskattades i inkomstslaget kapital - ökades. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt och socialavgifter på de avdrag som gjorts före den 1 januari 1991.

3.4 Kostnader i näringsverksamhet

31. *Anläggning av ny skog.* Utgifter för anläggning av ny skog och dikning som främjar skogsbruk får omedelbart kostnadsföras. Samma avdragsmöjligheter gäller även för bär- och fruktodlingar för inköp och plantering av träd och buskar. Skatteavvikelsen utgörs av ränteeffekten på den omedelbara avskrivningen.
32. *Skogsavdrag.* Vid avyttring av skog får fysisk person under innehavstiden avdrag med högst 50 procent av anskaffningsvärdet, medan avdraget för juridiska personer är begränsat till 25 procent. Vid taxeringen för ett visst beskattningsår medges avdrag med högst halva den avdragsgrundande skogsintäkten. Syftet med avdragsrätten är att undanta rena kapitaluttag från beskattning. Å andra sidan saknas anledning att medge avdrag när värdeökningen på skogstillväxten överstiger gjorda uttag. Skatteavvikelsen uppkommer genom den schablon som är vald för beräkning av avdragets storlek och avser inkomstskatt och särskild löneskatt.
33. *Substansminskning.* Huvudregeln vad gäller avdrag för substansminskningar är ingen skatteavvikelse. Enligt en alternativregel kan dock avdraget uppgå till 75 procent av täktmarkens allmänna saluvärde då utvin-

- ningen påbörjades. Skatteavvikelsen utgörs av ränteeffekten på den snabbare avskrivningen.
34. *Avdrag för kostnader för resor till och från arbetet.* Se under kostnader i tjänst.
35. *Yrkesfiskaravdrag.* Enligt 16 kap. 36 § IL har yrkesfiskare som under längre tidsperioder personligen bedrivit fiske rätt till avdrag för den ökning av levnadskostnaderna som han har haft på grund av att han vistats utom sin vanliga hemort. Rätt till avdrag föreligger dock endast om resan varit förenad med övernattnings utom den vanliga hemorten. Avdrag medges med ett schablonbelopp som för närvarande uppgår till 90 kr per dag.
36. *Bidrag till regionala utvecklingsbolag.* Avdrag får göras för bidrag som lämnas till regional utvecklingsbolag. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt och särskild löneskatt.
37. *Lagernedskrivning och pågående arbeten.* Enligt en alternativregel kan lager (gäller ej fastigheter och värdepapper) tas upp till 97 procent av det sammanlagda anskaffningsvärdet. Olika bestämmelser finns för pågående arbeten som utförs på löpande räkning och arbeten som utförs till fast pris. För arbeten på löpande räkning kan samma alternativregel som ovan användas. Skatteavvikelsen utgörs av ränteeffekten på den skattelättnad som lagernedskrivningen medför. Eftersom räntan på krediten inte är förmånsgrundande skall den utgöra underlag för särskild löneskatt.
38. *Kärnkraftsanläggning.* Företag som driver kärnkraftsanläggning får avdrag för belopp som i räkenskaperna sätts av för framtida hantering av utbränt kärnbränsle. Detta förfarande gäller även företag som mot förskotts betalning åtagit sig att svara för hantering av nämnda slag. Skatteeffekten utgörs av ränteeffekten på den skattelättnad som det omedelbara avdraget medför.
39. *Avgifter till VPC.* Enligt den upphävda lagen om avdrag vid inkomsttaxeringen för avgifter till Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag medgavs avdrag för avgifter till VPC avseende dels vissa lagreglerade uppgifter (i princip kostnader för förvaltning av aktiekapitalet), dels uppgifter enligt särskilt uppdrag (organisationskostnader i vid mening). Vissa utav dessa kostnader var tidigare inte avdragsgilla enligt allmänna regler. 1997 ändrades de allmänna reglerna och specialregleringen avskaffades.
40. *Matching credit klausuler i olika dubbelbeskattningsavtal.* I vissa fall kan en skattskyldig få avräkning för den skatt som skulle ha utgått i det andra avtalslandet även om sådan skatt inte har erlagts. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
41. *Koncernbidragsdispens.* Regeringen kan i vissa fall medge avdrag för lämnade bidrag trots att reglerna för koncernbidrag ej är uppfyllda. Detta förutsätter dels att avdraget redovisas öppet, dels att den verksamhet som bedrivs av berörda företag skall vara av samhällsekonomiskt intresse. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
42. *Skadeförsäkringsföretag.* I vissa fall har skadeförsäkringsföretag möjlighet att göra extra avsättningar till säkerhetsreserven. Skatteavvikelsen utgörs av ränteeffekten på skillnaden i skatt som det extra avdraget medför.
43. *Rabatter och liknande från ekonomiska föreningar.* Ekonomiska föreningar får göra avdrag för rabatter, utdelningar m.m. trots att dessa inte är skattepliktiga hos mottagaren. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
44. *Skogs- och skogsskadekonto.* Det finns möjlighet till uppskov av beskattning av de intäkter som är hänförliga till skogsbruk genom insättning på skogs- eller skogsskadekonto. De medel som sätts in på skogskonto utgör underlag för avdrag vid taxeringen. Avsättningen begränsas i tid till 10 år på skogskonto och 20 år på skogsskadekonto. Avkastningen på skogskonto beskattas med 15 procent. Skatteavvikelsen avser räntan på skattekrediten. Räntan på krediten bör utgöra underlag för särskild löneskatt.
45. *Avsättning till personalstiftelse.* Arbetsgivare får rätt att göra avdrag för medel som avsatts till personalstiftelse för tryggnad av

pensionsutfästelse. Stiftelsen är mer förmånligt beskattad än näringsidkaren. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.

46. *Återföring av skatteutjämningsreserv.* Avsättning till skatteutjämningsreserv upphörde 1993 (1994 års taxering). 9/10 av beloppet skall återföras till beskattning i princip i lika delar under en period om sju år, varför skatteavvikelsen kvarstår. En definitiv skattelättnad avseende skatten på 10 procent av den totala avsättningen uppkommer därvid.
47. *Överavskrivningar.* Den bokföringsmässiga avskrivningstiden bestäms av tillgångens livstid i bolaget, medan den skattemässiga avskrivningstiden bestäms enligt lag. Detta innebär att bokföringsmässiga och skattemässiga avskrivningar endast undantagsvis överensstämmer. Skatteregeln medger att en tillgång skrivs av snabbare än vad som är ekonomiskt motiverat. Skatteavvikelsen avser ränteeffekten på skattekrediten. Eftersom denna inte är förmånsgrundande skall den ligga till grund för beräkning av särskild löneskatt.
48. *Periodiseringsfonder.* Periodiseringsfond är en vinstanknuten reserveringsmöjlighet där näringsidkaren/bolaget kan reservera medel under högst 6 år (före inkomståret 1999 var tiden 5 år). Inkomståret 1996 medgavs avsättning med högst 25%. Avsättningstaket sänktes till 20 % inkomståret 1997. Avsättningstaket för enskilda näringsidkare och för fysiska personer som är delägare i HB återställdes inkomståret 1998. Fr.o.m. inkomståret 2001 är avsättningstaket 25% för aktiebolag och övriga juridiska personer och 30 % för enskilda näringsidkare och fysiska personer som är delägare i HB. Reserveringsmöjligheten innebär en skattecredit på det reserverade beloppet.
49. *Generationsskifte vid räntefördelning.* Förvärvas en näringsfastighet genom arv, testamente, bodelning med anledning av makes död eller äktenskapsskillnad eller genom gåva kan förvärvaren undvika negativ räntefördelning till den del det negativa fördelningsunderlaget är hänförligt till förvävet.

3.5 Intäkter av kapital

50. *Avkastning småhus.* Avkastning från eget hem behöver ej tas upp till beskattning. Däremot utgår fastighetsskatt med 1,5 procent av taxeringsvärdet. Skatteavvikelsen utgörs av skillnaden mellan skatten (30 procent) på räntan på fastighetens marknadsvärde och fastighetsskatten.
51. *Avkastning bostadsrätt.* Enligt gällande regler skall bostadsrättsföreningen årligen ta upp en intäkt om 3 procent av fastighetens taxeringsvärde. Därutöver utgår fastighetsskatt på 1,5 procent av taxeringsvärdet (temporärt nedsatt till 1,3 procent år 1999 och till 1,2 procent år 2000). Skatteavvikelsen utgörs av skillnaden mellan skatten (30 procent) på räntan på det sammanlagda marknadsvärdet av bostadsrätterna och den skatt som betalas enligt gällande regler.
52. *Kapitalvinst på aktier.* Beskattning av värdeökning på aktier sker först vid realisationstillfället. Räntan på denna skattecredit är en skatteavvikelse.
53. *Utdelning på aktier.* Från och med inkomståret 1997 uppkommer en avvikelse genom lättnadsreglerna för delägare i onoterade bolag. En avkastning om 70 procent av statslåneräntan på ett speciellt definierat underlag undantas från beskattning i inkomstslaget kapital. Skatteavvikelsen avser skatt på kapitalinkomst.
54. *Kapitalvinst på eget hem och bostadsrätt.* Endast halva kapitalvinsten som eventuellt uppstår vid försäljning av eget hem eller bostadsrätt tas upp till beskattning i inkomstslaget kapital. Från och med den 8 september 1993 kan också kapitalvinsten under vissa omständigheter skjutas upp. Vid sidan av att bara halva kapitalvinsten tas upp, motsvarar skatteavvikelsen, vad avser möjligheten till uppskov, en räntefri kredit.
55. *Utdelning av aktier.* Utdelning av aktier i ett annat aktiebolag kan under vissa omständigheter vara skattefritt, trots att en utdelning av detta slag enligt huvudregeln är att anse som skattepliktig.

56. *Avkastningsskatt på pensionsmedel.* Avkastningen på medel reserverade för pensionssändamål beskattas lägre än annan avkastning på kapital. Avvikelsen uppkommer dels i näringsverksamhet, genom bolagens egna reserveringar och fonderingar i försäkringsbolag, dels i kapital genom det individuella pensionssparandet. Skattesatsen är satt till 15 procent på en schablonberäknad avkastning.
57. *Avkastningsskatt på K-försäkringar.* Avkastningsskatten på K-försäkringskapitalet är justerat för den fördröjning i avskattning av kvarhållen vinst som uppkommer vid direktgående. En räntefri skattecredit uppkommer genom detta.

3.6 Kostnader i kapital

58. *Konsumtionskrediter.* Enligt gällande regelsystem är samtliga ränteutgifter avdragsgilla. Enligt normen är endast ränteutgifter för lån till investeringar och boende avdragsgilla, vilket innebär att ränteutgifter för lån till konsumtion är en skatteavvikelse. Skatteavvikelsen avser skatt på kapitalinkomst.
59. *Kapitalförluster på marknadsnoterade aktier m.m.* Förluster vid avyttring av marknadsnoterade aktier m.m. får dras av från kapitalvinst på marknadsnoterad sådan tillgång utan den begränsning som i andra fall gäller avdrag för kapitalförluster. En motsvarande kvittningsrätt gäller för vinster och förluster på icke marknadsnoterade aktier o.d. Kapitalförluster på onoterade aktier får kvittas mot vinster på marknadsnoterade aktier fr.o.m. inkomståret 1998. Enligt förslag i VÅP2000 skall fr.o.m. inkomståret 2000 förluster på marknadsnoterade aktier m.m. även kunna kvittas mot vinster på onoterade aktier. Avdragsbegränsningen för fysiska personer är i övrigt 70 procent av den faktiska kapitalförlusten. Skatteavvikelsen avser skatt på kapitalinkomst.
60. *Marknadsnoterade fordringar.* Kapitalvinst och kapitalförlust behandlas i skattehänseende som ränteintäkt respektive ränteutgift. Detta innebär att de är kvittningsbara mot

varandra till 100 procent. Dessa regler tillämpas inte på icke marknadsnoterade fordringar. Skatteavvikelsen avser skatt på kapitalinkomst.

3.7 Skattereduktion

61. *ROT-reduktioner.* Den 15 april 1996 återinfördes möjligheten att få skattereduktion på löneandelen av reparations- och förbättringskostnader på hyreshus och egna hem. Till skillnad från 1993 och 1994 gäller reduktionen även för bostadsrättsinnehavare. Möjligheten till ROT-reduktion skulle ha upphört den 31 december 1998 men förlängdes genom förslag i prop. 1997/1998: 119 till och med den 31 mars 1999.
62. *Anställningsstöd genom kreditering av skattekonto.* Enligt förslag i prop. 1998/99:100 skall anställningsstödet från och med år 1999 omformas från ett bidrag på utgiftssidan till en kreditering av skattekontot för arbetsgivaren vid anställning av långtidsarbetslösa. Den arbetsgivare som anställer en arbetslös person som varit inskriven som arbetslös eller i konjunkturberoende arbetsmarknadsåtgärd vid arbetsförmedlingen under minst 36 månader kan krediteras under 24 månader. Avvikelsen avser skattereduktion.
63. *Skattereduktion för anslutning till bredband.* I prop. 1999/2000:86 föreslår regeringen bland annat en skattereduktion för anslutning till bredband. Då den exakta utformningen av stödet och fördelningen mellan olika sektorer ännu inte är klar har avvikelsen redovisats schablonmässigt.

3.8 Skattskyldighet

64. *Akademier.* Akademier, allmänna undervisningsverk, studentnationer och samarbetsorgan för studentnationer är befriade från skatteplikt för all inkomst utom inkomst av fastighet.
65. *Företagareföreningar.* All inkomst utom inkomst av fastighet är skattefri för företaga-

reförening som erhåller statsbidrag, regional utvecklingsfond och regleringsförening på jordbrukets och fiskets områden.

66. *Erkända arbetslöshetskassor m.m.* All inkomst utom inkomst av fastighet är skattefri för erkända arbetslöshetskassor, personaltiftelser med verksamhet att lämna understöd vid arbetslöshet, allmänna försäkringskassor m fl.
67. *Ideella föreningar.* Enbart skatteplikt för inkomst av fastighet och vissa rörelseinkomster för allmännyttiga ideella föreningar.
68. *Kyrkor, allmännyttiga stiftelser m.fl.* Enbart skatteplikt för inkomst av fastighet eller rörelse.
69. *Ägare av fastigheter nämnda i 3 kap 2–4 §§ fastighetstaxeringslagen.* Ägare av sådan fastighet är frikallade från skattskyldighet för vissa typer av inkomster från sådan fastighet. Undantaget gäller bl.a. nationalparker, utbildnings- och vårdanstalter.

3.9 Socialavgifter

70. *Lag om nedsättning av socialavgifter.* Vissa arbetsgivare med fast driftställe i stödområde 1 och i den norra delen av stödområde 2 fick t.o.m. inkomståret 1999 en nedsättning av socialavgifterna. Nedsättningen gällde inte stat och kommun. Nedsättningen var 8 procentenheter fr.o.m. 1/1 1997 och omfattade både arbetsgivare och egenföretagare. Denna skatteavvikelse budgeterades på budgetens utgiftssida genom ett anslag under utgiftsområde 19 som täckte bortfallet av avgiftsinkomster till följd av tillämpningen av denna nedsättning.
71. *Lag om tillfällig avvikelse från lagen om socialavgifter.* För att främja utbildning fick arbetsgivare som lät anställd delta i utbildning på arbetstid göra avdrag med 400 kr (från och med den 1 juli 1996) från det belopp som skall betalas i arbetsgivaravgifter. Avdrag fick även göras med 35 kr per timme för anställda som deltar i fortbildning. Totalkostnaden per person är begränsad till

20 000 kr. Stödet är även förknippat med diverse villkor. Skatteavvikelsen upphörde 1997.

72. *Nedsättning med viss inriktning på mindre företag.* Vid beräkning av arbetsgivaravgifter får en arbetsgivare göra ett avdrag med 5 procent av lönesumman upp till ett visst tak. Den maximala lönesumma som medgav nedsättning uppgick år 1997 till 600 000 kronor per år. Fr.o.m. år 1998 har den maximala lönesumma som medger nedsättning höjts till 852 000 kronor. Till denna avvikelse har även förts motsvarande avdrag för egenavgifter för enskilda näringsidkare.

3.10 Särskild löneskatt

73. *Utländska artister.* Vid uppdrag i Sverige betalar utländska artister en speciell artistskatt. Däremot behöver varken sociala avgifter eller särskild löneskatt erläggas. Eftersom inkomsten inte är förmånsgrundande avser skatteavvikelsen särskild löneskatt.
74. *Ersättning skiljemannauppdrag.* Ersättningen ingår inte i underlaget för socialavgifter om parterna är av utländsk nationalitet. Skatteavvikelsen avser särskild löneskatt.
75. *Ersättning till idrottsutövare.* Ersättning som inte överstiger ett halvt basbelopp är undantagen från socialavgifter. Eftersom ersättningen inte är förmånsgrundande utgörs avvikelsen av särskild löneskatt.
76. *Bidrag från Sveriges författarfond och konstnärsnämnden.* Ersättningen finansieras med statliga medel och är pensionsgrundande. Eftersom ersättningen är pensionsgrundande bör den betraktas som ersättning för utfört arbete. Ersättningarna är belagda med tilläggsavgift (fr.o.m. år 1999 beläggs ersättningarna i stället med statlig ålderspensionsavgift). Avvikelsen utgörs av särskild löneskatt med avdrag för den delen av pensionsavgiften som ej grundar förmån.

3.11 Mervärdesskatten

Undantag från skatteplikt

77. *Omsättning av nybyggda fastigheter.* Skatteavvikelsen gäller försäljning av tomtmark till ickeskattskyldiga och den obeskattade vinstmarginalen på byggnader som byggts i egen regi med uttagsbeskattning och som sålts vidare till en icke skattskyldig person.
78. *TV-licenser.* Viss verksamhet för produktion och utsändning av radio- och televisionsprogram. Innebär bl.a. att TV-avgiften inte belastas med mervärdesskatt.
79. *Periodiska medlemsblad och periodiska personaltidningar.* Undantaget gäller även införande av annonser, tryckning m.m.
80. *Annan periodisk publikation.* Avser publikationer av organisationer med huvudsakligt syfte att verka för religiöst, nykterhetsfrämjande, politiskt, miljövårdande m.fl. ändamål.
81. *Internationell personbefordran.* Som export räknas transport till eller från utlandet. Detta innebär att en resa från ort i Sverige till en ort i utlandet i sin helhet är frikallad från skatteplikt. Skattebefrielsen gäller både luft-, vatten- och landtransporter. Beloppen i tabellen avser inrikes del av utrikes buss- och tågtransporter.
82. *Försäljning av alster av bildkonst som ägs av upphovsmannen eller dennes dödsbo.* Undantaget gäller om försäljningssumman understiger 300 000 kronor per år. Fr.o.m. den 1 november år 1995 är skattesatsen 12 procent om försäljningssumman överstiger 300 000 kronor per år. Tidigare var även denna försäljning undantagen. Vid omsättning av annan utgår full beskattning.
83. *Läkemedel.* Läkemedel som utlämnas enligt recept eller säljs till sjukhus är kvalificerat undantaget från mervärdesskatt. Däremot utgår mervärdesskatt vid försäljning av icke receptbelagda läkemedel.
84. *Lotterier.* All beskattning sker i form av punktskatt.
85. *Idrottsevenemang.* Idrottsevenemang som anordnas av en allmännyttig ideell förening, stat eller kommun är undantaget från skatteplikt.
86. *Investeringsguld.* Guld med viss finhalt samt guld som representeras av värdepapper. Undantaget trädde i kraft den 1 januari år 2000.

Skattesats

87. *Livsmedel.* För livsmedel är skattesatsen numera nedsatt till 12 procent. Före 1/1 1996 uppgick skattesatsen till 21 procent. Som livsmedel räknas inte vatten från vattenverk, spritdrycker, vin och starköl samt tobaksvaror.
- 88-90. *Rumsuthyrning, personbefordran samt transport i skidliftar.* Skattesatsen är 12 procent.
91. *Allmänna nyhetstidningar.* Från den 1 januari 1996 utgår mervärdesskatt med en skattesats om 6 procent. Tidigare var nyhetstidningar kvalificerat undantagna från skatteplikt.
92. *Biografföreställningar.* Fr.o.m. 1 juli 1996 beskattas bio med en skattesats om 6 procent.
93. *Entréavgiftsbelagda kulturevenemang.* Dessa beskattas med 6 procent mervärdesskatt fr.o.m. 1/1 1997.
94. *Avgifter för idrottsutövning eller till idrottsevenemang som tillhandahålls kommersiellt.* Beskattas med 6 procent mervärdesskatt fr.o.m. 1/1 1997.
95. *Upphovsrätter.* Upphovsrätter beskattas med 6 procent mervärdesskatt fr.o.m. 1/1 1997.

Undantag från skattskyldighet

96. *Allmännyttiga ideella föreningar.* Omsättning av vara eller tjänst i en ideell verksamhet räknas inte som yrkesmässig verksamhet om föreningen är befriad från inkomstskatt enligt lagen om statlig inkomstskatt för omsättningen ifråga.

Redovisningsperiod

97. *Tidpunkten för redovisningsskyldighetens inträde i byggnads- och annan entreprenadverksamhet.* Redovisningsskyldigheten inträder två månader efter det att fastigheten tagits i bruk. Skatteavvikelsen avser räntan på skattekrediten.

Avdrag för ingående skatt

98. *Ingående skatt på jordbruksarrende.* Avdragsrätten omfattar hela den ingående skatten på jordbruksarrende, även om i arrendet ingår värdet av bostad.

3.12 Skatteförmåner inom punktskatteområdet

Energiskatt

99. *Skatt på dieselbränsle i motordrivna fordon.* Skattesatsen för diesel i olika miljöklasser jämförs med skattesatsen för bensin i den främsta miljöklassen, vilken utgör normen på hela transportområdet. Under 2000 är den genomsnittliga skattesatsen för bensin i den främsta miljöklassen 41 öre/kWh medan diesel beskattas med 19 öre/kWh i miljöklass 1, 21 öre/kWh i miljöklass 2 och 24 öre/kWh i miljöklass 3.

100. *Skattebefrielse för elförbrukning vid banddrift.* Befrielsen gäller elförbrukning för järnväg och tunnelbana. Skatteavvikelsen uppgår till 41 öre/kWh.

101. *Skattebefrielse för bränsleförbrukning vid banddrift.* Befrielsen gäller bränsleförbrukning för järnväg och tunnelbana. Skatteavvikelsen uppgår till 41 öre/kWh.

102. *Skattebefrielse på bränsle för inrikes yrkesmässig sjöfart.* Avvikelsen uppgår till 41 öre/kWh.

103. *Skattebefrielse på bränsle för inrikes luftfart.* Bränsle som används som flygbränsle beskattas inte. Detta gäller både privat och yrkesmässig förbrukning.

104. *Elförbrukning i vissa kommuner.* Normen för skatt på elektrisk kraft utgörs av den skattesats som merparten av de svenska hushållen betalar. Den uppgår till 16,2 öre/kWh under 2000. I Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län samt kommunerna Sollefteå, Ånge, Örnsköldsvik, Malung, Mora, Orsa, Älvdalen, Ljusdal och Torsby är dock skattesatsen nedsatt till 10,6 öre/kWh. Avvikelsen i skattesatser utgörs av skillnaden mellan 16,2 öre och 10,6 öre/kWh.

105. *El för gas- värme-, vatten- och elförsörjning.* Skattesatsen för dessa förbrukare uppgår till 13,9 öre/kWh och i de kommuner som inte har ovannämnda nedsättning till 10,6 öre/kWh. Skatten på el som under perioden 1 november-31 mars förbrukas i elpannor är 16,2 öre/kWh och i de kommuner som har nedsättning 12,9 öre/kWh. Normen är som ovan, d.v.s. 16,2 öre/kWh.

106. *Differentierat skatteuttag på fossila bränslen.* Skatteavvikelsena beräknas som skillnaden mellan skattesatserna på de olika energislagen och normalskattesatsen på elektrisk kraft. Under 2000 uppgår skatteavvikelsena för gasol till 15 öre/kWh, för naturgas 14,0 öre/kWh, för kol 12,0 öre/kWh, för tung eldningsolja 9,3 öre/kWh samt för villaolja 8,7 öre/kWh. Två tredjedelar av avvikelsen tillfaller hushållen medan resterande del tillfaller företagssektorn.

107. *Skattebefrielse för biobränslen.* Ingen skatt utgår på biobränslen, vilket innebär en avvikelse på 16,2 öre/kWh 2000.

108. *Kraftvärmeanläggningar.* För bränsle som förbrukas vid samtidig produktion av värme och skattepliktig elektrisk kraft i en kraftvärmeanläggning medges avdrag med halva energiskatten.

109. *Produktion av elkraft.* De fossila bränslen som används som insatsvaror vid produktion av elkraft är skattebefriade. Man undviker därmed en dubbelbeskattning eftersom elkraften beskattas i konsumtionsledet.

110. *Bränsleförbrukning inom industrin.* Industri-sektorn är skattebefriad för all användning

av fossila bränslen. Normen utgörs av full skattesats på dessa bränslen.

111. *Bränsleförbrukning inom växthus- och jordbruksnäringarna.* Från och med 1996 är växthusnäringen skattebefriad från energiskatt för all användning av fossila bränslen. Före 1996 debiterades 15 procent av energiskattesatserna. Enligt förslag i VÅP2000 skall fr.o.m. den 1 juli år 2000 även jordbruksnäringen vara skattebefriad (denna del är ej beaktad i beräkningen). Normen utgörs av full skattesats på dessa bränslen.

112. *Elförbrukning inom industrin.* Industrisektorn är skattebefriad för all användning av elektrisk kraft. Normen utgörs av normalskattesatsen på el.

113. *Elförbrukning inom växthus- och jordbruksnäringarna.* Växthusnäringen är skattebefriad för all användning av elektrisk kraft. Enligt förslag i VÅP2000 skall fr.o.m. den 1 juli år 2000 även jordbruksnäringen vara skattebefriad (denna del är ej beaktad i beräkningen). Normen utgörs av normalskattesatsen på el.

114. *Miljöbonus för el producerad i vindkraftverk.* Ett skatteavdrag motsvarande den generella energiskatten på el utgår för vindkraftsel. Avvikelsen motsvarar således 16,2 öre/kWh.

Koldioxidskatt

115. *Metallurgiska processer.* Avdrag medges för koldioxidskatt för kolbränslen som används för metallurgiska processer.

116. *Nedsättning av koldioxidskatt som utgår på bränslen inom energiintensiv industri.* Från och med den 1 juli 1997 får den energiintensiva sektorn en nedsättning till 12 procent av den koldioxidskatt som överstiger 0,8 procent av det enskilda företagens omsättning. Företag inom cement-, kalk-, glasstenindustri är dock skattebefriade för koldioxidskatten på kol och naturgas över 1,2 procent av omsättningen.

117. *Skattebefrielse för inrikes luftfart.* Skatt tas ej ut för flygbränsle. Detta gäller både privat och yrkesmässig förbrukning.

118. *Skattebefrielse för bandrift.* Befrielsen gäller bränsleförbrukning för järnväg och tunnelbana. Skattebefrielse föreligger för såväl energi- som koldioxidskatt. 122.

119. *Skattebefrielse för inrikes yrkesmässig sjöfart.* Skattebefrielse föreligger för såväl energi- som koldioxidskatt.

120. *Produktion av elkraft.* För bränsle som åtgår vid produktion av elkraft utgår ingen koldioxidskatt. Enligt normen bör skatteuttaget utgöra 50 procent av de gällande skattesatserna, dvs den skattesats som gäller för de konkurrensutsatta sektorerna.

Övrigt

121. *Undantag från svavelskatt för viss industri.* Bränslen som används i metallurgiska processer och för att producera varor av cement, kalk och andra mineraliska ämnen är befriade från svavelskatt liksom bränslen i sodapannor inom skogsindustrin. Svavelskatten utgår med 30 kr per kg svavelinnehåll i andra fall än ovanstående.

122. *Undantag från svavelskatt för vissa transportslag.* Bränslen som används för bandrift, inrikes yrkesmässig sjöfart och inrikes luftfart är undantagna från svavelskatt.

3.13 Skattesanktioner

Kostnader i kapital

123. *Ränteutgifter.* Enligt normen skall samtliga ränteutgifter vara avdragsgilla om lånet avser investeringar. Dock finns en begränsning i lagstiftningen vilket innebär att avdragseffekten är 21 procent i de fall nettoränteutgiften (kapitalinkomster från dragna) överstiger 100 000 kr.

124. *Begränsning av skattereduktion.* I reglerna om skattereduktion för underskott av kapital finns en regel som begränsar reduktionen till summa andra skatter. Skatterestitution medges inte. Avvikelsen avser skatt på kapitalinkomst.

125. *Ränteutgifter för bostadsrättsföreningar.* Avdragsrätten för räntor är begränsad och får ej överstiga den intäkt på 3 procent av taxeringsvärdet som föreningen skall ta upp till beskattning.
126. *Fastighetsskatt på hyresfastigheter (bostadsdelen).* Fastighetsskatten på hyreshusfastigheter (bostadsdelen) är en objektskatt som enbart träffar fastighetskapital. Eftersom intäkterna beskattas som inkomst av näringsverksamhet utgör fastighetsskatten (som är avdragsgill mot intäkterna), till den del den inte reducerar skatten, en skatteavvikelse.
127. *Fastighetsskatt på lokaler.* Fastighetsskatten på lokaler är en objektskatt som enbart träffar fastighetskapital. Eftersom intäkterna beskattas som inkomst av näringsverksamhet, utgör fastighetsskatten (som är avdragsgill mot intäkterna), till den del den inte reducerar skatten, en skatteavvikelse.
128. *Fastighetsskatt på industrienheter.* Fastighetsskatten på industrienheter är en objektskatt som enbart träffar fastighetskapital. Eftersom intäkterna beskattas som inkomst av näringsverksamhet, utgör fastighetsskatten (som är avdragsgill mot intäkterna), till den del den inte reducerar skatten, en skatteavvikelse.
129. *Fastighetsskatt på elproduktionsenheter.* Fastighetsskatten på elproduktionsenhet är en objektskatt som enbart träffar fastighetskapital. Eftersom intäkterna beskattas som inkomst av näringsverksamhet, utgör fastighetsskatten (som är avdragsgill mot intäkterna), till den del den inte reducerar skatten, en skatteavvikelse.

Punktskatter

130. *Särskild skatt för elektrisk kraft från kärnkraftverk/Skatt på termisk effekt i kärnkraftsreaktorer.* För elkraft som produceras i kärnkraftverk utgår en särskild skatt som motsvarar 2,7 öre/kWh under 2000. Skatten kan likställas med en extra inkomstskatt som lagts på vissa företag och är därför att betrakta som en skattesanktion. Dessutom utgör skatten en dubbelbeskattning av el som har producerats vid kärnkraftsverk.

3.14 Icke saldpåverkande avvikelser

131. *Flyttningsbidrag* som utgår p.g.a att den anställde flyttar till ny bostadsort och fått särskild ersättning av arbetsgivaren eller det allmänna är i allmänhet skattefria. Om ersättningen väsentligt överstiger belopp som gäller för befattningshavare i offentlig tjänst är det överskjutande beloppet skattepliktigt. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
132. *Värnpliktigas förmåner* i form av naturaförmåner, dagersättning, befattningspremie, avgångsvederlag, utbildningspremie, familjebidrag m.m. är skattefria inkomst. Näringsbidrag utgör dock skattepliktig inkomst. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
133. *Socialbidrag och annan hjälp enligt socialtjänstlagen.* Socialbidrag, begravningshjälp samt underhåll som lämnats till intagen i kriminalvårdsanstalt eller patient på sjukhus är ej skattepliktiga, varför inkomstskatt ej utgår.
134. *Barnbidrag m.m.* Barnbidrag och förlängt barnbidrag samt barnpension enligt lagen om allmän försäkring till den del pensionen efter avliden förälder ej överstiger 0,4 basbelopp är ej skattepliktiga. Skattefriheten för barnpension är begränsad till den garantinivå som gäller för bidragsförskott. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
135. *Underhållsbidrag är inte skattepliktigt.* Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
136. *Handikappersättning.* Handikappersättning, sådan del av vårdbidrag som utgör ersättning för merkostnader, merutgifter för reor, särskilt pensionstillägg för långvarig vård av sjukt barn samt hemsjukvårdsbidrag och hemvårdsbidrag som utgår av kommunala eller landstingskommunala medel är skattefria. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
137. *Bidrag till adoption.* Bidrag vid adoption av utländska barn är skattefritt. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.
138. *Engångsbidrag i samband med arbetsplacering av flyktingar.* Ersättningen betalas ut vid den första arbetsplaceringen och bidraget är an-

passat till de normer som gäller inom socialtjänsten. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.

139. *Bostadstillägg till pensionärer (BTP)*. Ersättningen är skattefri. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.

140. *Bostadsbidrag*. Ersättningen är skattefri. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.

141. *Utbildningsbidrag (studiebidrag m.m.)*. Studiestöd enligt studiestödslagen är inte skattepliktig. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.

142. *Skattefria pensioner*. Skatteavvikelsen avser inkomstskatt.

143. *Övriga icke skattepliktiga transfereringar som ej redovisas under 131-142*. Skatteavvikelserna avser inkomstskatt.

144. *Särskilt grundavdrag för pensionärer (SGA)*. Grundavdraget för skattskyldiga med folkpension (förtidspension, änkepension m.m.) avviker från det grundavdrag som aktiva skattskyldiga är berättigade till. Det särskilda grundavdraget är lika med folkpension plus pensionstillskott och reduceras med ökad pensionsinkomst. Avdraget kan dock aldrig vara lägre än det avdrag som aktiva skattskyldiga erhåller. Syftet med avdraget är att garantera pensionärer ett visst belopp efter skatt. Avvikelsen avser inkomstskatt.

145-158. *Sjukpenning och rehabilitering, föräldraförsäkring, vårdbidrag, dagpenning, kontant arbetsmarknadsstöd, utbildningsbidrag, generationsväxling, kommunansvar för ungdomar mellan 20-24 år, vuxenstudiebidrag, del-pension, dagpenning vid repetitionsövning, utbildningsbidrag för doktorander, timersättning vid kommunal vuxenutbildning, livränta vid arbetsskada, startbidrag för egen rörelse, närståendepenning*. Samtliga dessa ersättningar är skattepliktiga och pensionsgrundande. Skatteavvikelsen avser den del av socialavgifterna som avser tilläggs-pension. Efter förslag i prop. 1997/98:151 infördes statlig ålderspensionsavgift på dessa bidrag från och med den 1 januari 1999 varför skatteavvikelsen då upphörde.

Utdrag ur protokoll
vid regeringssammanträde den 30 mars 2000

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Freivalds, Thalén, Winberg, Sahlin, Lindh, von Sydow, Klingvall, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Wärnersson, Lejon, Lövdén, Ringholm

Föredragande: statsråden Freivalds, Thalén, Winberg, Sahlin, Lindh, von Sydow, Klingvall, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Wärnersson, Lejon, Lövdén, Ringholm

---

Regeringen beslutar proposition 1999/2000:100
2000 års ekonomiska vårproposition